

Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту
Республіканський науково-методичний кабінет
Федерація шахів України

Затверджую

Ш А Х И

Навчальна програма
для дитячо-юнацьких спортивних шкіл,
спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву,
шкіл вищої спортивної майстерності

Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності.

Програму підготували:

- В.Г.Березін - майстер ФІДЕ, тренер-викладач СДЮШОР №3 (Київ), член комісії з дитячо-юнацьких і студентських шахів Федерації шахів України;
- Л.В.Тимченко - заслужений працівник фізичної культури і спорту України, дискований тренер України, провідний тренер збірних команд України з шахів;
- І.Р.Захарчук - провідний тренер збірних команд України з шахів, голова комісії з дитячо-юнацьких і студентських шахів Федерації шахів України.

Програма обговорена та ухвалена Федерацією шахів України, отримала експертну оцінку фахівців Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту й Вищої ради ДНДФКС.

Відповідальний за випуск В.Г.Савицький

Редактор О.П.Моргуненко

*Автори виражають щирі подяку
Спортивному Комітету України
(орієнтовано Школяр Ілля Миколайович)
за допомогу в випуску програми*

© Республіканський науково-методичний кабінет
Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту

Розробка програми зумовлена застарілістю навчальної програми для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності, а також потребою мати в Україні єдиний офіційний нормативний документ, що регламентував би роботу тренерів з шахів і сконцентрував би основні суцільні висновки до підготовки шахістів на різних етапах багаторічного тренування.

При розробці програми враховано найцінніше з минулих видань, а також матеріали директивних і нормативних документів про роботу спортивних шкіл, які досі зберігають цінність, а також новітні методики та засоби інформації.

Істотної, революційної зміни в методикі спортивного тренування шахістів вносять сучасні інформаційні та комп'ютерні технології, за допомогою яких поряд з базовими методами підготовки з'являються нові, засновані на використанні персональних комп'ютерів, шахових програм та Інтернету.

Спеціальна підготовка юних шахістів на сучасному етапі знає істотних змін та одержує додаткові можливості, які раніше неможливо було технічно реалізувати. Дуже важливо враховувати подальшу акселерацію і оволодіння шахів. Деякі діти починають свою шахову кар'єру з 4 років, досягаючи майстерності або навіть гросмейстерської сили в 10-12 років.

Різне зростання кількості змагань як з класичних, так і швидких шахів призвело до того, що зараз шахісти-професіонали значайно грають більше ста партій за рік, у той час як ще в середині минулого століття у два рази менше. Часта участь у змаганнях вимагає спеціальної підготовки.

Електронні годинники з різними режимами дозволяють застосовувати різні контроль часу. Сучасний шахіст повинен вміти пристосовуватися до гри з різними контролями, там більше що навіть на найважливіших змаганнях (різні чемпіонати світу) можуть застосовуватися одразу кілька форм: "класичній", "швидкій" шахи та бліц на тайм-брейках.

Сучасні технології сприяли різкому розвитку шахів у країнах так званого "третього світу". Стрімко розвиваються програми навчання шахів у школі, проводяться в життя спеціальні державні програми. У деяких країнах (наприклад, в Індії та Китаї) засновані спеціалізовані шахові інтернати.

Багатий досвід інтенсивної підготовки висококваліфікованих юних шахістів можна почерпнути з роботи Краматорської шахової школи у період між 90-х - початку 2000-го років, коли з'явилися кілька нових юних гросмейстерів, серед яких - наймолодший чемпіон світу Руслан Пономарьов та наймолодший гросмейстер світу Сергій Карякін.

Нагомі погляди до підготовки вводяться в зв'язку з новими умовами для спортсменів, які виникли у незалежній Україні. Зокрема, вони здобули прямий вхід на змагання першостей світу та Європи, а т.ч. серед юнаків і дівчат у шести вікових категоріях (до 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20 років). Необхідність проведення в Україні дитячо-юнацьких змагань у цих вікових

категоріях висувають вимогу підвищити ефективність занять у групах початкової підготовки, щоб їх вихованці могли з честю представляти країну на міжнародній арені, здобували більший обсяг знань і вмінь для подальшого підвищення майстерності на наступних етапах спортивної підготовки. Тому виникла потреба зробити перший етап спортивної підготовки базовим, підвищивши на цьому етапі обсяг знань до рівня тренінгів та учнів.

У пропонуваній програмі врахована ця вимога і наведений навчальний тематичний матеріал для занять у групах початкової підготовки на базовому етапі в ускладненому обсязі з урахуванням сучасних теоретично-практичних даних.

Програма зорієнтована на те, щоб учні:

досягли високого рівня практичної майстерності на всіх етапах спортивної підготовки;

здобували фундаментальний обсяг теоретичних знань на сучасному рівні;

засвоювали вміння цілою займатися практичним аналізом і дослідницькою роботою, що є підґрунтям підвищення класу гри і спортивних результатів;

засвоювали та в повсякденному житті дотримувались вимог морально-психологічної та загальнофізичної підготовки.

Здобували капітальний обсяг знань з таких галузей шахової культури, як історія шахів, шахова література, моделі комп'ютерною технікою, класична спадщина, традиції української шахової школи.

Вже відродився розквіт шахів в Україні й шахісти гідно виступають на міжнародній арені. Чоловіча збірна України здобула золоті медалі на командному чемпіонаті світу 2001 р. та на 36-й Всесвітній шаховій Олімпіаді на Майорці (Іспанія) в 2004 р. Жіноча збірна України - переможця 37-ї шахової Олімпіади 2006 р. Руслан Пономарьов і Василь Іванчук у 2002-2004 рр. були відомими чемпіонами і віце-чемпіонами світу серед чоловіків, а Наталя Жукова - чемпіонкою Європи і шахів серед жінок. Чоловіча збірна України завоювала також срібні медалі на командному чемпіонаті світу в Люцерні (Швейцарія) в 1993 р. Чемпіонами Європи серед юнаків і дівчат у різних вікових категоріях були Валдислав Боровиков з Дніпропетровська, Ілля Галоненко та Наталя Жукова з Херсона, Наталя Кисельова з Луганська, багато наших юнаків і дівчат здобували срібні та бронзові нагороди. Успіхи вихованців української шахової школи останнього десятиріччя неслучайно перерахувати.

Відтак перед українською шаховою школою стоїть почесне завдання не лише закріпити ці досягнення, а й розвинути їх, створити надійний резерв, і від роботи з юніями шахістами в спортивних школах країни залежатиме дуже багато.

1. РЕЖИМ І НАПОВНЮВАНІСТЬ НАВЧАЛЬНИХ ГРУП

Таблиця 1

Рівняння	Вік учнів для зарахування, років	Кількість		Вимоги до спортивної підготовленості
		учнів у групі	назви на вищій групі	
Групи початкової підготовки				
1-й	6	15	6	IV розряд
Більше 1	7	13	8	
Навчально-тренувальні групи				
1-й	9	9	12	III-II розряди
2-й	10	9	14	
3-й	11	7	18	II-I розряди
Більше 3	12	7	20	
Групи спортивного удосконалення				
1-й	12	6	24	I розряд
2-й	13	5	26	
Більше 2	14	5	28	KMC
				KMC
Групи вищої спортивної майстерності				
Усього учнів	15	4	32	MC

Примітки:

1. Минимальний вік учнів для зарахування може бути зменшений не більш ніж на 1 рік.

2. Виконання нормативів не поширюється на спортсменів, які виконують нормативні вимоги для зарахування до групи більш високого рангу.

3. Рекомендуються наступні нормативи тривалості навчально-тренувальних занять, академ. год.:

групи початкової підготовки - 3;

навчально-тренувальні групи - 3-4;

групи спортивного удосконалення - 4-5;

групи вищої спортивної майстерності - 4-6.

4. Дозволяється розподіл навчального навантаження у навчально-тренувальних групах 3-го року навчання і більше, групах спортивного удосконалення та вищої спортивної майстерності - не більше ніж між двома тренерами. Сумарне навантаження не повинно перевищувати максимальну кількість навчальних годин, затверджену для цієї групи програмою.

5. Максимальний вік учнів визначається згідно з Типовим положенням про ДЮСШ, СДЮСШОР та ШВСМ або іншими нормативними актами, що регулюють їх діяльність.

2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

2.1. Цілі та завдання спортивної підготовки

Спортивна підготовка в шахах - багаторічний, шкільний, спеціальний організаційний процес всебічного розвитку, навчання та виховання учнів.

Головна мета спортивної підготовки учнів - успіхи в чемпіонатах України, області чи міста і далі - досягнення високих результатів у змаганнях світового та європейського рангу.

Частковою метою є здобуття вихованцями школи звань гросмейстера, міжнародного майстра, майстра спорту України, кандидатів у майстри спорту.

Основні завдання спортивної підготовки з шахів: прищеплення стійкої зацікавленості до шахового спорту; набуття спеціальних знань, умінь і навичок, потрібних для успішних виступів у змаганнях;

засвоєння основних засад психологічно-вольової та фізичної підготовки;

виховання високих морально-етичних якостей; засвоєння основних принципів шахової естетики (прагнення до ідеальної точної гри, до пошуку правильних і вразливих глибоких, оригінальних і зовні красивих рішень за шахівницею тощо), застосування їх у практичній грі з метою вдосконалення спортивної майстерності.

2.2. Зміст спортивної підготовки

Оскільки шахи належать до так званих гіподинамічних (нем'язових) видів спорту, в яких головне навантаження припадає на інтелектуальні зусилля, основним видом спортивної підготовки в них є спеціальна шахова підготовка. Її складові:

- теоретична підготовка (загальна теорія шахів, теорія дебюту, середина гри й ендшпіль, шахова історія та література);
- спеціальна практична підготовка (аналіз партій та позицій, контрольні роботи, реферати учнів, конкурси розв'язання композицій, комбінацій тощо, індивідуальні заняття, участь у класифікаційних і тренувальних змаганнях).

Доконечними допоміжними видами спортивної підготовки в шахах є психологічно-вольова та фізична підготовка.

2.3. Принципи спортивної підготовки

Спортивна підготовка шахіста має свою специфіку, що ґрунтується переважно на таких принципах:

- педагогічні (дидактичні);

принципи спільного та активного ставлення учнів до занять (під час викладання матеріалу - чергування лекційної форми висвітлення теми із методом заняття і відповіді тощо);

принципи мовності (розкриття теми на прикладах з практики, поклад партій, фрагментів, композицій з коментарем і спільним обговоренням);

принципи систематичності (учні повинні мати окремі зошити для нотаток з кожного тематичного розділу теоретичної та практичної підготовки, де в систематизованому вигляді підбивається його курс від простого до складного);

принципи приступності (найуспішніше працюють тренери з шахів, які поєднують заняття і виклад теми образними й дотепними аналогіями, порівняннями, влучними афористичними формулами);

принципи індивідуалізації (з певного етапу занять тренер має приділяти персональну увагу окремим учням, аж до роботи з ними за індивідуальними планами);

б) спортивні:

принципи скерованості до найвищих досягнень (досвідчені тренери, які націлюють учнів змалку на максимальну мету - статус гросмейстером, чемпіоном світу, спонукають їх працювати без жодних послаблень, як правило, досягають блискучих успіхів);

принципи універсальності (тренер повинен дбати, щоб кожен учень оволодів якомога більшим обсягом знань, умінь і навичок, був спроможний добре орієнтуватися в найрізноманітніших ігрових ситуаціях);

принципи поглибленої спеціалізації (при розкритті індивідуальних здібностей учня раціонально розвивати його найкращий рис, водночас не допускаючи регресу в інших).

2.4. Етапи багаторічної підготовки

Багаторічна підготовка шахістів має специфічний розподіл на етапи, який не в усьому збігається з офіційно встановленими назвами навчальних груп.

I - етап базової підготовки: групи початкової підготовки 1-2-го років навчання, вік учнів 6-8 років.

II - етап поглибленої підготовки: початково-тренувальні групи 1-4-го років навчання, вік учнів 9-12 років.

III - етап спортивного удосконалення: групи спортивного удосконалення 1-3-го років навчання, вік учнів 12-14 років.

IV - етап підвищення спортивної майстерності: групи вищої спортивної майстерності, вік учнів 15 років і старші.

2.5. Зміст роботи на етапах підготовки

I етап - фундаментальна спеціальна шахова підготовка:

1. Опанування учнів з історією походження і розвитку шахів, з боротьбою за першість світу, творчістю видатних шахістів, у тому числі українських.
2. Засвоєння основних знань, умінь і навичок у всіх трьох етапах шахової партії.
3. Практична гра в необхідних для дітей цього віку формах змагань ("легкі" партії з одиницями, сенси одночасної гри, участь у акторських конкурсах та інших подібних заходах).
- II етап - поглиблена підготовка:
 1. Поглиблене засвоєння учнями знань з усіх розділів теорії шахів.
 2. Засвоєння навичок аналізу.
 3. Засвоєння методів самостійної роботи над удосконаленням практичної майстерності, поглибленням теоретичних знань.
 4. Започаткування підготовки індивідуального дебютного репертуару.
 5. Участь у змаганнях на рівні старших розрядів.
 6. Засвоєння початкових принципів психологічно-вольової підготовки.
 7. Закріплення навичок систематичної фізичної підготовки, дотримання правил спортивного режиму.
 8. Засвоєння знань і навичок з суддівства та тренування в групах початківця.

III етап - спортивне удосконалення:

1. Подальше удосконалення спеціальної шахової підготовленості, поглиблення теоретичних знань.
 2. Активна участь у змаганнях старших розрядів з метою досягнення спортивних результатів на рівні майстра спорту.
 3. Аналітична робота.
 4. Досягнення високого рівня психологічно-вольової та фізичної підготовленості.
 5. Активна участь у суддівстві змагань, тренерська діяльність.
 6. Збільшення обсягу роботи за індивідуальними планами.
- IV етап - підняття спортивної майстерності:
1. Заняття за індивідуальними планами спеціальної підготовки. Робота з комп'ютером.
 2. Активна участь у змаганнях всукраїнського та міжнародного рівня з метою досягнення максимально можливих спортивних результатів.
 3. Підтримання високого рівня психологічно-вольової та фізичної підготовленості.

2.6. Вікові особливості навчання на різних етапах багаторічної підготовки

Етап базової підготовки (мінімальний вік учнів 6 років)

Це вік інтенсивного зростання і розвитку всіх функцій та систем організму дітей. Вважається найсприятливішим для початку регулярних занять шахами та опанування їх базових засад.

Діти в цьому віці легко "схоплюють" навчальний матеріал. Забути практичні навички закріплюються на десятки років наперед.

Шахісти, які почали систематично займатися шахами в цьому віці, набувають підвищену здатність до швидкої орієнтації в технічно складних позиціях, до точного розрахунку форсованих варіантів, зокрема в цейтшотних і наближених до них обставинах, здатні інтуїтивно знаходити оптимальні рішення. Цим спавелися, наприклад, Капабланка, Решевський, Сміслов, Таль, Петросян, пізніше - Фішер, Карпов, Каспаров, у наш час - Іванчук, Анікін, Юдіт Полгар.

Водночас, навіть гросмейстери високого класу, які за різних обставин розігнали заняття шахами в літньому віці, частіше припускалися істотних помилок і прорахунків, навіть перебуваючи на вершині своєї спортивної кар'єри (Чигорін, Ботвинник, Корчій).

У шкільному віці, тривалість активної участі, зосередженості та розумової працездатності є невеликою - до 15 хв., тому навантаження мають бути призначені до невеликої міри.

Заняття слід робити емоційними, багатоплановими. Кількість одноразових вправ обмежити. Основними методами мають бути ігрові та ілюстративні.

Етап поглибленої підготовки (вік учнів 9-12 років)

Розвинення підліткового організму, зокрема інтелектуальних здібностей, проходить інтенсивно. Значного розвитку досягає кора головного мозку. Друга сигнальна система, слово набувають делаті більшого значення.

Учні в цьому віці спроможні втримувати підвищені загальні навантаження, порівняно легко засвоюють складний теоретичний матеріал. З цього боку, в повільній учні відзначається зростання переваги збудження над гальмуванням. Реакції за снігом і характером частіше стають неадекватними щодо чинників, які їх спричинили. Це викликає від тренера на другому етапі провалити більше терпіння та наполегливості. Слід пам'ятати, що і дуже обережно дозувати навантаження, турбуватися про повільний відпочинок і відновлення, регулярно здійснювати лікарський контроль. Важливою ланкою є "виховний галм", створення спокійної обстановки, атмосфери доброзичливості та взаєморозуміння.

У цьому віці окремі підлітки спроможні досягти різкого підвищення спортивних результатів, виконувати майстерні, подолати навіть тривалісторечні нормативи (Роберт Фішер, Юдіт Полгар, Руслан Пономарьов, Сергій Каракін, Катерина Лагно, Магнус Карлсен).

Етап спортивного удосконалення (вік учнів 14 років)

Для юнацького віку характерним є високий рівень функціональної адаптації, готовності до значних навантажень. У цьому віці можна чекати повільного зростання спортивних результатів, а в окремих випадках навіть досягати світової першості (Майя Чибурданідзе). Водночас деякі учні, не відчувати повільного прогресу в своїй грі, починають втрачати інтерес до гри у взагалі, а то й жаліти до шахів. Важливо, щоб тренер знайшов підхід до перетворення з цих учнів, зумів переконати їх прозавіти терпіння й

наводесняність у заняттях, щоб зміцнити передумови для результативного "стрибка".

Етап підняття спортивної майстерності (вже учнів 15 років і старші). Заняття на цьому етапі вимагають індивідуального підходу до кожного учня з урахуванням тих самих особливостей розвитку його організму, що й на попередньому етапі підготовки.

2.7. Структура навчальних занять

На етапі базової підготовки схема заняття може бути така: перевірка домашнього завдання; ознайомлення з темою заняття і навчальним матеріалом; засвоєння теми зі допомогою практичних вираз; запис домашнього завдання.

Тривалість теоретичної частини заняття не повинна перевищувати 20-30 хв.

На наступних етапах підготовки ця тривалість може збільшуватися, а структура заняття має урізноманітнюватися за рахунок включення таких складових, як аналіз найсвіжіших партій у турнірах високого рангу, зустріч з гротмейстером, виступи учнів-спортсменів з рефератами, конкурси, вікторини тощо.

3. ЗАСОБИ ТА МЕТОДИ СПОРТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ

3.1. Теоретична підготовка

На різних етапах спортивної підготовки характер теоретичних занять має яскраві особливості.

На етапі базової підготовки учень має здобути основний обсяг теоретичних знань, підкріплений відповідним обсягом практичних умінь і навичок, в усіх розділах шахової майстерності. Діти, які самотужки опанували ці досить високі програми вимоги, відтак мають усі підстави для подальшого підвищення свого класу гри та досягнення результатів високого рівня.

На етапі поглибленої підготовки в навчально-тренувальних групах учні опановують ті ж самі розділи шахової теорії, але на декілька екаднішому рівні. Найвагоміше часу приділяється їх самостійній роботі над засвоєнням тих чи інших тем.

На етапі спортивного удосконалення, де до занять допускаються лише вихованці школи на рівні I розряду та кандидати у майстри, ці заняття набувають вже більш консультативного характеру. Тренер і спортсмени спільно займаються складною аналітичною роботою над шаховим матеріалом, який має безпосереднє відношення до конкретної теоретичної та практичної підготовки вихованців школи.

На етапі підвищення спортивної майстерності в групах вищої спортивної майстерності спортсмени згідно з Положенням про ДЮСШ займаються за індивідуальними планами підготовки, затвердженими директором школи. Характер теоретичних занять є суто консультативним.

У практиці навчання шахістів випробовувалися два основних методи пошуку знань: лінійний та концентричний (комбінований). Перший метод передбачає викладання тематичного теоретично-практичного матеріалу шляхом поступового нагромадження обсягу інформації та ускладнення завдань щодо його засвоєння за програмою. За другим методом тематичні розділи вивчаються не поспіль один за одним, а частками. І хоча при цьому порушується цілісність, сприйняття учнями тем, зате самі заняття стають різноманітнішими і дозволяють за певний період охопити відразу одну-дві чи більше тем з кожного розділу.

Лінійний метод виправдав себе для вивчення порівняно невеликих за обсягом тем. Викладання цілих розділів, як правило, здійснюється концентричним методом. Наприклад, протягом тижня одне заняття присвячується дебюту, одне - середній гри, одне - ендшпілью. Потім так само вивчаються наступні теми цих розділів, при цьому є змога повернутися до попередніх тем, щоб закріпити знання розглянутого матеріалу.

Тренер-педагог повинен правильно організувати процес занять. Для організації роботи можна використати специфічні для фізичної культури методи тренування: фронтальний, груповий; метод індивідуальних завдань. Крім того, рекомендується застосовувати також у практиці роботи багатьох педагогів такл організаційно-методичні форми занять, умовно названа "колонні тренуванням".

На практиці у шаховій педагогії існують типові форми занять:

Бесіда;

семинар;

диспут (консультативні партії);

лекція;

робота з літературою;

рольова та аналіз партій-першоджерел;

заняття з теорії дебюту, мітгелшпілью, ендшпілью;

змагання з шкільних шахів, блітурніри, конкурси рішення позицій;

контрольні та заняття-іспити, сеанси одночасної гри;

робота з комп'ютером.

Застосування фронтального методу передбачає таку організацію роботи учнів, за якої вся група виконує як-небудь одне, загальне для всіх завдання. Переважно цей метод може мати місце у вступній та заключній частині заняття, але іноді й в основній, особливо в молодших групах. Фронтальний метод найбільшого використовується при проходженні не дуже складного матеріалу програми на етапі первинного навчання та з дітьми 6-7 років. Це обумовлене тим, що дітям молодшого шкільного віку при виконанні завдань потрібно безпосереднє керівництво тренера-педагога.

Як правило, застосування фронтального методу не вимагає складного устаткування й особливо ефективне при перегляді міні-партиї.

За групового методу організації роботи учнів група ділиться на відділення, кожне з яких виконує своє завдання.

Груповий метод частіше використовується на тренуваннях зі старшими спортсменами при проходженні досить складного матеріалу, коли тренер-лідеру потрібно приділяти велику увагу учням, що засвоюють складний матеріал, і надавати їм допомогу. Окремі групи учнів можуть отримувати завдання, що відповідають різним етапам вивчення матеріалу й різному ступеню складності. Груповий метод забезпечує диференційований підхід до учнів у процесі навчання. Його застосуванням досягається можливість привчити учнів до самостійних занять, залучаючи для допомоги актив.

Метод індивідуальних завдань передбачає самостійне виконання завдань, запропонованих учителем або обраних учнями. У молодшому віці метод індивідуальних завдань допомагає ознайомитися й одержати реальну оцінку підготовленості учнів у тому або іншому дебюті, у тій або іншій частині партії, схильності до того або іншого виду ведення гри. Метод індивідуальних завдань уможлиблює диференціювання вправ за змістом і характером навантаження для окремих учнів, може застосовуватися у всіх групах та будь-яких умовах.

Підгрунті **кологового методу** складає схема-символ, яка відображає підбір шахових вправ з послідовною їх зміною при навантаженні, що точно регламентується, на певний ідеї розвитку шахових компонентів майстерності. Кожне з певних завдань є розвантажувальним стосовно попереднього. Коловий метод має багато позитивних моментів: зняття шкідливих емоцій, у них використовуються різноманітні завдання, що вимагають оригінальності мислення, розвивають творчий підхід, а отже, розумову активність.

Ця найбільш ефективна форма підготовки перед змаганнями разом з тестуванням дозволяє спортсмену краще відчути свій стан, спортивну форму, визначити швидкість розрахунку, на що опиратися й чого уникати під час гри. При цьому спортсмен одержує об'єктивну інформацію про плюси та мінуси своєї гри.

Колове тренування максимально наближає умови занять до ігрових. Додатково використовувати таку організаційно-методичну форму переслідує конкретні завдання, наприклад: у групах 1-4-го років навчання - для розвитку рахункових здібностей та вироблення впевненості при прийнятті рішень; у групах 4-5-го років навчання - для оцінки позиції й складання плану гри, підтвердження варіантів; у групах 3-7-го років навчання - для удосконалення техніки реалізації переваг, техніки гри в ендшпілі.

До тренера при організації кологого тренування ставляться певні вимоги шахової ерудиції: добре підготувати серію колових завдань, уміти миттєво їх на бачити вважати або легкі.

Комплексне тренування містить у собі елементи перерахованих вище методів тренувань. При проведенні комплексного тренування потрібно виконати декілька різних видів робіт. Специфічність викладання шахів полягає в тому, що до більшості тем доводиться повертатися на всіх наступних етапах навчання, але на все більш складному рівні.

3.2. Практична підготовка

Умовно можна виділити такі основні різновиди практичної підготовки - навчально-ігрову, змагальну та аналітичну практику.

Навчально-ігрова практика здійснюється у вигляді навчальних партій, вправ, тренувальних змагань. Ця практика - найближча до тематичних роздатки шахової теорії, які водночас вивчаються в групі. Наприклад, трінає вивчення актуальних варіантів з дебютного репертуару учнів. Учням пропонується зіграти кілька партій за тим чи іншим дебютним варіантом. Для навчальних партій характерним є те, що спортивна мета в них відсутня на другий план проти мети навчання. Тренер, коли вважає за потрібне, може запропонувати гравцям з якоюсь моменту припинити перебіг партії та порограти й, замінюючи неспадний хід доцільним, аби зустріч прийшла повільніше. Далі тренер може запропонувати учням вправу: в якому з варіантів оцінити позицію, висвітлити плани сторін, знайти найкращий хід тощо. Нарешті, можна провести за скороченим регламентом часу швидкий турнір, в якому всі партії мали б починатися певним дебютом.

Змагальна практика - це передусім сезони одночасної гри (для учнів молодшого віку) та кваліфікаційні турніри. Тут головне - спортивний результат. Тренер може під час партії звернути увагу учня на ту чи іншу помилку помилку, хоч і забороняючи брати хід назаді. Сезоні може давати як сам тренер, так і запрошений шахіст високої кваліфікації, а то й виконувати цілі ж школи зі старої гри.

Аналітична практика, як жодна інша, сприяє вихованню здатності логічного мислення. Її діаметрон надзвичайно широкий: систематичне застосування з шаховою літературою, вивчення особливостей шахових стилів, стилів і напрямків, ознайомлення з ідеями шахових задач та етюдів; аналіз партій (ні за участі тренера та учнів групи) аналіз турнірних і матчевих партій, типових позицій, розробка дебютних систем, розгляд і оцінка теоретичних суперників, аналіз позицій складених партій; складання та виконання індивідуальної шахової картотеки (при можливості - коли матеріал), що включає проаналізовані дебютні системи, теоретичні позиції, типові партії, творчі характеристики суперників, статті та інші пов'язані матеріали.

Методи аналізу докладно вивчаються в теоретичному курсі. Звернення добутих знань в аналітичній практиці може проходити й у кожен індивідуальних занять, коли спортсмен виконує якусь аналітичну роботу самостійно, а на занятті може отримати постановку - реферат, коментар

Планування практичної підготовки багато в чому залежить від календаря змагань, поточного масштабу, участі учнів у яких не входять до планової сітки ігор. Тут чи інші розклади практичної підготовки мають пристосовуватися до цього календаря. Під час позаступових змагань заняття практичної підготовки виконують підготовку до партій, аналіз зйомки партій тощо. Між тижнями змаганнями плануються планові внутрішньокласні змагання (класифікаційні тощо), інші форми практичної підготовки, не пов'язані з спортивними завданнями.

3.3. Психологічна підготовка

У підрунті психологічно-вольової підготовки лежать, з одного боку, психологічні особливості виду спорту, з іншого - психологічні особливості спортсмена. Що більша відповідність між ними, то швидше можна чекати високих результатів.

У психологічній підготовці шахіста можна виділити: об'єктивну психодіагностику в системі відбору та підготовки; базову психологічну підготовку, яка включає: розвинути такі специфічно важливі для нього психічних функцій та якостей, як логіка, мислення, уважність, пам'ять, уява, здатність до аналізу та самоналізу, пласпрямованість, ініціативність тощо; психологічну освіту (формування системи спеціальних знань про психіку людини); формування вміння регулювати свій психологічно-вольовий стан, зосереджуватися перед партією, мобілізувати сили під час партії, протистояти несприятливим впливам тощо.

Психологічну підготовку до занять, яка забезпечує їх максимальну ефективність,

психологічну підготовку до і під час змагань, яка ґрунтується на базовій підготовці, забезпечує оптимальну готовність шахіста до спортивної боротьби та включає в себе: а) самоналіз і самооцінку; б) вичерпання та розуміння особливостей поведінки суперників у різних ігрових ситуаціях, ставлення їх до власної гри, їх самооцінку та ставлення до досягнень і гри інших шахістів; в) дослідження особливостей взаємодії суперників у процесі боротьби.

До проведення занять з психологічно-вольової підготовки залучається фахівець із спортивної психології.

Тематика занять з психологічної підготовки:

- психологія протистояння в шахах;
- психологічна взаємодія суперників;
- психологія атаки та захисту;
- проблеми ризику в шахах;
- проблеми інтуїції;
- класифікація ситуацій ризику;

психологія гри в позиціях динамічної рівноваги; підтримання напруження впродовж тривалого часу;

готовність грати на ризик;

урахування індивідуальних особливостей партнера в процесі вибору ходу;

різні ситуації вибору ходу;

турнірна тактика;

контроль власного стану в процесі турніру.

Випробуванням практичним заняттям з психологічної підготовки є аналіз вирішальних партій визначних турнірів і матчів.

3.4. Фізична підготовка

Шахові змагання за своєю тривалістю не мають аналогів в інших видах спорту (у середньому 9-16 днів, іноді до 9 год. у день), тому надзвичайно важливою є фізична підготовленість спортсмена, їх витривалість.

Фізична підготовка учнів ДЮСШ спрямована на:

прищеплення навичок додержання високого здорового способу життя; виховання здатності витримувати інтелектуальні та емоційні навантаження;

підвищення загальної працездатності;

забути високого рівня спортивної форми під час відповідальних матчів;

загальне оздоровлення і зміцнення основних фізіологічних функцій організму під постійним медичним контролем.

План фізичної підготовки може включати передусім спеціальні м'язові вправи для підняття тону організму, а також систематичні заняття під керівництвом досвідченого тренера-фахівця у спортзалі чи на ігровому майданчику, відвідування плавального басейну, щоденну ранкову гімнастику тощо.

Сприятливий фізичний стан шахіста під час змагань - один з серйозних чинників його успішного виступу.

3.5. Медико-біологічний контроль

Основна специфіка шахів полягає в тому, що вони належать до інтелектуальних (нем'язових) видів спорту, яким притаманні такі особливості:

широкий віковий діапазон (від дитячого дошкільного віку до дорослого);

можливість активної участі в змаганнях осіб з послабленим фізичним станом і навіть з деякими відхиленнями у стані здоров'я, в т.ч. інвалідів (паралізовані чемпіонати серед сліпих, глухонімих тощо);

високе інтелектуальне та емоційне напруження на фоні гіподинамії, що може негативно впливати на фізіологічний стан шахіста.

Ці особливості вимагають проводити регулярний медичний контроль за станом учнів у учнів - початкове та поточне обстеження. Їх виконує лікар,

який працює в тісному контакті з лікарсько-фізкультурним диспансером, кабінетом лікарського контролю поліклініки, тренерами. До його обов'язків входить:

- організація диспансерного спостереження і лікарського контролю за станом здоров'я учнів;
- проведення профілактичних і лікувальних заходів;
- проведення з учнями та їх батьками бесід з питань режиму, гігієни, загартовування, самоконтролю, раціонального харчування, профілактики захворювань тощо.

Діти, зараховані до ДЮСШ, мають стати на облік у лікарсько-фізкультурному диспансері, де відтак перебуватимуть під постійним контролем. Двічі на рік учні мають пройти обстеження. Чимала роль належить медичним профілактичним заходам.

3.6. Педагогічний контроль

Головним критерієм оцінки перспективності учнів є їх спортивні результати, але це далеко не єдиний вагомий критерій. Досвідчений тренер, розглядаючи партію учня, обов'язково звертає увагу на якість гри, на його здатність до аналізу тощо.

З метою об'єктивного визначення сильних і слабких сторін у шаховій підготовці учні застосовують також регулярні контрольні заняття. Традиційна форма таких занять - розв'язання шахових позицій з подвійною метою: а) визначити особливості досягнутого учнем рівня підготовленості; б) допомогти йому в розширенні компонентів шахової майстерності.

Спеціалізовані перевірки такого роду в спорті називають тестами. У шаховій педагогіці тестування набуває дедалі ширшого розповсюдження, допомагаючи вести регулярний контроль за рівнем підготовленості юних спортсменів, а також правлячи шлях вибору, призначення індивідуальних особливостей мислення шахістів.

Можна запропонувати 10 завдань, на розв'язання кожного дається фіксований час - 5-10 хв. (до паління сигарети на шаховому годиннику). Конкурс проводиться без перерви, триває близько 1 год. Завдання слід відбирати, враховуючи передусім рівень підготовленості учня. Якісь тестування має за мету перевірити міцність засвоєних знань, прикладні добираються з розглянутого на заняттях матеріалу. Тести на перевірку певних здібностей учня складають з прикладів на відповіду тематику.

3.7. Виховна робота

Мета виховної роботи - сприяти формуванню особистості спортсмена і вистроюванню людини високих морально-вольових якостей, котра серйозно і символічно ставиться до обраного виду спорту. Виховними засобами є передусім особистий приклад і педагогічна майстерність тренера, а також атмосфера працелюбності, взаємодопомоги та творчості в колективі.

настановити старших спортсменів, високоякісна організація навчального процесу тощо.

Основні виховні заходи: урочистий прийом вступників, проводи вступників; організація спеціалізованих шахових свят, змагальна діяльність учнів та її аналіз; систематичне підбиття підсумків навчальної та спортивної діяльності учнів; проведення тематичних свят, зустрічей зі знавцями спортивного; екскурсій, культурно-виховних до музеїв, виставок тощо; оформлення стендів і стінгазет та ін.

3.8. Інструкторська та суддівська практика

Упродовж усього періоду навчання тренер готує собі помічників, залучаючи шахістів старших розрядів до занять з молодшими спортсменами та до суддівства змагань.

На етапі виступів підготовки для спортсменів навчально-тренувальних груп слід організувати спеціальний семінар з підготовки тренерських тренерів і суддів. Наприклад семінари слухачі складають запис з теорії та практики, які оформлюються протоколом. Де кожному виставляються оцінки з теорії, практики та підсумкова оцінка. Присвоєння звання "Тренерський суддя з шашки" та "Юний інструктор з шашки" оформлюється наказом чи розпорядженням по ДЮСШ.

Для складання програми семінару з підготовки інструкторів можна скористатися матеріалами даної навчальної програми.

Окремою частиною програми семінару, спрямованої на підготовку суддів, є "Правила змагань ФІДЕ", в яких викладені правила гри в шахи, правила змагань ФІДЕ, розглядаються види шахових змагань (турнір, матч, матч-турнір), системи їх проведення (колова, швейцарська, олімпійська, прайм-тайм тощо), правила суддівства та ін.

4. ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОЇ РОБОТИ

Проблема раціонального планування навчально-тренувального процесу полягає в тому, щоб угодити досить-таки короткий ліміт учбових годин з вичисленим обсягом теоретичного програмного матеріалу та обов'язковою потребою приділити значну частину часу практичній підготовці юних шахістів.

Навчання з цієї кількості годин на тиждень, що відводиться в ДЮСШ для занять у певній навчальній групі, весь річний ліміт кожної з них розподіляється між видами спортивної підготовки (табл. 2).

4.1. Загальний план занять, год.

Рік навчання	Вид підготовки			Разом
	Теоретична	Практична	Психологічна	
Групи початкової підготовки				
1-й	134	134	4	312
2-й	134	134	4	312
Навчально-тренувальні групи				
1-й	226	226	8	520
2-й	278	278	8	624
3-й	370	370	12	832
Всього 3	412	412	12	936
Групи спортивного удосконалення				
1-й	512	512	20	1144
2-й	560	560	28	1248
Всього 2	658	658	40	1456

Заняття у групах вищої спортивної майстерності плануються за індивідуальним графіком.

4.2. Планування занять на етапі базової підготовки (групи початкової підготовки), год.

Вид підготовки, тематичний розділ	Рік навчання		
	1-й	2-й	3-й
Теоретична підготовка			
Загальна теорія	58	38	62
Дебют і середина партії	38	48	72
Закінчення	38	48	52
Разом ...	134	134	186
Практична підготовка			
Навчальні партії, вправи, тренувальні змагання	38	38	52
Кваліфікаційні турніри, сесії однокласної гри	68	68	82
Аналіз партій та типових позицій, індивідуальні заняття	28	28	52
Разом ...	134	134	186
Психологічна підготовка	4	4	4
Фізична підготовка	40	40	40
Усього:	312	312	416

До занять на наступному етапі підготовки зараховуються спортсмени, які виконали контрольно-зліскові нормативи та показали в змаганнях результати не нижче III розряду.

4.3. Планування занять на етапі поглибленої підготовки (навчально-тренувальні групи), год.

Вид підготовки, тематичний розділ	Рік навчання				
	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й
Теоретична підготовка					
Загальна теорія	82	106	140	154	174
Дебют і середина партії	102	126	180	204	224
Закінчення	42	46	50	54	64
Разом ...	226	278	370	412	462
Практична підготовка					
Навчальні партії, вправи, тренувальні змагання	42	46	50	54	64
Кваліфікаційні турніри, сесії однокласної гри	82	106	140	154	174
Аналіз партій та типових позицій, індивідуальні заняття	102	126	180	204	224
Разом ...	226	278	370	412	462
Психологічна підготовка	8	8	12	12	16
Фізична підготовка	60	60	80	100	100
Усього:	520	624	832	936	1040

До занять на наступному етапі підготовки допускаються спортсмени, які виконали нормативи I розряду або кандидата в майстри спорту.

4.4. Планування занять на етапі спортивного удосконалення (групи спортивного удосконалення), год.

Вид підготовки, тематичний розділ	Рік навчання		
	1-й	2-й	3-й
Теоретична підготовка			
Загальна теорія	194	220	256
Дебют і середина партії	244	260	286
Закінчення	74	80	116
Разом ...	512	560	658
Практична підготовка			
Навчальні партії, вправи, тренувальні змагання	74	80	116
Кваліфікаційні турніри, сесії однокласної гри	438	480	542
Аналіз партій та типових позицій, індивідуальні заняття	512	560	658
Разом ...	20	28	40
Психологічна підготовка	100	100	100
Фізична підготовка	1144	1248	1456
Усього:	1144	1248	1456

До занять на наступному етапі підготовки зараховуються спортсмени, які виконали (розрядні) нормативи майстра спорту.

Завдання:

1. Успішно виступити в першості України - здобути право виступити в чемпіонаті світу чи Європи серед юнаків (дівчат).
2. Підготуватися до виступу в чемпіонаті світу, Європи серед юнаків (дівчат).
3. Здобути право виступити в чемпіонаті України (серед дорослих спортсменів).

5. ТЕОРЕТИЧНО-ПРАКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

5.1. Етап базової підготовки (групи початкової підготовки)

Перший рік навчання

Розділ 1. Вступний історичний огляд

Зміст заняття

Шахи - одна з найпоширеніших у світі ігор. До Міжнародної шахової федерації (FIDE) входять близько 150 країн з 4-х континентів земної кулі. Накопичення шахів оповиті легендами, котрі сягають понад тисячу років. Одна з них - про неможливу кількість зерен на шаховій - найвідоміша. Суть цієї та інших легенд, які відносять народження шахів до древньої Індії, - в особливому прославленні могутності людського розуму, його переваги над грубою силою.

Шахи розповсюдження шахів у першому тисячолітті нашої ери з країни Сходу в Європу, зокрема в Україну. Шахові сюжети в билинах часті. Київської Русі (про богатирів та вмілого шахіста Михайла Погожа, про джодий на шахівницею князя Володимира Красне Сонечко з дружиною боярина Степра Годимовича та інші).

Шахи як спортивна гра. Чемпіони світу - від В.Стейніца до П.Абрамова. Шахові аркти України (Василь Іванчук, Руслан Пономарьов, Наташа Жукова, Катерина Латио, Сергій Карякін та інші) гросмейстери світової класу). Українські шахістки-чемпіони Європи 1993 р. Успіхи шахістів України в чемпіонатах світу та Європи серед юнаків та дівчат (Ірина Гаманенко, Наташа Жукова, Наташа Киселова, Владислав Боровиков). Чоловіча збірна України - віце-чемпіон Європи 1992 р. і світу 1993 р., жіночий чемпіон світу 2001 р., переможець шахової Олімпіади 2004р. Жіноча збірна України - переможець шахової Олімпіади 2006 р.

Методичні рекомендації

Головна мета заняття - підвищити інтерес дітей до шахів (тренеру слід працювати їх виконувати). Вступна промова в занятті не повинна перевищувати 15-20 хв., бути доступною для дітей. Вона сприймається дітьми активно, якщо викладач ілюструватиме її невеликими, але цікавими історичними подробицями. Скажімо, в розповіді про третього чемпіона світу Х.-Ф.Калібанджу варто розповісти, як він вже в чотирнадцятирічному віці завоював шахами (в Гамані) золі прохолоди матч-реванш за світову корону й Стейніца-М.Чигурі) і незабаром обіграв батька. Якщо тренер підбере для цієї теми цікаво шахового матеріалу, який важко вмістити в межах

План заняття у групах вищої спортивної майстерності ґрунтується на індивідуальних планах спортсменів, які складаються за таким зразком:

Індивідуальний план спортсмена
на _____ рік

Прізвище, ім'я та по-батькові

Спортивний розряд, звання

Група

Кількість тренувань на тиждень

Кількість тренувань на день

Тренер

4.5. Планування занять на етапі підвищення спортивної майстерності (групи вищої спортивної майстерності)*

Заняття	Тренувальні	Загальнофізична підготовка	Самостійні	Участь у змаганнях	Першість міст (області)		Міжнародний турнір		Україна		Україна		Україна		Україна		Чемпіонат Європи, світу	
					IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
	10	22	21	22	132	126	132	132	10	7	21	22	10	22	21	22	21	22
	60	132	126	132	126	126	126	126	60	42	126	132	60	132	126	132	126	132
	2	5	4	5	2	5	5	5	2	1	4	5	2	5	4	5	4	5
	6	15	12	15	6	15	15	15	6	3	12	15	6	15	12	15	6	15
	2	5	4	5	2	5	5	5	2	1	4	5	2	5	4	5	4	5
	6	15	12	15	6	15	15	15	6	3	12	15	6	15	12	15	6	15

* У чисельнику - кількість днів на місяць, у знаменнику - кількість годин

Таблиця 6

одного заняття, то може розподілити його на кілька частин і відповісти відповідно їм по 10-15 хв. кожного заняття перед висвітленням основної теми. Говорячи про важливість занять шахами, можна привести деякі афоризми:

1. "Слідчим у науки і шахів є те, що ці заняття викликають дисциплінованість в досягненні окресленої мети" (М.Ейне, чемпіон світу з шахів).
2. "Шахи для мене - це особливий світ, світ боротьби планів і пристрастей" (С. Прокоф'єв, композитор).
3. "Навчання шахової гри повинно бути виконанням здатності самостійно мислити" (Е.Ласкер, чемпіон світу з шахів).
4. "Шахи, як любов і музика, володіють здатністю робити людину щасливою" (З.Тараш, гросмейстер).
5. "Шахова гра - це випробування розуму" (В.-В.Гете, автор "Фауста").
6. "Шахи - не для слабких духом людей" (В.Стейніц, перший офіційний чемпіон світу з шахів).
7. "Ніхто не поважає про час, відданий шахам, адже воки допоможуть у будь-якій професії" (Т.Петросян, чемпіон світу з шахів).

Розділ 2. Правила гри. Шахова нотация

Шахівниця і фігури

Зміст занять

Базові поняття: шахівниця, поле, лінія, вертикаль, горизонталь, діагональ. Правила розташування шахівників в правому куті - біле поле. Назви ліній та полів.

Назви фігур і пішаків. Запис їх розміщення на шахівниці.

Початкова позиція. Правила: "Ферзь любить свій колір".

Поняття: королівський фланг, ферзевий фланг, центр. Запис початкової позиції.

Методичні рекомендації

Щоб учні швидше опанували матеріал теми, можна скористатися деякими образними порівняннями (наприклад, назва вертикалі - назва "вулиці", номер горизонталі - номер "хатинки", назва полів - її "адреса"). Правила запису полів: спершу - літера, потім цифра. Правила запису позиції фігур: спершу - її скорочена назва, потім - назва поля. Під час занять учні мають погренуватися в правильному записі позиції, додержуючи таких правил:

- 1) спочатку записують розміщення білих, потім - чорних;
- 2) послідовність запису: король, ферзь, тури, слони, коні, пішаків;
- 3) фігури позначаються першою великою літерою свого найменування (за винятком короля - Кр), пішаків - маленькою (п). Ми позначенням пішаків і полів ставлять крапку, а якщо на шахівниці відомо однокопійних пішаків, то після позначки "п" ставлять дві крапки;
- 4) за наявності однокопійних однокопійних фігур раніше вказують ту з них, яка стоїть ближче до вертикалі "а", а якщо обидві стоять на одній вертикалі, то ту, що ближче до першої горизонталі;

5) записавши розміщення однокопійних фігур, у дужках вказують їх кількість. Слід призначити учнів до правильної техніки запису з самого початку.

Гра і результати

Зміст занять

Загальне визначення ходу і взяття. Право першого ходу.

Тури. Слоны. Ферзь. Коні.

Пішак. Взяття пішака. Перетворення пішака.

Поняття про шада і захват.

Король. Шах. Мат. Пат. Вічний шах. Грозівка.

Результат партії - виграти або нічия. Різноманітні нічий. Запис ходів у партії. Поняття і скорочені нотации.

Методичні рекомендації

Давно не всі діти, які приходять до ДЮСШ вже вміючи грати в шахи, добре знають з усіма правилами гри. Зокрема, деякі з них незнайомі з правилами перетворення пішака, взяття на прохід, розміркованню. Треба не пропускати часу на якомога міцніше засвоєння дітьми всіх основних правил. Якщо потрібно, ці теми слід присвятити кілька занять з повторенням засвоєного матеріалу, перевіркою домашніх завдань, практичними вправами, в яких застосовуються ті чи інші складні правила.

Для кожної фігури встановлені свої правила ходу (переміщення) по полю шахівниці.

Хід може бути зроблений на вільне поле або на поле, зайняте фігурою супротивника. Узяти (взято) - значить зробити хід на поле, зайняте фігурою супротивника, при цьому фігура чи пішак супротивника знімається з дошки. Узяття виконується за один хід і не є обов'язковим: можна бити, можна не бити.

Тури ходять і б'є фігури по прямим лініях (горизонталі і вертикалі), на яких вони знаходяться.

Слоны ходять і б'є по косих лініях (діагоналях), на яких він знаходиться. У початковій позиції один зі слонів кожного супротивника стоїть на чорному полі, інший - на білому. Слоны, що ходять по білих полях, позначаються білою літерою, а той, що ходить по чорних полях, - чорною літерою.

Ферзь ходить на будь-яке поле по горизонталі, вертикалі чи діагоналі, на яких він перебуває. Таким чином, ферзь посідає властивості тури за слона. В англійських країнах ферзя називають королевою.

Коні - фігури хитра. Ходяться і б'є так: два поля - по вертикалі, одне - по діагоналі, одне - по горизонталі, одне - по вертикалі в різні боки. Тому хід коня завжди на букву Г. З білого поля коні стрибає на чорне, з чорного - на біле. Коні - одна фігура, що може перестрибувати через свої чи чужі фігури або пішаків. Як при цьому записуються на місці. Хід коня завершується записом "куди" фігури, якщо вона знаходиться на кінцевому полі його ходу.

Пішакі ходять вперед по вертикалі на одне поле, але при виконанні ходу з початкової положення дано право вибору: зробити хід пішаком на

одне поле або на два. Пішак, що вже робив хід, втрачає право ходити на два поля. Назад пішак не ходить і не б'є на відміну від фігур. Пішак б'є не так, як ходить. Узяти фігуру партнера пішаком можна тільки навскоси (по діагоналі), уперед на найближче поле. (Включеним з цього правила є взяття "на прохід"). Білі пішаки переміщуються в бік тільки восьмою горизонталі, чорні - тільки першою.

Пішак, що досі остаточною горизонталі, знімається з дошки і замінюється будь-якою фігурою того ж кольору, окрім короля. У цьому випадку найчастіше пішака замінюють ферзем. Якщо всі пішаки досягнуть останньої горизонталі, то на дошці теоретично може опинитися, наприклад, 9 ферзів або 10 коней відповідного кольору.

Якщо пішак, проходячи два поля, проїде поле, що знаходиться під ударом пішака супротивника, то останній має право його взяти, а сам стане на поле, яке він прострілював. Це і є правило взяття "на прохід".

Король, як і ферзь, ходить у різні боки, але тільки на суцільне поле. Він єдина шахова фігура, яку за правилами не можна підставити під бій фігури суперника, не можна залишити під боєм, тому й побити короля не можна. Король може знімати будь-яку фігуру, що не має захисту.

Крім того, королю один раз за весь час гри надається право зробити подвійний хід - рокіровку. Рокіровка - одночасне (в один хід) переміщення короля і тури по останній горизонталі. Причому першим переміщується король на два поля в бік до тури, яка потім переставляється через короля і стаєтья з ним поряд.

Коротка рокіровка здійснюється з ближньою від короля турою. Рокіровка неможлива, якщо король або тура здійснювали ходи в партії. Рокіровка тимчасово неможлива, якщо:

- а) між королем і турою знаходяться інші фігури;
- б) король перебуває під нападом (шахом) або може потрапити під напад (шах) у результаті рокіровки;
- в) поле, яке перетинає король, знаходиться під ударом.

Якщо гравець торкнувся тури, а потім короля, то рокіровка неможлива, і слід зробити хід цією турою.

Партія вважається виграною гравцем, який поставив мат королю партнера.

Партія вважається виграною гравцем, партнер якого заявив, що він здається.

Не завжди шахова партія закінчується перемогою одного з суперників.

Партія вважається нічиєю, коли виникла позиція, в якій жоден з гравців не може поставити мат королю партнера за будь-якої кількості можливих ходів. Вважається, що така партія завершилася "мертвою позицією". Найпростіший приклад - на дошці залишилися тільки король і ферзь. За правилами три королі не мають права підходити один до одного, а отже, не можуть ні оголосити шах, ні поставити мат своєму супернику. Тому подальша гра не має сенсу. Зустріч закінчується нічиєю. Нічиїми вважаються і такі позиції, в яких один з партнерів хоча й має перевагу

сил, але її не досить для того, щоб поставити мат самотньому королю суперника. До нічиєї призводять і вічний шах.

Партія може закінчитися вічною, якщо однакова позиція виникла на певній турі.

Партія може закінчитися вічною, якщо останні 50 ходів поспіль кожен гравець без пересування жодного пішака та без взяття будь-якої фігури.

Якщо жоден із суперників не бачить шляхів виграшу чи пошуку виграної позиції з надмірним ризиком, то можливий нічийний результат у випадку взаємної згоди партнерів: один з них пропонує нічию, інший погоджується з пропозицією. За умови підхвалення нічий партія продовжується.

Ще один з випадків виникнення нічий - це пат. Пат - положення, в якому один із сторін, що має ходити, не може зробити хід ні однією фігурою, причому король під шахом не знаходиться. Найчастіше пат виникає через небажальність у виграних позиціях, класичність і невміння суперника, що має значну перевагу.

Мета шахової партії - поставити мат королю суперника. Навчити дітей ставити мат є найважливішим завданням 1-го року навчання, алгебраїчним всіх митових комбінацій та, власне, і шахів з виправ на мат в один хід. Потрібно знати всі типи матові іаї. Там більше, що в сучасних шахах один партнер часто вирішується в умовах недовгого часу на обдумування. І якщо в даному не роз'ясня велику кількість завдань на мат в один хід, то рано чи пізно не позначиться. Подібних базових завдань повинно бути дуже багато.

Уміння поставити мат в один хід - найважливіший шаховий елемент, без якого розуміння шахів, для творчості, для формування здатності дати в лунку. Дітям потрібно повною мірою відчувати гармонію взаємодії фігур при поставленні мату.

Корисно використовувати завдання, в яких треба знайти можливе рішення за білих і за чорних. Використання принципу "2 в 1" вирішує найважливіше завдання - навчити дітей мови дозволу віку грати білими і чорними фігурами, усунути "комплекс білого коня" (діти повинні отримати задоволення від гри будь-яким кольором).

Шах - це напад на короля. Той із суперників, король якого потрапив під шах, повинен захистити його, щоб продовжувати гру. Захистити короля можна кількома способами:

1. Побити фігуру чи пішака, що напали на короля, якщо вони перебувають під боєм. Зрозуміло, що цей спосіб не можна використати, якщо шах оголошується одразу до фігури. Такий шах називається подвійним.
2. Пти королем на поле, що не знаходиться під ударом суперника.
3. Захиститися від фігури, що атакує, своєю фігурою (перекриття).

Цей спосіб не можна використати, якщо шах оголошується кінц чі шаха.

Отримувати шах відріє не обов'язково. Вічний шах - серія ходів, від яких король не може сховатися.

Мат - це напад на короля, від якого немає захисту. З оголошенням мату королів суперника мета шахової гри вважається досягнутою і партія припиняється. За сучасними правилами "оголошити мат" завжди не означає виконати це слово вголос. Доцільно зробити хід, після якого на дошці виникне положення мату.

Заключний удар королю суперника наносить, як правило, одна фігура. Проте фігури рідко діють поодинці. Шахіст грає красиву партію відшукуючи краєві ходи серед безлічі варіантів. Він керується законами гармонії. А гармонія в шахі - це взаємодія фігур. Можна сміливо сказати, що клас гри шахіста багато в чому визначається вмінням розташовувати свої бойові сили таким чином, щоб вони підтримували й доповнювали один одного. Характер зв'язки між фігурами залежить від їх індивідуальних властивостей, завдань, що вони виконують, і конкретних особливостей позиції. Крає за все взаємодія фігур виявляється під час атак короля суперника. Тут кожна фігура розкриває свої здібності. Е. Ласкер, другий чемпіон світу з шахів, писав: "Щоб дати мат, зовсім не потрібно мати у своєму розпорядженні великої кількості фігур. Потрібно лише, щоб сила цих фігур була використана найбільш раціональним чином".

У грі на мат в один хід фігури можуть виконувати різні завдання:

1. Одна (ноді дві) з фігур може тільки оголошувати мат, а інші допомагають їй, контролюючи шляхи відходу королів суперника.
2. Одна з фігур може не тільки оголошувати мат, але виконувати дійсний контроль деяких полів відходу королів суперника, а інші фігури допомагаючи їй, контролюють решту поля його втечі.

Зрозуміло, що легше поставити мат на краю дошки (а найлегше - у куті), де рухливості короля вже обмежена.

При оголошенні мату можуть бути використані прийоми відкритого та закритого шахів, зв'язування та блокування. Таким чином, вже на цьому етапі можна розпочинати ознайомлення з елементарними прийомами шахової тактики.

Якщо фігура прикриває свого короля від атаки далевої фігури суперника, то вважається, що вона зв'язана королівською (бі це називають пов'язкою) зв'язкою. Така фігура нерухома або може пересуватися лише на лінії зв'язки.

При блокуванні своїй ж фігури заважають королю. (Показати найпростіші приклади спертості мату).

Лінійний мат ставиться на краю дошки лінійними фігурами (тура, ферз). У малюнку епоетного мату фігури-зрадники виглядають як погоні (епіолети) на плечах короля.

Паралельно з опануванням загальних формально-технічних правил гри слід розповідати учням і про найважливіші спортивно-технічні правила ведення партії за шахівницею: "туркун - ходи", "поправляю", "відпустіть руку - хід зроблено", "ходи назад не беруть", "роківку починає не тура, а король" та ін. Приділити належну увагу правилам спортивної гри (коректної поведінки) під час гри: "не заважай супротивнику", "не

користуватися підказками й сам нікому не підказуй" тощо. Вимогливість щодо поведінки всіх спортивних правил повинна виявлятися з самого початку заняття. Причому треба вимагати від учнів, щоб вони дотримувалися цих правил не лише в турнірах, але й у товариських партіях.

Потрібно також з самого початку привчати учнів правильно користуватися шаховою нотацією, присвятивши цій темі спеціальні вправи під час заняття і домашні завдання.

На подальших етапах (після вивчення всіх шахових правил) учні повинні навчитися записувати свої партії та самостійно користуватися шаховою нотацією.

Правила запису партії

Кожна фігура позначається першою великою літерою свого найменування (кожен гравець може використовувати першу літеру назви, не пов'язаною з його країною).

Хід фігури записується за допомогою її позначення і поля, на яке вона ходить. Наприклад: Фe5 (ферзь пішов на поле e5), Крe1. Для пішаків вказується тільки поле, на які вони переміщуються. Наприклад: e5, a5. Перед записом ходу ставиться його номер. Коли фігура здійснює взяття, слід ставити знак "x" між позначенням фігури та полем, на яке вона переміщується. Наприклад: Кхе5 (кінь побив на полі e5), Тхе3. Коли взяття здійснюється пішак, треба вказати поле, з якого він переміщується, а також пішак, на яке він здійснює взяття. Наприклад: схе5, dхf3, ахb5. У випадку взяття на "проході" поле, на яке переміщується пішак, позначається як поле, на яке він здійснює взяття, остаточно став, і в запису додається "e. p.". Наприклад: схе6 e. p. Якщо дві однакові фігури можуть піти на одне й те ж саме поле, потрібно додатково вказати горизонталь чи вертикаль, на якій вони стоїть фігури, що зробила хід. Наприклад: Кхе2 (кінь з вертикалі "e" другого столу фігури, що зробила хід). Наприклад: Кхе2 (кінь з вертикалі "e" другого столу фігури, в яку він перетворився). Наприклад: с8f (пішак пішов на f8 і перетворився у ферзя); сxd7K (пішак узав фігуру на d1 і перетворився в короля).

Коротка розписка позначається 0-0, довга - 0-0-0. Шах позначається знаком "e", мат - знаком "m" чи "++". Написаний запису ходу.

У загальному знаком "+,-" іноді позначали подвійний шах, а мат - знаком "x", хоча позначалося "++" чи знак вказував не ставився.

Часто використовували так звану повну нотацію. При записі ходу повинно потім вказувалося поле, на якому фігура стоїть, і через дефіс - поле, на яке вона ходила. Наприклад: Кd1-f3 (кінь з поля d1 пішов на поле f3).

У загальній нотації можна зустріти в текстах партій також знаки, що вказують на певного коментувача. Значення деяких з них:

?? - невизначений хід;

?? - груба помилка;

! - сильний хід;

!! - дуже сильний хід.

?? - хід, що заслуговує уваги.

2) - сумарний хід;

+ - у білих перевага перевага;

± (+/-) - у білих перевага;

+/- - у білих перевага перевага;

- - рівна позиція;

±/- - у чорних перевага перевага;

+/- - у чорних перевага;

-/- - у чорних перевага перевага;

Тренер має усвідомити, що фундаментальною основою в його учнів

закладається вже на початковій стадії навчання.

Розділ 3. Порівняльна цінність фігур

Зміст заняття

Кожна фігура залежно від "близькості до цінності" має свою цінність.

Умова єдинця приблизно порівняно з селом (цінності) фігур - один пішак.

У сучасній практичній оцінці порівняно з селом цінності: цінність коня або слона - 3

одиниць, тури - 3, ферзь - 9. Виявляється є цінність короля.

Ферзь і тура - "важкі" фігури, слон і коня - "легкі". Порівняти тури над

залежно фігурою має в аналізі спеціальну цінність - "перевірка в цінності" або

просто "важкість". Поняття про рівність. Рівномірний розподіл: 1) обмін

однорідними або різномірними фігурами; 2) рівномірний обмін

різномірними фігурами

Поняття про матеріальну рівність. Рівномірний матеріальний рівномірний;

1) наявність однієї кількості однорідних фігур (цінності);

2) наявність різномірних фігур, цінність яких приблизно однакова.

Поняття про матеріальну комбінацію

Поняття про матеріальну перевагу. Рівномірний матеріальний переваги;

1) наявність додаткової фігури чи пішака за умови рівності цінності інших

фігур;

2) перевага в цінності різномірних фігур

Специфіка шахового терміну "важкі фігури" в загальному "важкі фігури

більше". Поняття про жертву і позиційну компенсацію за матеріальний втрача.

Поняття абсолютної та відносної цінності фігур. Висока позиція на

цінності фігур. Поняття позиційної переваги та позиційної рівності на

елементарних прикладах

Методичні рекомендації

Розглядаючи тему цінності пішаків, слід мати на увазі, що у багатьох

працях (переважно останніх у першій половині XX ст.) пропонувалися трохи

інший "превентивний" легка фігури - 3,5, тура - 3, ферзь - 10. Неодомітність

однак впливає з того, що на практиці легка фігури з двома пішаками

частіше переважає тура, ані легка фігури приблизно рівності тура та двома

пішаками, а три легкі фігури - двома турами, останні ж трохи сильніші, ніж

ферзь. Сучасна школа змушена для повноти, бо простіше, до того ж вона

застосовується в більшості книг матеріальний програма

Найцінніша фігура - ферзь, а найменш цінна - пішак. Король -

головна і безцінна фігура, оскільки від даної фігури залежить результат

шахової боротьби.

Сила фігур може змінюватися залежно від позиції, що створилася на дошці.

Фігури, крім турів, контролюють (б'ють) більше полів, якщо вони перебувають у центрі дошки. Наприклад, коні, що перебувають в куті дошки, може зробити тільки 2 різних ходи, а в центрі дошки - 8. Важливо пам'ятати, що цінність фігур у першу чергу залежить від того, яку роботу вони виконують на дошці.

Завдання тренера - підшукати доступні для початківців ілюстрації приклади, які допомогли б їм закріпити теоретичний матеріал. Темі цього розділу корисно розглядати в подальшому на поглибленому ґрунті.

Розділ 4. Найпростіші закриття

Зміст заняття

Король і різні фігури проти самотнього короля. Поняття "виїздна позиція". Різниця між виїздною матеріальною перевагою. Техніка її реалізації в ситуаціях з двома турами, туру, ферзем проти самотнього короля. Поняття про план. Поняття про помилку.

Поняття "нічийна позиція". Її різниця з недостатком матеріальної переваги. Ситуація "король і легка фігура проти короля" - приклад "мертвої нічий". Ситуація "король і двоє коней проти короля" - приклад, коли матеріальна перевага є недостатньою для виграну за умови безпомилкової оборони.

Король і пішак проти короля. "Правило квадрату" - зовнішня ознака, що допомагає відразу визначити, виграна позиція чи нічийна, коли король не може підтримати свого пішака. Виграні та нічийні позиції за обставин, коли король допомагає своєму пішаку. Боротьба за опозицію.

Методичні рекомендації

Розглядаючи закриття з ферзем, треба вказати на можливість пату. Щодо закриття з двома легкими фігурами проти самотнього короля, то вони через певну складність важко сприймаються початківцями, особливо закриття зі слоном і конем. Тому на даному етапі підготовки достатньо тільки повідомити, що такі закриття є виграними, і продемонструвати найпростіші приклади, віддавши описування всієї техніки виграну на пізніший період. Що ж до інших ситуацій, особливо з королем і пішаком проти короля, то слід домагатися від учнів усвідомлення володіння технікою гри в типових позиціях. Детальніше вивчення цього ендшпілю, що належить до фундаментальних, можна подовжити у другому піріоді.

Підбрати приклади, коли одна з сторін, знаючи, яка позиція є виграною, а яка - нічийною, вводить гру до потрібної їй ситуації.

Розділ 5. Як розпізнавати партію

Зміст заняття

Поняття про три стадії шахової партії.

Поняття "шахова стратегія" у елементарному значенні - складання і здійснення плану гри.

Основні правила стратегії в дебюті:

1) "виїзди фігур";

2) "вели боротьбу за центр";

гармонійне пішаків розміщення. Для того щоб розвинути свої фігури, слід обов'язково виконати кілька ходів пішаками. Роблять це обчисливо, бо пішаки назад не ходять. Крім того, якщо стрімолю поспусти їх уперед, відкривається оперативний простір для фігур суперника й послаблюється позиція власного короля. До того ж пішаки можуть стати об'єктом нападу.

Перш ніж почати вивчення шахових дебютів, радимо запам'ятати такі слова Х.-Р.Капабланки: "Ніколи не вдовольняйся простим вилученням якої-небудь серії теоретичних ходів у дебюті чи іншій стадії гри, а намагайся з'ясувати причини кожного ходу в цій серії".

Сила шахів визначається не кількістю різних варіантів, а їх розумінням, точністю оцінки, змінам застосовувати. Щоб звести до мінімуму кількість тактичних недоліків у учнів, можна порекомендувати їм відомий прийом: після кожного ходу супротивника починають та закінчують свої міркування над рішенням відповідно на контрольне запитання: що мені загрожує?

З самого початку навчання звертати увагу учнів до полів, які в дебютній стадії можуть стати найвразливішими. Якщо в початковій шаховій позиції спробувати визначити найбільш слабкий пункт у позиції чорних, то, поза сумнівом, буде назване поле f7, що захищається одним королем (у табірї білих - відповідно поле f2). Напад на це поле і навіть жертва слона або коня за пішака f7 (f2) з руйнуванням пішаківого прикриття короля - це теми комбінацій, здійснених в багатьох партіях.

Починаючи шахісти часто програють пішака f7 без адекватної компенсації. Наприклад, у захисті Філідора після ходів 1.e4 e5 2.Kf3 d6 3. c4 Kc6 4. Kc3 Kb6? (Слід було грати 4... c6?) білі виграють пішака ходом 5. Kc5.

Десять разів прикладі комбінаційних ударів по пункту f7 (f2):

Годшаузен-Тарран

(Німеччина, 1912 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.c4 Ce7 4.d4 exd4 5.cxd4 6.e4 7.f3 8.f4 9.f5 10.f6 11.f7 12.f8 13.f9 14.f10 15.f11 16.f12 17.f13 18.f14 19.f15 20.f16 21.f17 22.f18 23.f19 24.f20 25.f21 26.f22 27.f23 28.f24 29.f25 30.f26 31.f27 32.f28 33.f29 34.f30 35.f31 36.f32 37.f33 38.f34 39.f35 40.f36 41.f37 42.f38 43.f39 44.f40 45.f41 46.f42 47.f43 48.f44 49.f45 50.f46 51.f47 52.f48 53.f49 54.f50 55.f51 56.f52 57.f53 58.f54 59.f55 60.f56 61.f57 62.f58 63.f59 64.f60 65.f61 66.f62 67.f63 68.f64 69.f65 70.f66 71.f67 72.f68 73.f69 74.f70 75.f71 76.f72 77.f73 78.f74 79.f75 80.f76 81.f77 82.f78 83.f79 84.f80 85.f81 86.f82 87.f83 88.f84 89.f85 90.f86 91.f87 92.f88 93.f89 94.f90 95.f91 96.f92 97.f93 98.f94 99.f95 100.f96 101.f97 102.f98 103.f99 104.f100 105.f101 106.f102 107.f103 108.f104 109.f105 110.f106 111.f107 112.f108 113.f109 114.f110 115.f111 116.f112 117.f113 118.f114 119.f115 120.f116 121.f117 122.f118 123.f119 124.f120 125.f121 126.f122 127.f123 128.f124 129.f125 130.f126 131.f127 132.f128 133.f129 134.f130 135.f131 136.f132 137.f133 138.f134 139.f135 140.f136 141.f137 142.f138 143.f139 144.f140 145.f141 146.f142 147.f143 148.f144 149.f145 150.f146 151.f147 152.f148 153.f149 154.f150 155.f151 156.f152 157.f153 158.f154 159.f155 160.f156 161.f157 162.f158 163.f159 164.f160 165.f161 166.f162 167.f163 168.f164 169.f165 170.f166 171.f167 172.f168 173.f169 174.f170 175.f171 176.f172 177.f173 178.f174 179.f175 180.f176 181.f177 182.f178 183.f179 184.f180 185.f181 186.f182 187.f183 188.f184 189.f185 190.f186 191.f187 192.f188 193.f189 194.f190 195.f191 196.f192 197.f193 198.f194 199.f195 200.f196 201.f197 202.f198 203.f199 204.f200 205.f201 206.f202 207.f203 208.f204 209.f205 210.f206 211.f207 212.f208 213.f209 214.f210 215.f211 216.f212 217.f213 218.f214 219.f215 220.f216 221.f217 222.f218 223.f219 224.f220 225.f221 226.f222 227.f223 228.f224 229.f225 230.f226 231.f227 232.f228 233.f229 234.f230 235.f231 236.f232 237.f233 238.f234 239.f235 240.f236 241.f237 242.f238 243.f239 244.f240 245.f241 246.f242 247.f243 248.f244 249.f245 250.f246 251.f247 252.f248 253.f249 254.f250 255.f251 256.f252 257.f253 258.f254 259.f255 260.f256 261.f257 262.f258 263.f259 264.f260 265.f261 266.f262 267.f263 268.f264 269.f265 270.f266 271.f267 272.f268 273.f269 274.f270 275.f271 276.f272 277.f273 278.f274 279.f275 280.f276 281.f277 282.f278 283.f279 284.f280 285.f281 286.f282 287.f283 288.f284 289.f285 290.f286 291.f287 292.f288 293.f289 294.f290 295.f291 296.f292 297.f293 298.f294 299.f295 300.f296 301.f297 302.f298 303.f299 304.f300 305.f301 306.f302 307.f303 308.f304 309.f305 310.f306 311.f307 312.f308 313.f309 314.f310 315.f311 316.f312 317.f313 318.f314 319.f315 320.f316 321.f317 322.f318 323.f319 324.f320 325.f321 326.f322 327.f323 328.f324 329.f325 330.f326 331.f327 332.f328 333.f329 334.f330 335.f331 336.f332 337.f333 338.f334 339.f335 340.f336 341.f337 342.f338 343.f339 344.f340 345.f341 346.f342 347.f343 348.f344 349.f345 350.f346 351.f347 352.f348 353.f349 354.f350 355.f351 356.f352 357.f353 358.f354 359.f355 360.f356 361.f357 362.f358 363.f359 364.f360 365.f361 366.f362 367.f363 368.f364 369.f365 370.f366 371.f367 372.f368 373.f369 374.f370 375.f371 376.f372 377.f373 378.f374 379.f375 380.f376 381.f377 382.f378 383.f379 384.f380 385.f381 386.f382 387.f383 388.f384 389.f385 390.f386 391.f387 392.f388 393.f389 394.f390 395.f391 396.f392 397.f393 398.f394 399.f395 400.f396 401.f397 402.f398 403.f399 404.f400 405.f401 406.f402 407.f403 408.f404 409.f405 410.f406 411.f407 412.f408 413.f409 414.f410 415.f411 416.f412 417.f413 418.f414 419.f415 420.f416 421.f417 422.f418 423.f419 424.f420 425.f421 426.f422 427.f423 428.f424 429.f425 430.f426 431.f427 432.f428 433.f429 434.f430 435.f431 436.f432 437.f433 438.f434 439.f435 440.f436 441.f437 442.f438 443.f439 444.f440 445.f441 446.f442 447.f443 448.f444 449.f445 450.f446 451.f447 452.f448 453.f449 454.f450 455.f451 456.f452 457.f453 458.f454 459.f455 460.f456 461.f457 462.f458 463.f459 464.f460 465.f461 466.f462 467.f463 468.f464 469.f465 470.f466 471.f467 472.f468 473.f469 474.f470 475.f471 476.f472 477.f473 478.f474 479.f475 480.f476 481.f477 482.f478 483.f479 484.f480 485.f481 486.f482 487.f483 488.f484 489.f485 490.f486 491.f487 492.f488 493.f489 494.f490 495.f491 496.f492 497.f493 498.f494 499.f495 500.f496 501.f497 502.f498 503.f499 504.f500 505.f501 506.f502 507.f503 508.f504 509.f505 510.f506 511.f507 512.f508 513.f509 514.f510 515.f511 516.f512 517.f513 518.f514 519.f515 520.f516 521.f517 522.f518 523.f519 524.f520 525.f521 526.f522 527.f523 528.f524 529.f525 530.f526 531.f527 532.f528 533.f529 534.f530 535.f531 536.f532 537.f533 538.f534 539.f535 540.f536 541.f537 542.f538 543.f539 544.f540 545.f541 546.f542 547.f543 548.f544 549.f545 550.f546 551.f547 552.f548 553.f549 554.f550 555.f551 556.f552 557.f553 558.f554 559.f555 560.f556 561.f557 562.f558 563.f559 564.f560 565.f561 566.f562 567.f563 568.f564 569.f565 570.f566 571.f567 572.f568 573.f569 574.f570 575.f571 576.f572 577.f573 578.f574 579.f575 580.f576 581.f577 582.f578 583.f579 584.f580 585.f581 586.f582 587.f583 588.f584 589.f585 590.f586 591.f587 592.f588 593.f589 594.f590 595.f591 596.f592 597.f593 598.f594 599.f595 600.f596 601.f597 602.f598 603.f599 604.f600 605.f601 606.f602 607.f603 608.f604 609.f605 610.f606 611.f607 612.f608 613.f609 614.f610 615.f611 616.f612 617.f613 618.f614 619.f615 620.f616 621.f617 622.f618 623.f619 624.f620 625.f621 626.f622 627.f623 628.f624 629.f625 630.f626 631.f627 632.f628 633.f629 634.f630 635.f631 636.f632 637.f633 638.f634 639.f635 640.f636 641.f637 642.f638 643.f639 644.f640 645.f641 646.f642 647.f643 648.f644 649.f645 650.f646 651.f647 652.f648 653.f649 654.f650 655.f651 656.f652 657.f653 658.f654 659.f655 660.f656 661.f657 662.f658 663.f659 664.f660 665.f661 666.f662 667.f663 668.f664 669.f665 670.f666 671.f667 672.f668 673.f669 674.f670 675.f671 676.f672 677.f673 678.f674 679.f675 680.f676 681.f677 682.f678 683.f679 684.f680 685.f681 686.f682 687.f683 688.f684 689.f685 690.f686 691.f687 692.f688 693.f689 694.f690 695.f691 696.f692 697.f693 698.f694 699.f695 700.f696 701.f697 702.f698 703.f699 704.f700 705.f701 706.f702 707.f703 708.f704 709.f705 710.f706 711.f707 712.f708 713.f709 714.f710 715.f711 716.f712 717.f713 718.f714 719.f715 720.f716 721.f717 722.f718 723.f719 724.f720 725.f721 726.f722 727.f723 728.f724 729.f725 730.f726 731.f727 732.f728 733.f729 734.f730 735.f731 736.f732 737.f733 738.f734 739.f735 740.f736 741.f737 742.f738 743.f739 744.f740 745.f741 746.f742 747.f743 748.f744 749.f745 750.f746 751.f747 752.f748 753.f749 754.f750 755.f751 756.f752 757.f753 758.f754 759.f755 760.f756 761.f757 762.f758 763.f759 764.f760 765.f761 766.f762 767.f763 768.f764 769.f765 770.f766 771.f767 772.f768 773.f769 774.f770 775.f771 776.f772 777.f773 778.f774 779.f775 780.f776 781.f777 782.f778 783.f779 784.f780 785.f781 786.f782 787.f783 788.f784 789.f785 790.f786 791.f787 792.f788 793.f789 794.f790 795.f791 796.f792 797.f793 798.f794 799.f795 800.f796 801.f797 802.f798 803.f799 804.f800 805.f801 806.f802 807.f803 808.f804 809.f805 810.f806 811.f807 812.f808 813.f809 814.f810 815.f811 816.f812 817.f813 818.f814 819.f815 820.f816 821.f817 822.f818 823.f819 824.f820 825.f821 826.f822 827.f823 828.f824 829.f825 830.f826 831.f827 832.f828 833.f829 834.f830 835.f831 836.f832 837.f833 838.f834 839.f835 840.f836 841.f837 842.f838 843.f839 844.f840 845.f841 846.f842 847.f843 848.f844 849.f845 850.f846 851.f847 852.f848 853.f849 854.f850 855.f851 856.f852 857.f853 858.f854 859.f855 860.f856 861.f857 862.f858 863.f859 864.f860 865.f861 866.f862 867.f863 868.f864 869.f865 870.f866 871.f867 872.f868 873.f869 874.f870 875.f871 876.f872 877.f873 878.f874 879.f875 880.f876 881.f877 882.f878 883.f879 884.f880 885.f881 886.f882 887.f883 888.f884 889.f885 890.f886 891.f887 892.f888 893.f889 894.f890 895.f891 896.f892 897.f893 898.f894 899.f895 900.f896 901.f897 902.f898 903.f899 904.f900 905.f901 906.f902 907.f903 908.f904 909.f905 910.f906 911.f907 912.f908 913.f909 914.f910 915.f911 916.f912 917.f913 918.f914 919.f915 920.f916 921.f917 922.f918 923.f919 924.f920 925.f921 926.f922 927.f923 928.f924 929.f925 930.f926 931.f927 932.f928 933.f929 934.f930 935.f931 936.f932 937.f933 938.f934 939.f935 940.f936 941.f937 942.f938 943.f939 944.f940 945.f941 946.f942 947.f943 948.f944 949.f945 950.f946 951.f947 952.f948 953.f949 954.f950 955.f951 956.f952 957.f953 958.f954 959.f955 960.f956 961.f957 962.f958 963.f959 964.f960 965.f961 966.f962 967.f963 968.f964 969.f965 970.f966 971.f967 972.f968 973.f969 974.f970 975.f971 976.f972 977.f973 978.f974 979.f975 980.f976 981.f977 982.f978 983.f979 984.f980 985.f981 986.f982 987.f983 988.f984 989.f985 990.f986 991.f987 992.f988 993.f989 994.f990 995.f991 996.f992 997.f993 998.f994 999.f995 1000.f996 1001.f997 1002.f998 1003.f999 1004.f1000 1005.f1001 1006.f1002 1007.f1003 1008.f1004 1009.f1005 1010.f1006 1011.f1007 1012.f1008 1013.f1009 1014.f1010 1015.f1011 1016.f1012 1017.f1013 1018.f1014 1019.f1015 1020.f1016 1021.f1017 1022.f1018 1023.f1019 1024.f1020 1025.f1021 1026.f1022 1027.f1023 1028.f1024 1029.f1025 1030.f1026 1031.f1027 1032.f1028 1033.f1029 1034.f1030 1035.f1031 1036.f1032 1037.f1033 1038.f1034 1039.f1035 1040.f1036 1041.f1037 1042.f1038 1043.f1039 1044.f1040 1045.f1041 1046.f1042 1047.f1043 1048.f1044 1049.f1045 1050.f1046 1051.f1047 1052.f1048 1053.f1049 1054.f1050 1055.f1051 1056.f1052 1057.f1053 1058.f1054 1059.f1055 1060.f1056 1061.f1057 1062.f1058 1063.f1059 1064.f1060 1065.f1061 1066.f1062 1067.f1063 1068.f1064 1069.f1065 1070.f1066 1071.f1067 1072.f1068 1073.f1069 1074.f1070 1075.f1071 1076.f1072 1077.f1073 1078.f1074 1079.f1075 1080.f1076 1081.f1077 1082.f1078 1083.f1079 1084.f1080 1085.f1081 1086.f1082 1087.f1083 1088.f1084 1089.f1085 1090.f1086 1091.f1087 1092.f1088 1093.f1089 1094.f1090 1095.f1091 1096.f1092 1097.f1093 1098.f1094 1099.f1095 1100.f1096 1101.f1097 1102.f1098 1103.f1099 1104.f1100 1105.f1101 1106.f1102 1107.f1103 1108.f1104 1109.f1105 1110.f1106 1111.f1107 1112.f1108 1113.f1109 1114.f1110 1115.f1111 1116.f1112 1117.f1113 1118.f1114 1119.f1115 1120.f1116 1121.f1117 1122.f1118 1123.f1119 1124.f1120 1125.f1121 1126.f1122 1127.f1123 1128.f1124 1129.f1125 1130.f1126 1131.f1127 1132.f1128 1133.f1129 1134.f1130 1135.f1131 1136.f1132 1137.f1133 1138.f1134 1139.f1135 1140.f1136 1141.f1137 1142.f1138 1143.f1139 1144.f1140 1145.f1141 1146.f1142 1147.f1143 1148.f1144 1149.f1145 1150.f1146 1151.f1147 1152.f1148 1153.f1149 1154.f1150 1155.f1151 1156.f1152 1157.f1153 1158.f1154 1159.f1155 1160.f1156 1161.f1157 1162.f1158 1163.f1159 1164.f1160 1165.f1161 1166.f1162 1167.f1163 1168.f1164 1169.f1165 1170.f1166 1171.f1167 1172.f1168 1173.f1169 1174.f1170 1175.f1171 1176.f1172 1177.f1173 1178.f1174 1179.f1175 1180.f1176 1181.f1177 1182.f1178 1183.f1179 1184.f1180 1185.f1181 1186.f1182 1187.f1183 1188.f1184 1189.f1185 1190.f1186 1191.f1187 1192.f1188 1193.f1189 1194.f1190 1195.f1191 1196.f1192 1197.f1193 1198.f1194 1199.f1195 1200.f1196 1201.f1197 1202.f1198 1203.f1199 1204.f1200 1205.f1201 1206.f1202 1207.f1203 1208.f1204 1209.f1205 1210.f1206 1211.f1207 1212.f1208 1213.f1209 1214.f1210 1215.f1211 1216.f1212 1217.f1213 1218.f1214 1219.f1215 1220.f1216 1221.f1217 1222.f1218 1223.f1219 1224.f1220 1225.f1221 1226.f1222 1227.f1223 1228.f1224 1229.f1225 1230.f1226 1231.f1227 1232.f1228 1233.f1229 1234.f1230 1235.f1231 1236.f1232 1237.f1233 1238.f1234 1239.f1235 1240.f1236 1241.f1237 1242.f1238 1243.f1239 1244.f1240 1245.f1241 1246.f1242 1247.f1243 1248.f1244 1249.f1245 1250.f1246 1251.f1247 1252.f1248 1253.f1249 1254.f1250 1255.f1251 1256.f1252 1257.f1253 1258.f1254 1259.f1255 1260.f1256 1261.f1257 1262.f1258 1263.f1259 1264.f1260 1265.f1261 1266.f1262 1267.f1263 1268.f1264 1269.f1265 1270.f1266 1271.f1267 1272.f1268 1273.f1269 1274.f1270 1275.f1271 1276.f1272 1277.f1273 1278.f1274 1279.f1275 1280.f1276 1281.f1277 1282.f1278 1283.f1279 1284.f1280 1285.f1281 1286.f1282 1287.f1283 1288.f1284 1289.f1285 1290.f1286 1291.f1287 1292.f1288 1293.f1289 1294.f1290 1295.f1291 1296.f1292 1297.f1293 1298.f1294 1299.f1295 1300.f1296 1301.f1297 1302.f1298 1303.f1299 1304.f1300 1305.f1301 1306.f1302 1307.f1303 1308.f1304 1309.f1305 1310.f1306 1311.f1307 1312.f1308 1313.f1309 1314.f1310 1315.f1311 1316.f1312 1317.f1313 1318.f1314 1319.f1315 1320.f1316 1321.f1317 1322.f1318 1323.f1319 1324.f1320 1325.f1321 1326.f1322 1327.f1323 1328.f1324 1329.f1325 1330.f1326 1331.f1327 1332.f1328 1333.f1329 1334.f1330 1335.f1331 1336.f1332 1337.f1333 1338.f1334 1339.f1335 1340.f1336 1341.f1337 1342.f1338 1343.f1339 1344.f1340 1345.f1341 1346.f1342 1347.f1343 1348.f1344 1349.f1345 1350.f1346 1351.f1347 1352.f1348 1353.f1349 1354.f1350 1355.f1351 1356.f1352 1357.f1353 1358.f1354 1359.f1355 1360.f1356 1361.f1357 1362.f1358

тактичних ідей є порівняно невеликою. Різні автори по-різному оцінюють цю кількість. Відомий теоретик Г.М.Лисин визначає кількість елементарних тактичних прийомів таким чином:

залучення;
відволікання;
усунення захисту;
перекриття;
перевантаження;
блокування;
звільнення поля (розблокування);
цугінанг;
проміжний хід;
контрудар;
матова стіка;
спертний мат;
відкритий шах;
зв'язування;
мат по останній (передостанній) горизонталі;
рубінгвання пішакового захисту короля;
подвійний удар;
прохідний пішак;
напади зв'язування;
відкритий напад;
повторення ходів
пат;
позиційна нічия.

Комбінація (від латинського *combination* - з'єднання) у шахах - форсований варіант з використанням різних тактичних прийомів; значайно, сукупним елементом комбінації є жертва. Питання про те, чи є жертва обов'язковою ознакою комбінації, спірне. Наприклад, на думку Е.Ласкера й П.Романського, жертва при проведенні комбінації не є обов'язковою, та визначенням М.Ботвинника, комбінація - форсований варіант з жертвою. Існує ряд інших назв комбінацій. Наприклад, за Ю.Авербахом комбінація являє собою перетворення скопчення фігур обох сторін, у термінології Е.Ласкера - варто розрізняти ідею комбінації та її мотиви. За Я.Нейінгалдом комбінація - форсований варіант з жертвою, що переслідує позитивну мету і призводить до якісної зміни положення.

Форсований варіант - це варіант, в якому одна із сторін примушує іншу робити строго визначені ходи, які забезпечують шахам або силішим потрошам, що звужують вибір ходів у відповідь.

Жертва - добровільне надання супротивнику матеріальної переваги, а потім мета полягає у вигреші партії (за допомогою мату або завоювання вирішальної переваги), досягненні матеріальних або позиційних вигод. У гіршому положенні ця мета - порятунком партії або пом'якшення захисту.

У кожній комбінації розрізняють мету, мотив і тему (ідею). Мотив - це особливості положення, що визначає напрям пошуку. Наприклад, невіддане

(відкриті або, навпаки, сперті) положення короля супротивника, відданість фігур від його захисту, послаблення важливих полів, незахищеність фігур, розташування важких фігур на одній діагоналі, короля і ферзя - на одній вертикалі, слабкість восьмої (першої) горизонталі, перевантаження фігур, прохідний пішак

Мотив - це те що інше, як початковий орієнтир для пошуку комбінації.

Тема (накшас - ідея комбінації) визначається питанням: яким методом, за допомогою яких засобів здійснюється комбінація? Наприклад, методом відвернення фігур від захисту ключового поля (тема відвернення), методом зв'язки важливої фігури супротивника (тема зв'язки) і т.д.

Вивчення мотивів і тем (ідей) комбінацій має велике практичне значення.

Залежно від мети комбінації можна умовно класифікувати:

комбінації на виграти;
комбінації на нічию;
комбінації, що ведуть до:
невеликих позиційних досягнень;
поглиблення позиції в цілому;
різкої зміни позиції на дошці;
комбінації на виграти матеріалу;
матові комбінації;
патові комбінації;
комбінації на побудову фортеці;
комбінації на вічне переступування;
комбінації на блокування.

По об'єктах атаки розрізняють комбінації, спрямовані проти короля супротивника та проти фігур і пішаків.

Естетичний бік комбінації базується на оригінальності ідей, доцільності задуму й гармонії фігур, на несподіваності, складності й розмаїтості тактичних прийомів. Комбінація вносить у шахи елемент мистецтва. Будь-яке шахове сприйняття владить від кваліфікації та досвіду: типова комбінація, здійснена за відомою схемою, для одного шахіста - лише технічний прийом, для іншого - естетичне відкриття.

Розділ 7. Елементи стратегії

Взаємна цінність фігур. Відкрита лінія. Пішаківі слабкості. Центр. Вислі центру. Типові пішаківі структури. Перевага у просторі. Перевага у розвитку

Методичні рекомендації

Навчання шахістів починається з ознайомлення з шкалою взаємної цінності фігур. Вже на перших заняттях вони дізнаються, що у відносній шкалі цінності за одиницю вимірювання береться пішак. В особливому положенні - король. Його значення в дебюті та середині гри важко перевищити мовою шифр. Проте в ендшпілі, де йому різко загрожують атака і виставі фігурою, що активно діє, шифровий еквівалент короля достатньо великий - приблизно 3-5 одиниць.

Загальноприйнята шкала цінності - прийнята умовна і розтягнута. Будь-

яка позиція є неподільним комплексом дій бойових сил. У кожній бувають і сильні фігури, що діють в авангарді битви, і слабкі, зловмисні в своїх діях або бездіяно дублюючі дії одні одного. Словом, сила кожної фігури та пішака в конкретній бойовій обстановці колонується з кожним ходом. Для розробки ділового позиційного мистецтва тренер повинен підібрати приклади, в яких взаємна цінність фігур виглядає більш рельєфно.

Розглянемо деякі прості позиційні елементи.

1. Відкрита лінія для тури. Проникнення на сьому горизонталі.

За інших рівних умов панування на одній відкритій вертикалі в більшості випадків обіцяє тризлу перевагу, а деколи майже гарантує перемогу.

Особливо роль у практиці грає прийом, пов'язаний з використанням відкритої лінії для проникнення тури в табір супротивника, перш за все на сьому горизонталі. Додільно нагадати категоричний вислів А. Німцовича: "Мета всіх маневрів на відкритій лінії полягає в кінцевому вторгненні по цій лінії на сьому або восьмому горизонталі, тобто в тил супротивника".

Нерідко відкрита лінія править за трамплін для перебазування тури на важливу магістраль, для проникнення в тил супротивника.

2. Взаємна цінність фігур.

2.1. Взаємна цінність легких фігур.

Загальновідомо, що дві легкі фігури - слон і кінь - "рівноцінні". Проте існує низка тонкощів.

Слони дуже сильні в своїй "далекобійній" дії. В той же час є багато позицій, де коні розвивають колосальну енергію. Це особливо чітко виявляється, коли починається битва на ближній дистанції. Стрибки коня такі ж небезпечні, як і несподівані.

Слон володіє великою силою в позиціях відкритого типу. Кінь з його "стрибучістю" сильніше в близькому бою і, звичайно, в позиціях закритого типу. Можна відзначити ще декілька додаткових умов, які корисно прийняти до уваги при оцінці взаємної сили цих фігур.

1) сила слона особливо явно виявляється в ендшпілі при грі на різних флангах. Тут кінь з його короткими стрибками помітно поступається слону. Отже, "хороший" слон декілька сильніше за коня.

2) у закритих позиціях із замкнутими ланцюгами, особливо коли слон обмежений власними пішаками, роль коня зростає. "Поганий" слон декілька слабше за коня. Особливо, якщо кінь займає стійку позицію в центрі (наприклад, блокує ізоляційного пішака супротивника).

3) централізований кінь, рівноцінний активному слону.

Багато в чому симілярні до слона або коня - слани стило і емаку.

Прийнято вважати наявність різноманітних слонів передіслником ічності. У ендшпілі це є дією серйозним приводом для мирних переговорів, а ось в мітельшпілі, перш за все при атаці на короля, різноманітні слони, навики, є відмінними один від одного фігурами, підпадаючі або послаблюючи атаку (або захист).

2.2. Різноманітний матеріал. Компенсація за ферзі.

Часто, особливо в мітельшпілі, є жертва, в точніше обмін ферзі за

туру, легку фігуру і пішака - за ініціативу.

У сучасній динамічній боротьбі, де часто виникають позиції з рівнорідними фігурами, розмін ферзі на еквівалентний матеріал далеко не така вже рідкість.

Розмін ферзі на дві тури найчастіше буває в позиціях, що вже спростилися. Хоча за шкалою взаємної цінності фігур ферзі рівний двом турам, практика показує, що значайно, особливо в ендшпілі, дві тури являють сильніше за ферзі. Шанс "згиніти" тури на успіх зростають, якщо є можливість створити прохідного пішака.

У мітельшпілі нерідко виникає можливість розмінити ферзі на дві тури й навики - "вирахувати" його за дві тури і це при тому, що в гострому і складному мітельшпілі пересуваний ферзі часто виявляється сильнішим за неопоротку тури. При атаці на короля, якщо у того, хто захищається, "голий" король і тури приречені на пагінність, як правило, ферзі стає господарем положення.

Звичайно рідше можна отримати три легкі фігури за ферзі супротивника. Коли ж така можливість з'являється, то три легкі фігури сильніше за ферзі, хоча, згідно зі шкалою, тут рівний еквівалент. Особливо небезпечним є ансамбль з двох слонів і коня, хоча два коні та слон, як правило, в мітельшпілі тижок сильніше за ферзі.

2.3. Компенсація за тури.

Оскільки тура значно слабша за ферзі, на практиці, як правило, зустрічається жертва якості за одного-двох пішаків або ініціативу. Звичайно, в ендшпілі можливі позиції, де когорта пішаків навіть з лишком компенсує відсутність тури, але в мітельшпілі це майже виключено.

Якщо цінність легкої фігури та пішака декілька менше, ніж тури, то цінність фігури і двох пішаків вже більше. Отже, якщо ніколи не компенсується в матеріальному відношенні, і при прийнятті рішення слід врахувати решту ознак позиції. На практиці жертва якості разом з жертвою пішака є дуже поширеним гамбітним прийомом.

Слон як компенсувальна фігура здебільшого сильніше за коня. Істотне значення при цьому має загальна ситуація боротьби. У ендшпілі, наприклад, тура аніскільки не поступається, а то й перевершує коня і двох пішаків (звичайно, якщо позиція не носить закритого характеру і кінь не посідає домінуючого положення в центрі).

2.4. Компенсація за легку фігуру.

Жертва легкої фігури за одного, двох або трьох пішаків, особливо в сучасних "перехідних" моментах з дебюту в мітельшпілі, стала типовим прийомом. Зупинимось лише на деяких загальних моментах оцінки такої компенсації. Відомо, що фігура компенсується приблизно трьома пішаками, а за сильної атаки досить мати двох пішаків. У той же час три пішаки, які компенсують, є майже безцінними, якщо атакувати починає супротивник.

Не можна не прийняти до уваги наступні, часто позиційні моменти: тримом пішаків у ендшпілі спокійній ситуації надбавато важче боротися проти слона, ніж проти коня. Зрозуміло, що за інших рівних умов той, хто жертвує фігуру, повинен прагнути отримати еквівалентний пішаковий ланцюг.

Можна визначити деякі стійкі правила, що враховуються в позиційній боротьбі за умови різнохарактерного матеріалу:

- 1) ферзь декілька слабкіше за двох турів;
- 2) ферзь приблизно рівний турі, слону і пішаку і декілька сильніше за туру, коня і пішака;
- 3) у міттельшпілі ферзь слабкіше за три легкі фігури приблизно на 1-1,5 одиниці матеріалу;
- 4) тура і дві легкі фігури значно сильніші за ферзя;
- 5) три легкі фігури декілька сильніше за двох турів;
- 6) дві легкі фігури в міттельшпілі, як правило, сильніші, а в ендшпілі - слабкіші за туру і двох пішаків;
- 7) в ендшпілі тура приблизно рівна слону і двом пішкам і декілька сильніше за коня і двох пішаків. При співвідношенні сил "тура і два слони проти двох тур і коня" панують сторін, як правило, рівні;
- 8) майже захищений центральований кінь або слон плюс пішак небагато чим поступаються турі;
- 9) в ендшпільних позиціях тура і віддалений прохідний пішак не поступаються двом легким фігурам.

3. Небезпечні наслідки пішакових слабкостей

Великий комплекс позиційних проблем пов'язаний з пішаками: пішакова структура в центрі; жертви пішака за ініціативу; виставлення пішакових флангів; наявність слабких полів і т.п.

Основні проблеми в пішаковому розташуванні: ізолювані, двоєні, відсталі пішаки. Такі пішаки не тільки слабкі самі по собі, але й серйозно слабкіше представляють поля, розташовані перед ними. Саме тут виникають зручні плани для вторгнення фігур супротивника.

Пішакова слабкість дозволена лише тоді, коли вона компенсується активним і гармонійним розташуванням фігур.

Треба пам'ятати, що кожен рух пішака є необоротним. Гра пішаками вимагає високої майстерності. Єдино вірним критерієм при цьому є принцип гармонійної взаємодії фігур і пішаків.

4. Відмінність флангів. Уразливі пункти дошки.

Основна стратегічна відмінність флангів залежить від взаємного положення королів. Особливо це помітно в початковій стадії партії, де, до речі, вже є найбільш вразливі пункти f2 і f7. Звідси виходять і названий план прямої атаки на королівському фланзі після 1.e4 e5 2.c4 Kc6 3.f4, Така атака не тільки легко відбивається при самому елементарному захисті, але й дуже невигідна для білих. Багато дебютних атак на пункт f7 є дуже небезпечними. Подібні стратегії часто застосовувалися в часи романтизму. Прикладом може бути атака Греко в італійській партії: 1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.c4 c5 4.e3 Kf6 5.d4 e4 6.cd c4+ 7.Kc3 Kxe4 8.0-0 Kxc3 9.be Sxc3? 10.f4b3! Sxa1 11.Sxh7+ Kf8 12.Sg5! і у чорних беззахисна позиція.

Дека відмінність у характері боротьби на флангах зберігається впродовж всієї партії і перш за все в міттельшпілі.

Звичайно на королівському фланзі легше і частіше зав'язується жава атакуюча гра. Боротьба на ферзевому фланзі носить повільніший,

підготовчий характер. Разом з тим під час взаємних атак на ферзевому фланзі створити погрози й деколи навіть досягти матеріальної переваги легше, ніж на королівському. Проте останнє куди неабиякніше за своїми наслідками.

Слабкості інших пунктів виникають в партії залежно від конкретної ситуації на дошці. У цьому відношенні часто піддаються атакам пункти королівського флангу. Багато блекучих атак пов'язані з рішучими ударами на пункти g7, h7! (відповідно g2 і h2).

5. Центр. Типові пішакові структури.

Кожна фігура, що стоїть в центрі, розвиває максимальну активність, може бути легко перекінута на будь-яку ділянку биття, тобто має велику маневреність. Звідси - при будь-якому плані незмінне першорядне значення мають проблеми центру.

5.1. Старі та нові уявлення про центр.

До положень цього розділу ще не раз виникне потреба повернутися на наступних етапах навчання. Вивчення деяких положень варто перенести на етап поглибленої підготовки (у навчально-тренувальних групах), але для цілком викладення наводимо їх у даному розділі.

Класичне розуміння центру означає перш за все створення ідеальної пари (пішаки на d4 і e4 чи відповідно на d5 і e5) або отримання хоч би однієї бойової одиниці (наприклад, пішаки e4), яка спрямає би захоплення простору або динамічному руху вперед за підтримки фігур і сусіднього флангового пішака.

Центральна стратегія до затвердження теорії В.Стейніца була дуже прямолинійною. Нерідко, не зупиняючись перед фланговими пішаковими жертвопринесеннями, активна сторона прагнула добитися кількісної пішакової переваги в центрі. Наприклад, королівський гамбіт або гамбіт Еванса. Оскільки значайно до такої мети прагнули обидві сторони, в центрі рідко виникала замкнута структура, і саме тут йшли безперервні сутички або швидко перекадалися "містки" для фігурних атак на королів.

Часто за такої жаркої сутички в міттельшпілі виникав віднодний відкритий плацдарм в центрі. Це лише збільшувало гостроту тактичної гри, але обмежувало стратегічну складність зигів сторін.

Багато думок про вигоди оточення пішаковим центром, висловлені ще в далекі часи, не тільки зберігають свою життєстійкість, але й отримали подальший розвиток. Одним з важливих сучасних "доступів" є положення про те, що побудова сильного пішакового центру вимагає кропіткої та глибоко продуманої попередньої роботи.

У зв'язку з цим невід'ємною частиною такої стратегії стало дослідження "зворотного боку медалі" - можливостей фігурного тиску супротивника на пішаковий центр. Адаже піднятий енергійний атака ідеальний з вигляду пішаковий центр може перетворитися на серйозну слабкість, і на його "розвалі" спонукається сильний фігурний центр супротивника.

А.Німцович у своїй книзі "Моя система" писав: "Для утворення центру, значайно, понад усе придатні пішаки, оскільки вони найбільш стійкі, проте фігури, розташовані в центрі, можуть з успіхом їх замінити".

5.2. Типові пішакові структури центру

Існує низка типових пішаківих структур в центрі, багато в чому визначених зовнішнім контуром позиції. Знання загального характеру боротьби в тій або іншій пішаківій структурі в центрі дозволяє легше орієнтуватися в кожній конкретній позиції. Такі структури, що нерідко виникають вже на початку партії, накладають тривалий відбиток на подальший розвиток мітельмішаківі боротьби.

5.2.1. Відкритий центр.

При збільшенні центру від пішаків завжди потрібно враховувати, що відкривається простір для фігурної гри, аслідках тактичних операцій.

Звичайно, розкриття центру вимагає далекого і точного розрахунку всіх особливостей боротьби. При цьому дуже важливе значення має позиція короля.

Природно, найбільш часто відкритий центр в ранній стадії партії виникає в багатьох системах відкритих дебютів, коли білі мають намір швидко і прямолінійно захопити центральні поля. З цією метою, використовуючи "природну" захищеність поля d4, білі підризують пункт e5 ходом d2-d4 (або спочатку 2. f4).

Така тенденція яскраво виражена в багатьох варіантах дебютів, що рідко тепер застосовуються у практиці гросмейстерів, але дуже популярні у дітей, а саме: центральний дебют, захист двох коней, партії - віденська, угорська, італійська, шотландська тощо.

У подібних дебютних системах досягнення гармонійної взаємодії бойових сил і протидія таким намірам супротивника відбуваються переважно шляхом швидкого і дошляного розвитку фігур. У процесі боротьби чорні дістають можливості швидко і безперешкодно провести мобілізацію своїх сил, а іноді навіть підготувати звільнюючий удар в центрі d7-d5.

5.2.2. Кількісна пішаківі рівновага в центрі.

У багатьох дебютних системах з перших ходів виникає типове пішаківі напруження в центрі (наприклад, білі пішаки на e4 і d4, чорні на e5 і d6 або білі пішаки на e4 і d4, чорні на d5 і e6).

Вже незбаром таке напруження нерідко ліквідується і виходить стійка пішаківі структура в центрі. Може відбутися закриття центру ходами d4-d5 (e4-e5) або фіксація пішаків в центрі шляхом розвитку d4-e5 (e4-d5). У цих випадках у центрі зберігається кількісна пішаківі рівність (проте часто порушується просторова рівновага).

5.2.3. Закритий центр.

Нерухомий суцільний пішаківі ланцюг у центрі в складному мітельмішаківі зустрічається дуже часто. У цьому випадку гра носить повільний, часто маневрений характер і нерідко основна важкість боротьби переноситься на фланги. Оскільки в таких випадках центр важко "розкрити", ефективність фігурних атак значно зменшується. Навіщо, великої сили набувають пішаківі штурми на флангах, підкріплені активною дією фігур.

Закриття центру найчастіше проводиться за допомогою ходів e4-e5 або d4-d5 (відповідно e5-e4 або d5-d4). Таким чином досягається деяка просторова перевага. Цю обставину потрібно враховувати, розгортаючи надалі операції на одному з флангів. Так, при пішаківі на e5 білі дістають

реальною можливістю для ефективних операцій на королівському фланзі. У цьому випадку чорні повинні прагнути до активної контргри в центрі, послуючи її з операціями на ферзевому фланзі.

При пішаківі на d5 флангові операції набувають більшого значення. Оскільки білі звичайно прагнуть до пішаківі штурму на ферзевому фланзі, найбільш ефективним планом чорних в цьому випадку є контратака на королівському фланзі у відповідь.

У кожному випадку слід враховувати, що настання на королівському фланзі за своїми результатами небезпечніше та ефективніше за відповідне настання на ферзевому фланзі, хоча останнє легше організувати.

Розглянемо докладніше кожний з цих випадків:

1) замкнутий пішаківі ланцюг з аванпостом на d5 особливо характерний для багатьох побудов староіндійського захисту або захисту Бенні;

2) замкнута пішаківі позиція з аванпостом на e5 у білих повною мірою сприяє їх операціям на королівському фланзі. (Це показово, наприклад, для багатьох варіантів французького захисту).

У цьому випадку чорні прагнуть до підризу пішаківі засід білих в центрі (линійно ходами пішаків e5 та f6). Білі, намагаючись атаку на королівському фланзі, зобов'язані уважно стежити за можливими контрходами чорних в центрі, недопускаючи яких може швидко призвести до важких наслідків. Таким чином, увага обох сторін повинна бути тривалий час прикована до центру, хоча основна боротьба може розгортатися на флангах.

Показовий варіант французького захисту з раннім закриттям центру: 1. e4 e6 2. d4 d5 3. e5 e5 4. e3 Ke6 5. Kf3 Fb6 6. Ce2 ed 7. ed Kf6 8. b3. Така боротьба властива багатьом варіантам однієї з найпринциповіших систем французького захисту: 1. e4 e6 2. d4 d5 3. Ke3 Cb4 4. e5 e5 5. a3 Cc3+ 6. bc Ke7 7. a4 Ke6 8. Kf3 Fa5 9. Cd2 e4 - позиція в центрі набула замкнутий характер, хоча при грі чорні можуть покзавити гру ходом f7-f6.

5.2.4. Фіксоване положення пішаків у центрі за умови відкритих ліній e або d.

У разі ліквідії пішаківі напруження в центрі шляхом розвитку центральних пішаків (d або e) розкривається одні з центральних ліній і створюються пункти для фігурних форпостів у центрі. У цих позиціях зв'язок між флангами залишається дуже мобільним і великого значення набувають маневри фігур, що ставлять за мету оволодіти центральними полями та лініями з подальшим перенесенням дій на фланги.

За такої пішаківі структури в центрі атака також нерідко переноситься на фланги і має характер фігурно-пішаківі штурму. Особливо часто це буває в різних системах іспанської партії. Успіх подібного плану залежить від віддаленого поглядання пішаківі штурму з маневрами фігур по центральних полях.

Наприклад, в одному з головних варіантів системи Чигоріна іспанської партії після 1. e4 e5 2. Kf3 Ke6 3. Cb5 a6 4. Ca4 Kf6 5. 0-0 Ce7 6. Le1 b5 7. Cb3 d6 8. c3 0-0 9. h3 Ka5 10. Ce2 e5 11. d4 Fe7 12. Kb2 Ke6 13. de de позиція, що виникла, має порівняно замкнутий характер, оскільки подальше розкриття

ліній важко здійснити.

Показова розмінна система ферзевого гамбіту: 1.d4 d5 2.e4 e6 3.Kc3 Kf6 4.cd ed.

5.2.5. Рухливий пішаківий центр. Два рухливі центральні пішаки на четвертій горизонталі.

Старе уявлення про те, що наявність "ідеального" пішаківого центру (пішаки d і e - на четвертій горизонталі) дає позиційну перевагу, в наш час стрімко критикується. Наявність йому висуваються наступні положення.

Пішаківий центр є значною силою лише тоді, коли він надійно захищений та підтриманий фігурами, а у супротивника немає достатніх засобів для створення ефективного тиску на нього.

З іншого боку, пішаківий центр, позбавлений достатньої фігурної підтримки, є реальною слабкістю і може бути зруйнований, якщо вдасться створити координовану фігурну дію на нього і здійснити його підірв.

Перелачне захоплення центральних полів пішаками є не тільки недоцільним, але навіть небезпечним. У таких випадках, як правило, центральні пішаки блискуче виявляються заблокованими; у результаті реальна перевага залишається на боці супротивника, що створює фігурний тиск на центр.

У сучасній стратегії в подібних випадках найчастіше виникають позиції зразкової рівності, за яких фігурний тиск на центральні поля як би зрівноважує володіння шмат полями. Надалі йде напружена боротьба за ініціативу, причому сторона, що володіє центром, прагне швидко укріпити його і поступово позбавити супротивника контрпри. Навпаки, завдання іншої сторони полягає в послідовному збільшенні тиску на центр.

Природно, у всіх випадках, коли одна із сторін володіє пішаківим центром, основна увага тих, що грають, прикована до нього. Саме тут відбувається стратегічний бій.

У боротьбі проти центру у багатьох випадках вигідно змушувати просування одного з центральних пішаків супротивника, з тим щоб заблокувати його та підсилити тиск. У свою чергу сторона, що володіє центром, не повинна будь-що уникати просування своїх центральних пішаків. Слід пам'ятати, що часом просування пішаків у центрі необхідне, оскільки ним забезпечується простір для дії фігур. Звичайно, таке рішення завжди вимагає конкретного підходу.

5.2.6. Один рухливий пішак в центрі.

Частим випадком є виникнення в центрі у однієї із сторін рухливого центрального пішака (наприклад, e4 або d4), тоді як у іншої є зайвий пішак на одному з флангів.

Характер боротьби в таких побудовах - аналогічний боротьбі за умови розглянутого вище рухливого центру з пішаківим паром на d4 і e4. Основна увага сторін прикована до центру. Сторона, що має центральний пішака, прагне організувати за допомогою пішаків наступ у центрі. У цьому наступі крім центрального пішака активну роль відіграє сусідній з ним фланговий (наприклад, пішаки e або f). Інша сторона прагне позбавити рухливості та послабити центрального пішака супротивника. У таких побудовах

спрощення вигідні сторони, що не має центрального пішака, оскільки вони прагнуть використати пішаківу перевагу на фланзі.

Один центральний пішак у порівнянні з пішаківим паром (e4 і d4) менше економить дії фігур супротивника. Проте за великої кількості легких фігур пішаківу перевага в центрі може виявитися дуже чутливою, чого не можна недооцінювати.

5.2.7. "Висячений" центр.

Так само часто зустрічається пересуваний пішаківий центр, що складається із за'їзаних і розташованих окремих "острівців" центрального і слонового пішаків.

У порівнянні з пішаківим паром на e4 і d4, такий центр, як правило, менш "вагомий".

5.2.8. Фігурно-пішаківий центр.

Проблема фігурно-пішаківого центру є однією з найважливіших сучасних шахових проблем. Якщо раніше вважалося, що такий центр не можна давати будувати, то зараз домінує інша тенденція. Практика показує, що у багатьох випадках слід надати можливість супротивнику побудувати фігурно-пішаківий центр, проте створити координовану дію на нього, отримуючи достатню контртуру.

Крім "центрального" пішаківого підриву часто застосовуються флангові підривні шляхи f2-f4 або b2-b4.

Показовий, наприклад, варіант англійського початку: 1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 3.g3 d5 4.cd K:d5 5.Cg2 Kc7 6.Kc3 Kc6 7.a3! e5 8.b4! і т.д.

6. Перевага у розвитку. Швидка мобілізація сил.

Наводимо рекомендації відомого українського шахіста і теоретика Липинського: "Хто швидше і доцільніше введе в бій свої війська, той може розраховувати на захоплення вигідних позицій в центрі, на оволодіння ініціативою". Але як мобілізувати свої сили в найбільш стислій терміні? Відповідь може бути лише одна: при строгому, економічному витраті часу або темпа. Кожним ходом повинна переслідуватися мета розвитку фігур або боротьби за центр. Особливо цінно, коли одним ходом вирішуються обидва завдання".

Існує безліч заповідей про те, як швидше мобілізувати сили. Нагадаємо деякі з них:

не ходи двічі в дебюті однією і тією ж фігурою, а мобілізуй за цей час іншу;

не втрачай час на доремні ходи крайніми пішаками;

не виводь передчасно ферзя, щоб супротивник не міг розвинути свої сили в темні, тобто нападуючи на нього;

не роби скоростиглих, незаготовлених атак однією-двома фігурами, оскільки супротивник легко відбиває їх, відпочає продовжуючи мобілізацію власних сил, ти ж ризикуєш відстати в розвитку.

Порушення принципу швидкого розвитку фігур нерідко обходиться дорогою.

відомо, ідею вибраного чорним контргамбіту - в ході 3...e4!

б) не пропускати вперед короля супротивника або відтіснити його на край дошки;

в) допомагати своїм пішкам пройти у ферзі.

2. Треба грати ініціативно (нападати і створювати загрози), обмежуючи таким чином свободу дій фігур супротивника.

3. Маючи на одного або двох пішків менше, часто вигідно розмінювати пішак, що залишився, але не фігури. За останнього пішака (або двох) можна віддати легку фігуру.

Навпаки, маючи одного або двох заліжних пішків, треба розмінювати фігури, але не пішак.

4. На кожному з флангів зберігати своїх пішків зв'язаними.

5. Ізолювати, зв'язати та віддати пішки - слабкі. Створювати їх в таборі супротивника і уникати в своєму.

6. Утворювати прохідного пішака і просуувати його вперед. Це головний спосіб нападу, і захисту в ендшпілі.

7. Тур стається позаду свого прохідного пішака і підготує його.

8. Прхідного пішака супротивника тура краще зтримує позицію.

9. Якщо прохідного пішака супротивника не можна заштити, треба його блокувати. У туровому ендшпілі краще блокувати прохідного пішака королем, а не туром.

10. Якщо король супротивника блокує прохідного пішака, проминатися королем до чужих пішків протилежного флангу.

11. У туровому ендшпілі активна позиція короля і тури часто є дорожчою за пішака.

12. Віддати туром короля супротивника:

а) на край дошки;

б) під прохідних пішків.

13. Проникати туром (ще краще - двома турами) на передостанню горизонталь.

14. За пішакової переваги - переходити в пішаковий ендшпіль, його найлегше виграти.

15. Якщо не вистаєє одного або двох пішків, намагатися перейти в ендшпіль з різномірними слонами. Його найлегше звести вигідно.

16. Слон сильніше за коня в певних з рухомими пішаками на двох флангах.

17. Два слони мають помітну перевагу проти коня і слона або двох коней у відкритих позиціях.

18. Кінь сильніше за слона в позиціях з блокованими пішаками (особливо, коли слон "поганій").

5.2. Етап поглибленої підготовки (навчально-тренувальні групи)

Розділ І. Школа стратегії

Зміст занять

Позиційна теорія В.Стейніца. Оцінка позиції і вибір плану - фундамент шахової стратегії. Принципи оцінки позиції. Оцінка позиції за формальними (зовнішніми, статичними) ознаками: співвідношення сил, позиційні чинники. Оцінка позиції за суттєвими (вирішальними, динамічними) ознаками: наявність вирішальної (виграшної позиції) чи відносної (нічийної позиції) рівноваги.

Рівня рухливості (активності) фігур: гарні й погані слони; слон сильніше коня; вільні, сильніше слона, різноманітні слони в мігтельшілі; виключення фігури з гри.

Відкриті й напіввідкриті лінії: використання для атаки на короля, боротьба за відкриті лінії; форпост на відкритій та напіввідкритій лінії.

Проблеми центру: сильний пішаковий центр; пірив пішакового центру; фігури проти пішакового центру; фігурно-пішаковий центр; роль центру при флангових операціях.

Для слонів в мігтельшілі та ендшпілі

Слабкі й сильні поля; слабкість комплексу полів. Пішакові слабості.

Різновиди позицій з вирішальною перевагою: технічно виграна позиція, стратегічно виграна позиція тощо. Основні методи реалізації матеріальної переваги: спрощення гри, атака, активна оборона з підготовкою контратаки, активне маневрування тощо. Методи гри в програшних позиціях: апертний омір, активна контргра, створення пасток тощо. Основні принципи захисту.

Різновиди позицій з відносною (об'єктивною) рівновагою:

недостатки матеріальна чи позиційна перевага, статична рівновага, динамічна рівновага тощо.

Основні методи гри:

у кращих позиціях - позиційний тиск, розв'язання ініціативи, ускладнення і загострення гри, активна гра на кількох напрямках, пастки, жертва за пішіатку, вибіжувальне маневрування; у гірших позиціях - пасивна чи активна оборона, контргра, спрощення гри;

у позиціях статичної чи динамічної рівноваги - боротьба за ініціативу, зменшення оборони, маневрування тощо.

Методичні рекомендації

За перші два роки навчання учні одержують досить солідну теоретичну й практичну підготовку з тактики й певні знання з інших розділів шахів, тому на цьому навчальному етапі при збереженні належної уваги до тактики більше часу приділяється стратегії та закінченню.

Тема "Задачі стратегії" розрахована на кілька років навчання. Потрібно добре продумати послідовність, у викладі тем. Досвід показує, що тривале вивчення одного якого-небудь розділу зникає до нього інтерес.

При розглядуванні шахових партій на дошці виникає безліч різних шахових позицій. Ще більше позицій проходить у думках шахіста, коли він

розраховує варіанти. Адаже будь-який варіант - це безперервний ланцюг певних позицій, що випливають одна за одною. Очевидно, що сила шахіста протистояння правильності вироблених їм оцінок цих позицій. Перемігав той, хто міг більше глибоко та проникливо оцінювати позиції, що виникають у процесі боротьби або розрахунку варіантів.

Таким чином, мистецтво правильної, об'єктивної оцінки позиції - це вирішальний фактор сили шахіста, що підкаже йому вибір вірного рішення. Об'єктивна оцінка позиції досить важко, особливо в умовах практичної гри при обмеженому часі на обмірковування ходів.

Для шахіста повинні випливати з правильної оцінки позиції. Позиція на дошці є передумовою для виникнення ідей. Особливу увагу приділяти головній проблемі об'єктивної оцінки позиції - зв'язку між статичною і динамічною оцінками.

У міру розвитку шахової думки шахіста в своїй практиці керувалися все більшою кількістю позиційних елементів, але до В.Стейніца використання їх носило емпіричний, хаотичний характер. Заслуга В.Стейніца полягає в тому, що він довів, що обґрунтуванням будь-якого плану є оцінка, яка, у свою чергу, базується на порівнянні різних позиційних чинників. Порівнюючи співвідношення позитивних і негативних елементів у позиції білих і чорних, шахіст може відносно точно визначити, для кого із супротивників ця позиція вигідніша. Це важливе відкриття В.Стейніца послужило поштовхом до розвитку теорії та удосконалення шахістів.

У зв'язку з цим представляв інтерес класифікація елементів оцінки позиції (відповідно до вчення В.Стейніца), яку М.Ейве приводить в книзі "Курс шахових лекцій".

1. Перевага в розвитку.
2. Більша рухливість.
3. Захоплення центру.
4. Експонування (тобто відкриття, ненадійне) положення короля.
5. Слабкі поля.
6. Пішакове розташування:
 - а) за'язані пішаки;
 - б) ізольовані пішаки;
 - в) завоєвані пішаки.
7. Пішакова перевага на ферзевому фланзі.
8. Відкриті лінії.
9. Володіння двома слонами проти слона і коня або двох коней.

Основна теза В.Стейніца: "Склади собі план, який був би відповідним до положення". Нападати слід лише тоді, коли певні ознаки позиції мотивують атаку. Захист - прямий шлях до вчення В.Стейніца про "аккумуляцію", згідно з яким: іти в атаку слід лише тоді, коли накопичена достатня кількість дрібних переваг. Переваги ці поділяються на дві групи: 1) ті, що мають тимчасовий характер; 2) міцні (стійкі). Так, початкова перевага в розвитку автоматично ліквідується в подальшому перебігу партії. Навіски, окремі пішакове розташування (наприклад, наявність у супротивника відносноного пішака) не так легко ліквідується.

Зусилля кожного з супротивників в першу чергу повинні бути спрямовані на накопичення міцних переваг і разом з цим на перетворення тимчасових переваг на міцні. Новим поняттям, введеним В.Стейніцом, було поняття рівноваги в положенні. У будь-якій позиції у кожної з двох сторін є свої переваги. Якщо ці переваги приблизно компенсують одна одну, положення можна назвати урівноваженим. Обидві сторони повинні прагнути ліквідувати слабкості в своїй позиції (наприклад, шляхом вигіднішого перестроювання сил або роздвоєння хворого пішаків) і в той же час збільшити кількість і якість своїх переваг. Іншими словами, слід прагнути порушити рівновагу в свою користь. За однакою коректної з обох боків гри одна урівноважена позиція змінюється іншою, такою ж урівноваженою. Таким чином, рівновага порушується не власною хорошою грою, а помилками супротивника. У цьому полягає спростування думки старої школи, що в будь-якій позиції можна виграти за допомогою атаки, якщо тільки ти достатньо сильно грати.

Далі В.Стейніц укажує, що атака коректна лише тоді, коли рівновага сильно порушена: лише у таких випадках можна атакувати. Більш того, не тільки можна, але й необхідно, - швидко придбана перевага поступово зникає. Тим, хто приступав до атаки, В.Стейніц дає пораду - вибрати мішенню найбільшій пункт у ворожій позиції.

Шахестом, що захищається, В.Стейніц дає такі керівні вказівки:

1) організовувати захист якомога економніше, привертати до цього лише стільки сил, скільки потрібно;

2) уникати пішаківих ходів, що послаблюють атаковану позицію.

Ці поради мають величезну практичну цінність. Багато слабких шахістів мають погані знання "для більшої безпеки" пігромаджувати на королівському фланзі велику кількість фігур або, що ще гірше, робити ходи b7-b6 або g7-g6, коли ніщо їх до цього не примушує.

Хоча комбінація і відсутня у вчителі В.Стейніца на другий план, вона все ж дуже важлива, бо за її допомогою вигідна позиція перетворюється на виграш. Відомий вислів: "Найкраще виграш виграти вигране положення" показує, що найкраще шахістам бачує уміння точно і гостро комбінувати. А щоб досягти цього, необхідно глибоко вивчити гру У.Андерссона і П.Морфі, перш ніж звертатися до методу В.Стейніца.

Велика рухливість - одна з найважливіших ознак. Абсолютно ясно, що треба ставити свої фігури так, щоб вони могли потрапити з своїх місць на можливо більше полів, інше кажучи - щоб вони володіли максимальною рухливістю. Цьому сприяє воєдино центром.

Дуже велике значення має рухливість слонів, калесна від положення пішаків, особливо центральних. В.Стейніц розвивав намічене вже Філіпсом розрізнення "хороших" і "поганих" слонів. "Хороші" слони - ті, які ходять по полях іншого кольору, чим поля, займані своїми пішаками, і рухливість яких не обмежена двома пішаками; "погані" - одного кольору з пішаками, які займають їх пішаки.

Вчення про слабкі поля (або пункти) є однією з найважливіших частин теорії В.Стейніца. Слабким пунктом називається поле, що знаходиться у

вашому таборі або по сусідству з ним і може бути міцно зайняте ворожою фігурою.

Таке впровадження порога пов'язане з украй неприємними наслідками, бо кількість полів, що потрапляють під удар фігури, що вторглася, буває значно дуже великою.

Такому вторгненню слід перешкодити. Наявність слабких полів, очевидно, залежить головним чином від потужності пішаків. Слабкості створюються пішаками, але вплив цих слабкостей визначається положенням фігур. Слабкість поля може бути або тимчасовою, або стійкою.

Ліпше поступово зосередити дії на визнання того, що пішакова перевага на ферзевому фланзі є істинним чинником. Причини цього: по-перше, в ендшпільні вигляді мати прохідного пішаків якнайдалі від короля супротивника; по-друге, навіть в міттельшпільні можна, маючи його на ферзевому фланзі, почати наступ, тоді як набагато важче використовувати зайвого пішаків на королівському фланзі, не піддаючи при цьому небезпечі свого короля. Тому і ця ознака повинна бути врахована до стійких.

Про вигоду відкритих ліній вже не раз була мова. Особливо важливі, значущі, відкриті астерікали, бо по них рухаються пішаки. Якщо в обох сторін відкриті одні й ті ж лінії, то значимим результатом заняття цих ліній турмою і ферзями є загальний розмір. Якщо ж однієї із сторін вдається захопити єдину відкриту лінію, то для неї це є великою перевагою, оскільки може дозволити урівнятися по ній в розташування супротивника.

Жвава боротьба відбувається, коли обидві сторони володіють різними відкритими лініями, які є безами для атак відкритих ліній на ферзевому фланзі може бути використана для атак на слабого пішаків, а відкриті лінії на королівському фланзі - для атак на позицію короля.

Перевага двох слонів проти слона і коня або двох коней особливо ясно виражається в ендшпіль, проте і в міттельшпільні це має силу. Найбільше вона позначається у відкритих позиціях, коли слони володіють широкими діагоналями.

Перетворення тимчасової переваги на міцну - найважливіше взаємний момент. Згідно В.Стейніца, слід не тільки накопичувати переваги, але й по можливості прагнути перетворювати тимчасові переваги на міцні. Останнє сприяє придбання нових переваг та їх посиленню, що за умови правильної та економної гри досягається майже автоматично.

Нерідко буває легко зловити той критичний момент, коли досягнуті переваги виявляються достатньо для провину гострої, вирішальної ініціативи. Проте систематичне накопичення переваг з твердим переконанням, що, презент-решт, повинні знайтись вирішальна комбінація, рано чи пізно принесе свої плоди. Перетворення тимчасових переваг, що досягаються ще в дебюті, в стійкі є першим запинанням, яке постає перед шахістом.

Основні правила ведення атак:

1. У шахів перемагає атакуючий. Захисник перемагає тільки тоді, коли атакуючий зробив помилку або якщо атакуючий не мав ніякого права атакувати. Навіть тоді захисник повинен стати нападаючим, щоб перемогти.

2. Право атакувати належить тільки тій стороні, що має кращу позицію - позиція переваги певного виду.

3. Сторона, в якої є перевага, не тільки має право, але й повинна атакувати, інакше є ризик втратити перевагу.

4. Напад повинен бути спрямованим проти самого слабого місця в позиції супротивника.

5. Сторона захисту має бути готова захишатися і робити поступки або ризикувати й пробувати контратакувати.

6. Атака, почата без достатнього позиційного обґрунтування, повинна бути відбита.

7. При веденні атаки в першу чергу потрібно дивитися, чи не можна виступити в гру нові сили.

Позиційне вчення В.Стейніца і сьогодні не втратило своєї актуальності.

У шаховій літературі захисту приділено незаслужено мало уваги. Більша частина досліджень присвячена проблемам контратаки, що далеко не одне і те ж саме. Хоча юні шахісти більше люблять атакувати (і це вірно), кожен класний шахіст повинен бути перш за все універсалом.

Основні принципи захисту можна сформулювати так:

1. Якщо уявити, що позиція твоя гірше, чим саме вона гірше та якими шляхами можна ліквідувати цю гірше, то саме вона гірше, ніж здається. Головна - захист повинен бути плановим, добре продуманим. Не окремі ходи, а цілий план має бути у підgrupі захисту.

2. Намагатися розклати плани суперника і всіма силами вершкождати їх здійсненню.

3. Пригнати захищатися малими силами, іншими - контратакувати.

4. Не послаблювати без крайньої потреби позицію своєї рокирки.

5. Вигравши матеріал, можна в якийсь момент повернути його назад, кращий ендшпіль тощо.

Основні прийоми та методи, якими користуються шахісти при обороні гірших позицій:

1. Розміти фігур і перехід в ендшпіль.

Це класичний метод захисту. Навіть правдива шахів наптовхують на думку, що слабкій стороні треба міняти фігури - один слон або два коні не можуть "замінувати" короля. Треба прагнути до типових позицій, де шанси на нічию зростають (туровий ендшпіль, різноколірість, можливість побудувати фортецю, мала кількість матеріалу). Цим методом користуються всі шахісти.

Не варто забувати про спрощення позиції, зведення гри до теоретичних позицій, про побудову фортеці.

2. Боротьба з найбільш небезпечною фігурою (або фігурами) та захист найбільш слабких пунктів.

Шахісту, що обороняється, іноді невідгодно спростувати позицію рокирками, особливо тоді, коли в його таборі є пішкові слабкості або коли матеріальну перевагу над супротивником легше реалізувати в ендшпіль. У

таких випадках слабкій стороні в першу чергу необхідно міняти найбільш активні фігури супротивника і захищати свої найслабкіші пункти.

2.1. Боротьба з найбільш небезпечною фігурою.

Проблема полягає у визначенні найнебезпечнішої фігури або пішака.

2.2. Захист найбільш слабких пунктів

Який пункт або пункти є найбільш слабкими? Розуміння цього приходить з досвідом або завдяки тренуванню.

Головна мета оборони найбільш слабких пунктів полягає в тому, щоб не дати можливості супротивнику відразу вирішити результат битви на свою користь. Боротьба, хай з гіршими шансами у того, хто захищається, продовжується. Супротивник весь час змушений шукати краді продовження і не завжди їх знаходить (дейтот, помилки).

3. Поліпшення позиції фігури, що погано стоїть (активізація своїх пасивних фігур).

4. Відхилення від милового плану, зміна характеру боротьби шляхом жертви.

Коли позиція гірше і Ви бачите за супротивником план розвитку наступу, варто спробувати якісь зміни в ході боротьби, відвернути суперника від проведення цього плану, постаратися, не заважаючи на жертви (нехай навіть не досім коректні), змінити несприятливий розвиток подій. У цьому випадку супротивнику буде не легко перебудуватися, і боротьба загострюється.

5. Профілактика.

Щоб уникнути складних, важкозахисних позицій багато шахістів поперед готуються до можливої атаки суперника, укріплюють найбільш слабкі пункти своєї позиції, потім відбивають атаку і лише після цього переходять у контратаку на ослаблену позицію супротивника.

Профілактика потрібна не тільки проти можливої атаки, але й проти окремого плану (маневру) і навіть окремих ходів.

Профілактикою доводиться дуже часто займатися в дебюті, оскільки саме в цій стадії накреслюються плани сторін, контури подальшої боротьби. Причому в деяких позиціях профілактичні ходи є типовими.

6. Створення супротивнику максимальних труднощів.

За допомогою розглянутих раніше методів не завжди вдається заміститися. У деяких випадках потрібна планова, добре продумана оборона, іноді майже без контрпри. Завдання полягає в створенні супротивнику максимальних труднощів.

7. Визначення ключового пункту для надмірного захисту.

8. Визначення головних траєкторій (вертикалей, горизонталей, діагоналей) для боротьби за контроль над ними або їх перекриття.

9. Звільнення шляху для евакуації короля.

10. Вчасна віддача назад частини або всього пожертвованого Вам матеріалу.

Греба пам'ятати, що в майже кожній гіршій позиції є якісь-небудь свої моменти, які треба відшукати та використати в захисті. Захищатися треба з

надією на майбутнє, сподівання, що поступово наступить момент для контролю.

Розділ 2. Техніка розрахунку варіантів

Зміст заняття

Складові частини розрахунку варіантів: відбір варіантів, перегляд варіантів, вибір рішення.

Залежність точності розрахунку від обсягу варіантів. Поняття про "дерево варіантів". Відбір варіантів: головний практичний прийом - визначення "ходів-кандидатів".

Методичні рекомендації

Протягом партії шахіст шукає перспективні можливості, порівнює їх між собою, розраховує варіанти, пригне нешкідливі контригри супротивника тощо. Існують правила та прийоми, які допомагають якимось організувати, упорядкувати процес мислення, підвищити його надійність, уникнути простих помилок, заощадити час на обдумування.

При виборі ходу в шаховій партії одним з основних елементів міркування шахіста є розрахунок варіантів. Уміння далеко і точно проводити його за умов обмеженого часу на шаховому годиннику - найважливіша складова класу гри.

Основне поняття теорії О.Котова - дерево розрахунку: "Усі можливі варіанти в якій-небудь позиції ми зображимо у вигляді "дерева розрахунку", в якому варіанти й підваріанти представлені у вигляді "гілок і сучків". Автор розрізняє окремі випадки дерева розрахунку: стопа (один варіант - гілка), чагарник (багато коротких варіантів), нестрі (велика кількість довгих залучених варіантів). Головне правило розрахунку "покладе в тому, що шахіст повинен... пробігати по гілках тільки по одному разу. Ніяких повторів, ніяких повернень! Лише у деяких окремих випадках, в особливо складних позиціях, гротескністер для контролю перевірити інший раз вибраний варіант. Але, як правило, по дереву розрахунку він не кидається".

По суті справи дерево розрахунку створюється в процесі самого розрахунку, тобто йдеться про певний порядок його формування.

Для відмови на друге найважливіше питання - як будувати самі гілки дерева, тобто визначати ходи, що вимагають розгляду в кожній конкретній позиції, - О.Котов формулює наступне правило:

"Починаючи розрахунок варіантів, ми зобов'язані в першу чергу вдумках перерахувати і точно зафіксувати всі можливі в даний момент ходи-кандидати... Визначення і перерахування їх, починаємо потім по черзі розраховувати варіанти за варіантом". Звичайно, йдеться не тільки про початкову, а про будь-яку позицію, що виникає в процесі розрахунку, де одна із сторін має вибір продовження. Таким чином, всі можливі ходи-кандидати визначаються наперед, до остаточного розрахунку даної позиції. Початковими даними при цьому є загальні міркування, інтуїція тощо.

В основному ці два правила придатні для більшості практичних розрахунків, і уміння їх слідувати, доведене до автоматизму, означає колосальний прогрес у мисленні шахіста. Проте вони мають й істотні

несюди, що виявляються перш за все в складних, залучених позиціях.

1. У складних позиціях постановити всі ходи-кандидати на початку обдумування вкрай важко. Вони з'являються в ході поглиблення в позицію.
2. Вірний хід - пошук в розрахунок одного варіанту - часто "спливає" під час розрахунку іншого, тому в утруднених ситуаціях потрібний повторний розрахунок.

М.Красенков запропонував складніший алгоритм розрахунку, який фактично користується (підсвідомо) багато шахістів у залучених позиціях (розрахунок типу "нестрі"):

1. Формулювання мети розрахунку (досягнення матеріальної переваги; збільшення позиційної переваги; рівняння гри; чинення опору в потійній позиції тощо). Якщо є достатньо часу для розрахунку, допустиме деяке її збільшення, якщо мало - занеження.

2. Пошук ідей досягнення мети, вибір відповідних ходів-кандидатів і визначення їх пріоритету, тобто виділення тих, які ведуть до успіху з більшою або меншою вірогідністю.

3. Розрахунок варіантів в порядку їх пріоритету (починаючи з тих, які дають більш відповідний для досягнення мети). При цьому в кожній ситуації вибору порядок розрахунку визначати також за пріоритетом можливих ходів.

4. Якщо знайдене продовження, що веде до поставленої мети, подальше залежить від запасу часу: за його браком основну частину розрахунку можна завершити (необхідна "перевірка за Блюменфельдом" - див. нижче п. 8); якщо ж є запас часу, можна уточнити мету, набір ще не розглянутих ходів-кандидатів і продовжити розрахунок. Якщо нова мета не досягається, не зупинятися на знайденому продовженні.

5. Якщо в результаті розрахунку не знайдено шляхи, що ведуть до мети, подальші дії залежать від показань годинників: через брак часу потрібно зняти мету, скоректувати набір ходів-кандидатів і продовжити розрахунок. При цьому часто новій меті задовольняє один з розглянутих варіантів або знаходження відповідного продовження є порівняно нескладним. Єдине - не можна робити хід "від ліхтаря", без розрахунку.

6. Якщо ж часу ще багато, а інтуїція підказує, що мета повинна досягтися, можна (і потрібно) йти на "повторний" розрахунок деяких варіантів: знайти нові ідеї досягнення мети, відповідно до цього - нові ходи-кандидати та варіанти-кандидати. Часто нова ідея, хід-кандидат знаходиться не у вихідній позиції, а після серії ходів складають варіант-кандидат. Після цього починається розрахунок нових можливостей (див. п. 3).

7. Може трапитися так, що у момент розрахунку одного з варіантів з'явиться нова ідея, хід-кандидат, що не має відношення до цього варіанту. У цьому випадку потрібно визначити його пріоритет, але до розгляду не приступати, поки не буде закінчений розрахунок варіанту, який проводився в цей час. Висновок - випадок, коли відрізу очевидно, що нова ідея краще даного продовження (а не просто пріоритетніша).

8. Одним з найбільш недоліків мислення багатьох шахістів є "шахова сліпоту" - недовіда елементарних протиріч суєрника на 1-2-му ходах. Для

боротьби з цим існує "правило Блюменфельда": закінчивши розрахунок і прийнявши рішення, зробити паузу (записати хід на бланку) і поглянути на позицію сиваки "поглядом новачка". Тільки переконавшись, що грубий помилки немає, можна робити хід. Якщо ж виявлена помилка, розрахунок варіантів доводиться відпововувати. У цьому випадку, як правило, потрібно знизити мету розрахунку.

Один з найвідоміших шахових тренерів світу М.Дворецький дає такі поради для оптимізації процесу вибору ходу:

1. Правило ходів-кандидатів допомагає раціонально організувати добір варіантів, виділити ті продовження, які належать розрахувати. Ще важливішою є "пошукова функція" цього прийому: він дозволяє уникнути типової помилки багатьох шахістів - відразу ж заглиблюватися в розрахунок продовжень, що прийшли на думку першими. При цьому якісь сильні можливості можуть бути упущені. Важливо не тільки визначити повний перелік ходів-кандидатів, але й встановити оптимальний порядок їх розгляду.
2. Іноді в процесі розрахунку доводиться знов звертатися до пошуку ходів-кандидатів: деколи їх просто забувають вчасно визначити; не завжди є упевненість, що перелік знайдених можливостей - вичерпаний. Якщо варіанти складаються не на Вашу користь, має сенс повернутися назад і запитати себе: "Що ще може бути в позиції, яку ідею я мів не відмігтні?". Аналогічну додаткову перевірку, але цього разу з погляду пошуку ресурсів супротивника, варто провести, якщо перспектив, напаків, здаються дуже розрахованих варіантів і подивитися на позицію своїм поглядом. Такий прийом часто дає відмінні результати.
3. Визначивши коло ходів-кандидатів, потрібно зробити швидку перевірку - поверхневу їх перевірку. Можливо вдасться оцінити порядок подальшого аналізу, а може один хід виявиться таким сильним, що інші не доведеться розраховувати.

4. Потрібно фіксувати результати розрахунків, закінчувати варіанти певним висновком. Але далеко не завжди є обов'язковою точна оцінка. Наприклад, виникає форсована позиція, оцінки яку важко - потрібний додатковий розрахунок. Його зголом можна провести, причому відразу з критичної позиції, не повторюючи раніш виконаної роботи.

5. Профілактичне мислення. Часто корисно починати обдумування позиції з питання: "Що хоче мій супротивник при своєму ході?". незручний для Вас хід, логічний аналіз допомагає зрозуміти, де шукати врадливе місце у його задумі, як з ним боротися.

6. У чому мігус ходу суперника? Якщо суперник робить несподіваний і незручний для Вас хід, логічний аналіз допомагає зрозуміти, де шукати врадливе місце у його задумі, як з ним боротися.

7. Чого я хочу добитися? Треба визначити свої цілі: розмінати пару фігур; захопити важливе поле; попередити яку-небудь активну можливість суперника тощо. Логічний аналіз положення може підказати напрям подальших розрахунків.

Заняття з цієї тематики варто провадити щоразу, добиваючи шоразу складніші приклади.

Розділ 3. Історія шахів

Зміст заняття

Походження шахів. Основні віхи історії гри. Старовинні задачі. Європейські шахи. Шахраджд, табії. Формування сучасних правил гри. Іспанно-італійський період, формування сучасних правил гри. Калабрійська школа. Лопес, Леонардо, Греко. Філідор та його теорія. Шахи в XIX ст. Започаткування розширення шахової команди світу. Змагання за шахову корону. Чемпіони світу та їх найвідоміші сучасники. Найвідоміші твори шахової літератури. Спортивно-творчі напрямки, школи. Шахи в Україні. Творчість провідних шахістів України. Українська шахова школа.

Методичні рекомендації

Зростання спортивної майстерності шахіста неможливе без оволодіння класичною спадщиною. Еволюція стилю зоних шахістів, як правило, повторює основні етапи розвитку творчих напрямків і пікл у шаховій історії. Корисно ознайомлювати учнів з найбільш характерними рисами творчості майстрів минулих часів, з партіями сучасних гросмейстерів і майстрів.

Розглядаючи основні віхи шахової історії, доречно згадати деякі цікаві історичні дати (їх також можна приводити на заняттях з відповідної тематики):

1. Близько 500 р. На північному заході Індії з'явився перший відомий нам різновид шахів - чатуранга.
2. Близько 820 р. Шахи з'явилися на Русі.
3. 847 р. Перша шахова книга, яку написав Аль-Адлі.
4. 1066 р. Шахи з'явилися у Британії в часи завоювання її норманами.
5. 1283 р. Перша європейська шахова книга - трактат Альфонса Мураго.
6. 1490 р. Уперше застосовано правило взяття на прохід.
7. 1497 р. Книга Лусени - перша європейська праця з шахових дебютів.
8. 1561 р. Руй Лопес видав перший підручник шахів, де розглянуті дебюти, мітешіпіль та ендшпіль. Він вперше використав слово "гамбіт" на означення жертви у шахів.
9. 1575 р. Перший шаховий турнір, який пройшов при королівському дворі в Мадриді.
10. 1744 р. Перший сенсе вносилі проти двох гравців (Філідор у Парижі).
11. 1763 р. Поява музи шахів Каїсса у поемі Вільяма Джонса.
12. 1769 р. Перший шаховий "автомат" турка Кемпелена.
13. 1779 р. Перша шахова стаття в Америці: Бенджамін Франклін.
14. 1791 р. У Росії видано першу шахову книгу.
15. 1851 р. Перший міжнародний шаховий турнір у Лондоні.
16. 1857 р. Перший національний шаховий турнір у Нью-Йорку (США), який закінчився перемогою Морфі.

17. 1867 р. Перше використання механічного шахового годинника на турнірі в Парижі (4 червня).

18. 1873 р. У Відні вперше використали "тай-брейк" (12 учасників грали за коловою системою матчів з трьох партій; за рахунку 2:0 матч припиняли).

19. 1876 р. Перший російський шаховий журнал - "Шахматний листок" Цигорина.

20. 1876 р. Уперше вручено приз за красу (срібний кубок) - Г.Бердому за розгром Дж.Мезона.

21. 1878 р. Зістрило першу шахову партію телефоном.

22. 1880 р. Правила взяття на прохід визнали в усіх країнах.

23. 1881 р. Перший міжнародний матч телеграфом між Ліверпулом і Калкуттою.

24. 1883 р. Перше використання механічного шахового годинника з двома циферблатами (Лондон, 26 квітня).

25. 1886 р. Перший офіційний матч на першість світу з шахів (В.Стейніц-І.Цукерторт).

26. 1888 р. Перший міжнародний турнір за листуванням.

27. 1889 р. Уперше вручено приз за найкращу партію - І.Гунсбергу за перемогу над Дж.Мезоном.

28. 1895 р. У Цюриху вперше провів турнір за швейцарською системою.

29. 1897 р. Перший міжнародний жіночий турнір у Лондоні виграла Марі Рудж.

30. 1905 рік. На турнірі в Остенді вперше використали звання "гросмейстер".

31. 1974 р. Перший чемпіонат світу серед шахових програм виграла радянська "Кайса".

32. 1996 р. Уперше комп'ютер (Deep Blue) переміг чемпіона світу за нормального контролю часу.

Треба ознайомити учнів з життям і творчістю видатних українських шахів: Ф.Дуа-Хотимирський, Ю.Боголюбов, Ф.Богатирчук, Л.Штейн, О.Белявський, Е.Гуфельд, Й.Дорфман, Г.Кузьмін, О.Романшин, В.Савок, В.Тукмаков, Л.Руденко (друга чемпіонка світу, 1950-1953 рр.), М.Літвинська, Л.Семенова та інші.

В Україні шахи відомі з X-XI ст., куди були принесені з батьківщини шахової гри Персії. Знайдені шахові фігури в археологічних розкопках

Вінницького, Києва, Турова, в Черній Мотилі біля Чернігова. У білках згадується, що шахи були популярні за часів Київської Русі. Пізніше згадав про шахи в Україні довго не зустрічається, бо в Московії вони були довгий час заборонені Православною Церквою, проте розвиток їх у Польщі (поेम Я.Кохановського "Szachy", 1564) змовірно не лишався без впливу на нашу

шешетву в Україні. Відомо, що за Гетьманщини шахістом був мистрополіт Т.Яновський, а мещаном шахового мистецтва - гетьман К.Розумовський.

Перший в Україні шаховий клуб виник у Харкові (1881 р.), згодом - у Києві, Одесі та інших містах. У 1909 р. в Одесі відбувся Південноросійський шаховий чемпіонат - перший чемпіонат України. Переможцем став І.Беринський, друге місце посів Ю. Боголюбов.

З 1924 р. проводиться річні чемпіонати з шахів в УРСР.

Українські шахові товариства увійшли через шахову федерацію СРСР (з 1947 р.) до Міжнародної шахової федерації (іспан. Federation Internationale des Echecs - FIDE), але не автономним членом FIDE. У 60-х роках в УРСР було близько 80000 організованих шахістів, у всьому СРСР - 2,8 млн.

Найбільшу увагу приділяли творчості гросмейстерів і провідних майстрів України останніх десятиріч.

Можна рекомендувати ознайомлення з творчістю видатних українських шахістів у межах вивчення інших розділів програми.

Наприклад, запропонувати учням підготувати реферати, доклади чи електронні статті за тематикою:

"Староіндійський захист у творчості Ю.Геллера";

"Налагодження взаємодії фігур у партіях Л.Штейна";

"Технічні прийоми у творчості Р.Пономарьова";

"Комбінаційна творчість українських шахістів";

"Оригінальні стратегічні ідеї В.Іванчука";

"Світ ідей Д.Бронштейна" та ін.

Розділ 4. Дебют і середина гри

Дебютна підготовка

Зміст заняття

Найважливіші відкриті, напіввідкриті та закриті дебюти: класична

теорія і сучасна практика. Класифікація дебютів за "Інформатором",

система умовних знаків. Принципи складання індивідуального дебютного

репертуару. За яким дебюту з мігальшілем.

Методичні рекомендації

Кожна більша-менша популярна дебютна система має свою назву,

названо більше 50 іменованих дебютів. Основні з них і найбільш характерні

номатичні ходи:

1. Королівський гамбіт - 1.e4 e5 2.f4.

2. Дебют слона - 1.e4 e5 2.Cc4.

3. Захист Філідора - 1.e4 e5 2.Kf3 d6.

4. Російська партія - 1.e4 e5 2.Kf3 Kf6.

5. Шотландська партія - 1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.d4 e4 4.Kd4.

6. Італійська партія - 1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cc4 Cc5.

7. Захист двох коней - 1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cc4 Kf6.

8. Іспанська партія - 1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5.

9. Скандинавський захист - 1.e4 d5.

10. Захист Альохіна - 1.e4 Kf6 2. e5Kd5.

11. Захист Каро-Канн - 1.e4 c6 1 2...d5.

12. Захист Пирла-Уфінцева - 1.e4 d6 2.d4 Kf6 3.Kc3 g6.

13. Французький захист - 1.e4 e6 2.d4 d5.

14. Сінціфський захист - 1.e4 c5.

15. Прийнятий ферзевий гамбіт - 1.d4 d5 2.e4 dс.
16. Ферзевий гамбіт - 1.d4 d5 2.e4 e6 3.Ke3 Kf6.
17. Слово'янський захист - 1.d4 d5 2.e4 e6.
18. Каталонський початок - 1.d4 d5 2.e4 e6 3.g3.
19. Новоіндійський захист - 1.d4 Kf6 2.e4 e6 3.Kf3 b6.
20. Захист Німцовича - 1.d4 Kf6 2.e4 e6 3.Ke3 c6.
21. Захист Грюнфельда - 1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Ke3 d5.
22. Староіндійський захист - 1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Ke3 c6 4.Kf3 d6.
23. Захист Беноні - 1.d4 e5 2.d5 або 1.d4 Kf6 2.e4 e5 3.d5.
24. Дебют ферзевих пішаків - 1.d4 d5 без e2-e4.
25. Голландський захист - 1.d4 f5.
26. Англійський початок - 1.e4 e5 2.Ke3, або 1.e4 e5, або 1.e4 Kf6 2.Ke3 d5 3.e4 Kxd5.
27. Староіндійський початок - 1.Kf3, 2.g3 і далі d2-d3.
28. Дебют Реті - 1.Kf3 d5 2.b3 або 2.e4.

Залежно від подальшої гри дебюти розпадаються на варіанти (системи, гамбіти, контргамбіти, атаки, контратаки, захисти). Наприклад: у ферзевому гамбіті після 4.Cg5 Kbd7 5.e3 e6 6.Kf3 Фa5 виникає кембріж-спрінгський варіант; продовження 4.Kf3 e5 характеризує захист Тарраша; ходи 4.Kf3 c6 5.Cg5 0-0 6.e3 Kbd7 ведуть до ортодоксального захисту і т.п. Якщо якийсь дебют або система виникають з перестановкою ходів, це не змінює їх назви.

Дебюти на першій хід 1.e4 e5 вважають, відкретими (у старі часи білі не зводилися з d2-d4, відбувався розмін e5:d4, і гри розкривалися); дебюти, де на 1. e4 чорні не відповідають 1...e5, - напіввідкритими, а дебюти, що залишилися, - закритими.

Інформаційний вибух останніми роками в різних областях знань торкнувся і шахів. У зв'язку з швидким розповсюдженням різних турнірних збірок, довідників, періодичних видань, комп'ютерних баз перед шахістами поставили проблеми обробки цієї інформації і, зокрема, пошуку партій, зігралих за тим або іншим дебютним варіантом. Оскільки пошук по назвах викликав утруднення (до того ж назву мають не всі варіанти), то кожному варіанту або групі варіантів привласнили буквенно-цифровий код, і партії в збірках почали розташовувати строго в порядку його зростання. Пошук став зручнішим.

Наведемо стислі відомості про одну з найбільш копірених систем кодування. Код дебютного варіанту в цій системі складається з трьох знаків. Першим знаком є одна з перших 5 букв латинського алфавіту, а другий і третій знаки - цифри від 0 до 9.

Букви вживаються за наступною схемою:

C - дебюти, де на 1.e4 чорні не грають, 1...e6 або 1...e5;

S - дебюти, де на 1.e4 чорні відповідають 1...e6 або 1...e5;

D - дебюти з ходами 1.d4 d5 або 1.d4 Kf6 2.e4 g6 з подальшим d7-d5;

E - дебюти з ходами 1.d4 Kf6 2.e4 e6 або 1.d4 Kf6 2.e4 g6 без подальшого d7-d5;

A - дебюти, що залишилися.

Як бачимо, коди варіантів дебюту Реті, англійського початку, захисту Беноні завжди починаються з букви A, захисту Каро-Канна і сіндійського - з B, французького - з C і т.п.

Другий знак коду точніше визначає дебют або дебютну систему. Так, англійський початок з 1.e4 e5 позначається A2; якщо зіграно 1.e4 e5, то прийнятий ход A3, інші продовження на англійському початку кодуються через A1. Для слов'янського захисту перші два знаки завжди D1, а для французького захисту, наприклад, є дві можливості:

C1 (1.e4 e6 2.d4 d5 3.Ke3) і C0 (інші продовження).

Нарешті, третій, останній знак коду прямо вказує на варіант або групу дебютних варіантів. Атака Кереса в сіндійському захисті - 1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.d4 e6 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 e6 6.g4 незалежно від ходу подальшої боротьби має код B81, продовження 1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.d4 e6 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 e6 6.g4 позначається B82 і т.д.

Класифікувати дебютні варіанти можна і за характером боротьби в них. У цьому розумінні можна виділити три великі групи дебютів:

1. Дебютні варіанти з позиційним "пресингом" - варіанти, в яких сторони концентрують сили на одних і тих же ділянках дошки, прагнуть переважити супротивника в "лобових" тактичних або стратегічних зіткненнях. Їм, зазвичай, задовольняються невеликою, але стійкою ініціативою, не даючи можливості чорним організувати контратаку. Чорні прагнуть нейтралізувати активність супротивника тим, де він її проявляє, і не заперечують проти спроби, що полегшують захист. Обидва супротивники наполегливо уникнуть послаблених позицій, особливо в центрі дошки. Для варіантів з "пресингом" характерне симетричне розташування центральних пішаків і відносно спокійна позиційна боротьба. Приклади: більшість варіантів ферзєвого гамбіту, російська партія, захист Каро-Канна, слов'янський захист і т.д.

2. Дебютні варіанти з контрпресингами - варіанти, в яких робиться спроба нейтралізувати або подати ініціативу супротивника наступом на інші ділянки дошки. Пішаківі загрози, як правило, асиметричні, виникають позиції багаті комбінаційними можливостями. Іноді плуєть на явні поступки для переваження по інших чинниках активності (наприклад: послабнюють фланг, але отримують тиск по чорних полях; поступаються центром, але утворюють небезпечну прохідку на краю дошки). У багатьох випадках результат боротьби вирішується тактичними засобами. Приклади: більшість варіантів сіндійського і староіндійського захисту, гамбіти системи.

3. Дебютні варіанти з форсованою грою - варіанти комбінаційного типу, що відрізняються складністю, гостротою і винятковістю від обох сторін виключно точної гри і досконалого знання теоретичних рекомендацій. Один певний крок може привести до негайної поразки, а тривалість варіантів іноді доходить до 20 і більше ходів. Приклад: атака Маршалла в іспанській партії, варіант Богданіча в слов'янському захисті, деякі варіанти сіндійського і староіндійського захистів, захист Грюнфельда. Варіанти з форсованою грою зустрічаються майже в кожному дебюті.

Основні принципи гри в дебюті

Загальні принципи розгравання вже вивчалися на етапі базової підготовки. Тепер слід їх конкретизувати і показати на більш складних прикладах.

Ці принципи не є застиглим догматом. Навіть таке правило, як "не ходи в дебюті олігією і тією ж фігурою двічі" хочімо було б змінити так: "наприклад, коли повторний хід олігії і тією ж фігурою надаєш йому міцно справе доситьсно перенати в активності, надзвичайно рідкісні".

Швидкий розвиток фігур є в дебюті предметом особливої турботи. Варто допустити одне, лише зволікання - і різниця активності фігур на користь суперника зумовить результат зустрічі. Відомий приклад:

Дарсен-Спаський

(Белград, 1970 р.)

1.b2-b3 e7-e5 2.c1-b2 Kb8-c6 3.e2-e4 Kg8-f6 4.Kg1-f3? e5-e4 5.Kf3-d4 Cf8-e5 6.Kd4 x c6 d7 x e6 7.e2-e3 Cc8-f5 8.f4d1-e2 f4d8-e7 9.Cf1-e2 0-0-0 10.f2-f4?

Після цього ходу, що не сприяє розвитку, перша чорних в активності стає такою значною, що навіть такому гросмейстеру, як Дарсен, не вдалося врятувати пір'їно. Б.Спаський рекомендував 10.Cxf6 Fxf6 11.Kc3.

10... Kf6-g4! 11.g2-g3 h7-h5! 12.b2-b3 h5-h4!

Початок красної комбінації, яка принесе форсований вигран.

13.h3 x g4 h4 x g3 14.Th1-g1 Th8-h1!! 15.Tg1 x h1 g3-g2 16.Th1-f1

Не допомагало 16.Tg1 через 16... Fh4+ 17.Kd1 Fh1

16... Fe7-b4+ 17.Kp1-d1 g2xf1 F+

Білі здалися. До миту веде 18.Cxf1 Cxf4+.

А ось ще один хрестоматійний приклад використання переваги у розвитку:

Бейлін-Лінницький

(Київ, 1950 р.) [D38]

1.d4 Kf6 2.Kf3 e6 3.e4 d5 4.Cg5 h6 5.Cxf6 Fxf6 6.Kc3 Cb4 7.Fa4+ Kc6 8.Ke5 Cd7 9.Kxc6

Білі вчасно розгадали пастку: на 9.Kxd7? Слідом піде не 9... Kpf7, а 9... Fxd4!, наприклад, 10.Fe2 Fxe4 з двома хвилями пішаків у чорних.

9... Cxc3+ 10.be Cxc6 11.f6b3 de 12.Fxe4 0-0

У той час, як для чорних дебют уже закінчився, у білих ще є значні складності з розвитком королівського флангу.

13.f3 e5

Чорні атакують скоріше відкриті лінії, щоб одержати можливість використати свою перевагу в розвитку для прямої атаки.

14.d5 Cd7 15.Fxe7 e4! 16.Tc1 Tac8! 17.Fxd7 e3!

На цьому тихому ході побудований весь задум чорних. Марш чорних пішаків до e3 дозволив майже миттю замурувати весь королівський фланг білих. У першу чергу загрожують f6b - d4!

18.f4a4

Білі ліквідували цю погрозу і ввелиши ферзя в захист. Матовий фінал мав місце після 18. Fxb7 Txc3 19. Fb2 Tfc8 20. Txc3 Txc3 21. g3 Tb3!!

18... Txc3 19.Td1 Tf8 20.g3 Te1 21.Ch3 Txd1+ 22.Fxd1 Fe3+ 23.Kpf1 f4d2 24.Kpg2 Te1 0-1.

Якщо є вибір, то в дебюті спочатку треба розвивати ту фігуру, для якої є повна суміш активна позиція. Інші фігури виводяться після того, як суперник визначить свої плани. Цей прийом спрямований на економічний, без втрати одного темпу розвиток і у деяких випадках допомагає витратити короточасний час.

Треба визначити, що у шахах, які називають "трагедією одного темпу", чинник часу грає головну роль не тільки в дебюті, але й у міттельшпілі та ендшпілі. Саме від нього залежить реальність планів - будь то атака або ж схематичної боротьби. Проте інколи зустрічаються позиції, де одна із сторін, скута захистом, не може більш збільшувати активність своїх фігур. Тоді для протилежної сторони чинник часу вже не має принципового значення. Можливі послідовні маневрувати, випробувати декілька планів, обдумати свої задуми, провакуючи суперника на помилку і вибираючи момент для вирішального удару.

Несподіванки у дебюті

Дерево дебютної теорії досліджується ретельно, але на його карті ще є один пішак. Сильний новий хід у відомому дебютному варіанті ставить суперника перед складними проблемами своєю несподіваністю, вимагає перегляду наперед підготовлених планів і часто має вирішальний вплив на результат зустрічі.

Якщо ж новинку застосували проти нас, потрібно, перш за все, вирішити, чи можемо ми продовжувати здійснення первинної дебютної ідеї. Якщо так, то часто не і буде кращим запереченням на загоголку партнера.

Зустрічаються новинки, що не дозволяють ефективно здійснити первинний стратегічний план, проте надають інші хороші можливості.

Ботвинник-Шпільман

(Москва, 1935 р.)

1.e2-e4 e7-e6 2.e2-e4 d7-d5 3.e4 x d5 e6 x d5 4.d2-d4 Kg8-f6 5.Kb1-c3 Kb8-c6

6.Ce1-g5 Fd8-b6? 7.e4 x d5 Fb6 x b2?

Боротьба все більше набуває ірраціонального характеру, через що можливі несподіванки.

8.Ta1-e1!

Новинка на той час! Звичайно, чорні повинні були врахувати цей логічний маневр, але вони захопилися варіантом 8.Ka4 Fb4+9.Cd2 Fxd4 10.de (у білих зайва фігура!) Kc4! 11.Ce3 Fb4+ 12.Kpe2 bc із сильною атакою.

8... Kc6-b4

Мабуть, порятунку вже не було. На 8...Kd8 Ботвинник приводить наступний варіант: 9.Cxf6 ef 10.Cb5+ Cd7 11.Te2 Fb4 12.Fe2+ Ce7 13.Cxd7+ Kxd7 14.Fg4+ i 15.Fxcg7.

9.Kc3-a4 Fb2 x a2 або 9...Fa3 10.Te3 10.Cf1-e4 Ce8-g4

11.Kg1-f3 Cg4 x f3 12.g2 x f3.

Чорні здалися. Щоб врятувати ферзя, їм довелося б віддати фігуру:

12...Fa3 13.Tc3 Kc2+ 14.Fxc2.

Можна говорити про якісь стереотипи класичного розгрізання дебюту: один-два ходи центральними пішаками, соліде, планомірно розгортання сил; розкриття для надійного укриття короля. "Міши" розгортаючи фігури, можна приступати до позиційного планування міттельпілля. У деяких позиціях є можливість порушити розгрізаний хід поції.

Каорре-Чигорін

(1900 р.)

1.e2-c4 e7-c5 2.Kg1-d3 Kc8-c6 3.Cf1-c4 C'f8-c5 4.0-0

Енергійніше 4.c3 і d2-d4.

4...Kg8-f6 5.d2-d3 d7-d6 6.Cc1-g5 h7-h6 7.Cg5-h4?

Будь-який інший хід слонам (7.Cxh6 або 7.Cc3) був би кращим. Тепер нестійке положення цього слона дозволяє чорним різко загострити гру і почати найнебезпечнішу атаку.

7...g7-g5!

Можна було зробити "розшишений" хід 7...Cg4, але конкретний розрахунок варіантів показав, що чорні в жодній дебютній білячій - створюють слабкості в розгартуванні білого короля.

8.Cf4-g3 h6-h5! 9.Kf3 x g5? Веде до розгрізання гри по королівському флангу. Після 9.h4? Cg4 10.hg h4! 11.Cb2 h3? 7. черн. обирали сильну атаку.

9...h5-h4! 10.Kg5 x f7 h4 x g3! 11.Kf7 x d8 Cxh6 d1 12.fh4! d2 Kc6-b4

13.Kb1-c3 Захист від 13...Ke2+ і 14...Pd2.

13...Kd4-E+ і 14.g2 x f3 Cg4 x f3 h4n халітків - має коментувати.

У цій партії чорні остаточно вгострили гостру тактичну ситуацію, відкинувши серйозну просякнута пішаків h і f з метою поварація суверенітету за допомогою серйозну дебютну помилку. Проте для того, щоб довільно розвинути партію ігри до ускладнень, хочам необхід'язомому кому небуло позначитися без тусиль, наприклад, можна загострити гру за допомогою безпосереднього партнерів. У методологічному відношенні найбільш перекладення є вказівки, коли гострі суттєві виникають як результати боротьби цілою стратегією суверенітету дебютної ієї.

Під час роботи над дебютною старою партією ми повинні проаналізувати більше самостійності. Нерідко доводиться бачити як ми можемо виконати одного тренера - ієї як один з наших варіантів з репертуару тренера. Це зовсім неправильно.

Вибрати за допомогою аналізу деяких відомостей до їх смаку та стилю гри систем за білих і чорних. Після цього можна вести свій запис або комп'ютерні дебютні білих, писати в них короткі коментарі. Великий функціональний матеріал містять "Шаховий інформатор" і його отримані білих.

Варіанти, що відносяться до дебютної репертуар, повинні відзначати наступним чином.

1. Бути загостреними, тобто не прикидатися за стійких відповідей суперника до важкої гри партиями або гри без ознак на окрему гру білих.

2. Відображати інші стилі створення та проведення до своїх позицій, де ми відчуваємо себе найкращими.

3. Бути логічно обурюваними, тобто відзначати останніми ходами

принципам шахової гри.

На перших порах дебютний репертуар не повинен бути занадто широким. Пригадаємо, що впродовж багатьох років Р. Фішер не бачував своїх суперників різноманітністю дебютів: він іезуїтно грав 1.e4, на 1...e5, майже завжди віддавав перевагу схемам, пов'язаним з розвитком слона на c4, на французький захист після 1.e4 e6 2.d4 d5 обирав 3.Kc3 і т.д. Улюбленою відомістю А. Карпова на сім'їський захист в пору становлення його шахового таланту був закритий варіант (1.e4 e5 2.Kc3, на його відкладання d2-d4). У шахіста, що вибрав вузьке коло дебютів, є час відшліфувати варіанти до тонкощів, освоюючи секрети взаємодії фігур та інших сторін шахового мистецтва.

Починаючи шахістам не варто прагнути до варіантів з гострою форсованою грою, що вимагають обширних знань і постійного ознайомлення з шаховими новинками, - треба спершу навчитися добре грати в шахи. Досвідчені турнірні білі, навпаки, повинні мати в своєму розпорядженні й такі варіанти, і варіанти із спокійною грою, і варіанти з контрпідходами. У відповідальних змаганнях необхідна гнучка тактика, зустрічати доводиться з партнерами різних стилів і кваліфікацій.

Ці теми мають розглядатися впродовж усього років навчання. Тренер зобов'язаний інформувати учня про новинки в цій стадії шахової партії, періодично проводити огляди дебютних нововведень, найактуальніших проблем у найпопулярніших дебютних варіантах і системах.

Потрібно крок за кроком ознайомити учнів з дебютною класикою для широти орієнтації, набуття потрібного обсягу знань з головними засадами формування свого дебютного репертуару, з роллю самостійної роботи над шаховою літературою та періодикою для вивчення потрібної дебютної інформації, із засадами роботи з комп'ютерними шаховими програмами. Започаткування власної дебютної картотеки - фундамент для надійного користування інформацією.

Водночас треба застеретти учнів від надмірного захоплення дебютною підготовкою. Переоцінка значення дебютних знань може призвести до перевантаження пам'яті, нерациональної витрати часу, поверхових оцінок деяких варіантів, що часто застосовуються в сучасних змаганнях.

Дебютний репертуар треба будувати залежно від власної пам'яті. Шахістам з бліжучою пам'яттю доцільно включати в репертуар складні сучасні дебютні системи. У дебютах на вразок сім'їського захисту, захисту Гринфельда або старонімецького захисту в білих величезний вибір, саме вони визначають дебютну побудову - і чорні повинні бути до цього готові. Тільки залучи хороша пам'яті, можна грати такі дебюти чорними.

Шахісти з хорошою пам'яттю можуть дозволити собі різноманітний дебютний репертуар, застосовувати різні початки, оскільки хатні їх засвоїти й запам'ятати, і вибрати надійні дебюти, найбільш незручні для суперника.

Шахістам з менш хорошою пам'яттю ставати на такий шлях небезпечно. Краще орієнтуватися на "дебютні схеми" - логічні системи з меншим об'ємом теорії, в яких важливішим є розуміння позицій, знання типових ідей та прийомів, а не конкретні деталі або точний порядок ходів.

Дебюти взагалі можна умовно поділити на "дебютні варіанти" й "дебютні схеми". Ділення відносне, оскільки в теорії будь-якого поняття є і набір точних, конкретних варіантів, і логічні, планові елементи - питання лише в їх співвідношенні. Пригому на сучасному етапі розвитку "комі'ютерної теорії" дуже часто гострі, насичені тактикою та багатим розгалуженням варіантів системи зв'язуються несподівано у тих дебютах, що раніше вважалися "спокійними".

Інформацію про свій дебютний репертуар (або дебютну картотеку) доречно тримати у комі'ютері або у вигляді окремих карток.

Дуже важливо розуміти, що для великих успіхів мало знати "офіційну" теорію. М.Ботвиннік рекомендував мати "свою теорію дебютів".

Існує гарний прийом удосконалення: вибрати для себе шахового лідера серед вилатних шахістів, який подобається за ідеєю, стилем гри. Дебютний репертуар цього шахіста Ви можете деякий час копіювати.

Тренер повинен допомогти учню відібрати найважливіші, показові для дебюту, що вивчається, партії. Такі партії допомогнуть глибше розібратися в дебютній побудові, легше її запам'ятати. Знання типових планів, загальних ідей, прийомів, опінок, першоджерел не менш важливе для вивчення будь-якого дебюту, ніж запам'ятовування конкретних варіантів. Немоżliво, наприклад, вивчити старондієвський захист, не ознайомившись з творчими здобутками у цьому Д.Бронштейна, Ю.Геллера, І.Болеславського, Л.Штейна, Е.Гуфельда, С.Гігорича, Р.Фішера. Знання ідей обраного дебюту дозволяє також не запам'ятовувати при його вивченні другорядних варіантів. Діючи у дусі дебютної ідеї, можна знійти вірне рішення за дошкою.

Шахіст повинен не обмежувати себе вивченням партій, що зіграли лише "своїми" дебютами, а вже часто доводитися використовувати прийоми, характерні для зовсім інших схем. Особливо трощення ідей різних дебютів характерне на сучасному етапі розвитку шахів.

Незважаючи на існування комі'ютерних баз та навчальних комі'ютерних програм, шахова література й досі залишається надійним засобом інформації.

Тренер повинен рекомендувати учням найкращі зразки шахової літератури спадщини та захистити їх від "хаптур" (на жаль, технічний прогрес сприяв появленню великої кількості недоброякісних книжок. Особливо це стосується матеріалів з теорії дебютів).

Як зразок, наводимо невелику добірку партій на тему "Типові ідеї варіанту з Кс6 в системі Земіна старондієвського захисту".

Крістіансен-Х'артарсон (1987 р.)

1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Ce3 Kc6 7.f4d2 a6 8.0-0 b5 9. exb5 axb5 10.Cxb5 Ka5 11.Cb6 c6 12.Cxg7 Kpxg7 13.Cd3 Ce6 14.b4 Kc4 15.Cxe4 Cxe4 16.f4d2 f4b6 17.Kb3 Tb8 18.Td2 e5 19.Thd1 fxb4 20.fxb4 Txb4 21.Tb2 e5 22.dxe5 dxe5 23.Kf2 b5 24.Td6 Cf1 25.g3 Cg2 26.Te6 Tab8 27.Te2 Cxb3 28.Te3 Cg4 29.Txe5 Tb2 30.Kxg4 Kxg4 31.Te2 Txe2 32.Kxe2 Tb4 33.Kc3 Kxb2 34.a4 Kf1 35.a5 Kxg3 36.a6 Tb8 37.Txe5 b4 38.Ta5 h3 39.Ta2 Te8 40.Te2 Txe3 0-1.

Лев-Гельфанд (1987 р.)

1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Ce3 Kc6 7.f4d2 a6 8.Kge2 Tb8 9.a3 Cd7 10.b4 b5 11.e5 e6 12.exd6 exd6 13.Kc1 e5 14.Kb3 d5 15.exd5 Kxd5 16.Kxd5 Ce6 17.dxe5 Cxd5 18.Cg5 Cxb3 19.Cxd8 Tbx8d8 20.fxc3 Cxe5 21.fxb3 Tfe8 22.Cd3 Cxa1 23.Ce4 Cd4 24.Kr1f1 Ke5 25.g3 Kc4 26.Kpg2 Ke3 27.Kph3 Te5 28.g4 h5 29.Cxg6 hxe4 30.Kpg3 Kc4 31.Ce4 gxf3 32.f3xf3 33.f3xf3 34. 0-1.

Петурсон-Хант (1982 р.)

1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Ce3 Kc6 7.f4d2 a6 8.Kge2 Tb8 9.b4 h5 10.0-0-0 b5 11.Kd5 bxc4 12.Cb6 Kxd5 13.exd5 Kb4 14.Kc3 e6 15.Cxe4 exd5 16.Kxd5 Cxb6 17.f4xb6 Kxd5 18.Cxd5 Cf5 19.Ce4 Cxe4 20.fxe4 fxe7 21.Kph1 Txb2 0-1.

Пайтсон-Фролов (1992 р.)

1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Ce3 Kc6 7.Kge2 a6 8.f4d2 Tb8 9.Kc1 e5 10.d5 Kd4 11.Kf1e2 c5 12.dxc6 Kxc6 13.Td1 Ce6 14.Kd5 b5 15.exb5 axb5 16.Kxf6 Cxf6 17.f4xb6 f4a5 18.Cd2 f4b6 19.Te1 Tbe8 20.Kc3 Tfd8 21.Kd5 Ch4 22.g3 Cxd5 23.fxc5 f4b7 24.f4xb5 Kd4 25.f4xb7 Cxb7 26.Txc8 Txe8 0-1.

Рес-Масел (1983 р.)

1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Ce3 Kc6 7.Kge2 a6 8.f4d2 Tb8 9.b4 h5 10.0-0-0 b5 11.Kf4 bxc4 12.Cxe4 e5 13.dxe5 Kxe5 14.Cb3 fxe8 15.Kfd5 Kxd5 16.Kxd5 Ce6 17.f4a5 Cxd5 18.f4xd5 e5 19.Td2 e4 20.Ce2 Tb5 21.f4xd6 Txb2 22.f4xa6 f4b8 23.f4a3 e3 24.Td4 Kxf3 25.Td5 Kd2 26.Cxd2 exd2 27.Kpxd2 Te8 0-1.

Кушні-Кернжашвілі (1986 р.)

1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Ce3 Kc6 7.Kge2 a6 8.f4d2 Tb8 9.b4 h5 10.Cb6 b5 11.0-0-0 bxc4 12.g4 Kb4 13.Kg3 e5 14.Cxg7 Kpxg7 15.gxh5 exd4 16.f4xd4 f4a5 17.a3 Kc6 18.f4e3 Ke5 19.hxg6 f4g6 20.h5 Kf4 21.f4g4 Tf3 22.f4d2 Tb3 23.Kd5 e3 24.Kxc3 Tfxe3 25.Kph1 f4a4 0-1.

Гігорич-Гуфельд (1974 р.)

1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Ce3 Kc6 7.Kge2 Tb8 8.f4d2 a6 9.a4 e5 10.d5 Ka5 11.Kc1 e5 12.Tb1 b6 13.b4 exb4 14.Txb4 Kd7 15.Ce2 Ke5 16.0-0 f5 17.f4e1 Cd7 18.f4d1 f4b4 19.Cf2 f4g5 20.Kd3 Ch6 21.f4b1 fxe4 22.Kxe4 Kxe4 23.f4xe4 Tbe8 24.f4e2 f4d2 25.Tb2 f4g5 26.Te2 Kb7 27.Cxb6 Ke5 28.Cxc5 f4xc5 29.Txf8 Txf8 30.Kph1 f4e3 31.Te1 f4xe4 32.Te1 Ch3 33.Tg1 Ce3 0-1.

Тіман-Вестерінен (1968 р.)

1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Ce3 Kc6 7.Kge2 Tb8 8.Kc1 e5 9.d5 Kd4 10.Kb3 e5 11.dxc6 bxc6 12.Ce2 d5 13.exd5 exd5 14.Kxd4 exd4 15.Cxd4 Txb2 16.e5 Kh5 17.Cxg7 f4b4 18.g3 Kxg3 19.f4d4 Kc4 20.Kpd1 Td2 21.f4xd2 Kxd2 22.Cxf8 f4d4 23.Te1 Kc4 0-1.

Бартнов-Гуфельд (1973 р.)

1.d4 g6 2.e4 Cg7 3.Kc3 d6 4.e4 Kf6 5.f3 0-0 6.Ce3 Kc6 7.Kge2 Tb8 8.f4d2 a6 9.Cb6 b5 10.b4 e5 11.Cxg7 Kpxg7 12.b5 Kph8 13.Kd5 bxc4 14.hxg6 f4g6 15.f4b6 Kh5 16.g4 Txb2 17.gxh5 g5 18.Tg1 g4 19.0-0-0 Txa2 20.Kel4 exf4 21.Kxf4 Txf4 22.f4xf4 e3 23.Ce4 Ta3 24.f4g4 Kb4 25.Kph1 Ce6 26.Cxe6 Kd3 27.f4f7 f4b8 28.Cb3 Txb3 29.Kpe2 Kb4 30.Kpxb3 Kd5 31.Kpe2 f4b2 32.Kpd3 f4b5 0-1.

1.d4 g6 2.e4 Cg7 3.Kc3 Kf6 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Ce3 Ke6 7.Kge2 a6 8.fbd2
Tb8 9.h4 h5 10.0-0 0-0 11.Kd5 bxc4 12.g4 Kxd5 13.exd5 Kb4 14.Kc3 e6 15.Cxe4
exd5 16.Cb3 fbb6 17.Tb1 Ce6 18.gxh5 Cf5 19.Tg5 Ch6 20.Td1 Cxg5 21.Txh5
e6 22.hxg6 fxb6 23.h5 Tb7 24.fg2 Tg7 25.h6 Tb7 26.Tx5 exf5 27.fxb6 Kph8
28.fg2 f4 29.Cg1 Tg8 0-1.

Розділ 5. Середина гри. Типові позиції

Зміст даніть

За'язок дебюту з іншими стадіями партії. Типові позиції, що
виникають у середині гри при розігруванні відкритих, напіввідкритих та
закритих дебютів.

Методичні рекомендації

Цей розділ фактично є продовженням попереднього, і при складанні
планів зняття доцільно поставити поруч споріднені теми. Подібне
сполучення вже пропонувався на попередньому етапі підготовки, тепер
воно застосовується на подвійному рівні.

За останні 30-40 років об'єм дебютної теорії виріс у кілька разів.
Набули поширення лінійні системи з форсованою грою впродовж
двадцяти і більше ходів. Всього цей об'єм знань став доступний шахістам
середньої кваліфікації, не говорячи вже про провідних майстрів і
гросмейстерів.

Можна не програти, але аніти з дебюту з поганою позицією. Тоді
суперник пустить в хід стандартний арсенал технічних прийомів, що також
стали загальнодоступними ще з часів Стейніца, Тарраша і Німцовича. Роль
дебюту в шахах постійно зростає. Важко розраховувати на успіх в рівному за
складом турнірі, якщо дебютна частина партії складається некаля.

Іншою важливою тенденцією в розвитку сучасного дебюту є все
зростаючий його зв'язок з подальшими стадіями гри. Ще М.Ботвинник
післява: "...у нас це кожен майстер приблизно з 6-8-го ходу складає план
гри в міттельшпіль" і "...а саме кращого способу потрапити в об'єктивне
положення, як прагнути лише до простого розв'язку". Екс-чемпіон світу
розробив ряд унікальних систем, що об'єднали дебют і міттельшпіль єдиним
стратегічним планом.

Можна привести багато прикладів таких планів шахових "корифей", в
яких дебютна ідея охоплює всі стадії шахової партії, включаючи ендшпіль.

Левенфіш-Рубінштейн [C45]

(Вільнось, 1912 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Ke6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Ce5 5.Ce3 Ch6 6.Kc3 d6 7.fbd2 Kf6
8.Kxe6 bxc6 9.Cg5 h6 10.Cf4 Kg4 11.Cg3 fbg5 12.fbg5 hxc5 13.Ce4 Kpe7
14.Td1 a5 15.h3 f6 16.Kpe2 Ke5 17.Cxe5 fxe5 18.Ka4 18.f3 18...g4 19.hxc4
Cxc4+ 20.f3 Cd7 21.Kxb6 exb6 22.a3 Tad8 23.Kpe3 Ce8 24.Ch3 b5 25.e3 Cd7
26.Kpf2 Tb8 27.Ta1 a4 28.Ca2 Ce6 29.Cxe6 Kxe6 30.Kpe3 d5 31.g3 g5 32.f4
gxf4+ 33.gxf4 dxc4 34.Kpxe4 exf4 35.Kpxf4 Kpd5 36.Tbd1+ Kpe5 37.Td2
Thf8+ 38.Kpg3 [38.Kpe3 Tbc8+ 39.Kpd3 Td8+ 40.Kpe2 Txd2+ 41.Kpxd2 Td2-]
38...Tb7 39.Kph2 Th7+ 40.Kpg1 Tg7+ 41.Tg2 Txc2+ 42.Kpxg2 Td8 43.Kp3
Td2 44.Ta2 Td1 45.Kpe2 Th1 46.Kpd3 Tg1 47.e4 Tg3+ 0-1.

(Баден-Баден, 1925 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Ke6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Ch3 d6 8.c3
0-0 9.h3 Ka5 10.Ce2 c5 11.d4 fce7 12.Kbd2 Ke6 13.d5 Kd8 14.Kf1 Ke8 15.a4
Tb8 16.axh5 axh5 17.g4 g6 18.Kg3 Kg7 19.Kph1 f6 20.Tg1 Kf7 21.fh1 Cd7!
22.Cc3 Ta8 23.fg2 Txa1! 24.Txa1 fbb7 25.Kph2 Ta8 26.fh1 Ta6 27.Kd2
fba8 28.Txa6 fba6 29.Kh3 Kg5 30.Kpg2 h5! 31.h4 Kf7 32.gxh5 gxh5 33.Kph2
fcb8 34.fg2 Kph8 35.Kd2 f5! 36.exf5 Cxb4 37.f6 Cxf6 38.fh3 Ch4 39.Cg6
[39.Kxh5? 39...Cg4] 39...Cxc3+ 40.fg3 Cf5! 41.Cxf7 [41.Cxh5 Kxh5 42.fh3
Cg4 43.Ch6+ Kpe8! 44.fg6 f5! 45...Kpxf7 42.Kc4 fbd7 43.Ch6 Kpg6!
44.Cxc7 Kpxg7 45.b4 e4 46.Kd2 [46.Kxh6? 46...Cg4] 46...f7 47.fh3 fxd5
48.fg5+ Cg6 49.fce7+ Kpg8 50.fbd8+ Kpf7 51.fbd7+ Kpf6 52.fbd8+ Kpf5
53.fbd7+ Kpf6 54.fbd8+ Kpg7 55.fce7+ f7 56.fbd6 f7+ 57.Kph3 Kph6!!
58.Kb1 f5+ 59.Kpg2 fxb1 60.fh8+ Kpg5 61.fbd8+ Kpg4 62.fbd7+ f5
63.fbd1+ Kpg5 0-1.

Ботвинник-Матусович [E90]

(Майорка, 1967 р.)

1.d4 Kf6 2.e4 c5 3.d5 d6 4.Kc3 g6 5.e4 Cg7 6.Cd3 0-0 7.h3 e6 8.Kf3 exd5
9.exd5 Te8+ 10.Ce3 Kh5 11.0-0 Kd7 12.Cg5 f6 13.Cd2 f5 14.Cg5 Cf6 15.Cxf6
Kdxf6 16.Te1 Txe1+ 17.fh1 Cd7 18.fbd2 f8 19.Te1 Te8 20.Txe8 fxe8
21.a3 Kpg7 22.b4 b6 23.bxc5 bxc5 24.g3 h6 25.fce2 fce8 26.Kph2 Kpf7 27.fbd2
Kpg7 28.Kg1 fce8 29.f4 Kph8 30.Kpg2 Kg8 31.Kf3 fbb8 32.Kb4 Ke7 33.fce2
Kpf7 34.Kc2 fbd8 35.Kf3 Kf6 36.fbd2 fba5 37.Kc3 Ke8 38.Kb4 Ke7 39.Kpf2
Ke8 40.g4 Ke7 41.g5 Kfg8 42.Kc2 h5 43.Kpf1 Ce8 44.Kg3 Cd7 45.Ce2 fba4
46.Kpf2 Ce8 47.Kxg6 Kd5 48.Kxh5 Kde7 49.fg7+ Kpe6 50.Kf8# 1-0.

Рети-Рубінштейн [B29]

(Гетеборг, 1920 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Kf6 3.e5 Kd5 4.Kc3 e6 5.g3 Ke6 6.Cg2 Kxe3 7.bxc3 d6
8.exd6 Cxd6 9.0-0 0-0 10.d3 [10.d4] 10...Ce7 ... Cf6 11.Ce3 Cd7 12.fbd2
[12.Tb1 fce7 (12...b6 13.d4) 13.Cf4 e5? 14.Kxe5! Kxe5 15.Txb7 fbd6 16.Cxe5
fxc5 17.Txd7] 12...fce7 13.Tf1 Tad8 14.Cf4 Cd6 15.Cxd6 fxd6 16.fce3
[16.e4] 16...b6 17.Kd2 Ke7 18.Kc4 fce7 19.fce5? [19.a4] 19...fxc5 20.Kxe5
Ca4! 21.Te2 Kd5 22.Cxd5 [22.e4 Kb4 23.Te1 f6 (23...Kxa2 24.Ta1 Kc3 25.Tee1)
24.Kf3 Kpf7 (24...Kxe2 25.Tee2 Cxe2 26.Txe2 Txd3) 25.Kel] 22...exd5 23.Ta1
Tf8 24.f4 f6 25.Kf3 Kpf7 26.Kpf2 Txe2+ 27.Txe2 Te8 28.Txe8 Kpxe8 29.Kel
Kpe7 30.Kpe3 Kpe6 31.g4 [31.d4 Kpf3 (31...Kpf6 32.Kpd2 Kpe6 33.Kg2 Kpe5
34.Kc3) 31...Kpd6 32.h3 [32.Kpd2 Cd7] 32...g6 33.Kpd2 Cd7! 34.Kf3 Kpe7!
[34...h5 35.g5! 35...h5 36.Kb2 [36.gxh5 gxh5 37.h4 Kpe6 ... Kpf5 +]
36...Kpd6! 37.Kpe2 [37.d4 Kpe6 38.Kpd2 Kpb5 39.Kpd3 Ce8 40.Kpd2 Kpe4
41.dxc5 bxc5 42.Kf1 d4 43.exd4 Kpxd4 44.Kc3 Kpe4; 37.Kpf3 d4! 38.exd4 exd4
39.Kpe4 Kpe5+] 37...d4! 38.exd4 [38.e4 hxc4 39.hxc4 (39.Kxc4 Kpe6 40.Kb6
g5) 39...g5! (39...Kpe7) 40.Kpd2 g5 41.f5 Kpe6 42.Kf3 Ce6 43.Kpe2 a6 44.Kp12
Cxf3 45.Kpxf3 b5!+] 38...exd4 39.Kpd2 hxc4 40.hxc4 [40.Kxc4 Cxc4 41.hxc4
g5+] 40...Ce6 41.Kpe2 [41.e3 dxc3+ 42.Kpxc3 Cg2+ 43.Kpd4 b5 44.Kpe3 a5
45.a3 (45.Kpf2 Cd5) 45...Kpd5 46.Kpe2 Kpd4 47.Kpd2 a4 48.g5 f5] 41...Cd5!
42.a3 b5 43.Kf1 a5 44.Kd2 a4! 45.Kc4+ [45.Kpd1 g5] 45...Cxe4 46.dxc4 b4

47.Kpd2 bxa3 48.Kpe1 g5! 0-1.

Росліл-Рубінштейн [C27]

(Баден-Баден, 1925 р.)

1.e4 e5 2.Kc3 Kf6 3.Cc4 Kxe4 4.Фh5 Kd6 5.Фxc5+ Фe7 6.Фxe7+ Cxe7
7.Cb3 [7.Ce2] 7...Kf5 8.Kf3 e6 9.0-0 d5 10.Te1 Ka6 11.d4 h5! 12.Ke2 Ke7 13.e3
14.Kg3 Kvg3 15.hxg3 g5 16.Cd2 [16.Cc2] 16...Cf5 17.Te3 Kpd7 18.Te1 Cd6
19.Ce2 Cxe2 20.Txe2 Tae8 21.Ce1 Txe3 22.Cxe3 Ke8 23.Te2 Kg7 24.Cd2 Kf5
25.Te1 e5! 26.dxc5 Cxc5 27.Kp1 h4! 28.gxh4 g4! 29.Kd4 Cxd4 30.cxd4 Txb4
31.Ce3 Th1+ 32.Kpe2 Th2 33.Tg1 Kh4 34.g3 Kf5 35.b3 Kpe6 36.Cb2 a6 37.Cc3
Kd6 38.Kpe3 Ke4 39.Ce1 Kpf5 40.Tf1 Th8 41.Kpd3 h5 42.a3 Th7 43.Ca5 Th8
44.Cb4 Te8 45.Ca5 Kg5 46.Cd2 Ke4 47.Ca5 Kpg6 48.Cb4 f5 49.Ca5 Th8
50.Kpe3 Te8 51.Kpd3 Te8 52.Cb4 Te7 53.Ca5 Th7 54.Kpe3 Te7 55.Kpd3 f4!
56.gxf4 Th7 57.Cd2 Kxd2! 58.Kpxd2 Th3! 59.f3 gxh3 60.Tf2 Kpf5 61.Kpe3
Kpg4 62.b4 [62.f5 Kpxf5 63.Txf3+ Txf3+ 64.Kpxf3 a5+!] 62...Th1 63.f5 Te1+
64.Kpd3 Te4 0-1.

Ботаник-Болеславський [C09]

(Ленінград-Москва, 1941 р.)

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kd2 e5 4.exd5 exd5 5.Cb5+ Ke6 6.Kg3 Cd6 7.dxc5
Cxc5 8.0-0 Kge7 9.Kb3 Cb6 10.Ce3 Cxe3 11.fxc3 0-0 12.Fd2 Фb6 13.a4 Cf5
[13...a6 14.Cxc6 Kxc6 15.a5 Фb4 16.Фxb4 Kxb4 17.Kbd4] 14.Kf4 Kxd4
[14...Ce4] 15.exd4 Tac8 [15...Фg6 16.c3 Ce4-] 16.Ke5 a6 17.Tae1+ 17...Te7
18.Cd3 Cxd3 19.Фxd3 Фd6 20.e3 a5 21.Фf3 Kpg 22.Te3 b6 23.Kd3 Td7
24.Te1 Фe6 25.g3 Td6 26.b4 f6 27.Фf5 Фe8 28.Фxc8 Txe8 29.h5 Kf8 30.Te7
Tcd8 31.Kf4 T87 32.g4 Txe7 33.Txe7 g5 34.hxg6 Kxg6 35.Kxg6 hxg6 36.Tb7
Kf8 37.Kp2 Kpe8 38.Kpe3 g5 39.Kpd3 Te6 40.b4 axb4 41.cxb4 Kpd8 42.a5
Kpe8 43.a6 b5 44.Txb5 Txa6 45.Txd5 Ta1 46.Te5+ Kpb7 47.d5 Tf1 48.Te4 f5
49.Kpe2 1-0.

Ботаник-Загорянский [A13]

(Свердловськ, 1943 р.)

1.Kf3 d5 2.e4 e6 3.b3 Kf6 4.Cb2 Ce7 5.e3 0-0 6.Ke3 e5 7.exd5 Kxd5
8.Kxd5 exd5 [8...Фxd5] 9.d4 cxd4 [9...Фa5+; 9...Cf6; 9...b6 10.dxc5] 10.Фxd4
Cf6 11.Фd2 Ke6 12.Ce2 Ce6 [12...Cg4] 13.0-0 Cxb2 14.Фxb2 Cxf3 15.Cxf3 Фa5
16.Tf1 Tf8! 13.0-0 Cxb2 14.Фxb2 Фa5 15.Tf1 Tf8 16.Td2 Td7 17.Tad1
Tad8 18.b3 b6? 19.Ke5! Kxe5 20.Фxe5 Фe5 21.Cf3 b6 22.Фb2 Te8 23.Фe5
Tcd8 24.Td4 a5 25.g4! Фe6 26.g5 hvg5 27.Фxg5 f6 28.Фg6 Cf7 29.Фg3 f5
30.Фg5 Фe6 31.Kp1 Фe5 32.Tg1 Tf8 33.Фb6 Tb8 34.Tb4 Kp8 35.Фb8+ Cg8
36.Tf4 Tbb7 37.Tg5 Tf7 38.Фb5 Фa1+ 39.Kpg2 g6 40.Фxg6 Ch7 41.Фd6+
Tb7 42.Фd8+ 1-0.

Ботаник-Канн [E21]

(Ленінград, 1939 р.)

1.d4 Kf6 2.e4 e6 3.Ke3 Cb4 4.Kf3 e5 5.a3 Cxe3+ 6.bxc3 Фa5 7.Cd2 Ke4
8.Фe2 Kxd2 9.Kxd2 d6 10.e3 e5 11.dxe5 dxe5 12.Cd3 b6 13.0-0 0-0 14.f4 Kd7
15.f5 Kf6 16.Ke4 1 16...Фd8 17.Kxf6+ Фxf6 18.Ce4 Tb8 19.Tad1 b6 20.b3
[20.Cd5 Cb7 21.Фe4 (21.Cxb7 Txb7 22.Фe4 Tb8 1 23.Td7 Tb8 1) 21...Cxd5
22.Txd5 Tb8 1] 20...Ca6 21.Cd5 b5 22.cxb5 Txb5 ? [22...Cxb5 23.e4 Ce6]
23.e4 Tb6 24.Tb1 Tb8 [24...Tb8 25.Txb6 Фxb6 26.f6+ 1] 25.Txb6 axb6

[25...Фxb6 26.Tb1 Фf6 27.e4] 26.e4 Ce8 27.Фa4 Cd7 28.Фa7 Ce8 29.Tb1 Td6
30.a4 Kpb7 31.a5 bxa5 32.Фxa5 Ta6 33.Фxe5 Ta2 34.Фe3 Фa6 35.Tb8 Фa4
36.Kpb2 Ta3 [36...Фe2 37.Фg3 Ta1 38.Txe8 Фd1 39.Фg6+ 1 39...Фg6 40.Cg8+
Kpb8 41.Cf7+ Kpb7 42.Cxg6#] 37.Фe5 Ta2 38.Ta8 Фxa8 39.Cxa8 Txa8
40.Фxe5 Ce6 41.Фe7 1-0.

Стратегією зв'язок дебюту і подальших стадій гри необхідно продумати вже на час підготовки дебютного репертуару.

Для шахістів вищої кваліфікації загальноприйнятим є грунтовне опрацювання стандартних планів і типових позицій, з якими доведеться стикнутися в післядебютній стадії. Як мінімуму вимогу, виконання якої доступне й малокваліфікованим шахістам, можна висунути завдання розданого розбору хоч би десятка партій трюмстерів, зіграних в змаганнях останніх років за дебютним варіантом, що вивчається. Така робота покликана не тільки підвищити стратегічну майстерність, але й озброїти знанням тактичних і технічних прийомів, характерних для майбутнього миттєвості.

На жаль, класифікації типових позицій миттєвості поки немає. Створити її непросто - адже виділення типових позицій може проводитися за різними ознаками. Найбільш важлива ознака - шахова структура (наприклад, позиції з ізольованим пішаком, з "висячим" пішаком, із закритим центром, шахова структура "жак", "карлсбадська" структура, позиції з шаховим "железом" тощо). Може враховуватися також матеріал (боротьба важких фігур, "хороший" кінь, проти "поганого" слона чи пішака), а також розташування фігур, перш за все - королів (король в центрі, різьбичні рокирки і т.п.). Розробка такої класифікації могла б істотно полегшити збір та обробку інформації з миттєвості.

Кращим методом вивчення типових позицій миттєвості є підбір партій з подальшим аналізом використаних в них планів гри, тактичних і стратегічних прийомів та ідей. Треба підбирати партії, різкою проведени обома сторонами або принаймні одним з супротивників, або партії з типовими помилками та зразковим покаранням за них.

Детально підбирати саме партії, а не фрагменти, оскільки звичайно буде корисно уявити собі нову картину боротьби, починаючи від дебютних тонкощів і закінчуючи епілогом, в якому також можуть бути типові ідеї та особливості, характерні для системи, що вивчається.

Приклад вибираються позиції даного типу. Корисно вивчити методи постійно зустрічаються позиції даного типу. Корисно вивчити методи розгонування типових позицій в історичному плані, в розвитку. Це дає можливість глибше розібратися в ідеях позицій.

Найважчим для тренера є створення власної (краще електронної) бази шахових партій та позицій. ІЗ.Бондарський радить шахістам створювати власні колекції тактичних прийомів і комбінацій. У сучасних умовах для такої успішної та плідної роботи є всі технічні можливості. Приклад: на основі колекції комбінацій М.Блоха випущена учебна програма СТ-АРТ 3.0; відомо про значну колекцію учбових прикладів М.Дворецького.

Звернути увагу на необхідність самостійного збору і систематизації типових прийомів ведення гри в певних позиціях. Оскільки у кожного свої творчі приклинності та улюблені позиції, підбір типових прийомів і постулатів їх накопичення (збір) повинні здійснюватися особисто кожним шахістом, виконавши цю роботу, він вже має щось нове, відмітне від решти спортсменів, що використовують загальнодоступні бази партій та фрагментів.

Розділ 6. Проблеми теорії середини гри

Зміст знять

Перехід з дебюту в міттельшпіль. Реалізація дебютної переваги. Проблема вибору плану.

Атака. Готові принципи атаки. Атака в центрі. Перенесення атаки з центру на королівський фланг. Атака на ферзевому фланзі. Підготовка пішакових проривів. Власні атаки на різних флангах. Контраатака.

Методичні рекомендації

На цьому етапі підготовки триває поглиблене вивчення перехідної стадії з дебюту в середині гри, розпочате на попередніх етапах. Потрібно пам'ятати про важливість об'єктивної оцінки позиції на цій стадії. Якщо в підсумку дебютної боротьби досягнута реальна перевага, то завдання полягає в її реалізації. Коли ж такої переваги не здобуто - чи то білі зберегли дебютну ініціативу, проте недостатню для рішучих дій, чи то плани зрівнялися або перейшли до чорних, - перед обома сторонами постає проблема вибору плану. В усіх випадках цей план має бути зважений на збільшення переваги з боку однієї сторони, а з боку іншої - на боротьбу за зрівняння шансів. У приблизно рівних позиціях обидві сторони ведуть боротьбу за здобуття переваги.

Підбрати показом приклади планування у всіх стадіях шахової партії. Багато цікавих прикладів можна знайти в творчості Тарраша, Рубінштейна, Ботвінника.

Приклад багатоступінчатого плану, що поєднав дебют, міттельшпіль та ендшпіль:

Фактор-Рубінштейн

(Лозьв, 1916 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Cxb6 de 5.d4 ed 6.Fxd4 Fxd4 7.Kxd4 Cb6 8.f4 f6 9.Ce3 Ke7 10.Kd2 Kg6 11.g3? (1.0-0) e5 12.K4f3 b6 13.0-0 Cb7 14.Tfe1 0-0-0 15.Cf2 The8 16.Te2 Td7 17.Tae1 Tde7 18.b4? b5!

Проведено аналіз цієї позиції. У білих навий слабкі поля, особливо h3, f4. Слабкий пішак e4 під трикратним нападом. У чорних відмінно розвинені фігури, два їхні слони обстрілюють центр. Але й в позиції чорних є тільки сторони. Головна з них - двосні пішак. Потрібно накреслити план гри, заснований на використанні слабких пунктів у таборі білих. Чорні проводять складний план:

1) не зважаючи на те, що з пішака e4, максимально підсилюють розташування своїх фігур, для чого переводять свого слона на g6 або h7, коня на g4;

2) потім проводять енергійне просування своїх пішаків на королівському фланзі й розкривають позицію;

3) відміною мобілізовані тури й слони створюють масовані удари на позицію білих, особливо на білого короля. Попутно використовуються нові слабкості.

План необхідно було накреслити зустрічний план, заснований на використанні слабких місць у супротивника й своїх сильних сторін. Головна вигода білих - по суті зайвий прохідний пішак e4. Саме тому випливає - спробувати використати цей фактор за допомогою Kd2-c4 і e4-e5. Ця погроза тримала б чорних у напруженні, відволікала їх від промедлення намічених заходів.

19.e4?

Серйозна помилка. Білі остаточно позбавляють себе можливості провести маневр Kd2-e4 і e4-e5 і фактично приречені на тривалу пасивність. Потрібно було проводити свій план.

19...a5 20. a4 Kpd7 21.Kpf1 Cc6 22.b3 Kpe8

Перший завіт ендшпілю - не поспішати! У першу чергу варто забезпечити відступ слону d6 на випадок e4-e5, а це досягається лише шляхом c7-c6.

23.Te3 Cd7 24.Kpg2 c6

Перешкоджаючи стрибку коня на d5.

25.Kb1 Ce7 26.Kc3 Kb8! 27.Td3 27...Kf7 28.Ted1 Cg4 29.Tfd2 Kb6 30.Cg1 Cb8!

Необхідно попередити всяку можливість провину ініціативи з боку білих.

На 30...Cc6 могло статися 31.Kd5! ed 32.ed, і потім d5-d6.

31.Cf2 Cc6 32.Td1 Cf7 33.Cg1 Cg6 34.Kd2 Kf7! 35.Te1 Cb7 36.Kpf3 Kb6 37.Cf2 Kg4 38.Cg1 g5! 39.Te2 gf 40.gf Tg8! 41.Te1 Tg7 42.Ke2 f5! 43.ef Cxf5 44.Ke4 Cxe4+ 45.Kpxe4 Te8+ 46.Kpf3 Tf7 47.Tdd1 Te8 48.Tf1 Cxf4 49.Kxf4 Txf4+ 50.Kpg2 Txf1 51.Txf1 Txf1 52.Kpxf1 Kb6, і чорні виграли.

А ось приклад чіткого реагування на невирішаний план суперника у дебюті:

Геллер-Портін

(Москва, 1967 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kb6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 d6 8.e3 0-0 9.h3 b6 10.d4 Te8 11.Kb4 Cc8 12.Kf1 Cb7 13.Kg3 Fd7

Чорні з'єднали тури й хочуть після Ta8 - d8 закінчити розвиток. Виглядає цей план досить привабливо, але хитрий хитке положення чорного ферзя нагтовало Геллера на наступне форсоване продовження:

14.de! de 15.Kb5! Fe7 16.Kb4 Kxb5 17.Fxb5 Ka5 18.Cg5! Fd7

19.Tad1 Cd6 20.Cxb6 gh 21.Fg6+ Kpf8 22.Ff6 Kpg8 23.Te3 1-0.

Одна з найцікавіших та найважливіших тем у шахів - атака. Атака може бути засобом залежно від ситуації на шахівниці або реалізації переваги, або боротьби за збільшення чи здобуття переваги.

Перевага в центрі може бути трампліном для перенесення атак на фланг. Особливо небезпечна атака, коли вона спрямовується проти сховаюки короля.

Тому атаки треба розглядати впродовж усіх наступних етапів занять.

Розділ 7. Проблеми дебютної стратегії

Зміст занять

Поглиблене вивчення актуальних варіантів основних систем. Деякі загальні проблеми дебютної стратегії. Шифрування дебютного репертуру.

Методичні рекомендації

Перебуваючи в курсі напрямків розвитку дебютної теорії та практики, тренер продовжує знайомити учнів зі свіжим матеріалом. Водночас він вивчає для більш поглибленого вивчення кілька окремих актуальних варіантів основних систем, передусім тих, що проходять перевірку боєм у змаганнях найвищого рангу. Навіть якщо якісь з таких дебютних варіантів не входять до дебютного репертуру того чи іншого учня, йому корисно принаймні бути обізнаним з колом найактуальніших дебютних проблем.

Огляди таких варіантів на матеріалі останніх змагань допомагають готувати не тільки самому тренеру, але й доручати робити їх учням (реферати чи електронні касети). Подібні огляди обговорюються під час занять; робляться висновки, готуються підрунки для наступних івань такого роду.

Серед загальних проблем дебютної стратегії можна назвати такі: способи гострої боротьби за ініціативу; досягнення свободи маневру та ініціативи ціною жертви чи позиційних поступок; раптові "вибухи" фігурні атаки; широкі тактичний наступ, ресурси оборони; необхідна міра обережності в активних діях тощо. Щодо засобів боротьби за ініціативу звернути увагу учнів на те, що класичний метод боротьби - спочатку планомірний розвиток сил, а вже потім активні дії - не завжди в конкретній ситуації є об'єктивно найдоцільнішою стратегією.

Розділ 8. Техніка закінчення. Типові позиції

Зміст занять

Пішкові закінчення. Опозиція. "Міновані" поля. "Трикутник". Геометрія доски. Ідея Реті. Прийом "відштовхування" плечем. Закінчення з прохідними пішаками в обох сторін. Прорив. Краще пішакове розташування. Віддалена прохідна. Запасні темпи. Активність короля.

Підريا. Перехід у пішаківий ендшпіль як метод реалізації матеріальної або позиційної переваги. Етюдна композиція. Деякі етюди ідеї.

Турні закінчення. Володіння 7-ю горизонталлю. Використання відкритої лінії. Закінчення з прохідними пішаками. Активність у турових закінченнях. Використання пішаківих слабкостей. Деякі захисні ресурси.

Тактичні мотиви у турових ендшпіль

Тура з пішаками проти тури з пішаками. Реалізація матеріальної переваги. Реалізація позиційної переваги.

Турові закінчення з великою кількістю пішаків.

Тура проти легкої фігури. Тура проти слона (без пішаків), проти слона з пішаком. Тура проти коня (без пішаків), проти коня з пішаком.

Тура проти пішаків. Тура з пішаками проти пішаків.

Чотирихтурові ендшпіль.

Легкофігурні закінчення. Слон проти пішаків. Кінь проти пішаків. Слон з пішаком проти коня. Кінь з пішаком проти слона. Слон з пішаками проти коня. Кінь з пішаками проти слона.

Два слони в ендшпіль.

Ферзь закінчення. Ферзь проти пішаків. Ферзь з пішаками проти пішаків.

Методичні рекомендації

У темі "Закінчення" найбільш детально розглядаються два їхні види - пішаківий й туровий. Пішаківі закінчення - абсолютна ендшпіль, а турові зустрічаються найчастіше. На думку Р.Шпілмана, з туровими закінченнями доводиться мати справу "майже в 50 відсотках всіх практичних випадків".

При викладі матеріалу головна увага приділяється не різноманітним співвідношенням сил (наприклад, тура й пішак проти тури, тура й два пішаки проти тури тощо), а ідеям і технічним прийомам, які можуть бути здійснені не тільки в розглянутих закінченнях, але й взагалі характерні для заключної стадії шахової партії.

На цьому етапі підготовки учні починають поглиблене вивчення типових ендшпільних позицій з метою досконалого опанування технікою гри в цих ситуаціях.

У кожному з тематичних розділів повторюються деякі випадки, що вже розглядалися в групах початкової підготовки. Слід переконатися, наскільки твердо учні засвоїли вивчений матеріал, і в разі потреби освіжити його, щоб остаточно закріпити здобуті знання.

При вивченні пішаківих закінчень треба знову повернутися до теорії ключових полів, знання якої дозволяє швидко оцінити позицію та розташування в групах початкової підготовки. Слід переконатися, наскільки твердо учні засвоїли вивчений матеріал, і в разі потреби освіжити його, щоб остаточно закріпити здобуті знання.

При вивченні пішаківих закінчень треба знову повернутися до теорії ключових полів, знання якої дозволяє швидко оцінити позицію та розташування в групах початкової підготовки. Слід переконатися, наскільки твердо учні засвоїли вивчений матеріал, і в разі потреби освіжити його, щоб остаточно закріпити здобуті знання.

При вивченні пішаківих закінчень треба знову повернутися до теорії ключових полів, знання якої дозволяє швидко оцінити позицію та розташування в групах початкової підготовки. Слід переконатися, наскільки твердо учні засвоїли вивчений матеріал, і в разі потреби освіжити його, щоб остаточно закріпити здобуті знання.

При вивченні пішаківих закінчень треба знову повернутися до теорії ключових полів, знання якої дозволяє швидко оцінити позицію та розташування в групах початкової підготовки. Слід переконатися, наскільки твердо учні засвоїли вивчений матеріал, і в разі потреби освіжити його, щоб остаточно закріпити здобуті знання.

При вивченні пішаківих закінчень треба знову повернутися до теорії ключових полів, знання якої дозволяє швидко оцінити позицію та розташування в групах початкової підготовки. Слід переконатися, наскільки твердо учні засвоїли вивчений матеріал, і в разі потреби освіжити його, щоб остаточно закріпити здобуті знання.

можливість атакувати короля суперника. Головне - це активність туру, їх погоджені дії. Ідеал: тури на 7-й (2-й) горизонталі.

У закінченні "слон проти пішаків" приділити увагу випадкам, коли у сильнішої сторони - слон і туровий пішак з полем перетворення "не того кольору". Багато пішаків матеріалів можна знайти на тему "Слон з пішком проти коня". Наприклад, у партії матчу претендентів 1971 р. Фішер-Тайманов чорні не зуміли знайти нічого в порівняно простій позиції.

Розгляд ферзевих закінчень треба розпочати з повторення позиції "ферзь проти пішаків", які можуть перейти в позицію "ферзь проти ферзя". Далі приділити увагу передусім типовим позиціям "ферзь і пішак проти ферзя".

Легкофігурні закінчення. Одноколірні слони: закінчення з невеликою кількістю пішаків. Використання зайвого пішак. Закінчення з позиційною перевагою. Протилежні пішак; пішаки супротивника на полях "колізору слонів".

Різнокольорові слони.

Кінь проти слона. Ілюструючи принципи розгравання цього типу ендшпіль, доречно підготувати приклади з тематичною грою в дебюті та середній грі, як наступні:

Гришук-Раджабов [C02]

(Дубай, 2002 р.)

1.e4 e6 2.d4 d5 3.e5 c5 4.e3 Kc6 5.Kf3 Cd7 6.Ce2 Te8 7.0-0 a6 8.Kph1 exd4 9.exd4 Kge7 10.Kc3 Kge6 11.Cd3 Ce7 12.Ce3 0-0 13.Te1 Ka5 14.Te1 Kc4 15.Te2 Kxe3 16.fxe3 b5 17.a3 Фb6 18.b4 Cxb4 19.Kxb4 Kxb4 20.Cxb7+ Kph7 21.Фh5+ Kpg8 22.Фxb4 Фd8 23.Фxd8 Tfxd8 24.Te1 f6 25.Kc2 Te4 26.b3 Txe2 27.Txe2 Te8 28.Txe8+ Cxe8 "Гарний" кінь проти "поганого" слона 49. 29.b4 Kpf7 30.Kph2 Kpg6 31.g4 f5 32.Kpg3 Kpg5 33.gxf5 Kpxf5 34.Kpf3 Cd7 35.Kc1 Kpg5 36.Kpg3 Kpf5 37.Kb3 Kpg5 [37...Kpe4 38.Kc5+ 38.Kc5 Ce8 39.e4! dxe4 40.Kxe4+ Kph5 [40...Kpf5 41.Kd6+ 41.Kc5 Kpg5 42.Kc4+ Kph5 43.Kpf4 Kph4 44.Kg5 Cd7 45.d5! exd5 46.e6 Ce8 47.Kf7 d4 48.Kpe4 g5 49.Kd6 g4 [49...Ce6+? 50.Kpxd4 g4 51.Kpe5+ 49...Cg6+! 50.Kpxd4 g4=] 50.Kxe8 g3 51.Kd6 g2 52.e7 g1Ф 53.e8Ф Фc3+ 54.Kpd5 Фxe8 55.Kxe8 d3 56.Kd6 d2 57.Kf5+ Kpg4 58.Kc3+ Kpf3 59.Kd1 1-0.

Гришук-Перт [C02]

(Фрішні, 2003 р.)

1.e4 e6 2.d4 d5 3.e5 c5 4.e3 Kc6 5.Kf3 Kge7 6.Ka3 exd4 7.exd4 Kf5 8.Kc2 Kb4 11.Cd2 Cb4 12.a3 Cxd2+ 13.Фxd2 Фxd2+ 14.Kpxd21 Cd7 15.b4 0-0 16.b5! 16.17.Tb1 Tfe8 18...Ke7 19.a4 Txc1 20.Txc1 Te8 21.Ta1! b6 22.b4 Td8 23.g4! Kpf7 24.g5 24...25.hxg5 Kpe8 26.Kpc3 hxg5 [26...Kf5+ 27.Cxf5 (27.Kpe2!)? 27...Txf5 28.Tb1 hxg5 29.Tg1] 27.Kxg5 Kf5+ 28.Cxf5 Txf5 29.Kb3 [29.f4? 29...Th5 30.Kf4 Tb7 31.Tg1 31...Kpe7 [31...a6 32.bxa6 bxa6 33.a5] 32.Kd3 b6 33.Kf4 Kpe8 [33...Ce8? 34.Kpf3! 34...Kpe7 35.Kpg4 Tb6 36.Te1 Kpd8 37.Kb3 Ce8 38.Kg5 Ch5+ [38...Kpd7! 39.Kpg3 Ce8 [39...Kpd7 40.f3 40.f4 Tg6 [40...Kpd7 41.Te6 Tg6 42.a5 bxa5 43.Ta6 Kpe8+ 41.Tb1 Kpc7 42.Tb8 Cd7 43.Kpg4+ 43...Th6 44.Ta8! 44.Txb6 gxb6 45.Kf7 Ce8 (45...a6 46.Kd6+)= 46.Kxb6 a6 47.bxa6 Cxa4 48.f5+ 44...Kpb7 45.Tg8 Tg6 46.Td8 a5?!

[46...Th6!? 47.Tf7 Kpe8 48.Txg7 Th1; 46...a6!? 47.Tf7] 47.Tb8! Tb6 48.Txb6 gxb6 49.Kf7 Kpe7 [49...Ce8 50.Kd6+] 50.Kd6 1-0.

Халіфман-Баруа [D37]

(Лас-Вегас, 1999 р.)

1.d4 d5 2.e4 e6 3.Kc3 Kf6 4.Kf3 Ce7 5.Cf4 0-0 6.e3 e6 7.h3 Kbd7 8.Фe2 b6 9.Cd3 Cb7 10.exd5 exd5 11.0-0 a6 12.a4 Kb8 13.Kc5 Kc6 14.Kxc6 Cxb6 15.Tf6! Cb7 16.Фb3 Cd6 17.Cxd6 Фxd6! 18.a5! 18...b5 19.Ka2 Tfe8 20.Фb4 Фxb4 21.Kxb4 Kpf8 22.Kpf1 b6 23.Kpe1 Kpe7 24.Kpd2 Kpd6 25.f3 Txe1 26.Txe1 Te8 27.Txe8 Cxe8 28.Ce2 Cb7 [28...g5! 29.Kd3 Kd7 30.f4 Ce6 31.Ch5 f6 32.Kpc3 Kpe7 33.Krb4 Kpd6 34.Ce8 Kb8 35.Cg6 Cd7 36.Kpc3 Kc6 37.b4 Ke7 38.Ch5 Kf5 39.Kpd2 Ce8 40.Kc5 Ke7 41.Cf3 Kc6 42.Kpc3 f5 43.Ch5 Kpe7 44.Kd3 Cd7 45.Kc5 Ce8 46.Cf3 g6 47.g4 Kpd6 48.b4 fxd4 49.Cxe4 b5? [49...Ke7! 50.Kd3 b5 51.Ch3 Kf5 52.Cxf5 gxf5=] 50.Cf3 Ke7 51.e4 dxe4 52.Cxe4 Kd5+ 53.Cxd5 exd5 54.Kpd3 Kpe7 55.Kpc3 Kpf6 56.Kpf3 Cg4+ 57.Kpf2 Ce8 58.Kpc3 Kpf5 59.Kpf3 Kpf6 60.Kd3 Cg4+ 61.Kpg3 Cf5 62.Kc5 Ce8 63.Kb3 Cg4 64.Kpf2 Cf5 65.Kd2 Ce8 66.Kf1 Ce6 67.Kc3 Kpf7? [67...Cf7! 68.Kpg3 Cg8! ...69.f5?! g5! 70.Kph3 gxb4 71.Kpxh4 Cf7] 68.Kpg3 Kpg7 69.f5! gxf5 70.Kpf4 Kpf6 71.Kc2 Cd7 72.Kc1 Ce8 73.Kd3 Ce6 [73...Cb7 74.Kpf3 Kpg6 75.Kf4+ Kph6 76.Kpc3 Ce6 77.Kc6 Cb7 78.Kpf4 Kpg6 79.Kpe5+ 74.Kpf3 Kpe7 [74...Kpg7 75.Kpg3! Kpf6 76.Kc5 Ce8 77.Kpf4] 75.Kpg3 Kpf6 76.Kc5 Ce8 77.Kpf4 Kpg6 78.Kpf5 f4 79.Kpxf4 Kpf6 80.Kpg3 Kpg7 81.Kpf3 Kpg6 82.Kd3 Cg4+ 83.Kpc3 Ce6 84.Kf4+ Kpf5 85.Kxb5 Kpg4 86.Kf4 Cf7 87.Kd3 Ce6 88.Kc5 Ce8 89.h5 1-0.

Сейді-Фішер [A63]

(Нью-Йорк, 1963 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 e6 6.Kdb5 Cb4 7.a3 Cxc3+ 8.Kxc3 d5 9.e3 0-0 10.exd5 exd5 11.Ce2 Cf5 12.Kb5 Фb6 13.0-0 a6 14.Kd4 Kxd4 15.Фxd4 Фxd4 16.exd4 Txc8 17.Cd1 Ce2 18.Cc3 [18.Ce2! 19.Te1! 19...Ce3 Ce4! (19...Te2 20.Cd3 (20.Cd1 Txb2 21.Cc1 Ta2) 20...Txb2 21.Ta1 Txb1 22.Txb1 Ce4 23.Cxc4 dxc4 24.Txb7=) 19...Tfe8 20.Ce3 Te2 21.Cd3 Txb2 22.Ta1 Txb1 23.Txb1 Ce4 24.Cxc4 dxc4 25.Txb7 Kd5] 18...Cxd1 19.Tfxd1 Te2 20.Td2 Tfe8 21.Txe2 Txe2 22.Te1 Txe1+ 23.Cxe1 Kd7 24.Kpf1 Kf8 25.Kpe2 Ke6 26.Kpd3 h5! 27.Cc3 Kph7 28.f3 Kpg6 29.a4 Kpf5 30.Kpe2 g5 31.Kpf2 Kd8 32.Cd2 Kpg6 33.Kpc3 Ke6 34.Kpd3 Kpf5 35.Cc3 f6 36.Kpe2 Kpg6 37.Kpd3 f5 38.Kpe2 f4 39.Cf2 Kg7 40.b3 Kf5 41.Kpd3 g4 42.hxg4 hxg4 43.fxd4 Kh6 44.Ce1 [44.Kpe2 Kxg4 45.Cg1 Kpf5 46.Kpf3 Kf6 (46...a5 47.g3 fxd3 48.Kpxg3= 46...b5 47.axb5 axb5 48.g3 fxd3 49.Kpxg3) 47.Ch2 Kh5 48.a5 Kpg5 49.g4 fxd3 50.Cxg3=] 44...Kxg4 45.Cd2 Kpf5 46.Ce1 Kf6 47.Ch4 Ke4 48.Ce1 Kpg4 49.Kpe2 Kg3+ 50.Kpd3 Kf5 51.Cf2 Kb4 52.a5 Kxg2 53.Kpc3 Kpf3 54.Cg1 Kpe2 55.Ch2 f3 56.Cg3 Ke3 0-1.

Про переагу двох слонів уперше заговорив перший чемпіон світу В.Стейніс. Він розробив метод гри за сторону, що має двох слонів. Суть цього методу полягає в тому, що, насичуючи свої пішаки по всьому фронту, найслабша сторона віднімає поля у маюрохомого коня (коней) супротивника. В.Стейніс зіграв багато показових партій на реалізацію переагу двох слонів, можна привести одну з найвідоміших:

можливість атакувати короля суперника. Головне – це активність тур, їх походжені лів, ідеал: тури на 7-й (2-й) горизонталі.

У закінченні "слон проти пішаків" приділяти увагу атакам, коли у сильнішої сторони – слон і туровий пішак з полем перетворення "не того кольору". Багато цікавих матеріалів можна знайти на тему "Слон з пішаком проти коня". Наприклад, у партії матчу претендентів 1971 р. Фішер-Тайманов чорні не зуміли знайти нічого в порівняно простій позиції.

Розгляд ферзевих закінчень, треба розпочати з повторення позиції "ферзь проти пішак", які можуть перейти в позицію "ферзь проти ферзя". Дані приділяти увагу передусім типовим позиціям "ферзь і пішак проти ферзя".

Легкофігураї закінчення. Одноколірні слони закінчення з чималою кількістю пішаків. Використання зайвого пішак. Закінчення з позиційною перевагою. Прокідний пішак; пішаки супротивника на полях "кольору слона".

Рівнокольорові слони.

Кінь проти слона. Інструюючи принципи розгрізування цього типу ендшпілів, доречно підібрати приклади з тематичною грою в дебюті та середній грі, як наступні:

Гришук-Раджабов [C02]

(Дубаї, 2002 р.)

1.e4 e6 2.d4 d5 3.e5 e5 4.e3 Kc6 5.Kf3 Cd7 6.Ce2 Te8 7.0-0 a6 8.Kph1 exd4 9.exd4 Kge7 10.Kc3 Kg6 11.Cd3 Ce7 12.Ce3 0-0 13.Te1 Ka5 14.Te1 Ke4 15.Te2 Kxc3 16.fxe3 b5 17.a3 fxb6 18.h4 Cxb4 19.Kxb4 Kxb4 20.Cxb7+ Kph7 21.0h5+ Kpg8 22.fxb4 fxd8 23.fxd8 Tfxd8 24.Tee1 f6 25.Ke2 Te4 26.h3 Txc2 27.Txc2 Te8 28.Txc8+ Cxe8 "Гарний" кінь проти "поганого" слона 49. 29.b4 Kp7 30.Kph2 Kpg6 31.g4 f5 32.Kpg3 Kpg5 33.gxf5 Kpf5 34.Kpf3 Cd7 35.Kel Kpg5 36.Kpg3 Kpf5 37.Kb3 Kpg5 [37...Kpe4 38.Ke5+ 38.Ke5 Ce8 39.e4! dxe4 40.Kxe4+ Kph5 [40...Kpf5 41.Kd6+ 41.Kc5 Kpg5 42.Ke4+ Kph5 43.Kpf4 Kph4 44.Kg5 Cd7 45.d5! exd5 46.e6 Ce8 47.Kf7 d4 48.Kpe4 g5 49.Kd6 g4 [49...Ce6+? 50.Kpxd4 g4 51.Kpe5+ 49...Cg6+! 50.Kpxd4 g4=] 50.Kxe8 g3 51.Kd6 g2 52.e7 g1d 53.e8d 54.Kpd5 fxe8 55.Kxe8 d3 56.Kd6 d2 57.Kf5+ Kpg4 58.Ke3+ Kpf3 59.Kd1 1-0.

Гришук-Перт [C02]

(Франція, 2003 р.)

1.e4 e6 2.d4 d5 3.e5 e5 4.e3 Kc6 5.Kf3 Kge7 6.Ka3 exd4 7.exd4 Kf5 8.Ke2 Kb4 11.Cd2 Cb4 12.a3 Cxd2+ 13.fxd2 fxd2+ 14.Kpxd21 Cd7 15.b4 0-0 16.b5! f6 17.Te1 Tfe8 18...Ke7 19.a4 Txc1 20.Txc1 Te8 21.Ta1! b6 22.b4 Tf8 23.g4! Kpf7 24.g5 24...25.bxg5 Kpe8 26.Kpe3 bxg5 [26...Kf5+ 27.Cxf5 (27.Kf7? 27...Txe8 28.Tb1 bxg5 29.Tg1) 27.Kxg5 Kf5+ 28.Cxf5 Txf5 29.Kb3 [29.f4? 29...Th5 30.Kf4 Th7 31.Tg1 31...Kpe7 [31...a6 32.bxa6 bxa6 33.a5] 32.Kd3 b6 33.Kf4 Kpe8 [33...Ce8? 34.KpB1 34...Kpe7 35.Kpg4 Th6 36.Te1 Kpd8 37.Kb3 Ce8 38.Kg5 Ch5+ [38...Kpd7? 39.Kpg3 Ce8 [39...Kpd7 40.f3] 40.f4 Tg6 [40...Kpd7 41.Te6 Tg6 42.a5 bxa5 43.Ta6 Kpe8+ 41.Tb1 Kpe7 42.Tb8 Cd7 43.Kpg4+ 43...Th6 44.Ta8? [44.Txb6 gxb6 45.Kf7 Ce8 (45...a6 46.Kd6+ 46.Kxb6 a6 47.bxa6 Cxb4 48.f5+ 44...Kph7 45.Tg8 Tg6 46.Tf8 a5? 46.Kd6+ 46.Kxb6 a6 47.bxa6 Cxb4 48.f5+ 44...Kph7 45.Tg8 Tg6 46.Tf8 a5?]

[46...Th6? 47.Tf7 Kpe8 48.Txg7 Th1; 46...a6? 47.Tf7] 47.Th8! Th6 48.Txb6 fxb6 49.Kf7 Kpe7 [49...Ce8 50.Kd6+] 50.Kd6 1-0.

Хашіман-Баруа [D37]

(Лас-Вегас, 1999 р.)

1.d4 d5 2.e4 e6 3.Ke3 Kf6 4.Kf3 Ce7 5.Cf4 0-0 6.e3 e6 7.b3 Kbd7 8.fxc2 b6 9.Cd3 Cb7 10.exd5 exd5 11.0-0 a6 12.a4 Kb8 13.Ke5 Ke6 14.Kxe6 Cxe6 15.Tfe1 Cb7 16.fxb3 Cd6 17.Cxd6 fxd6 18.a5! 18...b5 19.Ka2 Tfc8 20.fxb4 fxb4 21.Kxb4 Kp8 22.Kp1 b6 23.Kpe1 Kpe7 24.Kpd2 Kpd6 25.f3 Txc1 26.Txe1 Te8 27.Txc8 Cx8 28.Ce2 Cb7 [28...g5] 29.Kd3 Kd7 30.f4 Cx6 31.Ch5 f6 32.Kpe3 Kpe7 33.Kxb4 Kpd6 34.Ce8 Kb8 35.Cg6 Cd7 36.Kpe3 Ke6 37.b4 Ke7 38.Ch5 Kf5 39.Kpd2 Ce8 40.Kc5 Ke7 41.Cf3 Ke6 42.Kpe3 f5 43.Ch5 Kpe7 44.Kd3 Cd7 45.Kc5 Ce8 46.Cf3 g6 47.g4 Kpd6 48.b4 fvg4 49.Cvg4 b5? [49...Ke7] 50.Kd3 b5 51.Ch3 Kf5 52.Cxf5 gxf5=] 50.Cf3 Ke7 51.e4 dxe4 52.Cxe4 Kd5+ 53.Cxd5 exd5 54.Kpd3 Kpe7 55.Kpe3 Kpf6 56.Kpf3 Cg4+ 57.Kpf2 Ce8 58.Kpe3 Kpf5 59.Kpf3 Kpf6 60.Kd3 Cg4+ 61.Kpg3 Cf5 62.Kc5 Ce8 63.Kb3 Cg4 64.Kpf2 Cf5 65.Kd2 Cx8 66.Kf1 Ce6 67.Ke3 Kpf7 [67...Cf7] 68.Kpg3 Cg8! ...69.f5! g5! 70.Kph3 gxb4 71.Kpxb4 Cf7] 68.Kpg3 Kpg7 69.f5! gxf5 70.Kpf4 Kpf6 71.Kc2 Cd7 72.Kel Ce8 73.Kd3 Ce6 [73...Cb7 74.Kpf3 Kpg6 75.Kf4+ Kph6 76.Kpe3 Ce6 77.Ke6 Cb7 78.Kpf4 Kpg6 79.Kpe5+ 74.Kpf3 Kpe7 [74...Kpg7 75.Kpg3! Kpf6 76.Kc5 Ce8 77.Kpf4] 75.Kpg3 Kpf6 76.Kc5 Ce8 77.Kpf4 Kpg6 78.Kpe5 f4 79.Kpxf4 Kpf6 80.Kpg3 Kpg7 81.Kpf3 Kpg6 82.Kd3 Cg4+ 83.Kpe3 Ce6 84.Kf4+ Kpf5 85.Kxb5 Kpg4 86.Kf4 Cf7 87.Kd3 Ce6 88.Kc5 Ce8 89.b5 1-0.

Celal-Фішер [A33]

(Нью-Йорк, 1963 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Ke6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Ke3 e6 6.Kdb5 Cb4 7.a3 Cxc3+ 8.Kxc3 d5 9.e3 0-0 10.exd5 exd5 11.Ce2 Cf5 12.Kb5 fxb6 13.0-0 a6 14.Kd4 Kxd4 15.fxd4 fxd4 16.exd4 Tac8 17.Cd1 Ce2 18.Ce3 [18.Ce2? Cb3 19.Tel? (19.Ce3 Ce4) (19...Te2 20.Cd3 (20.Cd1 Txb2 21.Ce1 Ta2) 20...Txb2 21.Ta1 Txb1 22.Txb1 Ce4 23.Cxc4 dxc4 24.Txb7=) 19...Tfe8 20.Ce3 Te2 21.Cd3 Txb2 22.Ta1 Txb1 23.Txb1 Ce4 24.Cxc4 dxc4 25.Txb7 Kd5] 18...Cxd1 19.Tfxd1 Te2 20.Td2 Tfe8 21.Txe2 Txe2 22.Tel Txe1+ 23.Cxe1 Kd7 24.Kpf1 Kf8 25.Kpe2 Ke6 26.Kpd3 b5! 27.Ce3 Kph7 28.f3 Kpg6 29.a4 Kpf5 30.Kpe2 g5 31.Kpf2 Kd8 32.Cd2 Kpg6 33.Kpe3 Ke6 34.Kpd3 Kpf5 35.Ce3 f6 36.Kpe2 Kpg6 37.Kpd3 f5 38.Kpe2 f4 39.Cf2 Kg7 40.b3 Kf5 41.Kpd3 g4 42.bxg4 bxg4 43.fxg4 Kh6 44.Ce1 [44.Kpe2 Kxg4 45.Cg1 Kpf5 46.Kpf3 Kf6 (46...a5 47.g3 fvg3 48.Kpg3=, 46...b5 47.axb5 axb5 48.g3 fvg3 49.Kpg3) 47.Ch2 Kh5 48.a5 Kpg5 49.g4 fvg3 50.Cvg3=] 44...Kxg4 45.Cd2 Kpf5 46.Ce1 Kf6 47.Ch4 Ke4 48.Ce1 Kpg4 49.Kpe2 Kg3+ 50.Kpd3 Kf5 51.Cf2 Kh4 52.a5 Kxg2 53.Kpe3 Kpf3 54.Cg1 Kpe2 55.Ch2 f3 56.Cg3 Ke3 0-1.

Про перевагу двох слонів уперше заговорив перший чемпіон світу В.Стейніс. Він розробив метод гри за сторону, що має двох слонів. Суть цього методу полягає в тому, що, насамперед свої пішаки по всьому фронту, найслабшій стороні відімає поля у мажорного коня (коней) супротивника. В.Стейніс зграв багато показових партій на реалізацію переваги двох слонів, можна привести одну з найвідоміших:

Енглін-Стейн
(Лондон, 1883 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 g6 4.d4 exd4 5.Kxd4 Cg7 6.Ce3 Kf6 7.Kc3 0-0
8.0-0 Ke7 9.fxd2 d5 10.exd5 Kexd5 11.Kxd5 fxd5 12.Ce2 Kg4! 13.Cxg4 Cxg4
14.Kb3 fxd2?! [14...fxc4] 15.Kxd2 Tad8 16.c3 Te8 17.Kb3 b6! 18.b3 Ce6
19.Tfd1 e5 20.Cg5 f6 21.Cf4 Kp7 22.f3 g5! 23.Txd8 Txd8 24.Ce3 h6 25.Tf1 f5
26.f4 Cb6 27.g3 a5 28.Kc1 a4 29.d3 Ce4 30.Kp2 gxf4 31.Cxf4 Cg5 32.Cxg5
hxg5 33.Kp3 Kp6 34.h4 gxf4 35.gxf4 Te8+ 36.Kp2 Txe1 37.Kp2 Kp5
38.Ke2 Cxe2 39.Kpxe2 Kp4 40.e4 Kpg4 41.Kp3 f4+ [41...Kp4b4?? 42.Kp4+]
42.Kp4 f3 43.Kp3 Kpg3 0-1.

Результат переміг двох слонів ґрунтується в основному на наступі пішаків на різних флангах, захопленні простору й еволюції фігур супротивника. У середній грі, коли на дошці багато фігур, цей метод використовувати дуже важко через послаблення позиції власного короля. Крім того, у міттельшпілі знаходиться багато інших (більш важливих, ніж перевага двох слонів) чинників впливають на оцінку позиції та складання плану гри. Наприклад: атака на короля, пішаків структура, відкриття ліній тощо.

Для сильнішої сторони значально легше буває реалізувати перевагу двох слонів у "чистому виді", коли на дошці немає інших фігур і коли слони можуть виявити свою дійсну силу.

Під час гри двома слонами часто виникають ситуації, коли вже досягнута певна перевага, але для її реалізації потрібно віддати одного зі слонів за коня або слона супротивника. Не випадково шахісти говорять, що два слони гарні ще й тим, що одного з них завжди можна з вигодою розмінити. Але перед таким розміном найслабша сторона значально встигає домігтися певних успіхів саме за рахунок переваги двох слонів.

Дуже рідко на практиці зустрічаються випадки, коли два слони в енциклілі виявляються слабкіше слона з конем або двох коней. Звичайно це відбувається в позиціях закритого типу, коли слони обмежені своїми або пішаками супротивника.

5.3. Етап спортивного удосконалення (групи спортивного удосконалення)

Стратегія і тактика, практичний аналіз початкових партій

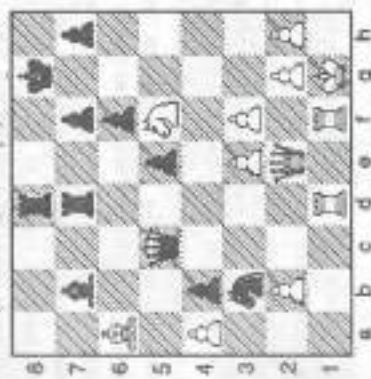
5.3.1. Удосконалення стратегічної й тактичної майстерності

Тренер підбирає для розгляду партії та позиції із складним стратегічним і тактичним змістом. Основні завдання аналізу: розкрити сутність стратегічних і тактичних задумів; висловити критичні моменти у перебігу партії; оцінка реальної якості здійснення у грі загальних планів і конкретних рішень; висновки про головні помилки та про те, як слід було діяти іншим; практичні висновки. Роботи над помилками. Психологія помилки.

Засади психологічної підготовки шахіста.

Як приклади, цікаво підбирати позиції з практиків, в яких гравці (або коментатори) високого рівня не знайшли замаскованих рішень.

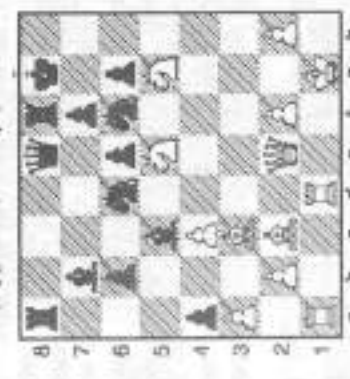
Альохін-Грінгор'єв
(Москва, 1921 р.)

Помилка в коментарі найвідомішого етюдиста, неперевершеного майстра аналізу. Ця маловідома партія могла бачити гідне місце у творчій спадщині Альохіна, який великий майстер комбінацій знайшов гарний виграш на 25-му ході. 23...Td2! (знаки Грінгор'єва) 24.Cxb7! "Малює зайвого пішака, білі виграють ще й фігуру. Але чудесний порятунком знаходиться у чорних" (Грінгор'єв). 24...Фe2! Після цього картина відразу міняється: у білих під ударом виявляються й слон, і тура (тому що загрожують 25...Фd1), повести останню, мабуть, не можна; у випадку ж розміну тура на d2 білій ферзю не може рухити через мат у три ходи. Таким чином, уже білим доводиться думати про порятунк, і вони його знаходять" (Грінгор'єв). 25.Txd2 [Насправді Альохін упускає блискучу можливість 25.Ce4!! 25...Фxb2 26.Фg2!! Kph8 27.Txd2 Kxd2 28.Фh4 26.Kh6+ Kpg7 (26...Kph8 27.Фa6 Kpg7 28.Kf5+ Kpg6 29.Фe4) 27.Фe4!; 25.Kh6+ Kp8 26.Ce4 Фxb2 27.Kf5 Txd2 28.Txd1+ 25...Txd2 26.Ce4! Txe2 [26...Фxb2? 27.Td1] 27.Cxc2 Txc2 28.Td1 h5 29.Td8+ Kph7 30.Tb8 Ke5! 31.b3 Tb2 32.a5 Txb3 33.Kp2 Tb1 34.Tb5 Te1 35.Kpg3 b3 36.a6 Kxa6 37.Txb3 Ke5 38.Tb6 Ke6 39.Tb2 Kg7 40.Kd6 Kpg6 41.e4 Td6 Ничья.

Хехт-Кін

(Крушен, 1966 р.)

23.Kd7?! [Краще 23.Cb4] 23...Фxd7 [23...Kxd7 24.Фb5!! gxb5 25.Ch7#] 24.Cxf6 Фe6! 25.Td5 exd5? [чорні не знаходять припомишну ідею захисту 25...Ke8!!] 26.Ce5 Kf6!! Слон перекувається на поле f6 27.Cxf6 (27.Фb3 Kxd5 28.Фh3 Kf6 29.Ce4 Cxf2+! Фігури чорних теж розташовані досить активно 30.Kpg2 Фxe4+ (30...Ta5! 31.Cxb6 Cxb6+ 32.Kpxf2 Txe5+!) 31.Kxe4 Cxe4+ 32.Kpxf2 (32.Kpfl! Ta5 33.Cxf6 Tb5) 32...Cb5 33.Фh4 Kg4+!) 27...exd5 слон під боєм 28.Фb3 (28.Фh5 Cxf2+ 29.Kpfl Фxe4+ 30.Kpg2 d4+ 31.Kpxf2 Фxc2+) 28...Tf6 29.Ce5 Фd7 30.Kh7 Ce7+! 26.Фb5!! Cxf2+ 27.Kpxf2 Ke4+ [27...Фe5+ 28.Kpg2 dxc4+ 29.Kpfl Cg2+ 30.Kpxg2 Фe6+ 31.Kpg1 Фe5+ 32.Kpfl] 28.Kxe4 gxb5 29.Tg1+ Kph7 30.Ke5+ 1-0.

ходно), що відповідає нашому сприйняттю мінликої ситуації. Значення цієї хід передає яку-небудь певну мету, тобто є частиною конкретної операції.

Зрозуміло, часто такі рішення виявляються складними, комплексними, базуються на розрахунку довгих варіантів і безлічі різних оцінних міркувань. Проте у підсумку будь-якого стратегічного рішення лежать прості позиційні операції, і дуже важливо уміти швидко та упевнено їх знаходити.

Основні типи позиційних операцій:

1. Поліпшення розташування фігур, маневри, перегрупування.
2. Розміни
3. Профілактика

Типові позиції

У партях постійно виникають позиції з тією ж ініціальною структурою, тим же співвідношенням матеріалу і приблизно тим же розташуванням фігур, що і в безлічі партій, що гралися раніше. Корисно знати, як сильні шахісти тримували подібні ситуації, які провозили плани, які ідеї здійснювали. Багато правил, що відносяться до тих або інших типових позицій, є загальнозвідомими, мають чітку формулювання.

У наші дні подібна робота немислима поза зв'язком з теорією дебюту, з якого виходить типова позиція. Вірно і зворотнє: дебютні заняття будуть ефективними лише за умови глибокого ознайомлення з ідеями майбутнього мистецтва.

Типові ситуації

Якщо типові позиції характеризуються визначеним чисто шаховим малюнком - тим або іншим співвідношенням і розташуванням сил на дошці, то типові ситуації - витікаючи із загальної оцінки положення змистом майбутньої боротьби. Наприклад, можна вивчити закони ведення атаки та захисту, реалізації переваги або лагунування в приблизно рівній позиції, боротьби за ініціативу тощо. Представляє інтерес також аналіз таких чисто спортивних ситуацій, як гра на виграні або на ничью, центризм, відхилення партії, зіткнення з несподіванкою в дебюті, дії після перегляду і т.д.

Психологія помилок

Можна виділити такі основні причини шахових помилок:

відсутність спеціальних шахових здібностей;
недостатня інформованість як наслідок недостатнього вивчення шахів, без чого неможливо уникнути численних помилок, у тому числі й елементарних, навіть якщо дуже гарні здібності;
небезпечна складність самих шахів як інтелектуальної гри;

обмеження часу на обдумування;
емоційне напруження, що нерідко провокує спотворене бачення ситуації на дошці.

серія різних психологічних чинників, в якій далеко не останнім за значенням є гра суперника, що провокує інші помилки, використовує інші слабкі сторони, дефекти в дебютній підготовці і т.д.

Дві останні причини помилок пов'язані з так званими психологічними ситуаціями, в яких особливості шахіста як особистості мають ту ж значущість, що й позиція на дошці.

Особливу увагу приділяти такій формі підготовки, як аналіз спортеменами власних партій. Фахівці вважають, що це головний засіб самовдосконалення, що зростання майстерності шахіста неможливе без критичного осмислення своєї творчості. Найбільший ефект аналізу власної партії дає той, коли він закріплюється у вигляді письмових (або електронних) коментарів до неї. Критичний розгляд цих коментарів за участі тренера дає можливість скласти враження про характер задумів гравця, відтак - про плюси та мінуси його підготовки. Самі коментарі дельбильного відрізняються певною суб'єктивністю; автори схильні приділяти більше уваги власним рішенням, а у діях суперника виділяти ті, на які в них були заготовлені красиві відповіді; відтак - вони нерідко проходять повз важливі, іноді й критичні моменти партій. Виявлення під час аналізу коментарів неточностей і помилок у них також сприяє спортивному удосконаленню учня.

Коментування власних партій дає тим більше користі, чим більше в ньому об'єктивності та самокритики. З цього погляду найкращими зразками вважаються коментарі до своїх партій таких класиків цього жанру, як О.Альохін і М.Ботвинник.

5.3.2. Удосконалення позиційної майстерності

Про позиційну гру написано чимало книг. Деякі обов'язково слід вивчити. І перш за все чудову книгу Арона Німцовича "Моя система". Шахістам з груп спортивного удосконалення корисно ознайомитися з кращими зразками англійської літератури, такими як чудова книга про мистецтво позиційної гри від Німцовича до нашого часу John Watson "Secrets of Modern Chess Strategy. Advances Since Nimzowitsch".

Рекомендовано також вивчити збірки партій найбільш позиційних шахістів, при цьому переважно з їх власними коментарями. Вивчати треба творчість шахістів не тільки найбільш близьких учню за стилем, але, навпаки, особливо майстерних саме в тому, що ніяк у нього не виходить.

Найкращим й кориснішим епізодом - "позиційні картини" - слід фіксувати. Оцінюючи положення, досвідчений шахіст ніколи не намагається врахувати відразу всі його особливості, не складає повного уявлення про всі його плюси та мінуси (саме до цього закликають деякі підручники). Така робота якщо і проробляється, то підсвідомо. Майстер Б.Блюменфельд, що глибоко досліджував проблеми шахового мислення, писав: "Оцінка пов'язана із сприйняттям позиції і є в основному підсвідомим актом в тому сенсі, що проміжні ланки в значній частині, якщо й не повністю, проте проходять через центр свідомості".

Мистецтво оцінки полягає в умінні виділити суть позиції - її її особливості, які повинні бути прийняті до уваги при пошуку сильного ходу. На тренуваннях корисно формулювати на словах своє сприйняття суті положення, щоб фіксувати та згодом виправляти помилки в позиційному розумінні. Виділивши найбільш істотні оцінні міркування (найчастіше - підсвідомо) і порівнявши варіанти, знаходимо хід (або невелику сукупність

5.3.3. Психологічна підготовка шахіста

Крім гарту шахової підготовленості, підтримки фізичних кондицій, у загальній підготовці шахіста не останню роль грають психічні якості, його вміння регулювати свій стан, а також враховувати до й під час партії психологічні особливості супротивника.

Найбільш значущі показники психологічної підготовленості шахіста:

концентрація й стійкість уваги. Як показник концентрації й стійкості уваги шахіста варто розглядати наявність або відсутність грубих недоледів, а також їх характер.

Першим, хто спробував дати приблизну класифікацію шахових "гав", був А.Ф.Ільїн-Женевський у статті "Психологія шахової помилки" (1967 р.). Деякі наведені їм приклади пов'язані з втратою концентрації уваги ("зникле поле", "забута фігура", "природний хід" тощо). Іншим чинником, що визначає концентрацію гравця за шахівницею, є його стиль поводження під час гри.

Пам'ять. Однією з основних і доволі часто потрібних шахісту психічних якостей є гарт пам'яті. Вже у ході перших психологічних експериментів на шаховому матеріалі А.Біне (1894 р.) досліджувалися особливості візуальної пам'яті шахістів. Пам'ять визначалася однією з основних якостей, що визначають силу гри.

Роль пам'яті як одного з чинників, що визначають ігровий стан шахіста, складається в припорохненні, де це можливо, процесу прийняття рішення, економії сил і часу. Дуже часто завдяки гарним дебютним знанням сучасні гросмейстери починають власне боротьбу після невеликих дебютних "гавів". Найбільш показовий в цьому плані приклад Г.Каспарова. Відомий пам'ять шлюх глибокі дебютні розробки дозволяли йому вступати в гру набгато пізніше своїх супротивників, що давало можливість прzenie партію на високому без зривів рівні.

Внутрішня й зовнішня перешкоди. До зовнішніх перешкод варто віднести всі реально діючі під час гри чинники, що намагаються шахісту зосередитися на обмірковуванні ходу: шум у приміщенні; висвітлення; зручність розташування шахіста за дошкою; якість інвентарю (стандартні стандартні шахи). Вплив цих чинників залежить від індивідуальних психологічних особливостей шахіста. Недостатньою стійкістю до зовнішніх перешкод страждав спочатку й М.Ботвинник. Щоб перебороти цей недолік, він виробив спеціальний метод тренування. У період підготовки до змагання, при аналізі позицій або в тренувальних партіях він штучно створював шум - вклавач радіоприймач. У такий спосіб він виробляв у собі здатність не реагувати на шум.

До внутрішніх варто віднести перешкоди, пов'язані з переживаннями, які не мають безпосереднього відношення до партії, що грається. Це відбувається шляхом вторгнення неактуальної в цей момент інформації в нервові механізми, що здійснюють обробку чисто шахової інформації під час гри.

Саморегуляція. Здатність шахіста до саморегуляції також є одним з основних показників психологічної підготовленості. Особливо яскраво вона

виявляється в кризових ситуаціях, після сильних потрясінь, до яких, безумовно, можна віднести поразку. Можна виділити три групи шахістів, що відрізняються своїм відношенням до програшу. Першу групу поразка деморалізує, друга зберігає спокої, а шахісти, що відносяться до третьої групи, починають грати сильніше, ніж до поразки.

При дослідженні "слабого" типу нервової системи виявлено, що для нього характерна висока тривожність, значна емоційна збудливість, детальне планування майбутньої діяльності й підвищений контроль за нею, швидка реакція та добре розвинене почуття часу. Шахісти із "слабким" типом нервової системи погано переносять стресові ситуації, і тільки правильно організована підготовка до наступної партії, що враховує переживання особливості темпераменту, здатна компенсувати їх негативний вплив.

Здатність до саморегуляції виявляється також в умінні підійти до початку змагання у своїй найкращій формі. Ця проблема була дуже актуальною для багатьох відомих шахістів (Е.Геллер, Б.Спаский). Використання елементів саморегуляції доцільне також при виході з тривалої кризи за рахунок різкої зміни режиму дня.

Враховування психологічних особливостей супротивника. Першим, хто звернув увагу на необхідність врахування психологічних особливостей супротивника, був Е.Ласкер. Він розглядав шахи не тільки як протистояння ідей, але як боротьбу особистостей: "На шахівниці борються люди, а не дерев'яні фігури". Е.Ласкер вичав сили й слабкі сторони гри суперників і надалі зміло використовувати їх індивідуальні недоліки. Другий чинник світу виділив кілька типів гри: стиль автомата; міцний; класичний; комбінативний; стиль заманювання.

Розглядаючи психологію шахової боротьби, А.Альохін стояв на позиціях Е.Ласкера: "Є щось, у чому живе покоління шахістів, що досягло приблизно сорока років, перевернуло старих майстрів (за винятком Е.Ласкера) - не тільки хитрість, що часто буває лише ознакою слабкості характеру, але й прибране дослідом переконання, що для шахів, для шахової боротьби насперёд необхідне знання людської натури, розуміння психології супротивника. Раніше боролися тільки фігурами, ми ж боремося (або принаймні намагаємося боротися) із супротивником - з пороком, з його волею, нервами, з його індивідуальними особливостями та не в останню чергу з його марнослаством".

Важливо вміти приховувати зміни свого емоційного стану, залишитися для супротивника як би непроникним. Але не всі шахісти, навіть екстра-класу, цим володіють.

Успіх психологічної підготовки найчастіше визначається рівнем рефлексивних міркувань шахіста. Термін "рефлексивний" уведений англійським філософом Д.Локком. Рефлексія - це досвід над досвідом, мислення над мисленням. Будь-який шахіст, незалежно від його рівня, стійкості або свідомо застосовує методи рефлексії. Перевага в рефлексивних міркуваннях дозволяє шахісту не тільки передбачати дії суперника, регулюючи тим самим і власну поведінку, але й активно впливати на його

міркування, формувати в нього бажані рішення, іншими словами - застосовувати методи рефлексивного керування.

Ефективність застосування методів рефлексивного керування залежить не тільки від розуміння індивідуальних особливостей супротивника й знання самого себе, але й від володіння психологічною ініціативою. У боротьбі за неї важлива роль належить умінню давати психологічно й активно. Така активність змушує партнера знати на чужу волю й нерідко підкорятися їй. Пасивна сторона перебуває в стані підвищеного очікування небезпек, а це часто деморалізує. Особливо ефективною подібна тактика є у вирішальних партіях.

Н. Крогус у роботі "Психологічна підготовка шахіста" виділяє найпоширеніші прийоми рефлексивного керування: згода із супротивником; замовчування; очікування; збереження безлічі можливостей; створення враження гарної поведінки; блеф; раптовість; метод прищипи. Гарною ілюстрацією рефлексивного керування звичайно стають матчі, де результат найчастіше визначається психологічними моментами. Особливо показовою в цьому зв'язку є теоретична дуель між суперниками. Вдало застосована сильна новинка здатна вплинути на результат не тільки конкретної партії, але й усього матчу.

Володіння якістю. Один з проявів волевих якостей людини - здатність переборювати перешкоди для досягнення мети. У шахів це виявляється в здатності до тривалого й наполегливого пошуку ходу в критичних позиціях. Висока здатність до мобілізації волевих зусиль дуже часто визначає як би парадоксальний результат гри: поразку у програних позиціях; досягнення переваги в рівних позиціях; доведення перелік до високої концентрації. Творчість Е. Ласкера - яскравий приклад здатності до високої концентрації волевих зусиль. Часто, напевно одержуючи погані позиції, він у складній грі перемігав своїх супротивників.

Вибір ходу в шаховій партії є складною й відповідальною дією. Про це написав чимало праць відомих шахових теоретиків і практиків. Відзначається, що ефективність процесу вибору ходу залежить відчасного одержання потрібної інформації та вектора емоційно-вольової активності. Варто також підкреслити необхідність високих вимог до мотиваційної сфери діяльності шахіста. Чинники, що впливають на прийняття рішення під час партії:

1. Психологічна взаємодія суперників. Під час шахової партії суперники психологічно впливають один на одного. Це може виявлятися в особливостях індивідуального стилю, рисах характеру, рівні спортивної майстерності, специфіці конкретної ситуації на дошці. У грі шахістів високого класу результат двобою може залежати від малоомітних на перший погляд дріб'язків. Існує безліч прикладів у найбільшій момент вибір того турніра і матчів на першість світу, коли у вирішальний момент вибір того або іншого ходу диктується не шаховими, а лише психологічними міркуваннями. Не дивно, що найсильніші сучасні шахісти під час двобоїв успішно застосовують психологічні методи шахової боротьби.

Важливим аспектом психологічної взаємодії є пропозиція ініціє. Шахі є єдиним видом спорту, де гравці можуть не тільки достроково завершити поєдинок, але й не грати при цьому перемогу. У більшості випадків це відбувається не через об'єктивні передумови позиції. Пропозиція ініціє є таким же рішенням, як і вибір ходу: гравець оцінює виняткову ситуацію, можливі продовження і майбутній розвиток подій. Впливають також авторитет суперника, час, що залишився у гравців, і турнірна ситуація. Крім того, пропозиція ініціє може робитися і без реальних шансів на її ухвалення, виключно з метою виведення супротивника з психологічної рівноваги. Навіть відраховані можливості ініціє, суперник може переключитися з шахових проблем на розуми, безпосередньо не пов'язані з гри: чому зроблена така пропозиція і в чому причина подібної самовпевненості партнера? В результаті може бути вибраний не сильний хід, і ефект "пропозиційної ініціє" негативно вплине на подальший розвиток гри.

2. Динаміка розвитку шахової партії має безліч шляхів свого розвитку. У деяких випадках допущена на початку поєдинок помилка може стати вирішальною, і подальша боротьба вже не вплине на кінцевий результат. Але, як правило, партія не обходиться без декількох невдалих рішень як з одного, так і з другого боку. Нікому не вдалося уникнути помилок, але тім тоб, хто у вирішальний момент партії може зібратися і прийняти правильне рішення, здатний розраховувати на сприятливий результат.

Невдале ведення партії, допущені ранні помилки негативно впливають на здатність вибрати кращий хід. Допущивши помилку в розрахунку варіантів, наступного разу гравець буде обачніше давати в подібній ситуації, постаріється перейти на позиційну гру - тим самим піти на поступки супротивнику. І навпаки, вдала гра дозволяє не допускати промахів і доводити партію до позитивного результату. Відмінною рисою шахістів високої кваліфікації є психологічна стійкість, здатність робити оптимальні рішення навіть коли поєдинок недалеко склався.

3. Динаміка ходу змалює, турнірне положення. Під час прийняття рішення, особливо у важливі моменти партії, мислення шахіста не завжди концентрується на виниклій позиції. Але якщо подібні факти є виключеннями, то думки про турнірне положення, кількість набраних очок, упущені можливості віддають гравця практично постійно. Кожне рішення є своєрідним "катализатором", виникнення подібних вражень, що завдають зосередитися на самій партії.

На гру шахіста по-своєму впливає поразка або перемога в попередній партії: деякі спортсмени після нещадних виступів неспівнесно, уникають зайвого ризику, задовольняються пініним результатом; інші, навпаки, знаходять в собі приховані резерви і добиваються гарних результатів. Перемога також може відбитися по-різному: хтось здатний виграти відразу декілька партій поспіль, інші ж втрачають здатність об'єктивно оцінювати свої можливості, аналюють у зайву самовпевненість і проводять наступні поєдинки на низькому рівні.

4. Ігровий час. Можна виділити два аспекти, що знаходяться в тісному зв'язку один з одним. По-перше, це оцінка показань годинників на

обдумування ходів. Природно, що оцінка часу, що залишилася, за різного контролю буде не однакою. Якщо при контролі ФІДЕ кожному учаснику дається час фактично на всю партію (збільшення 15 хв. після 40-го ходу, як правило, не має вирішальної ролі), то при "класичному" необхідно зробити певну кількість ходів за фіксований проміжок часу. По-друге, це визначення співвідношення часу, що залишилося, у себе і суперника. Сильна сторона (що має більше часу) знаходиться в сприятливому положенні, що може виявитися в успішному застосуванні психологічних методів шахової боротьби, виборі стратегії на подальшу частину партії та виборі ходу.

5. Вплив зовнішніх чинників. Важливу роль грають і зовнішні чинники: нехотімо, тиша в турнірному приміщенні; підвищена або знижена температура повітря; недостатнє освітлення; нестандартний вид шахових фігур і годинника. Як правило, на змаганнях глядачі не мають безпосереднього доступу до шахових столів, проте нерідко вони розташовуються достатньо близько, що заважає зосередитися на обдумуванні ходів. Крім того, не існує офіційних правил, що регламентують умови приміщення, де проходять шахові змагання. Звичайно, граші повинні володіти зовнішньою та внутрішньою перешкоди́сткістю, але вплив цих чинників на прийняття рішення має бути мінімальним.

6. Самомотування шахіста, його фізичний стан. Під час партії, особливо на фінальній стадії, у шахістів неминує з'являється стомлення, наслідок чого знижується працездатність, об'єм виконуваної роботи та її якість. У деяких шахістів це супроводжується суб'єктивними симптомами, пов'язаними з порушеннями мозкового кровообігу: головний біль; запаморочення; розлад зорового сприйняття. В окремих випадках виникають порушення координації рухових актів, стан "ознобу", апатія, сонливість, втрата інтересу до гри. Невдано, що під час тривалих змагань на перший план виходять не спеціальні шахові якості, ерудитія та майстерність, а фізичний стан учасників.

7. Розслаблення під час шахового поєдинку. Навіть кращим гросмейстером світу не завжди вдається зберігати достатній рівень уваги та послідовності в розрахунку варіантів впродовж всієї шахової партії, що пов'язане не тільки з процесом стомлення, але й з чинником розслаблення під час поєдинку. Як правило, це відбувається внаслідок суб'єктивної оцінки останнього ходу суперника. Може скластися враження, що супротивник зробив неважкий хід, який помітно погіршує його положення. І це враження часто негативно позначається на прийнятті правильного рішення в позиції. Відсутня, що є декілька рівноважних шляхів розвитку партії, є характерною причиною помилки. Крім того, в світових шахах відома безліч прикладів, коли вирішальні помилки в поєдинках були зроблені на 41-му ході: шахіст відчував нестачу ігрового часу, попередній відрізок партії був напруженим, останні ходи робилися в екстремальній ситуації й, як наслідок, рішення приймаються без урахування нюансів позиції та втрати часу.

1. Авербах Ю.Л. Школа середина гри. - М.: Терра-спорт, 2001.
2. Авербах Ю.Л. Школа эндшпилю. - М.: Терра-спорт, 2001.
3. Авербах Ю., Котов А., Юзман М. Шахматна школа. М.: ФіС, 1976.
4. Алексеев Н.Г., Зюлтик Б.А. Проблемы отбора перспективных юных шахматистов: Учеб. пос. для студентов и слушателей Высшей школы тренеров ГЦОЛИФКа. - М.: ГЦОЛИФК, 1984.
5. Алексин А. На пути к высшим шахматным достижениям. - М.: ФіС, 1991.
6. Беляевский А., Михальчинин А. Интуиция. - М.: РИПОЛ классик, 2003.
7. Березин В. 1000+1 мат в один хід. - К.: Друкар, 2006.
8. Бологан В. Ступени или как стать гроссмейстером. - М.: АСТ, 2006.
9. Бондаревский И.З. Комбинаторика в мителышине. - М.: ФіС, 1960.
10. Бондаревский И.З. Атака на короля. - М.: ФіС, 1962.
11. Бондаревский И.З. Борис Спасский штурмует Олимп. - Калуга: Приок. ил. ил.-по, 1966.
12. Ботвинник М.М. Три матчи Анатолия Карпова. - М.: Молодая гвардия, 1975.
13. Ботвинник М. От шахматиста к машине. - М.: ФіС, 1979.
14. Ботвинник М. Аналитические и критические работы. В 4 т. - М.: ФіС, 1984, 1985, 1986, 1987.
15. Ботвинник М.М. Методы подготовки к соревнованиям. - М.: Фонд "Максид Ботвинник", 1996.
16. Бронштейн Д.И. Международный турнир гроссмейстеров. - М.: ФіС, 1983.
17. Волчок А.С. Методы шахматной борьбы. - М.: ФіС, 1986.
18. Волчок А. Уроки шахматной тактики: Начальный курс. Ч. 1. - Николаев: Ателл, 2003.
19. Волчок А. Уроки шахматной тактики. Ч. 2. - Николаев: Ивон, 2006.
20. Голенищев В. Программа подготовки шахматистов IV, III, II, I разрядов. - М.: Изд. ВШК, 1969, 1971, 1974.
21. Голенищев В., Иванов В., Олеський И. Программа подготовки шахматистов-разрядников. II-I разряд. М.: Русский шахматный дом, 2005.
22. Гончаров В.И. Очерки по шахматной педагогике. - Набережные Челны: ООО "Савариз", 2002.
23. Горенштейн Р. Стань гроссмейстером: Учебник стратегии и тактики. - М.: РИПОЛ классик, 2006.
24. Гуфельд Э.Е., Липарев Е.М., Леонид Штейн. - М.: ФіС, 1980.
25. Дворецкий М. Сложные партии. - Харьков: Фолио, 1998.
26. Дворецкий М. Стратегия. Харьков: Фолио, 1998.
27. Дворецкий М. Учебник эндшпиля Марка Дворецкого. - Харьков: Факт, 2006.
28. Дворецкий М., Юсупов А. Методы шахматного обучения. - Харьков: Фолио, 1997.
29. Дворецкий М., Юсупов А. Развитие творческого мышления шахматиста. - Харьков: Фолио, 1997.

30. Дворецкий М., Юсупов А. Секреты дебютной подготовки. - Харьков: Фолио, 1998.
31. Дворецкий М., Юсупов А. Полноценная игра. - Харьков: Фолио, 2001.
32. Дворецкий П. Школа шаховой тактики (Конкуренция комбинаций). К.: Харьковская дружина, 2005.
33. Дзюлаш В. Логика современных шахмат. - Минск: Полымя, 1989.
34. Журавлев Н.И. Шаг за шагом. - М.: ФИС, 1986.
35. Зав В.Г. Пути совершенствования. 2-е изд. - М.: ФИС, 1989.
36. Злотник В. Типовые позиции миттельшпиля. - М.: ФИС, 1986.
37. Иваницко С. Учебник шахматных комбинаций. В 2 кн. - К.: Радянська школа, 2006.
38. Капибланка Х.-Р. Учебник шахматной игры. - М.: ФИС, 1975.
39. Каспаров Г. Испытание временем. - Баку: Азерб. гос. изд-во, 1985.
40. Каспаров Г. Два матча. - М.: ФИС, 1987.
41. Каспаров Г. Мои великие предшественники. В 5 т. - М.: РИПОЛ классик, 2003-2006.
42. Котов А.А. Как играть гроссмейстером. - М.: ФИС, 1985.
43. Котов А.А. Мышление шахматиста. - М.: Веселое шахм. клуб, 1970.
44. Косиков О.И. Комбинации в шахматах. - К.: Здоров'я, 1983.
45. Костяев А.Н. Уроки шахмат: Методический материал для работы с детьми. - М.: ФИС, 1984.
46. Крогнус Н.В. Психологическая подготовка шахматиста. - М.: ФИС, 1975.
47. Крогнус Н.В. Психология шахматного творчества. - М.: ФИС, 1981.
48. Лазарев Ю. Творчество шахматиста Украины. - К.: Здоров'я, 1982.
49. Лазарев Ю. Комбинации и тактика в шахматах. - К.: Радянська школа, 1984.
50. Лазарев Т.Ф. Шахмат: навчальна програма для дитячо-спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. - К.: РНМК, 1994.
51. Ласкер Е. Учебник шахматной игры. - М.: ФИС, 1981.
52. Левенфиш Г.Я., Смыслов В.В. Теория ладейных окончаний. 3-е изд. - М.: ФИС, 1985.
53. Липницкий И., Ратнер Б. Выбрана партія шахіста України. - К.: Держмедвидав УРСР, 1952.
54. Липницкий И. Вопросы современной шахматной теории. - К.: Держмедвидав УРСР, 1956.
55. Лисинен Г. Стратегия и тактика шахмат. - М.: ФИС, 1958.
56. Маткин В.Б. Проблемы психологической подготовки шахматиста: Лекция для студентов института физической культуры. - М.: ГЦОЛИФК, 1981.
57. Малкин В.Б. Мышление шахматиста: Лекция для студентов тренерского факультета ГЦОЛИФК. - М.: ГЦОЛИФК, 1983.
58. Марусенко П., Лазарев Т. Шахматні турніри у школі. - К.: Радянська школа, 1983.
59. Марусенко П., Лазарев Т. е2-е4? (шахові початки). - К.: Радянська школа, 1983.
60. Марусенко П., Лазарев Т. Чемпіони світу з шахів. - К.: Радянська школа, 1984.
61. Нейштадт Я. Шахматный практикум-2. - Харьков: Фолио, 1998.
62. Нимович А. Моя система. - М.: ФИС, 1983.
63. Панченко А.Н. Теория и практика миттельшпиля. - М.: РИПОЛ классик, 2006.
64. Панченко А.Н. Теория и практика шахматных окончаний. - М.: РИПОЛ классик, 2006.
65. Петросян Т. Стратегия надежности. М.: ФИС, 1985.
66. Рети Р. Современный учебник шахматной игры. - М.: ФИС, 1981.
67. Романовский П. Миттельшпиль. План. - М.: ФИС, 1960.
68. Суэтин А.С. Ступени к мастерству в шахматах. - М.: ТОО "Новина", 1998.
69. Суэтин А.С. Школа дебюта. - М.: Терра-спорт, Олимпиада Пресс, 2001.
70. Семенов Ю. Шахи в Україні. - Львів: Каменяр, 1993.
71. Слуцкий Л., Шерешевский М. Контуры эндшпиля. - М.: ФИС, 1989.
72. Таборов Б. Основы эндшпиля. - К.: Радянська школа, 1988.
73. Таль М., Давидов Я. Компоненты успеха. - М.: РИПОЛ классик, 2005.
74. Тартаков Р. Учебник шахматной стратегии. В 2 т. - М.: АСТ, 2001.
75. Тартаков Р. Ультрасовременная шахматная партия. - М.: Олимпиада Пресс, 2006.
76. Фишер Р. Мои 60 памятных партий. - М.: ФИС, 1972.
77. Хануков М. Нападение и защита. 64 урока. Кн. 2. - Харьков: Факт, 2006.
78. Шахматные окончания. В 5 т. - М.: ФИС, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984.
79. Шахматы - школе. - М.: Педагогика, 1990.
80. Шахматный информатор. Т.1-96. - Белград, 1966-2006.
81. Шерешевский М. Стратегия эндшпиля. - М.: ФИС, 1988.
82. Шинков С. Еж. Учебник стратегии и тактики. - М.: РИПОЛ классик, 2005.
83. Шпильман Р. Теория жертвы. - М.: Олимпиада Пресс, 2005.
84. Эйве М. Учебник шахмат: Шахматные уроки. Курс шахматных лекций. - М.: Олимпиада Пресс, 2003.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Використання комп'ютерної техніки для підготовки юних шахістів

Широке впровадження інформаційних і комп'ютерних технологій у всіх сферах людської діяльності внесло істотні зміни в методику спортивного тренування шахістів.

Поява комп'ютерів, що грають на трішкєстерському рівні, ліквідувала відсталість партій та їх догравання. За допомогою комп'ютерів стало легше готуватися як до турнірів, так і до окремих супротивників. Сучасна шахова теорія дебютів розвивається стрімко.

Створення баз даних і поява Інтернету привели до колосальної швидкості розповсюдження інформації.

Сучасні ноутбуки практично не поступаються стаціонарним комп'ютерам та дозволяють спортсменам під час змагань на виїзді користуватися будь-якими об'єктами інформації.

Поряд з базовими методами підготовки з'явилися нові, засновані на використанні персональних комп'ютерів (ПК), шахових програм та Інтернету.

Спеціальна підготовка юних шахістів на сучасному етапі одержує додаткові можливості, які раніше неможливо було технічно реалізувати:

1. Персональний комп'ютер дозволяє ефективно виконувати збір, систематизацію, зберігання шахової інформації, тактичний аналіз позицій на недовгому біологічному шахісту по глибині рівні.
2. Підвищується інтенсивність занять з рішенням тренувальних і контрольних завдань, з переважною численних "бачних" відгалужень і варіантів, з акцентом уваги на найважливіших точках і поєнсах у них.
3. Розширюється можливість пошуків початкового матеріалу, істотно поглиблюється їх диференційованість за рівнем складності й тематичної спрямованості. Включення комп'ютерних програм у навчальний процес допомагає побудувати його з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, зробити цей процес динамічним і наочним.
4. Підвищується зацікавленість і посилюється мотивація на тренувальних завданнях пошуку новини.
5. Інтернет відкрив дорогу у новий мир спілкування. Наявність численних ігрових сайтів дозволяє в будь-який час знайти рівноцінного спаринг-партнера. Це істотно підвищує інтенсивність ігрової практики шахістів, що дуже актуально для районів, далених від центрів шахового життя.

6. Значно полегшується робота тренера, що використовує методичний матеріал, закладений у навчальній програмі, створеній з узагальненням досвіду кращих шахових методистів.

7. При наявності ПК в учня спрощуються складання плану його самостійної роботи, її проведення, контроль якості виконання.

Але при цьому роль і відповідальність тренера, що використовує комп'ютерні методи, зростає, тому що саме він планує й визначає весь етап тренувального процесу. Комп'ютер не замінює тренера й процесу живого спілкування з ним, а тільки розширює педагогічні можливості.

Серед комп'ютерних продуктів для шахістів можна виділити такі:

- шахові бази даних та програми для роботи з ними;
- навчальні програми;
- ігрові шахові програми;
- мультимедійні продукти.

В арсеналі більшості кваліфікованих шахістів є шахові бази даних. Вони дозволяють швидко підготуватися до супротивника, освіжити у своїй пам'яті дебютні схеми й ключові позиції. Дві найвідоміші програми для роботи з шаховими базами даних - російська розробка Chess Assistant і німецька Chess Base.

Основні характеристики й функції інформаційно-пошукової аналітично-ігрової системи Chess Assistant:

1. База більше 3 млн. партій з постійним оновленням.
2. Вбудована дебютна енциклопедія на основі експертних оцінок по всіх дебютах та ідеях. Бібліотека експертних оцінок.
3. Кілька вбудованих ігрових програм, гра за будь-яких контроль часу з автоматичним записом партій у базу.
4. Інтерфейс для гри в Інтернеті.
5. Підручник з енциклопедії.
6. Зручні введення, редагування, аналіз і коментування партій в одному режимі.

7. Швидкі пошуки партій за заголовком (імена, роки, ідекси тощо), за рейтингом, за позицією або її елементами, співвідношенням матеріалу, коментарями, маневрами. Можливість знайти будь-яку партію за будь-яким критерієм або сукупністю критеріїв. Одержання статистики за будь-яким критерієм у безлічі партій. Відкриття будь-якої кількості баз партій, об'єднання і додання партій.

8. Автоматичний аналіз позицій, партій. Автоматичне коментування партій у всіх стадіях; одночасний аналіз за допомогою різних програм; заучення більшості відомих шахових "дивину" і найкращих програм як вбудованого модуля. Турнір вбудованих програм. Фооновий аналіз. Підключення енциклопедичних таблиць.

9. "Шахове дерево" - наймогутніший інструмент для роботи над дебютом. Показує в дебютній позиції статистику зустрічностей та успіху, експертну і комп'ютерну оцінку. Дозволяє протягом декількох секунд перейти на позицію, що цікавить, побачити її статистику та оцінку, а також перейти до партій, в яких вона зустрічалася.

10. Автоматична побудова й друкування енциклопедичних таблиць.
11. Автоматична підготовка до суперника з побудовою його дебютного репертуару.
12. Пошук новинки (новинки) у партії (партіях).
13. Автоматичний пошук партій "двійників" у середній одній базі та при порівнянні двох баз.
14. Можливості сортування бази, архівування, відправлення по e-mail.
15. Друкування партій у фігурній нотатції з діаграмами на будь-якій принтері або у файлі RTF (Word).
16. Підтримка різних форматів (CA DOS, CA Windows, PGN, Chess Base).

17. Автоматичне отримання більше 1000 партій найбільш турнірних шотків для поповнення великої бази (при підключенні до Internetu).

Дуже ефективний інструмент для вивчення дебютів, а також дебютного репертуару супротивника - "Шахове дерево". "Шахове дерево" містить всі позиції, що зустрічались в базі партій, і ходи, що ведуть до них і з них. По кожній дебютній позиції в "дереві" можна відразу бачити дуже важливу статистичну інформацію - частість зустрічальності кожного ходу, відсоток успішності ходу, експертну оцінку ходу й оцінку комп'ютерної програми. Рухаючись від ходу до ходу (роблячи їх на дошки або вибираючи з вікна ходів), можна за кілька секунд вийти на позицію, що цікавить, і одержати про неї докладну інформацію. Усі партії бази можна переглянути не виходячи з "дерева", але можна й моментально одержати перелік партій за поточною позицією і потім подивитися розвиток подій в них окремо. Безпосередньо в "дереві" можна запустити на аналіз ігрову програму, подивитися її варіанти та оцінки, ввести хід, якого не існує, і також проаналізувати його.

У порівнянні з дебютними довідниками-книгами, швидкість обробки інформації збільшується в сотні разів. Така продуктивність незамінна під час участі в турнірах.

Вибір дебютної стратегії на гру в такій стислій формі можна об'єднати з підготовкою до конкретного суперника. Більш докладне вивчення його партій допоможе зрозуміти особливості гри в дебюті, силу й слабкості в міттельтаблі (стратегія, тактика) та ендшпілі.

У Chess Assistant є й спеціально розроблений автоматичний режим "Підготовка до суперника". У даному режимі необхідно лише знати ім'я суперника, задати кольори, якими граєш ти, й обмежити при бажанні дані турніри. У результаті програма автоматично побудує збірку з дебютним репертуаром супротивника, в якому кольорами будуть інтегровані успішні або неуспешні результати.

Chess Assistant дозволяє зрозуміти навіть такі тонкості: які фігури в супротивника "улюблені", куди він воліє розвивати ті або інші фігури в дебюті; любить комбінаційну гру або віддає перевагу розумним і переходу в ендшпілі; яким пішаковим структурам віддає перевагу тощо.

Вибір поточного ходу здійснюється залежно від кількості й вимірювання розташування фігур на дошці, тактичного задуму і навіть черговості ходу (якщо виникне потреба передачі його супротивнику). Тому наявність бази

партій Chess Base або Chess Assistant разом з сучасними шаховими програмами ще не дозволяє відшукувати оптимальну стратегію гри починаючи з перших ходів партії. Так виник напрямок створення таблицьних баз позицій, що містять їх описи та остаточні оцінки результатів розглядування. З цим пов'язана розробка спеціальних аналітичних програм, що дозволяють одержувати оцінку даної позиції з огляду на можливість завершення гри за певну кількість ходів поставленням мата або вітчию. Завдяки дослідженням К.Томсона й С.Найімоу шахісти одержали новий набір таблицьних баз, що включає 3-, 4-, 5- і 6-фігурні.

Наявність таблицьних баз у шахових програмах не тільки підсилює "продуктивність" гри (скорочення часу на прийняття рішення щодо чергового ходу), але й підвищує якість рішень, оскільки програми виявляють ходи, що звичайно вилітають з області уваги аналітиків, і тим самим вносять корекцію в існуючі бази партій.

Можливість зручного сполучення з ендшпільними таблицями дозволяє 14 100%-ною вірогідністю оцінити практично всі навчальні ендшпілі до 6 фігур і в будь-якій позиції такого роду бачити кращий варіант.

У Chess Assistant існує навчальний режим тесту: Ви відкриваєте партію (або спеціально підібрану позицію з рішенням), але не бачите нотатій. Програма пропонує знаходити ходи за ту або іншу сторону (або за обидві), дає підказки при помилках, ураховує час рішення тощо.

Німечка програма Chess Base - це одна популярна інформаційно-пошукова аналітична система, що дозволяє обробляти величезну кількість партій.

Вибір між Chess Base або Chess Assistant - це значною мірою справа смаку шахіста.

Функція "Player dossier" (досяг гри) створює докладний опис конкретного гравця: вік; національність; домашня рейтинг; великі перемоги; результати проти заданих гравців; повний дебютний репертуар; улюблені дебюти тощо.

Ще одна важлива функція - "Opening tree" ("дерево" дебютів). Користувач може одержати повну інформацію про будь-яку позицію: як часто вона виникає, які в ній є ходи, до яких результатів вони призводять, як результат залежить від сили гри супротивника й т.д. Пошук може зачіпати й online-базу, що містить додаткові партії.

Функція "Openings report" (звіт щодо дебюту) - користувач може одержати повний звіт про будь-яку позицію в дебюті: як часто вона зустрічалася в історії шахів, коли вперше з'явилася; які найкращі гравці віддають їй перевагу; до яких результатів вона призводить, основні продовження, ідеї, критичні продовження тощо.

Одні з найбільш часто використовуваних прийомів трювання шахістів - рішення початкових завдань. За допомогою Chess Base можна швидко створити та роздрукувати діаграми початкових прикладів. Є цілий ряд шахових "даніюнів", які можуть працювати з Chess Base. Головний - Fritz. Його можна також використовувати, щоб слухати мультимедійні лекції (тобто бачити й чути тренера).

Зараз існує більш 200 шахових "двигунів" (бензплатних або комерційних). Найефективнішою за рейтингом є ігрова аналітична програма Rybka 2.1 (рейтинг 3003). За короткий час Rybka завоювала першу позицію в рейтингу-листі найкращих програм завдяки блискучому сполученню унікальної шахової концепції та революційної технології при виборі ходу. Головний розроблювач програми - міжнародний майстер Vassik Rajlich (Угорщина) заклад у неї алгоритми оцінки позиції, максиміально наближені до способу мислення шахіста. Прокреслена оцінка динамічних чинників з тонким визначенням позиційних нюансів (позиційна жертва якості - фірмовий прийом програми!) дозволяють їй долати жертва якості - результати у грі та якості аналізу. Програма працює у всіх головних інтерфейсах: Chess Assistant 8.1 і 9; Chess Base 9; Fritz 8; Fritz 9; Fritz 10; Shredder 10, Junior 10. Великою популярністю користується також ігрові програми Shredder, Fritz, Junior 10, Chess Tiger 15, HIARCS 10.

Розглянемо нові можливості ігрових шахових програм на прикладі Fritz9. Під час партії є різні варіанти допомоги: підказки; кольорове повідомлення про небезпеку; статистика партії за дебютними позиціями. Для шахіста-практика союз з програмою Fritz даємо вже є необхідністю: тренування тактики; автоматичний аналіз партій; модуль тренування для наладу; захисти; новий модуль "Handicap" для позитивного тренування; база даних з мільйоном партій. Разом із Chess Base 9 - це професійна підготовка для практичної гри на будь-якому рівні.

Усе більше уживається інтерактивного матеріалу в форматі Chess-Media. Тепер така можливість є й у Fritz 9.

Для тренування юних шахістів рекомендується використання навчальних шахових програм, розроблених російським ЗАТ "Інформсистеми" та німецькою фірмою Chess Base.

Програмне забезпечення ЗАТ "Інформсистеми" дозволяє застосовувати його як при індивідуальних заняттях, так і для групових занять за наявності комп'ютерного класу, оснащеного сервером і робочими місцями з моніторами.

Представлені програми за тематиками: дебют, міттельшпіль, ендшпіль, тактика, початкове навчання, стратегія. У кожній програмі є сотні завдань для рішення різної складності (від III-IV розряду до гросмейстерського рівня), а в багатьох - великий матеріал для вивчення, що докладно розкриває відповідну тематику (плани гри в дебютах, стратегічні прийоми тощо) на прикладі класичних партій.

У процесі рішення програма виступає в ролі тренера й спаринг-партнера: показує спростування помилкових ходів; дає підказки маркерами, стрілками; пропонує знайти рішення в побічних варіантах і т.п.

Результати рішення завдань заносяться; ця статистика зберігається для декількох користувачів. Тому програми можна використовувати й для індивідуального навчання, і для роботи з учнями. Програми дозволяють створювати тести для кожного користувача залежно від рівня його гри з урахуванням завдань, які вирішувалися раніше. За результатами тесту оцінюється рівень підготовленості щодо заданої теми.

Динаміка зростання підготовленості кожного учня фіксується й виводиться на екран у вигляді діаграм, що наочно демонструють зміну рейтингу. Список користувачів з їхніми поточними результатами може бути відсортований по іменам, за розрахуванням самої програмою рейтингом ЕЛО або по відсотках успішного вирішення завдань. Інтерфейс програми (розмір і вид фігур і дошки, півдискретність переміщення фігур, розмір і кольори нотаций й т.п.) можна налаштувати за своїм розсудом.

Цікава особливість програм-вчителів - можливість міняти в певних фігури і кольори фігур. У результаті з одного завдання можна одержати чотири. У цих програмах є й додаткові завдання на дошці 5x5, які дозволяють швидше зрозуміти основну ідею комбінації або епоху.

У кожну навчальну програму вбудована також ігрова програма, що дозволяє грати як закладені позиції, так і з початкової та заданої позиції.

Президенти заняття з початківцями, особливо маленькими дітьми, можна використати програму "Шахмат в скляках" разом з добре знайомими казковими героями дитина буде навчатися початковим правилам і прийомам гри. На наступному етапі можна за допомогою програми "Шахматна школа" навчати та перевіряти знання повного курсу шахових правил, починаючи з опису особливостей шахівниці, ходів фігур, перестроєнь пішки, деталей правил розкривки та взяття на прохвоті тощо, включеною правляючої команди під час гри.

Курс навчання розбитий на три великих розділи:

1. Правила шахової гри;
2. Розвиток інтелектуальних здібностей;
3. Грі.

Правила шахової гри:

шахівниці, шахові фігури; початкова позиція; ходи фігур; роль короля; шах і мат; розкривка; мат в один хід; пат; нічий шах; шахова нотация; король і фігури проти самотнього короля; правила поведінки під час гри. Для кожної теми спеціально підібрані завдання для рішення ("Практика") різної складності (від 10 до 100 очок). Одні завдання складаються з декількох підзавдань. Наприклад, в одному із завдань теми "Розкривка" потрібно спочатку відповісти на кілька питань про можливість розкривки в різних боках за білих і за чорних, а потім зробити розкривку на шахівниці. При помилках у навчальній програмі дає підказки у вигляді маркерів, "підморгування" фігур або сама робить хід за учня. Залежно від помилки нараховується штраф і відсоток успіху зніжується.

Розвиток інтелектуальних здібностей:

стійкість уваги; розподіл уваги; оперативна пам'ять; ухва; логіка; комбінаційка; творчість.

Дуже важливий розділ (більше 100 практичних прикладів) для формування у дитини всіх перерахованих вище якостей.

Грі:

митування самотнього короля; реалізація матеріальної переваги; гри з програмою із заданої позиції.

У процесі рішення завдань або гри програма не дозволяє учню зробити неможливий (суперечить шаховим правилам) хід.

У режимі "Test" (контроль) програма дозволяє задати кількість і складність завдань, вибрати нові або серед завдань, відрізняються від попередніх.

На заключному етапі початкового навчання варто використати програму "Шахматна тактика для початківців", у підручнику якої покладений навчальний матеріал відомого українського тренера С. Іванюка. На перехідному етапі від початкового навчання до підготовки шахістів розрядників варто скористатися дидактичним матеріалом, закладеним у програму "Шахматна школа для IV-VI разрядів", що охоплює всі етапи шахової гри та допомагає засвоїти засади гри в дебюті, початкові поняття стратегії й тактики миттєвості та ендшпілю.

Подальше вдосконалення кваліфікаційного зростання юного шахіста II-I розрядів у всіх стадіях шахової гри забезпечить використання методичного матеріалу програм "Енциклопедія дебютних опінок", "СТ-ART 3.0" (на основі колекції комбінацій М. Блюма), "Стратегія 3.0", "Учебник по эндшпілю".

Програма "Стратегія 3.0" включає 18 тем:

перезага в розвитку; перевага в просторі; атака на короля; атака на ферзевому фланзі; захист і контратака; Слабкі й сильні поля; відкриті лінії та діагоналі; розташування пішаків; центр; розташування фігур; розмін; позиційна жертва; ізолюваний ферзевий пішак; пішаківна пара e3-d4 (сб-d5) на напіввідкритих лініях; висхідні пішаки; профілактика; принципи двох слабостей; план.

Помітно поліпшити розуміння дебютних систем та їх зв'язок з планами в миттєвості дозволить використання програми "Енциклопедія миттєвості" (I, II, III, IV частини). Незамінними помічниками з ендшпілю для шахістів є програми "Практикум по эндшпілю" та "Етапи для практиків 2.0", серія програм "Творчество чемпионов мира".

Для вивчення дебютної стадії на досить глибокому рівні призначені програми серії "Современный Шахматный Дебют".

Нааявність безлічі розділів у кожній з розглянутих вище навчальних програм і розташування матеріалу в них відповірно до найважливішого педагогічного принципу "від простого до складного" дозволяють підібрати індивідуальний план удосконалення для кожного учня. Застосовуваний у програмах діалоговий режим, що включає демонстрацію сіроствування, підказок, підключень простих допоміжних позицій, дає можливість учневі самостійно досліджувати засвоєнні методику пошуку найкращого продовження.

Шаховий сайт Інтернету за останні роки розрісся неймовірно. Поступово це призводить і до якісних змін: на багатьох сайтах проводяться online-покази партій з поточних змагань, лекції провідних шахістів, присвячені теорії, історії та змаганням з шахів, публікуються статті з актуальних питань шахів. Вивчення цих матеріалів поглиблює світогляд юних шахістів, підвищує їх мотивацію і зацікавленість в заняттях шахом. На цих сайтах є можливість безпосередньо грати партію з партнером, що

знаходиться за тисячі кілометрів. Це має свої психологічні особливості, які необхідно врахувати при настройці на партію. Участь в турнірах зі скороченим контролем часу використовується для визначення поточного стану спортивної форми юного шахіста перед відповідальними змаганнями.

Важливим є також те, що для роботи в Інтернеті юні шахісти мають засвоєвати, як правило самостійно, роботу з непліном програмним забезпеченням, що вимагає знання англійської мови. Подолання цих труднощів виховує характер і здатність пошуку рашів невідомих рішень, що може стати в пригоді у житті.

ЗАТ "Інформсистеми" випустило програму "Шахматний Інтернет. Ігра й навчання", основні характеристики якої:

1. Гра з будь-яким контролем часу проти гравців будь-якого рівня - від початківця до гросмейстера.
2. Автоматичне збереження партій.
3. Вбудоване "швидке дерево" (більше 3000000 позицій зі статистикою частоти зустрічності та успіху)
4. Комп'ютерні оцінки (більше 7000000 оцінених дебютних і ендшпільних позицій)
5. Експертні дебютні оцінки (більше 150000).
6. Режим online автокоментування партій, дебюту з вставкою новинки і партій-показів, миттєвості та ендшпілю з вбудованою аналітичною програмою Delfi (майстерного рівня).
7. Доступ до бази шестифігурних закінчень.
8. Доступ до мільйонної бази партій.
9. Регулярні лекції гросмейстерів і провідних тренерів.
10. Можливість створення й ведення особистої бібліотеки.
11. Шаховий форум і чат.
12. Попитовий сервіс.

Індивідуальні заняття з використанням шахових навчальних програм бажано планувати з урахуванням стилю, турнірних результатів і перспективних завдань. У підручнику використанні програм покладена тематика по наступних напрямках:

удосконалення і тренування техніки розрахунку варіантів; рішення комбінацій;

рішення етюдів (ендшпільні позиції з тактичним змістом); рішення тестових прикладів зі стратегії;

типові позиції миттєвості;

типові схеми атак на короля;

типові прийоми гри в дебюті;

постановка дебютного репертуару і побудова плану при переході в миттєвість.

Багаторічними шахістам, що стали в останні роки гросмейстерами, саме комп'ютерні програми дозволили в досить стислий термін підвищити свою шахову кваліфікацію, поглибити тактичне бачення й стратегічне розуміння позиції. По-справжньому продуктивну роботу на змаганнях і в тренувальному процесі як шахіста-практика, так і тренера неможливо

32.Фі8+ Сг8 33.Кх8! Тх18 34.Тх18+—) | 29...h6 [29...Сс6 30.Кf4 h6 (30...Сс4 31.е6 Фс7 32.Кd5+—) 31.Кх6 Фх6 32.Сh4+; 29...dxe5 ? 30.Кс7 (30.Кb6 Фс7 31.Сd5+) 30...Фхс7 31.Сd5+— Крh8 32.Фх8+ Тх18 33.Тх18+; 29...Кс8 30.Кс7! Фхс7 31.Сd5+—) 30.Кb6 Фс7 31.Сd5+ Крh7 | 31...Крh8 32.Фх8+ Тх18 33.Тх18+ Крh7 34.Сс4+ g6 35.Фf6! (35.Кd5 Фс4 36.Кf6+ Крg7 37.Тg8+ Фхg8 (37...Крf7 38.Схg6+—) 38.Схh6+ Крh6 39.Кхg8+ Крg5 (39...Крg7 40.Кf6+—) 40.еxд6 Кс8 41.Кс7 Кхd6 42.Сd3+)] 32.Сс4+ Крg8 [32...g6 33.Кd5] 33.Кd5 Фd7 34.Кс7+ Схс7 35.Фf7+ Крh8 36.Фg6 1-0. Одна з найкращих партій 1996р. Чудовий приклад атаки на короля.

4. Г.Тимошенко (2500)-Л.Юдаст (2635) [B85]

(Санкт-Петербург, 1996 р.)

1.e4 c5 2.Кf3 d6 3.d4 exd4 4.Кxd4 Кf6 5.Кс3 g6 6.Сс2 e6 7.0-0 Сс7 8.f4 0-0 9.Крh1 Фс7 10.a4 b6 11.СБ Сb7 12.f5K e5 13.Кd2 Кbд7 14.g4 h6 15.g5 [15.h4? Кh7 16.Фс1 Фd8] 15...hхg5 16.Схg5 Тfс8 [16...d5? 17.exd5 Тfс8 18.Кg3 Сb4 19.Кge4+] 17.Кg3 Тd8 18.Фd2 d5 19.exd5 e4? [19...Сb4 20.Кh5 (20.Фg2? Схс3 21.bxc3+ ...Фхс3? 22.Кс4 Кхс4 23.Схс4 f6 24.Сh6 Тс7 25.Тg1+—) 20...Схс3 21.bxc3 Фd6] 20.Кgxe4+ Кхс4 [20...Фс5 21.Фg2 Кхс4 (21...Фхf5 22.d6+—) 22.Схс7 Тхс7 23.Схс4 Кf6 24.Сf3 Схd5 25.Тd1 Тсд7 26.Кхd5 Кхd5 27.Тfе1 Кf4 28.Тхс5 Тхd1+ 29.Схd1 Кхg2 30.Крg2 Тхd1 31.Крf3+] 21.Кхс4 [21.Схс4? Схg5 22.Фхg5 Тхс4! 23.Кхс4 Схd5] 21...Кс5 [21...Схg5 22.Фхg5 (22.Кхg5? Кf6 23.Тae1 Тf8) 22...f6 (22...Фхс2 23.f6+—; 22...Тс5 23.Тg1 g6 24.Фf4+—) 23.Фg2 Схd5 24.Тd1 (24.Тg1 Тс7 25.Тd1+—) 24...Схс4 25.Схс4+—] 22.Схс7 Кхf3 [22...Фхс7 23.f6! gxf6 (23...Кхf3 24.fxc7+—) 24.Фh6 Кg6 (24...Кg4 25.Тg1+—) 25.Сg2+—; 22...Тхс7 23.f6! Кхf3 24.Фg2 g6 25.fxc7 Фхс7 26.e4+—] 23.Кf6+!! gxf6 [23...Крh8 24.Тхf3 Схd5 25.Фхd5+—] 24.Тхf3 Схd5 [24...Тхс7 25.Фh6 Схd5 26.Тg1+—; 24...Фхс7 25.Тg1+ Крh7 26.Тh3#] 25.Фg2+ [25.Фg2+ Крh8 (25...Крh7 26.Тh3#) 26.Тh3#; 25.Тg1+ Крh7 26.Фхd5+—] 1-0. Преприятно проведена атака на короля в сімільському захисті з роковками на одному фланзі.

5. О.Романішин (2555)-Я.Ельяст (2660) [D63]

(Біль, 1996 р.)

1.Кf3 d5 2.d4 Кf6 3.e4 e6 4.Кс3 Сс7 5.Сг5 0-0 6.e3 Кbд7 7.Тс1 e6 8.Сd3 a6 9.c5 e5 10.dxe5 Кс8 11.h4 Кхс5 12.Сb1 Кс6 13.Фс2 Кхg5? [13...f5?] 14.Кхg5 g6 15.Кхh7 Крхh7 16.h5 Крg7? [16...Крg8 17.hхg6 f5 18.Фс2 (18.exf6 Кf6) 19.g7? Схg7 20.Тh8+ (20.Фh7+ Крf7 21.Тb4 Фг5 22.Тf4+ Крс7; 20.Фg6 Кf6) 20...Крf7 21.Фg6+ (21.Фg6+ Крс7) 21...Крс7 22.Фg5+ Cf6] 18...Кг7 19.Фf3 f4 20.exf4, (20.exf4 Фd7 21.Фg3+—); 16...f5! 17.exf6 (17.hхg6+ Крg6!) 18.Кс2 Кг7 19.g4 Крf7 20.Кg3 Крg8) 17...Тхf6! (17...Кхf6 18.Фхg6+ Крh8 19.g4 a4 20.Тd1 Фb6 21.g5+—) 18.hхg6+ Крg8 19.Фс2 Кг7 20.Тd1] 17.hхg6 f5 18.Фс2!!+— Сb4 19.g5 Тh8 20.gхh4 Тхb4 21.Фf3 Кс7 [21...Тхh1+ 22.Фхh1 Крхg6 23.Крd2 Кг7 24.Тg1+ Крf7 25.Фh7+—] 22.Крс2 Кс6 [22...d4 23.Тхh4 Фхb4 24.Тh1 Фg4 25.Фхg4 fхg4 26.Тh7+ Крg8 27.Тхс7+—] 23.Тхh4 Фхb4 24.Тh1 Зразок атаки по лінії h[24.Тh1 Фg4 25.Тh7+ Крg8 (25...Крхg6 26.Фхg4+—) 26.Фхg4 fхg4 27.Ка4+—] 1-0.

6. О.Романішин (2550)-О.Бабурін (2505) [D27]

(Липець-Орел, 1996 р.)

1.d4 d5 2.e4 dxe4 3.Кf3 a6 4.e3 c5 5.Схс4 e6 6.0-0 Кf6 7.Сb3 Кbд7 8.e4 Кхс4 9.Тс1 Кd6 10.Сс2 Фd5 11.Фс2 Кd6 12.Кс3 Фс6 13.Сf4 exd4 14.Кхd4 Фс5 15.Тd1 Сd7 16.Сb3 Фh5 17.Кf3 Кf5 18.Тхd7 Кхd7 19.Схс6 fxe6 20.Фхс6+ Сс7 21.Кd4 Кс5 22.Фхf5 Фхf5 23.Кхf5 Крf7 24.Тхс7+ Крf6 25.g4 Тd8 1-0. Партія на тему "Висористання переваги у розв'язку".

7. У.Андерссон (2640)-В.Тухомов (2580) [E67]

(Біль, 1996 р.)

1.d4 Кf6 2.Кf3 g6 3.e4 Сг7 4.g3 0-0 5.Сг2 d6 6.0-0 Кbд7 7.Кс3 e5 8.h3 e6 9.dxe5 dxe5 10.Сс3 Фс7 11.Фс1 Тс8 12.Тd1 Кс5 13.h4 Ксс4 14.Кхс4 Кхс4 15.Кh2 f5 16.Схс4 fxe4 17.Сс5 Фf7 18.Кg4 Сс6 19.Кh6+ Схh6 20.Фхh6 Схс4 21.Тd2 b6 22.Сс3 Тd8 23.Тхd8 Тхd8 24.Фh4 Тd5 25.Фс4 Фf5 26.Фхf5 gxf5 27.Крf1 Крf7 28.Крe1 Крс6 29.Тс1 Сb5 30.Тс2 Сс4 31.Тс1 Тd7 32.Сd2 Тf7 33.e3 Тd7 34.Тс3 Тg7 35.Тa3 Сb5 36.Тс3 Тg6 37.Тa3 a6 38.Тс3 Тb6 39.h4 Тg6 40.Сс1 Крd5 41.Сd2 Тd6 42.Тс1 Крс6 43.Сс3 Тd3 44.Сb2 Сс4 45.Крс2 Сb5 46.Крe1 Сс4 47.Крс2 Тd5 48.Сс3 Крf7 49.Сb2 Крg6 50.Сс1 Крh5 51.Сb2 Крg4 52.Сс3 Сb5+ 53.Крe1 Крf3 54.Тс2 Сd3 55.Тb2 e5 56.a3 e4 57.a4 b5 58.aхb5 aхb5 59.Тa2 h5 60.Тb2 f4 61.gxf4 exf4 62.exf4 Крхf4 63.Тa2 Крg4 64.Тa7 Крхd4 65.Тg7 Крh3 66.Сf6 Сс2 67.Тg3+ Крh2 68.Сg5 Тd1+ 69.Крe2 Тd3 70.Сf4 Тхg3 71.fхg3 Крg2 72.Сс5 Сd3+ 73.Крс3 Крf1 74.Сс3 Сb1 75.Сd2 Крс2 0-1. Зразок реалізації матеріальної переваги в партії з одним з найтехнічніших шахістів сучасності.

8. В.Іванчук (2735)-О.Шаров (2690) [D15]

(Лос-Херманос, 1996 р.)

1.d4 d5 2.e4 e6 3.Кс3 Кf6 4.Кf3 dxe4 5.g3 h5 6.Сг2 Сb7 7.Кс5 Кbд7 8.Кхс6 [8.Кхb5? Кхс5 9.dxe5 Фхd1+ 10.Крxd1 0-0-0+—] 8...Фh6 9.d5 e6 10.a4 Сс5? [10...b4; 10...exd5] 11.aхb5 Схf2+ 12.Крf1 Сс5 13.Ка5+— Схd5 14.e4 Сb4 15.exd5 Схс5 16.Тхс5 Фхс5 17.dxe6 Кb6 18.Фd6 Тс8 19.Сс6+ Тхс6 20.Фхс6+ Крс7 21.Фс7+ Крхс6 22.Крg2 1-0. Динамічний дебютний двобій при нерівних королів. Неповільний приклад для сімільського аналізу.

9. А.Волокитін-В.Желязков (B84)

(Біль, 1997 р.)

1.e4 e5 2.Кf3 e6 3.d4 exd4 4.Кxd4 Кf6 5.Кс3 d6 6.Сс2 Сс7 7.0-0 0-0 8.f4 a6 9.Сс3 Фс7 10.g4 Кс6 11.g5 Кd7 12.f5 Кхd4 13.Фхd4 Фd8? 14.Крh1 Кс5? 15.Фf1 gxf6 16.gxf6 Схf6 17.Тхf6 Фхf6? [17...Кс6 18.Сb6! Кхd4 19.Тg1+ Крh8 20.Сг7+ Крg8 21.Тf4!! Кхс2? (21...h6? 22.Сf6+ Крh7 23.Схd8 Тхd8 (23...Кхс2? 24.Кс2 Тхd8 25.Тхf7+ Крh8 26.Кf4+—) 24.Тхf7+ Крh8 25.Тf6 Крh7 26.Сd3 e5 27.Кd5 Сс6 28.c3+—) 22.Сf6+ Кхg1 23.Тg4#] 18.Тg1+ Крh8 19.Сг5 Фg7 20.Сс7 Фh6 [20...Кг6 21.Сf6+—] 21.Фс3! 1-0. Сімільський атака з ярким початковим ударом.

10. У. Артемієв (2550)-В. Івашук (2725) [B95]
(Ліонери, командний чемпіонат світу, 1997 р.)
1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.Cg5 e6 7.fxd3 b5 8.a3 Kbd7
9.f4 Cb7 10.fh3? K Ce7 11.Cd3 Te8 12.0-0-0 [12.0-0? f6b6+] 12...Txe3!
13.bxc3 Ke5 [13...Kxe4 14.Cxe7 fxe7 15.Cxe4 Cxe4] 14.Cx6 [14.e5 dxe5
15.fxe5 Kfe4 (15...Kd5) 16.Cxe7 fxe7; 14.The1 fxe5 15.fh3 fxe3+ 16.Kp42 b4.]
14...Cx6 15.The1?? [15.e5! dxe5 (15...Ce7) 16.Kxb5! Kpe7! a) 16...Kxd3+
17.Txd3 Cd5 18.e4 e4 19.Tdd1 axb5 20.exd5 exd5 21.f6b3+ b) 16...Kp8 17.Ce4
(b) 17.Ce2 fxe3 17...f6a5 18.Kd6 fxe3+ 19.Kpd2 (b) 19.Kpb1? Ka4) 19...exf4 (b)
19...Ce6 20.Ta1 Kb3+ 21.exb3 fxd6+ 22.f6d3+ 20.Kxb7 (b) 20.Tb1? f3!
20...Kxb7 21.f6f3 (b) 21...Kc5 22.f6a8+ Kpe7 23.f6a7+ (b) 23.f6xh8
f6x3+!; 17.fxe5 Cg5+ 18.Kpb1 axb5 (18...f6b7? 19.f6g3 Ch6 20.f6b4+!+)
19.f6g4 Kp8 (19...f6f7! 20.f6a Ch6 21.exf6+ gxf6 22.f6h5) 20.Cxb5 f6e7!
15...f6a5+ 16.e5 [16.Kpb1 Ka4! (16...f6a3 17.Cxb5+ axb5 18.Kxb5 f6e5
19.Kxd6+ Kp8 (19...Kpe7 20.e5+) 20.e5 Ce7) 17.Kc2 Kxc3+ 18.Kxc3 Cxe3
19.Te3 b4+] 16...dxe5 17.f6e5 Cg5+ 18.Kpb1 (18.Kpb2 Ka4+!+) 18...Cd5
[18...f6a3+; 18...f6a3 19.Cxb5+! (19.Kxb5 axb5 20.Cxb5+ Kp8 21.f6g4)
19...axb5 20.Kxb5 f6a5 (20...f6a7 21.Kd6+ Kp8 22.f6h5+!) 21.Kd6+ Kpe7+] 19.Kb3
[19.f6h5 f6a3 20.f6xg5 Ka4 21.Cxb5+ axb5+] 19...f6a3 20.Cxb5+
[20.Kxe5 f6a2+; 20.f6h5 Kxb3+] 20...axb5 21.Txd5 Ka4! [21...Kxb3 22.exb3
f6xb3+ 23.Kpa1 0-0+] 0-1. Прогноз екіпів: жерули асоєти на полі c5.
11. В. Івашук (2740)-П. Садзлер (2690) [D85]
(Ліонери, 1998 р.)
1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 d5 4.exd5 Kxd5 5.e4 Kxe3 6.bxc3 Cg7 7.Kf3 e5 8.Tb1 0-0
0 9.Ce2 exd4 10.exd4 f6a5+ 11.Cd2 f6a2 12.0-0 b6 13.f6e1 Cb7 14.Ce4 f6a4
15.Cb5 f6a2 16.Ce4 f6a4 17.Cb5 f6a2 18.Te1 Te8 19.f6d1 e6 20.b4 h5? K
21.f6e2 Kc6 22.Ce4 f6a4? [22...f6a3!?] 23.Ta1 f6e2 24.Cd3 f6b2 25.Ta4! b5
[25...f6b3 26.Te1!] 26.Cxb5 Td8 [26...a5?! 27.d5! exd5 28.exd5 Kb4 29.d6 Cx3
30.gxf3 Te2 (30...Td8 31.d7 Ke2 32.Txa5 Txa5 33.Cxa5 Kxe1 34.f6xb2+)
31.f6e4!] 27.Cg5 [27.Ce3 f6xe2 28.Txe2 a5 29.Td2 Kb4+] 27...f6xe2 28.Cxe2
Td7 29.Tb1 Kd8 [29...a5 30.Cb5 Txd4 31.Cxc6+; 29...Te8 30.d5 (30.Cb5 a6)
30...exd5 31.exd5 Ke5 32.Kxe5 Cxe5 33.Txa7+] 30.Cd3 f5 31.d5! fxe4 32.Cxe4
Cxd5 33.Cxg6 Tb7 34.Txb7 Kxb7 35.Ce3 a5 36.Cxb5 Ce6 37.Tg4 Cx3
[37...Kb8 38.Kg5 Cd5 39.Kf7+ Kp7 40.Cg6+ Kpg8 41.h5+] 38.Txg7+! Kpxg7
39.Cx3 Tb8? [39...a4 40.Cxb7 (40.h5 a3!) 40...Tb8 41.Ca6 (41.Cd4+ Kp7
42.Cf3 a3 43.Ch5+ Kpg8 44.Cg4 Kp7+) 41...a3 42.Ce4 Kp7 43.Ce5 Te8 (43...a2
44.Cxa2 Tb2 45.Cxe6+ Kpxe6 46.g4+) 44.Cxe6+ Kpxe6 45.Cxa3+] 40.Cf4 Td8
41.Cxb7 a4 42.Ce5+ Kpg8 43.h5 Td1+ 44.Kpb2 Te1 45.f4! Txe5 46.fxe5 a3
47.Ce8 Kp7 48.h6 a2 49.Cxc6+! Kpxe6 50.h7 a1f6 51.h8f6 Kpd5 52.f6g8+
Kpe4 53.f6g6+ Kpd5 54.f6f7+ Kpe4 55.f6g6+ Kpd5 56.f6f7+ Kpe4 57.e6 f6h8+
58.Kpg3 1-0.
12. Г. Іллях (2355)-В. Баклан (2585) [B66]
(Грознен, 1998 р.)
1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 Kc6 6.Cg5 e6 7.f6d2 a6 8.0-0-0

- h6 9.Ce3 Cd7 10.f4 b5 11.Cd3 f6e7 12.Kpb1 Ka5 13.f6e1 Ke4 14.Ce1 b4
15.Kce2 Tb8K [15...a5] 16.b3 g6! 17.Kg3 Cg7 18.f6e2? [18.Cxc4] 18...Ka3+!
19.Kpa1 [19.bxa3 bxa3+ 20.Kb3 Kd5 21.Cd2 Kc3+ 22.Cxc3 f6xe3 23.Kpe1 Txb3
24.axb3 a2+] 19...Kb5! 20.Kxb5 Cxd4 21.Kg3 Ca4 22.Td2 Kpe7 23.Kf1 The8
24.Kc3 f6e5 25.Te1 Te7 [25...Cxe3 26.f6xe3 f6xe3 27.Txe3 Kxe2+ 28.Cxe2 Cxe2
29.e5 d5 30.Te1 b3] 26.Tdd1 The8 27.f5 Cxe2 28.Kxe2 Kxe2+ 29.Cxe2 f6xe2
30.f6xe2 Txe2 31.Kpb1 Ce5 0-1.
13. Р. Пономарьов (2585)-В. Тусяков (2605) [C19]
(Лондон, зональний турнір, 1998 р.)
1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 dxe4 4.Kxe4 Cf5 5.Kg3 Cg6 6.h4 b6 7.KB Kf6 8.Kc5 Ch7
9.Cd3 Cxd3 10.f6xd3 e6 11.Cf4 Kbd7 12.0-0-0 Ce7 13.Kpb1 0-0 14.e4! Kc5!
15.d5 Kxe5 16.Cxe5 Kgd 17.Cxg7! Kpxg7 [17...Kx2 18.f6d2 Kpxg7 (18...Kxd1?
19.f6xb6) 19.f6xb6] 18.f6e2 f5? [18...Kf6] 19.f3 Kf6 20.f6xe6 Kg8 21.Kxf5+
Kph7 22.g4+ f6b6 [22...Tf6 23.f6e4] 23.The1 f6xe6 24.f6xe6 Txf5 [24...Tnd8
25.Td7] 25.gxf5 Cxb4 26.Td7+ Ke7 27.Tb1 Cf6 28.Txb7 Tg8 29.Txa7 Tg5 30.f4
Txf5 31.Tf1 Kpg6 32.a4 Tb5 1-0.
14. В. Тусяков (2605)-К. Хулик (2520) [A35]
(Попек, 1998 р.)
1.Kf3 e5 2.e4 Ke6 3.Kc3 Kd4 4.g3 Kxf3+ 5.exf3 h5?! 6.d4 exd4 7.f6xd4 d6
8.Cg5! Kf6 9.e5 a6 [9...dxe5? 10.f6xd8+ Kpxd8 11.0-0-0+; 9...Kf5 10.f6e4! a6
11.0-0-0.] 10.0-0-0 f6a5 [10...Kf5 11.f6e4 g6 12.exd6 Kxd6 13.f6e5!] 11.exd6!
exd6 12.f6e4+ Ce6 13.Td5! f6e7 14.f6a4+! Cd7 15.Ch5 Ce6 16.Cxe6+ bxe6
17.Te1+ Kpd7 18.Td3! Tb8 19.Kd5 f6e8 20.Ke7! f6e7 21.Te3 1-0. Зразкове
використання переваги у розвитку.
15. В. Івашук (2740)-В. Заришук (2655) [E39]
(Еліста, 1998 р.)
1.d4 Kf6 2.e4 e6 3.Kc3 Cb4 4.f6e2 e5 5.dxe5 0-0 6.a3 Cxe5 7.Kf3 b6 8.Cf4 Cb7
9.Td1 Cxf3 10.exf3 Ke6 11.b4K Kh5 12.Ce1 Ce7 13.Ce2 f5 14.f4 Kf6 15.0-0
Te8 16.Ce3 T7? 17.Td2 Cb8 18.Td1 g6 19.Cf3 Cg7 20.Kb5 d5 [20...Cf8
21.Cx6 Txe6 22.Kxa7 Te7 23.Cxb6+] 21.f6b3 Td7 22.exd5 exd5 23.Cxd5+
Kph8 24.Cxe6 Txe6 25.Txd7 Kxd7 26.f6d5 1-0.
16. Ю. Крутин (2570)-В. Машинюк (2590) [A80]
(Лондон, зональний турнір, 1998 р.)
1.d4 f5 2.Kc3 d5 3.Cf4 e6 4.e3 Kf6 5.Cd3 Ce7 6.Kf3 0-0 7.0-0 Cd7K 8.Ke2 Ce8
9.e4 e6 10.f6h3+ f6e8 11.exd5! Kxd5 [11...exd5 12.Ke5 Ke6 13.Tf6!+] 12.Cg3
Kd7 13.Kd2 [13.Ta1 Cf7 14.Kc3+] 13...K7b6 14.h3 Cf7 15.Kf3 Kb4 16.Kc5
Kd3 17.f6xd3 Cf6 18.f6b3 Kd5 19.Ta1 Ce7? [19...Cxe5] 20.a3 Cf6 21.Te2
Cxe5 22.Cxe5 f6d7 23.Ke1 Cg6 24.Te1! Продіагнозувати хит [24.Kd3 g6] 24...f4
25.e4 f3 26.gxf3? [26.Kd3!+] 26...Kf4 27.f6e3! Kd5 [27...Kxb3+ 28.Kph2 Ch5
29.f4 Cg4 (29...Kg5 30.f6g5 Tf3 31.f6d2+; 29...Kx14 30.Cx14 e5 31.dxe5 f6g4
32.Cg3 Tf3 33.f6d4+!) 30.f6g3 (30.f3) 30...h5-31.f3+] 28.f6g5 f6f7 29.Kph2!
Tdd7? [29...Kb5 30.f4 Kd7 31.Cd6+] 30.exd5 [30.exd5 Cxe2 31.dxe6+] 30.exd5

(31.dxc6 Фg6 32.Фхg6 hxg6 33.e7+-) 1-0.

17. В. Тонанон (2700)-В. Іванюх (2714) [A35]
(Гімарец, 1999 р.)

1.Кf3 е5 2.е4 Кс6 3.д4 exd4 4.Кxd4 е6 5.г3 Сb4+ 6.Кс3 Фa5 7.Кdb5 d5 8.а3
Схс3+ 9.Вхс3? К Кf6 10.Сg2 0-0 11.Фb3 dxc4 12.Фхс4 е5! 13.Кd6 Сс6
14.Фd3 е4! 15.Кхе4 [15.Фd2 Tad8+-] 15...Кхе4 16.Схе4 Tad8 17.Фс2 [17.Фс3
Tfe8] 17...Кd4! 18.Фb2 Кхе2!! 19.Крхе2 [19.Фb4 Кхс3!!] 19...Tfe8!! 20.Фb4
[20.Тел Фb5+!] 20...Сg4+ 21.Крfl Чh3+ 22.Крg1 Тхе4 23.Сс3 Фd5! 21.Крfl
Чh3+ 22.Крg1 Тхе4!+-] 20...Фh5+! 21.Ц3 f5! 22.g4 [22.Фс5 Сd5! 23.Сс3 Схе4
24.Фс4+ Крh8+-] 22...Фh3! [22...fxg4 23.Сс3] 23.gxh5 [23.Крf2 fxe4! 24.Фхе4
Сd5+-] 23...Схf5! [23...Фg2+ 24.Крс3 Фхh1 25.fxe6 Td1] 24.Фс4+ Крh8 25.Тел
Тхе4+! Прекрасно проведена атака проти короля в центрі [25...Тхе4+ 26.fxe4
Сg4+ 27.Крf2 Фхd2+ 28.Крс3 (28.Крfl Чh3#) 28...Фg3#] 0-1.

18. О. Маторон (2400)-Г. Кузьмін (2545) [C45]

(Сремат, Меморіал Сакісона, 1999 р.)

1.е4 е5 2.Кf3 Кс6 3.д4 exd4 4.Кxd4 Кf6 5.Кс6 hxc6 6.е5 Фе7 7.Фс2 Кd5 8.е4
Кb6 [8...Сa6] 9.f4? [9.Кd2?] 9...Фс6 10.Кd2 d5 11.exd6 Cxd6! 12.Кс4 0-0!
13.Кxd6 [13.е5 Сa6! 13.b3?] 13...Фхd6 14.Сс3 Сa6! 15.Td1 [15.b3 Кd5!+-]
15.е5? Схе2? [15...Фс7 16.Фg1 (16.Фf2 Кd5) 17.Оа6 Кхс3+-] 16.exd6 Cxf1
17.Td1 exd6] 15...Фb4+! 16.Фd2 Фе7! 17.b3? [17.е5 Tad8 18.Фс1 Тхd1+
19.Крxd1 Кd5+-] 17.Крf2 17...Tfe8 18.Крf2 Tad8 19.Сd3 Схе4!+- 20.Фс2
[20.bxc4 Кхе4 21.Фс2 (21.Схh7+ Крхh7 22.Фс2+ Крg8 23.Схa7 Кс3) 24.Схе3
Фхе3+ 25.Крfl Td4! ...26.g3 (26.Txd4 Фe1#) 26...Фf3+ 21...Кхе3+-] 20...Cxd3
21.Txd3 Кd5! 22.g3 Td6! 23.Тел Тс6 24.Фd2 [24.Фf3] 24...h5 25.Крf3 Тс4
26.а3 [26.Сс3 Фе6 27.Тхе4 Фхе4+ 28.Крf2 Фh1+-] 26...Фс6 27.b4 [27.Крf2
b4!+-] 27...Фh3 28.Сf2 [28.a4 Кхе3 29.Tdxe3 (29.Tdxe3 Тхf4+ 30.Крс2
(30.Крхf4 Фg4#) 30...Фf1#) 29...Тхf4+! 30.Крс2 (30.Крхf4 Фg4#) 30...Фg4+!
31.Крd3 Td8+-] 28...Фg4+ [28...Кхf4? 29.Тхе4 (29.Сс3 g5) 29...Фg2+
30.Крхf4 Фхе4+ 31.Крg5 Фg4#] 29.Крg2 Тхе1 [29...Тхе1 30.Схе1 Тс2+-] 0-1.

19. Р. Пономарьов (2615)-Л. Фрексине (2440) [B01]

(Барна, чемпіонат Європи, 1999 р.)

1.е4 d5 2.exd5 Фxd5 3.Кс3 Фd6 4.Кf3 Кf6 5.д4 а6 6.Сс4 Кbд7? 7.0-0 b5
8.Сb3 Сb7? 9.Кg5!+- е6 [9...Кd5 10.Кхf7 Крa7 11.Кxd5 е5 (11...Cxd5
12.Фb5+-) 12.Фf3+ (12.Сf4?) 12...Крс8 13.Сf4 Фе6 14.dxc5 (14.Фh5+?)
14...Кхс3 15.Td1+-] 10.Тел Сс7 11.Кхе6! fxe6 12.Тхе6 Фb4 13.а3 Фa5
14.Сd2 b4 15.аxb4 Фf5 16.Фс2 Кg8 17.Тa5! Фf8 [17...е5 18.dxc5 Тс8 19.е6+-]
18.Кd5 Крd8 [18...Cxd5 19.Сxd5 Тb8 20.Сс6 Крd8 21.Тхg6 Кg6 22.b5+-]
19.b5 Сd6 [19...аb5 20.Фхb5 Тb8 (20...Cxd5 21.Фxd5 Тс8 22.Ta8+-) 21.Кхе7
Кхе7 22.Сg5+-] 20.bxa6 Сс6 21.Кb4 Кb8 Атака на короля в центрі, рингов
руйніння жертва на е6 [21...Схb4 22.Схb4 Фхb4? 23.Te8#; 21...Кb8 22.Кхе6+
Кхе6 23.Фс4 Кге7 24.Сg5 Крd7 25.Схе7 Кхе7 26.Txd6+ exd6 27.Сс6+-] 1-0.

20. О. Мазуров (2263)-В. Малахатсько (2496) [B33]
(Кім, 1999 р.)

1.е4 е5 2.Кf3 е6 3.д4 exd4 4.Кxd4 Кf6 5.Кс3 Кс6 6.Кdb5 d6 7.Сf4 е5 8.Сg5 а6
9.Кa3 b5 10.Схf6 gxh6 11.Кd5 f5 12.с3 Сg7 13.exf5 Cxf5 14.Кс2 0-0 15.Кс3
Сс6 16.Сd3 f5 17.Фb5 е4 18.Сс2 Ке7 19.Td1 Кg6 20.f4 exf3 21.gxf3 Фd7? К
22.f4? [22.Кb6? Фе7! 23.Кxa8 Кf4+-; 22.0-0 Тас8! 22...Фa7! 23.Крd2 Тае8
24.Tg1 [24.Тхел b4! 25.Кхb4 Кхf4 26.Фf3 Чb6!+-; 24.Крел Кхf4!+-] 24...b4!
25.Крел [25.exb4 Cxd5 26.Кxd5 Фd4+-; 25.Кхb4 Кхf4 26.Фf3 Кg6 27.Крел
Чb6 28.Td1 Cxa2!+-] 25...bxc3 [25...Cxd5? 26.Кxd5 bxc3 27.Схf5] 26.Кхf5
exb2+ 27.Крb1 Тхf5! 28.Схf5 Cxd5 29.Схg6 [29.Сс2 Сf7 30.f5 Фе5!+-]
29...Схa2+! 30.Крxa2 h1Фa1! [30...hxg6? 31.Фd5+-] 31.Схb1 Фf2+
32.Крa3 [32.Крb3 Тс3+ 33.Крс4 Фa2+-] 32...Тс3+-] 31...Фf2+ 32.Крa3
[32.Крb3 Фb2+ 33.Крс4 Фе3+ 34.Крd5 Фе5#] 32...Фb2+ 33.Крa4 Фa1+
34.Крb4 Тb8+ 35.Крс4 Фе3+ 36.Крd5 Фе5+ 0-1.

21. Г. Тимошенко (2590)-Г. Качиніні (2570) [C17]

(Нью-Йорк, 1999 р.)

1.е4 с6 2.д4 d5 3.Кс3 dxc4 4.Кхе4 Кd7 5.Кg5 Кg6 6.Сd3 е6 7.Кf3 Сd6 8.Фс2
b6 9.Кс4 Кхе4 10.Фхе4 Кf6 11.Фс2 Фе7 12.Сd2 b6 13.0-0-0 Сb7 14.Кс5 е5
15.Сb5+ Крс7 16.dxc5 Фхе5 17.а3 Фе7 18.f4? Тhd8 19.Сd3 Тае8 20.Крb1
Крf8 21.Tf1 Крg8 22.g4! Cxe5 23.fxe5 Кd7 24.g5+ Ке5 [24...Кхе5? 25.Сf4+;
24...Фхе5? 25.Фf2+; 24...hxg5? 25.Txf7! Крхf7 26.Фh5+ Крс7 27.Схg5+ Кf6
28.Схf6! gxh6 29.Фh7+ Крf8 30.Фh8+-] 25.g6! [25.gxh6 Кxd3 26.exd3 Фе2+
27.Крa1 Фхd3] (27...Тхd3 28.Фh5) 28.Фh5 Фg6!+-] 25...fxg6 26.Схg6 Сa6 27.с4
Кb3 [27...Тf8 28.Tg1] 28.Сf7+ Крh8 29.Схb6! Тхd1+ [29...gxh6 30.Фh5+-]
30.Фхd1 Фхе4 31.Фh5! Фе4+ [31...Фхf1+ 32.Крs2 Фa1+ 33.Крxb3 Сс4+
34.Крa4 Сс2 (34...b5+ 35.Крa5) 35.Фхе2 gxh6 36.Фf3 Фе1 37.Фf6+ Крb7
38.Сg6+-] 32.Крa2 Сxfl 33.Сg6 Фхg6 [33...Сс2 34.Схg7+-] 34.Фхg6 Кс1+
35.Схе1 Тхе1 36.b3 1-0. Приклад атаки в позиції з різномісними роками.

22. Г. Кузьмін (2546)-Е. Малас (2609) [B04]

(Амьур, 1999 р.)

1.е4 Кf6 2.е5 Кd5 3.д4 d6 4.Кf3 dxc5 5.Кхе5 g6 6.Сс4 е6 7.Кс3 Сg7 8.b4?!
Кd7! 9.Cxd5 exd5 10.Сf4 Кхе5 11.Схе5 Cxe5 12.dxc5 d4 13.Кс2 Фa5+ 14.Фd2
Фхе5 15.0-0-0 d3+- 16.Фхd3 Сf5 17.Фd4 Тс8! 18.Td2 [18.Фхе5? Тхе2+
19.Крb1 Тхе2+ 20.Фхf5 gxh5] 18...Фхd4 19.Кхd4 Сd7 [19...Сс4? 20.f3 Сd5
21.b3] 20.Тел Тс7 [20...f6? 21.Td2 е5 22.f4 Тс4 23.с3=] 21.b3 а6? 22.Крb2
а6? [22...f6 23.Td2 Сс8 24.a4 Крf7 25.f4 Тd8 26.с3 Сg4 27.Тс3 h5 28.a5 Td6#]
23.е4 b5? [23...Крс7? 24.g4 h6! (24...h5? 25.g5 Тd8 26.a4 (26.f4?) 26...Сс6
27.a5] 25.f4 Тс5] 24.exb5 аb5 25.Тс5! Тb7 26.b4! Крс7 27.Кb3 Тb6 [27...Та7,
27...Тb8?] 28.Кс5 Tad8 29.g4 Сс6 30.Txd8 Крxd8 31.Тс3! Крс7 32.Тa3 Тb8
33.Та7+ Крf8 34.Тс7 Сс8 35.Ксd4+- b6 36.g5 h5 37.Кf6 Тd8 38.a3 Тd2+
39.Крел Тd8 [39...Тd6 40.Крс2 (40.Та7-Сс6) 40...Тс6+ (40...Сс6 41.f4=)
41.Тхе6 Схе6 42.f4 (42.Крd3 е5) 42...Крс7 43.Крd3 Крd6 44.Крd4 Сg2?
45.Кс4+ Крс6 (45...Схе4 46.Крхс4 Крс6 47.Крd4 (47.Крс5 Крf7 48.Крf6 Крс8)

47...Kpd6 48.Kpe3 Kpd5 49.Kpb3 Kpe4 50.a4 bxc4+ 51.Kpxa4 Kpxf4 52.b5 Kpe5 53.b6 Kpd6 54.Kpa5 Kpd7 55.Kpa6 Kpe8 56.Kpa7+- 46.Kc3 Cf1 47.Kpe5 Kpd7 48.Kpf6 Kpe8 49.Kc4+- 40.Kpe2+- Kpg7 41.Te5 Kpf8 41...Tb8 42.Kxe8+ Txe8 43.Txb5+- 42.Kpe3 Tb8 43.Kpd4 Kpe7 44.Kpe5 Tb8 45.Te7+ Kpd8 46.Tb7 Kpe8 47.Te7 Ce6 48.Kpd6 1-0. Типовий приклад на тему "Тура та кінь проти тури із слонами".

23. В.Белогин (2608)-Р.Пономарев (2609) [B09] (Енг'ва-де-Б'ен, 1999 p.)

1.e4 d6 2.d4 Kf6 3.Kc3 g6 4.f4 Cg7 5.Kf3 0-0 6.Cc3 b6 7.Cc4 e5 8.Фe2 Kxe4! 9.Kxe4 d5 10.Cd3 e4 11.Cxe4 dxe4 12.0-0-0 Cb7 13.Kc3 Kd7 14.Фxc4 a6 15.Фd3 Kf6 16.d5 b5 17.Cd4 b4 18.Kc4? 19.Фxd5 19.Kc5 Tac8 20.Kxb7 Фxb7 21.Ce5 Te5 22.Tb1 Tfe8 23.Td2 a5 24.Kg5 Td5 25.Фf3 Фe6 26.Ted1 [26.Cxf6 Txd2 27.Фxc6 Txc6 28.Kpxd2 Cxf6] 26...e6 27.Фh3? b6 28.Cxf6 Cxf6 29.Фxb6 Cxg5 30.fg5 Фe4!+- 31.Фh3 [31.Kpb1? Фxc2+-] 31...Txd2 32.Txd2 Фxa2 33.Kpd1 Фxb2 34.Фe3 a4 35.Фe4 a3 0-1.

24. М.Уеллс (2582)-В.Иванчук (2702) [C26] (Лас-Вегас, chessonline entry, 1999 p.)

1.e4 e5 2.Kc3 Kf6 3.g3 c6!? [3...Kc6; 3...d5] 4.d4? [4.Cg2] 4...Cb4 5.Cg2 d5! 6.exd5 Kxd5 7.Cd2? [7.Kge2] 7...Cxe3 8.bxc3 exd4 9.exd4 0-0 10.Kc2 Te8 11.0-0 Cg4 12.f3 Cf5 13.Te1 [13.e4? Cd3] 13...Ka6! 14.e3 [14.e4 Kdb4; 14.a3?] 14...e5! 15.Фb3 [15.g4 Cd3] 15...Kb6 16.Tad1? Te8 17.Ce1? Фe7!+- 18.Kpf2 [18.Kf4? Фxc1+-; 18.d5 e4] 18...Фf6! 19.Ca3 Ce6! 20.Фb1 Ce4 21.dxe5 Cxe2 22.Txe2 Txe2+ 23.Kpxe2 Kxe5 24.Cxe5 Txe5 25.Фe4 g6 26.Фxb7 Фxc3 27.Kpf1 [27.Фxa7? Фxc2+ 28.Td2 Te5+ 29.Kpf1 Фe1+-] (29...Фxd2? 30.Фb8+-) 27...Kd5! 28.Kpf1 [28.Txd5 Фe1+- 29.Kpe2 Te2+- 30.Kpd3 Te3+ 31.Kpe4 Фe3#] 28...Kc3 29.Tb1 Kpg7 30.Cf1 Kxf1 31.Txf1 Фe3+ 32.Kpf1 Фe2 0-1.

25. Бу Кенджен (2465)-Ю.Крумна (2603) [E84] (Комматри, 1999 p.)

1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Kge2 a6 7.Cc3 Kc6 8.Фd2 Tb8 9.d5 Ke5 10.Kg3 e6 11.a4 b5 12.Ce2 b4 13.Kf1 h3? [13...exd5! 14.exd5 14...b5 (14...b3 15.g4- 13...b3) 15.axb5 axb5 16.Kxb5 h3? 14...e6 (14...Фa5 15.Ca7 (15.b4 Фe7; 15.Ta3 Фb4) 15...Ta8 16.Cd4) 15.Ca7 (15.Фxe6 Cxe6 16.b3 d5) 15...Ta8 16.Cd4 exd5 17.exd5 Te8 (17...Kh5) 18.Kc3 Kh5 19.0-0 Kf4] 14.g4! exd5 15.exd5 [15.exd5] 15...Фa5 [15...e6 16.g5] 16.b4 Фe7 [16...Фxb4? 17.Tb1 Фa3 (17...Фa5 18.Cb6+-) 18.Kg3] 17.Фa2 h5! 18.axb5 axb5 19.e5 [19.Kxb5 Txb5! 20.exb5 Kxd5] 19...dxe5 20.Cxe5 [20.bxc5 b4 21.Kb5 Txb5 22.Cxb5 Kxf3+ 23.Kpf2 Cxg4] 20...Kf7 21.Kc4 Kxe5 22.bxc5 [22.Kxc5 Kxf3+ 23.Cxf3 Фe2+-] 22...Kxf3+- [22...Kxg4! 23.fg4 Фe5] 23.Cxf3 Фe5 24.0-0-0 [24.Td1 Cxg4] 24...Cg4 25.Cxg4 Ta8 26.Фb3 Фxc4 27.Cxb3 Ta1+ 28.Kpd2 Cb6+ 29.Kpc3 b4+ 30.Фxb4 Cg7+ 31.Kpb3 Tb1+ 0-1.

26. В.Иванчук (2705)-О.Безмястный (2640) [C92] (Ласин, Mesopotam Leonida IIIreim, 2000 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 Ke6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 d6 8.e3 0-0 9.b3 Te8 10.d4 Cb7 11.Kbd2 Cf8 12.a4 Ka5 [12...h6] 13.Ca2N e5 [13...exd4?] 14.b4? exb4 [14...Kc6 15.d5 Kb8 16.bxc5 dxc5 17.e4; 14...exd4 15.bxa5 dxc3] 15.exb4 Ke6 [15...Kc4 16.Kxc4 bxc4 17.d5±] 16.Фb3 Фe7? [16...Фd7] 17.d5 [17.Kg5? d5!] 17...Ke7 18.Cb1! bxc4 19.Фxa4 Tbb8 20.Фa5 Ke8 [20...Фxc5 21.bxa5±] 21.Фxc7 Kxe7 22.Kc4 Td8 [22...Kexd5? 23.exd5 Cxd5 24.Kfd2 Txb4 25.Kc3 Ce6] 23.Cc3 Kb5 24.Kfd2 Tab8 25.Cd3 f5 26.f3 fxe4 27.fxe4± Kd4 28.Cxd4! exd4 29.Kf3 g6 30.Tab1 Cg7 31.Kg5! Cc8 32.Tf1+- Td7 33.Kc6 b6 34.Tf3 g5 35.Tb1 Kg6 36.e5! Kf4 [36...Kxe5 37.Tf8+ Cxh8 38.Txh8#] 37.Kxf4 gxf4 38.e6 Td8 39.Txf4 Cb7 40.Tg4 Tf8 41.Txf8+ 1-0. Чудова позиційна гра.

27. С.Ляутин (2595)-В.Иванчук (2715) [A07] (Монрекаліні Терме, 2000 p.)

1.Kf3 d5 2.g3 g6 3.e4 e6 4.Фa4 d4 5.b4 Kd7K 6.Cb2 e5 7.e3 Cg7 8.Cg2 Kh6 9.0-0 0-0 10.Ka3 [10.exd4 e4 11.Kc1 Kb6 12.Фb3 Cxd4] 10...a5! 11.exd4 e4 [11...exd4 12.e5] 12.Kc1 Kb6 13.Фb3 axb4 14.Фxb4 Ka4 [14...Cxd4 15.Cxd4 Фxd4 16.Kc2 Фd8 17.Cxe4] 15.Cc3 e3! [15...Kf5 16.Kc2 Kxd4 17.Cxd4 Cxd4 18.Kxd4 Фxd4] 16.fxc3 [16.dxc3? e5 17.Фb3 Kxc3 18.Фxc3 exd4+-] 16...e5! 17.dxc5 Kxc3 18.dxc3 Фd2 19.Kb5 Kg4! 20.Kf3 Фxc3+ 21.Kpf1 Kf2+ 22.Txf2 Фxf2 23.a4? Cd7 24.Kc7? [24.Kbd4] 24...Txa4! [24...Txa4 25.Txa4 Cb3 26.Cxb3 Фxc3+ 27.Kpg1 Cxc3+-] 0-1.

28. В.Коренной (2620)-В.Баклан (2599) [A58] (Ньюм, 2000 p.)

1.d4 Kf6 2.e4 e5 3.d5 b5 4.exb5 a6 5.bxa6 g6 6.Kc3 Cxa6 7.g3 d6 8.Cg2 Cg7 9.Kh3 0-0 10.Tb1 Kbd7 11.0-0 Фa5 12.Cd2 Tb8 13.Фe2 Ke8 14.b3 Фa3N 15.Kf4 [15.Cc1 Фa5 16.Cb2 e4] 15...Ke7 [15...e4 16.Фc1 Фxc1 17.Tfxcl] 16.Cb3? [16.Cc1 Фa5 17.Cb2 e4] 16...Ke5 17.Kg2? [17.Cc1 Фa5 18.Cd2 Фa3+-] 17...Cxe2+- 18.Kxe2 Фxa2 19.Фxa2 [19.Tb1 Kf3+ 20.Kpf1 Kxd2] 19...Txa2 [19...Kf3+? 20.Kpf1 Txa2 21.Cc3 Txe2 22.Cxg7 Kpxg7 23.Cg4] 20.f4 Txd2 21.Kpf2 [21.fxc5 Txe2 22.e6 f5 23.g4 fxe4 24.Cxg4 Td2] 21...Kd3+ 22.Kpe3 Tb2! 23.Txb2 Kxb2 24.Kc1 Kxd5+ 25.Kpf3 e4 26.bxc4 Kxe4 27.Td1 Ke3 28.Tel [28.Td3 Tb1] 28...e5 29.fxe5 dxe5 0-1. Зразок гри чорних у Варьяномі.

29. В.Иванчук (2709)-А.Карпов (2696) [E04] (Монко, 2000 p.)

1.d4 Kf6 2.e4 e6 3.g3 d5 4.Cg2 dxe4 5.Kf3 a6 6.0-0 Ke6 7.Kc3 Tb8 8.e4 Ce7 9.d5 Kd4 10.Kc5 exd5 11.exd5 Cf5 12.a3 Kd3 13.Kxe4 Kxc1 14.Txc1 0-0 15.Фd4 Kd7? [15...Ke8] 16.d6 Cxd6 17.Kxd6 exd6 18.Фxd6 Фb6 19.Фxb6 18.b6 20.Tfd1 Ce6 [20...Kc4? 21.Kd5+-] 21.Kd5 exd5 [21...Cxd5 22.Cxd5 Tfd8? 23.Cxb7+! 22.Cxd5 Cxd5 [22...b5 23.Cxe6 fxe6 24.Te6±; 22...Tfd8 23.Cxb7±] 23.Txd5 g6 24.Kpg2 [24.Te7] 24...Tf8 [24...Kpg7 25.Tc7] 25.Txe8+ Txe8 26.Td7 b5 [26...Tb8 27.Kpf3±] 27.Td6 a5 [27...Ta8 28.Kpf3±] 28.Td5 b4 [28...Tb8 29.Kpf3±] 29.axb4 [29.Txa5? Te2 30.axb4 Txb2 31.Tb5] 29...axb4 30.Tb5 Te4 31.Kpf3 h5 32.Kpe3 Te2 33.Txb4 Kpg7 34.b4 Kpb6 35.Tb6! Kpg7

36.b4 Te3+ [36...Tb2 37.b5 Kpg8 38.Tb7 Kpg7 39.Kpd4+ 40. Te3 38.Tb6 Txd2 39.b5 Tb2 40.b6+ 41.Kpe5 g5 42.Kpd6 Kpg6 43.Kpe7 Tb4 [43...gxb4 44.gxb4 Kpf5 45.b7 Txb7+ (45...Kpg4 46.Tb6+)] 46.Kpxb7 Kpg4 47.Tc4+ Kpg5 48.Kpe6 f5 49.Kpd5 f4 50.Kpe4+ 44.b7 1-0. Прогноз на ілюстрації наближені до активності тури. Навчальний туровий ендшпіль.

30. Д.Михаліч (2513)-Г.Кузьмін (2466) [C21]
(Алушта, 2000 р.)

1.e4 e5 2.d4 exd4 3.Фxd4 Kf6 4.Kc3 Kc6 5.Фe3 Cb4 6.Cd2 0-0 7.0-0-0 Te8 8.Ce4 Ka5 9.Ce2 d5 10.e5 Kc6 11.f4 d4 12.Фg3 dxc3 13.Cxc3 Kd5 14.Ce4 Kxc3 Жертва ферзя за три легких фігури. 15.Txd8 Txd8 16.Kb3 Ce6 17.Cd3 Txd3 18.Фxd3 Td8 19.Фe3 Cxa2 20.f5 Kd5 21.Фf2 b6 22.e3 Ce5 23.Фg3 Ce3+ 24.Kpe2 Kdb4+ 0-1.

31. Д.Бондаров (2438)-Ю.Крутин (2582) [D79]
(Еліста, фінал Кубку Росії, 2000 р.)

1.d4 Kf6 2.Kf3 g6 3.e4 Cg7 4.g3 e6 5.Cg2 d5 6.exd5 exd5 7.Kc3 0-0 8.Ku5 e6 9.0-0 Kf7 10.f4 f6 11.Kf3 Kc6 12.e4 dxe4 13.Kxe4 Kb6 14.Ce3 Kd5 15.Cf2 b6 16.Te1 Te8 17.Фd2 Фd7 18.g4 Cb7 19.f5 exf5 20.gxf5 Kxe7! [20...gxf5 21.Cb3+ 20...Фxf5 21.Kd6 Txe1+ 22.Kxe1 Фe6 23.Kxb7 Tb8 24.Kd6 Фxd6 25.Cg3+] 21.fg6 Kpg6 22.Cg3 Kdf4! 23.Cxf4 [23.Kxf6+ Cxf6 24.Kd6 Фxd6 25.Cg3+ (25.Cg5 Cxf3 26.Cxf6 Kf4+)] 25...Cxf3 26.Cxf3 Фxf3 27.Tf1 Фe6 28.d5 Фe5+ 23...Txe4 24.Txe4 [24.Ce3 Txe8] 24...Cxe4 25.Kc5 [25.Cg3 Фd5] 25...Фd5! [25...fxf5 26.Cxe4 Td8 27.Cg5 Фxd4+ 28.Фxd4 Txd4 29.Te1] 26.Kpg6 hpg6 27.Cxe4 Фxe4 28.d5 f5 29.Td1 [29.Te1 Cd4+ 30.Ce3 Te8 31.Kpf2 Фf4+ 29...Te8 30.d6 Te4!] 31.Фg2 [31.Фd5+ Фxd5 32.Txd5 Td4 33.Txd4 Cxd4+ 34.Kpg2 Kpf7+ 31.d7 Cd4+ 32.Kpf1 Фf3+ 33.Kpe1 Cf2+ 34.Фx12 Te4+ 35.Ce3 Txe3+ 36.Фxe3 Фxe3+ 37.Kpf1 Фf3+ 38.Kpe1 Фh1+ 39.Kpe2 Фxb2+ 40.Kpf1 Фh1+ 41.Kpe2 Фh5+ 42.Kpe1 Фh4+ 43.Kpe2 Фd8+ 31...Td4 32.Tf1 Фg2+ 33.Kpg2 Kpf7 34.Kpf3 Cb8 35.Te1? [35.Kpe3 Te4+ 36.Kpf3 Kpe8 37.Tg1 Te6] 35...Txf4+! [35...Txf4+ 36.Kpxf4 Cb6+ 37.Kpe5 Cxe1+ 0-1.

32. А.Воложін (2566)-І.Менарінов (2461) [B85]
(Белорусь, 2001 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.Ce2 e6 7.0-0 Ce7 8.f4 Фe7 9.a4 Kc6 10.Ce3 0-0 11.Kph1 Te8 12.a5 Cb8 13.Kb3 Ke7 14.Cd3N Kpg 15.Фf3! [15.Ka4 Cd7 16.Kb6 Td8 17.e4 Ce6 18.Фe2 e5 19.f5 Kf4 20.Kd2+] 15...Cd7 16.Cd4 Ce7 [16...e5? 17.fxe5 dxe5 18.Cb6 Фe6 19.Kd5+ 16...Ce6? 17.Cxf6 gxf6 18.Фg3+] 17.e5! Ce6 [17...dxe5 18.fxe5 Kxe5 19.Фg3 Cd6 20.Txd6 Kxd3 21.Фxd3 gxf6 22.Cb6+] 18.Фe2 Kd5? [18...Kd7 19.Фh5!] 19.Kxd5 Cxd5 20.e4 Ce6 21.Cb6 Фb8 22.Kd4+ Cd7 [22...dxe5 23.Kxc6 bxc6 24.Cxg6 hpg6 25.fxe5+] 23.Фh5 Cd8 24.Cxd8 Txd8 25.Kf3! Ce8 26.Kg5 b6 27.Kx7! Kf8 28.Kxb6+ gxb6 29.Фxb6 Td7 30.f3 Tg7 31.f5+ 32.Txf5 Фd8 [32...dxe5 33.Tg5 Фe7 34.Tf1] 33.Txf8+! Kpxf8 34.Tf1+ Cf7 [34...Kpg8 35.Cb7+] 35.e6 Kpg8 [35...Фg5 36.Txd7+ Kpg8 37.Cb7+! Kph8 38.Фxg5 Tg5 39.e7] 36.ex7+ Txf7 37.Фg6+ Tg7 38.Фe6+ Kph8 39.Фb6+ Kpg8 40.Ce4 1-0.

33. В.Анаід (2770)-В.Ісанчук (2731) [B30]
(Москва, 2001 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 e5 4.Ce4 d6 5.d3 Ce7 6.Kd2 Kf6 7.Kf1 Kd7K 8.Kd5 [8.f4] 8...Kb6 9.Kxb6 axb6! 10.e3 0-0 11.Kc3 Cg5 12.0-0 Kph8 13.Cd2 Cxe3? 14.fxe3? [14.Cxe3 Ce6] 14...Фe7 15.Cd5 [15.Фb3? Ka5 16.Фxb6 Kxc4 17.dxe4 Ce6!] 15...Ce6 16.Фb3? [16.e4?] 16...Ka5! 17.Фe2 [17.Фxb6?] Ta6 18.Фb5 Cd7+ [17...Фe7 [17...b5 18.b4] 18.b3 [18.e4?] 18...h6 19.e4 Kc6 20.Фd1 [20.a3 Ke7] 20...Cxd5 [20...Ke7?] 21.exd5 Ke7 22.a4 [22.Фh5?] f5 23.e4! f4 24.g3] 22...f5 23.Ce3? [23.Фh5?] Фd7 24.b3 Tf6 25.d4] 23...Tf7 24.Фb3? [24.b3] 24...Kg6 25.Tf2 Ta8 26.Ta1 f4! 27.Cd2 f3! [27...fxc3 28.Txf7 Txf7 29.Txf7 Фxf7 30.Cxe3 Фf5+] 28.Txf3! [28.gxf3 28.g3? Фd7 29.Kph2 Tf5 30.g4 T5f6 31.Kpg3] 28...Txb3 29.gxf3 [29.Txf3 Txf3 30.gxf3 Kf4 31.Фd1 Фf7 32.Kpf2 Фf5.] 29...Фe8 30.Kph2 T5 31.f4 Tb5 32.f5 [32.Tf3 Фg4 33.Tg3 Фe2+ 34.Tg2 Фf3 35.Tg3 Фf2+ 36.Tg2 Txb3+] 37.Kpxb3 Фb4! 32...Txf5 33.Фd1 Фf8 34.Txf5 Фxf5 35.Фe2 e4! 36.Фe4 [36.dxe4 Фe5+ 37.Kph1 Фxb2+] 36...Фxg4 37.hpg4 Ke5! 38.Kpg3 exd3 39.b3 g6! 40.e4 h5 41.gxb5 gxb5 42.Kpf2 h4 0-1. Блискуче проведення партії проти грізного конкурента.

34. Р.Потомарьов (2684)-О.Морозевич (2742) [C11]
(Москва, 2001 р.)

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 Kf6 4.Cg5 dxe4 5.Kxe4 Ce7 6.Cxf6 gxf6 7.Kf3 a6 8.Фe2 b5 9.g3 Cb7 10.Cg2 Cd5 11.e3N Kd7 12.b3 0-0 13.0-0 f5 14.Ked2 e5 15.e4 Ce6 16.Tad1 Te8 17.d5! exd5 18.Фd3!+ bxc4 19.bxc4 Ca4 20.Tb1 dxe4 21.Фx15 Te6 22.Kxe4 T6 23.Фh5 Tg6 24.Tf1 Cb6 25.Kc3 Ce3 26.Teel Cd4 27.Kf5! Фf6 28.K5xd4 exd4 29.Фd5!+ Ce6 30.Фxd4 Cxf3 31.Фxd7 Cxg2 32.Kpxg2 h5 33.Tb3 Фf4 34.Te3 b4 35.Te6 hpg3 36.hpg3 Фb6 37.Tec3 Фb7 38.Txg6+ fpg6 39.Te7! [39.Фxh7+ Kpxh7 40.Te7+ Kph6] 39...Фxd7 40.Txd7 T6 41.a4 Kpf8 42.Ta7 Kpe8 43.f4 g5! 44.fg5 Tg6 45.Kpf3 Tg5 46.Txa6 Kpf7 47.Te6 Td5 48.Te4 Td1 49.g4 Kpf6 50.Kpe4 Kpe6 51.Te6+ Kpf7 52.Te5 Kpd6 53.Tb5 Kpe6 54.Tf5 Kpd6 55.a5 Ta1 56.Kpf4 Kpe6 57.Kpg5 Ta4 58.a6 Kpe7 59.Tf6 Tpg4+ 60.Kpxg4 1-0.

35. А.Воложін (2551)-З.Ковач (2556) [B30]
(Богород, 2001 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Kc3 e5 4.Ce4 d6 5.d3 Ce7 6.0-0 Ce6? 7.Kd5! Kf6 8.Kg5! Cxd5 9.exd5 Kb8 10.f4N 11.0.Cb5+ 10.b4 10.a4] 10...exf4? [10...Kb7!] 11.Cxf4 0-0 [11...b6 12.Kf3 a6 13.a4 Kbd7 14.Фe2 0-0 15.Kb4 11...a6 12.Фe2! b5 13.Cb3 0-0 14.a4] 12.Фe2 Kbd7 [12...Te8? 13.Cb5 Kbd7 14.Kxf7 Kpxf7 15.Фe6+ Kpf8 16.Cb6! Ke5] (16...gxb6 17.Cxd7+) 17.Cxe8 gxb6 18.Cb5 Kpg7 19.Tael Kph8 a) 19...Kxb5 20.Txe5 dxe5 21.Tf7+ Kph8 22.Txe7 Фg8 (a) 22...Фf8 23.Tf7 Фe8 24.Фf5 Kpg7 25.Фf6 Фg8 26.d6+ 23.Фxe5+ Kg7 24.d6 Td8 25.d7 Фf8 26.g4+ 26...Фf8 20.e3! 20.Txe5 dxe5 21.d6 Фxd6 22.Фxd6 Cxd6 23.Txf6 12...h6 13.Kf3 (13.Tae1) hpg5 14.Cxg5 b5! 15.Cxb5 a6 16.Ce4 Ta7 17.b4] 13...Te8 14.Kb4 g5! 15.Kf3 Cb8 (15...gxf4 16.Kxb6+ Kpg7 17.Kf5+ Kpg8 18.Tx4 Cb8 19.Фf3 Kbd7 20.Фg3+ Kph8 21.Tb4+ Kh7 22.Фh3 Kdf6 23.g4+)

16.Ce3± 13.Ta1 Te8 14.Kx7!! Kpx7 15.Фe6+ Kp8 15...Kpg6 16.d4 exd4 17.Cd3+ Kph5 18.Фh3# 16.g4+ a6 16...b6 17.h4 g5 18.hxg5 hxxg5 19.Cxg5 Kpg7 20.Cb5 17.g5 b5 18.Te3! Ke5 18...bxc4 19.gxf6! Kxf6 20.Ch6! Фe7 21.Tg3 Cd8 22.Txf6+ Cxf6 23.Фxf6+ Фf7 24.Cxg7+ Kpg8 25.Ch6+ 19.Cxe5 dxc5 20.g6! 20.g6 hxxg6 21.Th3 1-0.

36. Ю.Солодовниченко (2426)-С.Мирошніченко (2520) [B61]

(Алушта, 2001 р.)

1.e4 c5 2.Kf3 d6 3.d4 Kf6 4.Kc3 exd4 5.Kxd4 Ke6 6.Cg5 Cd7 7.Фd2 Te8 8.0-0-0 Kxd4 9.Фxd4 Фa5 10.f4 Txe3 11.bxc3 c5 12.Фe4 d5!! 13.exd5 [13.Txd5] 13...Ca3+ 14.Kpd2 [14.Kph1 Ke4!] 14...Kxd5 15.Te1K [15.Tb1 Kb6] 16.Фe4 f6 17.Фxb7 fxxg5 18.Фb8+ Kpf7 19.Фxb8 Фd5+! 15...d6 16.Tb1 0-0 [16...fxxg5 17.Txb7 Kxc3! 18.Фxc3 Ce1+! 17.Txb7 Te8? [17...Ce6!] 18.Txa7? [18.Tb5!] Фxc3+ 19.Фxe1 Kxc3 20.Tb3! [20.Tb7 Ce6 21.Txa7 fxxg5 22.Ca6 Te5 23.Ta8+ Kpf7] 20...Cf8! 21.Ca6 Te7 22.Ch4 exf4 18...Фxa7 19.Фxd5+ Kph8 20.Ch4 Ce6 21.Фe6 Ce1+! [21...Td8+! 22.Cd3 Cd5 23.Фf3 e4 24.Te1! Фb7 25.Cxh6 Фf7!+ 22.Kpe1 Фe3+ 23.Ce2 Td8 24.Cf2 [24.Kpf1 Cxg2+! 24...Фxf4+ 25.Cf2 Ce3+ 25.Kpxg2 Фxe2+! 24...Td1+! 24...Td1+ 25.Kpxd1 Фd2#] 0-1.

37. М.Кобалин (2590)-С.Мирошніченко (2520) [E97]

(Охрид, 2001 р.)

1.Kf3 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 Cg7 4.d4 0-0 5.e4 d6 6.Ce2 e5 7.0-0 Kc6 8.d5 Ke7 9.b4 Kh5 10.Te1 f5 11.Kd2 Kf6 12.c5 Kph8 13.f3 f4 14.Ke4 g5 15.Ca3 KgeN 16.b5 dxc5 17.Cxc5 Tg8 18.d6 Ce6 19.dxc7 [19.Kd5 Cxd5 20.exd5 Cf8] 19...Фxe7 20.Cd6 Фe8 21.Kd5! Cxd5 22.exd5 e4 23.Te1 Фd8! 24.fxxe7 [24.Cb4! e3 (24...Фxd5 25.Kd6!) 25.d6] 24...Kxe4 25.Cb4 Te8 [25...a5! 26.Cf3 (26.bxa6 b5 27.Ca5 Фb8) 26...axb4 27.Cxe4 Ce3] 26.Ca5! Фf8 [26...b6 27.Ch4 a5 28.Cg4! (28.bxa6 b5 29.Ca5 Фe7) 28...axb4 29.Txe4 Tc5 30.d6] 27.d6 Фf5! 28.Ke3! [28.Cf3 Фe5+ 29.Ke3 Фxe1 30.Фxe1 Txe1 31.Txe1 Kxd6] 28...fxxe3 29.Txe8 Txe8! [29...Фxe8 30.d7 Фb8 31.d8 Ф Txd8 32.Фxd8+ (32.Cxd8 Kc3 33.Фd7 Фf4 34.Фe8+ Kf8 35.Cf3 e2) 32...Фxd8 33.Cxd8 Ce3 34.Te1 Kf4] 30.d7 Фf2+ 31.Kph1 Tf8 [31...Td8 32.Cxd8+!] 32.d8 Ф Фh4! 33.Фf1d5 b6 [33...Txd8! 34.Фxd8+ Kf8 35.Kpg1 a) 35.Cf3 Kf2+ 36.Kpg1 Kh3+ 37.Kph1 (a) 37.gxxh3 Фf2+ 38.Kph1 Фxf3+ 39.Kpg1 Фf2+ 40.Kph1 Ce5+! 37...Фf2!+; b) 35.Фd5 b6 36.Ce4 Kf6 37.Фf7 bxa5 38.Txe3 Фd4; 35...Фf2+ 36.Kph1 Фh4+! 34.Ce4? [34.Фe7!] 34...Kf6, 35.g3 Фg4! 36.Cb4? [36.Tf3 Kxd5 37.Txf8+ Cxf8 (37...Kxh8 38.Фxd5 Ke6 39.Фxe6 Фxe6 40.Cxe6 bxa5 41.Kpg2+) 38.Фxd5 Kpg7 39.Ce3+ Kph6 40.Cf6! Ke7 41.Cxe7 Cxe7 42.Ce2 Фxe2 43.Фe6+; 36.Фd1! Фxe6 37.Фd8d4] 36...Kxd5 37.Фxd5 Te8! 38.Txe3 Txe4 39.Te8+ Cf8 [39...Kf8 40.Cxf8 Te1+ 41.Kpg2 Te2+ 42.Kph1+ 40.Txf8+? [40.Cd6! Te1+ 41.Kpg2 Kh4+ (41...Td1 42.Ce5+ Kxe5 43.Txf8+ Kpg7 44.Фg8+ Kph6 45.Tf6+ Kge 46.Txxg6+ hxxg6 47.Фh8#) 42.Kpf2 Te2+ 43.Kpf1 Фh3+ 44.Kpe1 Kge2+ 45.Kpd1 Фh5+ 46.Kpxe2 Фxe8 47.Ce5+ Cg7 48.Cxg7+ Kpxg7 49.Фxg2 Фxb5 50.Фb7+ Kpg6 51.Фxa7!] 40...Kxd8 41.Cxh8 Te1+ 42.Kpg2 Фe2+ 43.Kph3 Фh5+ 44.Kpg2 Te2+ 0-1.

38. О.Федоров (2575)-В.Іванюк (2717) [C39]

(Бейн-ан-Зек, 2001 р.)

1.e4 e5 2.f4 exf4 3.Kf3 g5 4.h4 g4 5.Ke5 Kf6 6.d4 d6 7.Kd3 Ke6 8.c3 Kxe4 9.Cxf4 d5 10.Kd2 Cd6 11.Ke5 0-0 12.Kxe4 dxe4 13.Фe2 Фf6 14.Cg5 Фf5 15.Kxe6 Cg3+ 16.Kpd1 bxc6 17.Ce4 Cf2 18.Фe2 Ce6 19.Tf1 g3 20.Cc3 c5 21.Cxf2 Cxe4 22.Фxe4 gxf2 23.Фe2 exd4 24.Txf2 Фe5 25.Фg4+ Kph8 26.Tf5 Фd6 27.Kpe2 d3+ 28.Kpd2 Tae8 29.Te1 e3+ 30.Txe3 Txe3 31.Kpxe3 d2 32.Tf1 Te8+ 33.Kpf2 Фf6+ 34.Фf3 Фb6+ 0-1.

39. П.Елланов (2558)-М.Туроп (2553) [A16]

(Харків, 2001 р.)

1.Kf3 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 d5 4.exd5 Kxd5 5.b4 Cg7 6.h5 Kxe3 7.bxc3 Kd7 8.e4 e5 9.Ca3 Kb6 10.Ce2 Cg4 11.b6 Cf6 12.0-0 Ce7 13.Ce1 Cf6 14.Ca3 Ce7 15.Cb2! Cxh3 16.Cxh3 Фd3 17.Ce2! Фxe4 18.Cf3 Фe4 19.d3! Фe6 20.e4! 0-0 21.Te1 f6 22.a4! e6 23.a5 Kd7 24.a6! b6 25.d4! Tfd8 26.d5 Фd6 27.dxc6 Ke5 28.Cd5+ Kph8 29.Фf3 Tf8 30.Te2 Фe7 31.Фg3 Cd6 32.Tae1 Tae8 33.f4 Ke6 34.Kph1 Tf7 35.fxe5 Ce5 36.Td1 f5 37.Ted2 Kpg8 38.Фh4 Ce7 39.Фg3 Cb4 40.Tf2 Фe7 41.Tf3 Ce5 42.Ce1 Kpf8 43.Tdfl Фe7 44.Cg5 Kxg5 45.Фxg5 Txe5 46.Cxf7 Kpxf7 47.Txf5+ 1-0.

40. А.Володін (2493)-Р.Поломарьов (2673) [C84]

(Лондон, 2001 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Ke6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.d4 exd4 6.0-0 Ce7 7.Te1 d6 8.Kxd4 Cd7 9.Cxe6 bxc6 10.Ke3 0-0 11.Фf3 Te8 12.b3 Фe8 13.h3 e5 14.Kf5 Cxf5 15.exf5 d5 16.Cg5 e6 17.Te2 b6 18.Ch4 Cd6 19.Cxf6 gxf6 20.Tae1 Фd7 21.Kd1 Txe2 22.Txe2 Te8 23.Ke3 Фe7 24.Kpf1 Фe5 25.Kd1! Перехід у варіант енцикліа "гарний кім, проти плахого слона" 25...Фxe2+ 26.Фxe2 Txe2 27.Kpxe2 Ce5 28.Ke3 Kpf8 29.e4 d4 30.Kf1 b5 31.Kd2 Cd6 32.Ke4 Ce7 33.Kg3 Kpg7 34.b4 Kph6 35.Ke4 Kpg7 36.Kpd3 Kph7 37.Kpe2 Kph6 38.Kph2 Kpg7 39.Kpa3 Cd8 40.Kpa4 Cb6 41.b4 cxb4 42.e5 Ce7 43.Kpxb4 Cf4 44.Kpe4 Ce5 45.Kg3 a5 46.Ke2 1-0.

41. А.Володін (2493)-І.Нараф (2552) [B32]

(Охрид, неміштані Європи, 2001 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Ke6 3.d4 exd4 4.Kxd4 e5 5.Kb5 d6 6.e4 Ce7 7.Kf3 a6 8.Ka3 f5 9.Cd3 f4 10.Ke2 Kh6 11.b3 0-0 12.Ce2 Ce6 13.Ca3 Kph8 14.Фd2! b5! 15.cxb5 axb5 16.Cb2 Cg5 17.Фd1 [17.Cf3? Tb8 (17...b4?) 18.Kd5 Cxd5 19.Фxd5+ (19.exd5 e4) 20.Cxe4 f3 21.Фd1 Kxg2 22.Cxg2 Te8+ 23.Kpf1 Ke5] 17...b4 18.Kd5 Tb8 19.0-0-0 Фd7! 20.Фd2 Kf7 [20...f3? 21.Фxg5 fxe2 22.Tf6! Фf7 23.Txe2 Cxd5 24.exd5 Фxd5] 21.f3 Cd8 22.Kph1 [22.Kcxb4 Kxb4 23.Kxb4 Ca5 24.Cc3 Tfc8 25.Kd5 Txc3 26.Kxc3 Te8 27.Tae1 Фe7 28.Ce4 (28.Kd5? Фg7+!) 29...Cxe4 29.bxc4 Фxc4 30.Фd5 Cxc3 31.Txc3 Фxc3 32.Фxf7+ 22...Ca5 23.Ce4 Kg5 24.Tad1 Фf7 25.Фe2 Фb5 26.Cb5? [26.a4] 26...Ka7 27.Ca4 Ke8 28.a3 Kb6 29.Kxb6 Tf6! 30.Txd6 [30.Kd5? Tb6 31.h3 (31.g4 fxxg3 32.Td2 (32.Kpg1 Cd5 33.exd5 Cb6+!) 32...Cxd5 (32...bxa3 33.Cc3 Cxe3 34.Kxe3 Ch3+) 33.axb4 Kxe4! 34.fxe4 (34.Txd5 Фxb2+ 35.Фxb2 Txb2+ 36.Kpg1 Cb6+!) 0-1.

1.e4 e6 2.g3 d5 3.c2 Kf6 4.Kf3 Cf5 5.exd5 exd5 6.f6b3 f6b6 7.f6xb6 axb6 8.Kc3 Kc6 9.d3 e6 10.Kb5 Cb4+ 11.Cd2 Kpe7 12.Kf4 Cxd2+ 13.Kpsd2 Cg6 14.f4 Ta4 15.e3 b6 16.a3-Ch7 17.Tb1 Ta8 18.h3 Th8 19.g4 Kd7 20.f5 Cg8 21.b4 Kc5 22.g5 Kc5 23.b4 Kxd3 24.Ta1 Kb2 25.Txb2 Kc4+ 26.Kpc3 Kxc3+ 27.Kpd3 Kxf1 28.Cxf1 hvg5 29.hvg5 e5 30.f6+ gxf6 31.gxf6+ Kpxf6 32.Tf2+ Kpe7 33.Kf5+ Kp8 34.Kc3 Ch7+ 35.Kpd2 Te6 36.Cd3 e4 37.Cb1 d4 38.Kxd4 Td8 39.Kec2 Txc2+ 40.Cxc2 Txd4+ 41.Kpc3 Te4 42.b5 Te3+ 43.Kpd4 Txa3 44.Te2 Ta2 45.Kpc3 Tb2 46.Tb2 Cg6 47.Tb8+ Kpg7 48.Tc8 Txb5 49.Tc8 f5 50.Te7+ Kpf6 51.Txb7 Kpg5 52.Kpd4 Te5 53.Ca4 Ta5 54.Ce6 Ta3 55.Txb6 Td3+ 56.Kpe5 e3 57.Tb1 Ch5 58.Tg1+ Cg4 59.Cf3 e2 60.Cxg4 fvg4 61.Te1 Te3+ 62.Kpd4 Kpf4 0-1.

48. Р.Потомарнов (2734)-В.Кривчик (2807) [E46]

(Белк-ан-Зее, 2003 р.)

1.d4 Kf6 2.e4 e6 3.Kc3 Ch4 4.e3 0-0 5.Kge2 d5 6.a3 Ce7 7.exd5 Kxd5 8.Cd2 Kd7 9.g3 b6 10.Kxd5 exd5 11.Cg2 Kf6 [11...e6 12.Te1 Cb7 13.0-0 Kf6 14.Cb4] 12.0-0 Ke4 13.Te1 Ch7 [13...Cf5 14.Kf4 Te8 15.Cb4] 14.0e2 Te8 [14...Kxd2 15.f6xd2 Te8 16.Kf4 e6-] 15.Tf4d1 Cd6 16.Cb4? f6f6 [16...e5 17.dxe5 bxc5 18.Ce1 f6e7 19.Kc3! 16...Cxb4 17.axb4 f6b6 18.b5 a5 19.bxb6 Cxb6 20.Kf4] 17.Kc3 Kxc3 [17...Cxb4 18.axb4! 17...e5 18.dxe5 Cxc5 (18...bxc5 19.Ca5 (19.Kxe4 dxe4 20.Cc3 f6e6-)) 19...f6e6 20.f6b3] 19.Ch3 Te7 20.f6e2 Td8- [18.f6xc3 [18.bxc3 Ca8 19.Cxd6 f6xd6-] 18...e6 [18...e5 19.dxe5 Ce5 (19...f6xc3 20.Cxc3 Txc5 21.e4 Tfe8 22.exd5+)] 20.f6b3 Td8 21.Cc3+ 19.Cxd6 f6xd6 20.b4 Te7 21.a4 Ce8 22.a5 [22.b5 Cg4 23.Te1 Tfe8-] 22...Ca6 23.Ta1 Ch5 [23...Ce4 24.axb6 axb6 25.Cf1 (25.e4 Te8 26.Te1 Tee7-)] 25...b5 26.Ta6] 24.Tdel Te8 25.axb6 axb6 26.Cf1 [26.Ta3 b6 27.Te1 Tee7 28.Cf1] 26...Cxf1 27.Kpxf1 Tb8 28.Ta6 f6d7 29.Kpf1 b6 30.f6a3 Tee8 [30...f6e8 31.f6a2 f6e6 32.Ta1] 31.b4 [31.Ta1] 31...f6f5 32.Ta7 g5 33.b5! [33.hvg5? hvg5 34.f6a6 Kpg7 35.f6f1-] 33...f6f3 34.f6d3 Kph8 35.f6a6 [35.Ta3? Te7 36.f6a6 f6xb5 37.Ta3 f6g6 38.b5 e5 39.dxe5+] 35...Kpg7? [35...f6xb5 36.Tb7 Ta8 37.f6xb6 f6f3 38.b5 Ta2 39.Tf1 Kpg7 40.bxc6 Te2 (40...f6f6 41.f6b3 f6xc6 42.Txf7+ Kpxf7 43.f6xa2+) 41.e7 f6f5 42.f6d6 f6e6 43.Tb6+ 36.b5! e5 [36...f6f6 37.bxc6 Txc6 38.Txf7+ Kpxf7 39.f6a7- f6e7 40.f6xc7+ Kpxe7 41.Txc6 b5 42.Txb6 b4 43.Ta6 b3 44.Ta1+-] 37.dxe5 bxc5 38.f6g6+! [38.f6g6+ Kpf8 39.f6xb6+ Kpg8 40.f6xg5+ Kpf8 (40...Kph8 41.Ta6+-) 41.b6f+-] 1-0.

49. С.Каракин (2547)-О.Костенюк (2456) [B32]

(Бриссаро, 2003 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.a4 cxd4 4.Kxd4 e5 5.Kb5 d6 6.Kf3 a6 7.Ka3 b5 8.Kd5 Kc7 9.e4 Kxd5 10.exd5 10...bxc4 11.Kxc4 Kf6 12.Cc3 Tb8 13.Cc2 Ce7 14.a4 0-0 15.0-0 Cb7 16.Kb6 Kd7 17.a5 f5 18.f3 Kxb6 19.Cxb6 f6d7 20.b4 Cd8 21.Cc3? Cf6 22.Tb1 f6f7 23.Ce4 Tfe8 24.f6d3 Ta8 25.Tfe1K f6b5 26.Cb3? Cg5 27.f6d2? Cxc3+ 28.f6xc3 f6f7 29.f6b6 Cxd5 30.f6xa6! Txc1+? [30...Teb1 31.f6d3 Cxb3 32.Txb3 e4 33.f6e4 fxe4 34.f6e3 f6e6 35.Tbb1] 31.Txc1 Txa6? [31...Tf8? 32.Ca4 f6e6 33.Cc6+ 32.Te8+ f6e8 33.Txe8+ Kpf7 34.Ta8!+-] 1-0.

50. В.Іваницук (2704)-Д.Гектор (2553) [C78]

(Мальмьо, 2003 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 b5 6.Cb3 Cb7 7.d3 Ce5 8.Cc3? d6 9.Cxc5 dxc5 10.e3 0-0 11.f6e2 f6d6 12.Kbd2 Tad8 13.Cc2 Ce8 14.Tfe1 Ke7 15.a4! Kg6 16.g3 Kh5 [16...Cg4] 17.f6e3! Cg4 18.f6g5 f6e6? [18...Kf6] 19.h3!! Тактика на службі стратигії! 19...Cxf3 20.Kxf3 Kf6 [20...f6xh3 21.f6f5! f6xh3 22.exf5 Ke7 23.Txc5] 21.Kph2 Kd7 22.f6e3! Ke7 23.Kd2 Kph8 24.f6e2 Tb8 25.b4 Kc8 26.Kf3 Kd6 27.axb5 axb5 28.Ta6 b6 29.Kpg1 Ta8 30.Tea1 Txa6 31.Txa6 Tb8 32.f6d1 f6e8 33.Ta7 Tb7 34.Txb7 Kxb7 35.f6a1 Kd6 36.f6a6 Kb6 37.Kpg2 g6 38.f6a3 Kd7 39.Cb3! e4 40.dxe4 Kxe4 41.Cxe4 bxc4 42.f6a5! e5 43.Kd2 f6e6 44.f6a4! f5 45.Kxe4 f4 [45...f6e4 46.f6a8+ Kpg7 47.f6e4+-] 46.f6a8+ Kpg7 47.f6d5 f6e7 48.g4 Kpf8 49.Kph3 Kpg7 50.f3 Kpf6 51.Kpg2 Kpg7 52.Kpf1 Kpf8 53.Kpe2 Kpe8 54.Kd6+ Kpd8 55.f6a8+ Kpe7 56.Kb5+ Kpb6 57.e4 Kf6 58.f6b8+ Kpa5 59.Kd4! 1-0.

51. В.Баклан (2600)-А.Войдзіс (2528) [B52]

(Пловдіа, чемпіонат Європи, 2003 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.Cb5+ Cd7 4.Cxd7+ f6xd7 5.0-0 Ke6 6.e3 Kf6 7.d4 Kxe4 8.d5 Ke5 9.Te1 Kxf3+ 10.f6xh3 Kf6 11.e4 e5 12.dxe6 f6e6 13.Kc3 Ce7 14.Cg5 0-0 15.f6h3 b6 16.f6xe6+ f6xe6 17.Txe6 Kpf7 18.Ta1 Tfe8 19.Ch4 C8 20.Txe8 Txe8 21.Txe8 Kxe8 22.f4 Ce7 23.Cxe7 Kpxe7 24.Kpf2 b5 25.Kpf3 Kpe6 26.h3 g6 27.g4 hvg4+ 28.Kpxg4 a6 29.Kpg5 Kpf7 30.Kd4! b5 31.b3 bxc4 32.bxc4 a5 33.a4 Kpg7 34.b4 Kpf7 35.Kph6 Kf6 36.Kxd6+ Kpe6 37.Kpxg6 1-0. Зразково проведений конем еніліліа.

52. Н.Рашковський (2518)-Н.Жукова (2462) [A09]

(Москва, 2004 р.)

1.g3 d5 2.Cg2 e5 3.d3 e5 4.e4 d4 5.Kf3 Kc6 6.0-0 f6 7.e3 Cg4 8.h3 Ce6 9.exd4 exd4 10.a3 a5 11.Te1 f6d7 12.b4 Kge7 13.Kbd2 Kd8!? [13...Kc8] 14.Kc4 Kc6 15.Cd2 [15.f6a4! Ta6 16.f6b5 a4 17.Cd2 Ce7... 18.Kc5? Cxc5 19.f6xc5 Cf5] 15...h6! 16.e5 a4 [16...f5? 17.Kd6+ Cxd6 18.exd6 f6xd6 19.Kxe5 Kxe5 20.Cf4 Kd7 21.f6e2] 17.Cb4 Ce7 [17...Kxb4 18.axb4 f6b5 19.h5 (19.Kxd4 exd4 20.f6b5+ Kpd7+-) 19...f6xb4 20.Kh4] 18.Kd2 0-0 [18...f5 19.Kd6+ Cxd6 20.exd6 Kxb4 21.axb4 0-0 (21...f6xd6 22.Txa4 Tb8=) 22.Txe5 f6xd6 23.Ta5= 18...Kxb4? 19.axb4 f6b5 20.b3! a3 21.Kc4 0-0] 19.Kc4 Cxe4 20.dxe4 f6e7 [20...Ke6! 21.Kc3 Cxc5 (21...Kxe5 22.Cxc5 Cxc5 23.Kxa4-)] 22.Kd5 f6d6] 21.Kd6 Kxb4 22.axb4 Cxd6 23.Cd5+! Kph8 24.exd6 f6xd6 25.Txa4 Txa4 [25...Te8 26.b5] 26.f6xa4 f5 27.b5 e4 [27...b6? 28.f6a3 f6xa3 (28...f6f7? 29.Txe5+-) 29.bxa3 e4 30.e5! bxc5 31.Te1+ 28.f6a3 f6b6 29.e5 Te8! 29...Kf7 30.Cxb7 Ke5 31.Td1+ 29...d3 30.f6c3 f6xc3 31.bxc3 Te8 32.Ta1] 30.e6! [30.f6b4 f6e5 31.f6e4 d3] 30...bxc6 31.bxc6 f6e5 32.f6b3 d3 33.h5 Kph7? [33...Ke6 34.Cxe6 f6xe6 35.f6xc6 Txc6 36.Te1 d2 37.Td1 Txc6 38.Txd2=] 34.Kpg2 [34.f6e4 d2 35.Td1 e3 36.Cf3 Ke6] 34...Ke6 35.Cxe6 Txc6 36.f6e4? [36.e7 Te6 37.f6xd3 Txc7] 36...Te7 37.b4 [37.Te1] 37...d2 [37...f4 38.g4 d2 (38...f3+ 39.Kph3 f6b2 40.Kpg3 f6e5+-) 39.Tb1 (39.Td1 e3 40.f6d3+ Kpg8 41.f6e4+ Kph8+-) 39...e3 40.f6d3+ f6e4+ (40...Kpg8+-) 41.f6xc4+ Txc4 42.e7 Te4 43.f6e3 f6e3 44.Kpf3 Te1 45.e8f d1f+-] 38.Td1

23.exd5+—] 20.Cf2 g5 [20...Tfd8 21.fg6 h6 22.Cb6+—; 20...d4? 21.Txb7+! Kpxh7 22.fh5#] 21.Txb7+! [21.Txb7+! Kpxh7 22.fh5+ Kpg8 23.fg6+ Kpb8 24.Td3+—] 1-0.

58. Є. Мірошніченко (2599)-М. Крассенков (2609) [A04]

(Англія, чемпіонат Європи, 2004 р.)

1.Kf3 e5 2.g3 Ke6 3.Cg2 g6 4.0-0 Cg7 5.d3 Kf6 6.c3 0-0 7.a3 e5 8.b4 e4 9.dxe4 Kxe4 10.fxd5! [10.bxc5 Kxe5 11.Cg5 fа5=] 10...Kxe3 [10...fе7 11.bxc5] 11.Kxe3 Cxe3 12.Cg5 fе8 [12...Cf6 13.bxc5+; 12...fе6 13.bxc5+; 13.fхe5 [13.b5 Cxal 14.Txal Ke7 15.fхe5 Kf5; 13.Tae1? exb4 14.axb4 Cxb4 15.Ch6 fе6 16.fh5] 13...Cxa1 14.Txal fе6 [14...f6 15.Ce3 (15.Ch6 Tf7 16.b5 Ke7 17.Kd4 d5) 15...Tf7 16.Td1] 15.Td1 [15.b5 d6 16.fе6 17.Kd4] 15...Te8 [15...fхe2? 16.Tel fh2 17.fhd6! (17.b5 d6 18.fхd6 Ka5 19.Ch6 (19.fхd8+ Kpxf8 20.Ch6+ fг7 21.Cxg7+ Kpxg7 22.Kd4) 19...Ce6 20.fе7 b6 21.Cxf8 Txf8 22.a4 Ch3) 17...b5 (17...fг7 18.fhd2 f5 19.Ch6 fе6 20.fhd5+ Kpb8 21.Kg5+—) 18.Kd2 fе3 19.Ch6 Cb7 20.fхd7+! 16.Td6 fхe2 17.Cf6 Te6 [17...a5 18.fе1 Te6 19.fh6 Txf6 20.Txf6 fhd1+ 21.Cf1 fа1 22.fг4] 18.b5 Txd6? [18...b6! 19.Txe6 fхe6 20.fе3 Cb7 21.Ch8 f6 22.bxc6 fхe6 23.Cxf6 Tf8] 19.fхd6 fхb5 [19...Kb8 20.Ke5 fе1+ 21.Cf1+—] 20.Kg5! fб1+ [20...h6? 21.Kh7! Kpxh7 22.fх8+—; 20...fг5 21.Cd5+—] 21.Cf1 fе1 22.Kxb7! fе8 [22...Kpxh7 23.fх8+—] 23.fх4 Ke7 [23...Kpxh7 24.fх4+ Kpg8 25.fх8#] 24.Ce3! [24.Ce3! fд8 (24...Kf5 25.Kf6+ Kpf8 26.Kxe8 Kpxe8 27.fе5+—) 25.fг6 Kf5 26.fх8#] 1-0.

59. В. Іванчук (2716)-П. Харішрішта (2599) [D26]

(Тріполі, чемпіонат світу, 2004 р.)

1.e4 e6 2.e4 d5 3.exd5 exd5 4.d4 Kf6 5.Kc3 Ke6 6.Cg5 dxe4 7.Cxe4 e6 8.Kf3 Ce7 9.0-0-0 10.Tel a6 11.Cd3 Cd7 12.Tel Te8 13.b4 [13.Cbl Kd5=] 13...Kb4 14.Cbl Ce6 15.Kc5 g6 [15...Cd5! 16.a3 Ke6 17.fд3 g6 18.fе3] 16.fб3 Kbd5? [16...fхd4] 17.Kxc6 bxc6 18.Ka4+ Kd7 19.fг3 Cxg5 20.hxg5 fа5 21.b3 Tfd8 22.Ce4 fд2 23.Ted1 fб4 24.Cxd5! exd5 [24...exd5 25.fд3 a5 26.Kc5+ 25.Te7! Txe7 [25...fб8 26.Td1 e5! 27.Txe8 Txe8 28.Txc8+ fхe8 29.fхe5 fе2] 26.fхe7 fб8 27.Tel fа8? [27...Kpf8 28.Te6 Kpe8=] 28.Te6+— Kf8 [28...fб8 29.fд6 a5 30.fе7+—] 29.Kc5 e5 [29...a5 30.Ta6 fб8 31.fхb8 Txb8 32.Txa5+—] 30.Tf6 exd4 31.fхf7+ Kpb8 32.Txa6 fб8 33.Ta7 fе5 34.Kd3 1-0.

60. Д. Шлеуран (2390)-В. Іванчук (2715) [C77]

(Харків, 2004 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 Ke6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.fе2 Ce5 6.0-0-0 7.e3 d6 8.Td1 Cd7 9.Ce2 Ca7 10.b3 h6 11.d4 Te8 12.dxe5 Kxe5 13.Kxe5 Txe5 14.Cf4 Te6 15.Kd2 fе7 16.Kph2 Cb5 17.fд3 Ce6 18.Cb3 Cxe4 19.Kxe4 Txe4 20.Ce2? [20.Td2] 20...Te2 21.fхb7? [21.Cd3] 21...Kg4+! 22.Kpg1 [22.hxg4 fх4+ 23.Kpg1 Cxf2+ 24.Kpf1 Tae8 25.g3 Cxg3+—] 22...Te8! 23.Cd3 [23.fхa7 Tel+ 24.Txel fхe1+ 25.Txel Txe1#] 23...Tel+ 24.Cf1 [24.Txel fхe1+ 25.Txel Txe1+ 26.Cf1 Cxf2+ 27.Kph1 Txf1#] 24...fе2! [24...fе2 25.Txel fхe1+ 26.Kph1 fг1#] 0-1.

61. А. Волокитін (2638)-Є. Єфіменко (2572) [C86]

(Харків, 2004 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.Ce4 e6 7.Cb3 Kbd7 8.f4 Ke5 9.fд3 b5 10.f5 Cd7 11.Cg5 Ce7 12.e5 dxe5 13.Kc6 Cxe6 14.fхe6+ Kfd7 15.Cxe7 Kpxe7 16.fхe6 fхe6 17.Cxe6! Kxe6 18.0-0-0 Kd4 19.Kd5+ Kpf7 20.ThП+ Kf6 [20...Kpg8 21.fхa8! fхa8 22.Ke7#] 21.fхb7+ Kpg8 22.Ke7+ [22.Kxf6+ gxf6 23.Td3 Ke2+ 24.Kpd1 fе8 25.fе7 fе8 26.fхe8+ Txe8 27.Kpxe2 Kpf7=] 22...Kpf8 [22...Kpf7? 23.Ke6+—] 23.Kf5! Tg8 24.e3 Th8 [24...Ke2+ 25.Kpe2 fе8 26.Kd6 fг6+ 27.Kpd2 Td8 28.Kpxe2+—] 25.fа7 Te8 [25...Ta8 26.fе5+ Kpf7 27.Kpb1 Kxf5 (27...Ke6 28.fхe5+—) 28.Txd8 Txd8 29.Txf5#] 26.Kpb1 fе7 [26...Te7 27.fхa6 Td7 28.exd4 exd4 29.g4+—] 27.fхe7 Txe7 28.exd4 exd4 [28...e4 29.Kd6 Kpe7 30.Kxe4 Kxe4 31.Tf1=] 29.Txd4 Kpf7 [29...Kpe8 30.Td6 Ta7 31.Te6+ Kpf7 32.Kxg7 Kpxg7 33.Txf6#] 30.Td6 Ta8 31.Kxg7! Kpxg7 32.Tdx6 a5 [32...Td8 33.Td2=] 33.a3 [33.b4 b4 34.h5 Te4 35.h6+ Kpg8 36.g3 Tg4 37.Tf3+ 38...b4 34.axb4 axb4 35.Tb6 Te4 36.Tf3 [36.g3 Td8 37.Tel Txe1+ 38.Kpxel Td4 39.Kpe2=] 36...Th4 37.Th3! [37.h3 Td8 38.g4 Td4 39.Tg3 h5 40.gxh5+ Kph7#] 37...Txb3 38.gxh3 Te8 [38...Ta4 39.Kpe2+ 39.Txb4 Te2 40.Tf4 Txb2 41.b4 h5 42.b4 [42.Kpu2 Tg2 43.Kpb3 Tg4 44.Te4 Kpf6 45.Kpb4+ 42...Tg2 43.Kpel Ta2 [43...Tg4? 44.Txg4+ hxe4 45.Kpd2+—] 44.b5 Ta5 45.Tb4! Kpf7 46.b6 Ta8 47.b7 Tb8 48.Kpd2 Kpe6 49.Kpe3 Kpd6 50.Kpf4 Kpe7 51.Kpg5 [51.Kpg5 Th8 52.b8#+ Txb8 53.Txb8 Kpxb8 54.Kpxh5 Kpe7 55.Kpg6 Kpd7 56.h5+—] 1-0.

62. А. Волокитін (2652)-В. Бабуня (2571) [C85]

(Київ, XXXVI Олімпіада, 2004 р.)

1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 e6 6.Ce2 Ce7 7.0-0-0 8.f4 a6 9.a4 Ke6 10.Ce3 fе7 11.Kph1 Te8 12.fд2 Tb8 13.a5! N Kxa5 14.e5 dxe5 15.fхe5 Kd7 [15...fхe5 16.Cf4+—] 16.Cf4 Ke4 [16...Kxe5? 17.Keb5 (17.Ke4 b6 18.fе3 f6 19.e3) 17...axb5 18.Kxb5 fе5 19.Txa5 Td8 20.fе1 f6] 17.Cxe4 fхe4 18.b3 [18.fд2 Tf8 19.Ke4 fд5 20.fе3 Ke5=] 18...fб4 [18...fе5 19.fд2 b6 20.Ke4 fд5 21.Tae1] 19.Ta4 fб6 20.fд2 Ta8 [20...Ce5 21.Ce3 Tf8 [21...f6 22.fг3 g6 22.Ce3] 21...Te7 22.fг3 f6 23.fхf6 Tf7 24.Kf3] 21.Ce3 Tf8 [21...f6 22.fг3 g6 23.Kdb5 fе6 (23...fд8 24.Ke7! fхe7 25.fхf6+—) 24.Te4 axb5 25.Txc6 bxc6 26.fхf6+ 22.Kf5! fд8 23.Kxe7+ fхe7 24.Ke4 Kxe5 [24...b5 25.Ta1 Cb7 (25...a5 26.fг3 Kpb8 27.Cg5+ 26.Cg5 fб4 27.Kd6 Ce6 28.fг3+ 25.Ce5 fд8 [25...fе8 26.fг3 Kg6 27.Cxf8 fхf8 28.e4+ 26.Td4 Kd7 [26...fе8 27.Kf6+ gxf6 28.fхf6 Kg6 (28...Kd7 29.Tg4#) 29.Cxf8 Kxf8 30.Td8+—; 26...Cd7 27.fг3 Kg6 28.Tfd1+—] 27.Cxf8 fхf8 28.fд2 fе7 [28...f5 29.Kd6 Kf6 30.Kxf5 exf5 31.Td8 Ke8 32.Tel+—] 29.Kd6 Kf6 30.Kf5! exf5 31.Td8+ Ke8 32.Tel 1-0.

63. О. Морозевич (2758)-В. Іванчук (2705) [C12]

(Київ, XXXVI Олімпіада, 2004 р.)

1.e4 e6 2.d4 d5 3.e5 Cf5 4.f4! e6 5.Kf3 e5 6.Ce3 exd4 7.Kxd4 Ke7 8.Cb5+ Kd7 9.0-0 a6 10.Ce2 g5! 11.g4? gxf4 [11...Ce4 12.f5! 12.gxf5 Kxf5! 13.Kxf5 (13.Cf2 Tg8+! (13...fг5+ 14.Kph1 Kg3+ (14...Kxe5 15.Tg1) 15.Cxg3 fг3 16.Tg1+ 14.Kph1 Kg3+! 15.Cxg3 fг3 16.Tg1 Kxe5 17.Tg3 Tg3 18.hxg3 fг5 19.Kpg2 Cd6] 13...fхe3 14.Kc3? [14.Kd6+ Cxd6 15.exd6] 14...Tg8+ 15.Kph1

Фг5 16.Сf3? [16.Кg3 Фхе5 а) 16...Кхе5 17.Фd4!; б) 16...0-0-0 17.Тх7 h5 18.Схb5 Се5 (b) 18...Кхе5 19.Фd4! 19.Фе2 Кхе5;] 16...Кхе5 [16...Фхf5? 17.Сb5=] 17.Фе2 [17.Схd5? 0-0-0-; 17.Кхd5? 0-0-0-;] 17...Фхf5 [17...exf5 18.Кхd5 Сd6 (18...0-0-0 19.Тg1 Кg4 20.Фg4+ Крb8 21.Фe7+ Крa7 22.Фb6+ Крb8) 19.Тg1 Кg4 20.Кхе3 0-0-0 21.Кхf5 h5] 18.Схd5 Фh3! [18...Фg4 19.Фхе3 Фg5 (19...0-0-0 20.Сe4? 20.Тg1 exd5 21.Тхg4 Кхg4 22.Фd4!) 20...f5 21.Тg1] 19.Схb7 Та7 20.Сf3 [20.Сg2 Фg4 (20...Фb4?) 1 20...Сh6 [20...Сe7 21.Фхе3 (21.Тad1 f5) 21...Кхf3 22.Фхf3+ 23.Тхf3 Тd7; 20...Сe5 21.Кe4 Се7 22.Фхе3 Кхf3 23.Фхf3 Фхf3+ 24.Тхf3 f5] 21.Кe4 Крe7 [21...Тg6! 22.Сh5 Тg7 23.Тad1 (23.Тf6 Сg5) 23...Крe7 24.Кf6 (24.Тf6 Фh4!) 24...Фh4 (24...Тe7! 25.С3 Тe4) 25.С3 Сf4] 26.Тd4 Фхf6 27.Тхf4 Фg5] 22.Фe1 f5 23.Фb4+ Крf7 24.Фd4? [24.Кd6+! Крf6 25.Кe4+ Крf7 26.Кd6+!] 24...Кхf3 25.Фf6+ [25.Фh4+ Крg6 26.Тg1+ Сg5 27.Тхg5+ Крb6! (27...Кхg5 28.Кхg5 Крхg5 29.Тg1+ Крb6 30.Тхg8 Фf1+ 31.Тg1 Фf3+ 32.Тg2=) 28.Тh5+ (28.Фe7 Кхg5) 28...Фхh5 29.Фхе3+ Тg5!-+] 25...Крe8 26.Фхе6+ Крf8 27.Фf6+ Тf7 28.Фd6+ Крg7 29.Тg1+ Крb8 30.Кf6 0-1.

64. В.Вануш (2705)-Т.Пугачов (2663) [B32]

(Казань, XXXVI Олимпиада, 2004 г.)

1.e4 e5 2.Кf3 Кe6 3.d4 exd4 4.Кхd4 e5 5.Кb5 d6 6.Кf3 a6 7.Ка3 b5 8.Кd5 Кeе7 9.Кb4!? Сd7 10.e4 a5 11.Кbс2 Кf6 12.Кхb5 Схb5 13.exb5 Кхе4 14.Сe3 d5 15.b6 f5 16.Фe2!? Крf7 17.0-0-0! Фd7 18.Крh1 Фe6 19.f3 Кd6? 20.f4 Кe4 21.fxe5+- Тh8 22.g4 f4 23.Фf3 g5 24.Схе4 dxe4 25.b4 Фe6 26.e6+! Крg6 27.Фf2 Фхе6 28.Сd4 Сg7 29.hxg5 Тhд8 30.Тdе1 Фd6 31.Сe5 Фd2 32.Тe6+ 1-0.

65. П.Евменов (2629)-Р.Кеминичи (2608) [E94]

(Казань, XXXVI Олимпиада, 2004 г.)

1.d4 Кf6 2.e4 g6 3.Кf3 Сg7 4.e4 0-0 5.Кf3 d6 6.Сe2 e5 7.0-0 Фe8 8.dxe5 dxe5 9.b4 Фe7 10.b5 e6 11.Фh3 Тd8 12.Сa3 Фe8? N 13.Тfд1 Тxd1+ 14.Тxd1 Кbд7 [14...Сg4 15.bxc6 Кxc6 (15...bxc6 16.Фb7 Кbд7 17.Фхе6+) 16.Кd5!+ (16.Фхb7 Тb8 17.Фa6 Кd4) 15.bxc6 bxc6 16.Сd6! Кh5 [16...Сf8 17.Фa3 a5 18.e5 Сa6 19.Сха6 Тха6 20.Фa4 (20.Кd2 Схd6 21.exd6 Фb8! 22.Кe4 Фb4) 17.e5 [17.g3 Кf8 18.e5 Кe6] 17...Кf4 [17...Кf8 18.Сe4 Сe6 19.Тb1+! 18.Сe4 Кf8 19.g3 К4e6 [19...Сg4 20.gxf4 Схf3 21.Тd3 Сg4 22.fxe5 Схе5 23.Схе5 Фхе5 24.Фb7+-] 20.Кe2!+ Кd8 [20...Кd4 21.Кexd4 exd4 22.Кхd4 Фхе4 23.Схf7+-] 21.Фe3 [21.Схе5 Схе5 22.Кхе5 Фхе5 23.Тхd8 Тb8 24.Фf3 Сe6 25.Схе6 (25.Тхb8 Фхb8 26.Схе6 Кхе6) 25...Тb1+ 26.Крg2 Фхе6] 21...Кd7 22.Кe1! Кe6 [22...Кb7 23.Кg5] 23.Кd3 Кd4 24.Кхd4 exd4 25.Фb3 Кf8 26.e5 Сg4 27.Тb1 Кe6 28.f4 Сf5 29.Фb7+- Сf8 30.Тe1 [30.Сb8 Схd3 31.Схd3 Кхе5 32.Фхa8 Кхd3 33.Фха7 c5] 30...a5 [30...Фe8 31.Сu6!] 31.Кf2 h5 [31...Кхе5 32.Схе5 Схе5 33.Схf7+-] 32.h3 Схd6 [32...Сh6 33.g4 hxg4 34.hxg4 Схd4 35.gxf5 Сxe1 36.fxe6 fxe6 37.Кe4] 33.exd6+- Тb8 34.Фa7 [34.d7 Фf8 35.Фхе6 Фa3] 34...Тa8 35.Фe7 Фхе7 36.dxe7 Тe8 [36...Кg7 37.g4 hxg4 38.hxg4 Сe6 39.Кe4+-] 36...d3 37.g4 hxg4 38.hxg4 Кхf4 39.gxf5 Кe2+ 40.Крf1 Кxe1 41.fxg6+-] 37.g4+- hxg4 38.hxg4 Кхf4 39.gxf5 gxf5 40.Тd1 e5 41.Кd3 Кхd3 42.Тхd3 Тхе7 43.Та3! Тхе5 44.Тхa5

Крg7 45.Крf2 Крf6 46.Тb5 Крg5 47.a4 Крf4 48.a5 Тe3 49.Тb3 Тe7 50.a6 f6 51.Тb7 Тe3 52.a7 Та3 53.Тe7 1-0.

66. В.Совко (2570)-С.Карпачев (2576) [B91]

(Казань, XXXVI Олимпиада, 2004 г.)

1.e4 e5 2.Кf3 d6 3.d4 exd4 4.Кхd4 Кf6 5.Кe3 a6 6.g3 e5 7.Кb3 Се7 8.Сg2 h5 9.0-0 Кbд7 10.Сd2 0-0 11.a4 b4 12.Кd5 Кхd5 13.exd5 a5 14.c3 bxc3 15.Сxc3 Фb6 16.Та3 f5 17.Тe1 [17.Фd2 Сd8] 17...Сd8 18.Кd2 Сa6 [18...f4 19.g4 Сa6 20.Кe4 Тb8!] 19.Кb3 Сb7 20.Кd2 Тe8 21.Кb3 [21.Тb3 Фa7 22.Фe2 Фa8] 21...Фa7 22.Фd2 Та8 23.Кe1 [23.Тaа1 Сb6 24.Сh3 Кf6 25.Схf5 Кхd5] 23...Кf6 [23...Сb6 24.b4 Кf6 25.bxa5 Се5 26.Сb4 e4] 24.b4 Кe4! 25.Схе4 [25.Фb2 Кхf2 26.Сd4 Фхd4 27.Фхd4 exd4 28.Крхf2 axb4+-] 25...fxe4 26.bxa5 Сg5! 27.Фa2 [27.Фхg5 Фхf2+- 28.Крh1 e3+-] 27...e3 [27...Фe5 28.a6 Схd5 29.Сb4 Фхb4 30.Фхd5+- Крb8+-] 28.f3 [28.Кd3 Сa6 29.Схе5 Схd3+-] 28...e2+ 29.Крg2 Тхf3! 30.Фхе2 [30.Крхf3 Фe3+ 31.Крg2 [31.Крg4 Се8+ 32.Крh5 g6+] 31...Фe4+ 32.Крf2 Тf8+ 33.Крg1 Се3#] 30...Схе1 [30...Схd5 31.Фхf3 Схf3+ 32.Крхf3 Тf8+-] 31.Крхf3 [31.Сd4 Фхd4 32.Тхf3 Сg5 33.Тd1 Фха4+-] 31...Сха3 [31...Схd5+ 32.Крg4 (32.Фe4+-) 32...Фd7+ 33.Крh4 g5+ 34.Крh5 Фh3#] 0-1.

67. П.Евменов (2629)-Л.Хариш (2565) [E97]

(Казань, XXXVI Олимпиада, 2004 г.)

1.d4 Кf6 2.e4 g6 3.Кe3 Сg7 4.e4 d6 5.Кf3 0-0 6.Сe2 e5 7.0-0 Кe6 8.d5 Ке7 9.b4 Кh5 10.Тe1 f5 11.Кg5 Кf6 12.Сf3 [12.f3] 12...e6 13.Фh3 h6 14.Кe6 Схе6 15.dxe6 Фe8 16.b5! N Фхе6 [16...e5? 17.Кd5+- Фхе6 18.Кe7] 17.Сa3 Крb7? [17...Тad8 18.Тad1; 17...e5! 18.exf5 gxf5 (18...Кхf5 19.Схb7 Кd4 20.Фa4 Та8 21.Сe4 Кхе4 22.Кхе4 Тf7 23.Сb2) 19.Схb7 Та8 20.Сf3 e4] 18.Тad1 Тfд8 [18...Тad8 19.bxc6 bxc6 20.Фa4] 19.bxc6 bxc6 [19...Кхе6 20.exf5 Фхf5 (20...gxf5? 21.Фхb7...Кd4? 22.Тхd4+-) 21.Фхb7 Кd4 22.Схd6!+ 20.Фa4 Таe8 21.Фa6! [21.Тd2 d5! 22.exd5 exd5 23.Схе7 Фхе7 24.Кхd5 Кхd5 25.Схd5 e4] 21...Кe8 [21...fxe4 22.Кхе4 (22.Схе4 Кхе4 23.Кхе4 d5 24.Схе7 Фхе7 25.exd5 exd5 26.Тхd5 Тхd5 27.Фхе8 Фb4 28.Фe1) 22...Кхе4 23.Схе4 Тe7 (23...e5 24.Фха7) 24.Сb4 (24.Тd3 e5) 24...Тeс8 25.Фха7 Кf5] 22.Тe1 Фf7 [22...Кe7 23.Фха7 Фхе4 24.Кd5!+ 23.Тeд1 fxe4? [23...Тd7 24.Тd2 (24.e5 d5 25.exd5 e4) 24.Схе4 Ке7 25.Фха7 d5 [25...Кf5 26.Схе6 Фхе4 27.Кd5 Фa6 28.Фха6 Кха6 29.Сh7+! 26.Фb7!+ [26.exd5 Кхеd5 (26...exd5 27.Фb7!)] 26...Тf8 [26...d4 27.Ка4 Кf5 28.Кb6 Тb8 29.Фхе6; 26...Фe6 27.exd5 Кхеd5 28.Фb3 Тb8 29.Фe4+] 27.Схе7 Фхе7 28.exd5 exd5 29.Кхd5 Кхd5 30.Фхd5 Фa7 31.Фd2 Тeд8 32.Фe2 [32.Фe2?] 32...Тd4 33.Тхd4 Фхd4 [33...exd4 34.b4 d3 35.Схd3 Сd4 36.Фg4] 34.b4! Тf8 35.Тe1 Сf8 [35...Крg8 36.g3 (36.Схg6 Тхb4 37.Сe4 Тf4 38.Фe2+) 36...Тf6 37.Фe2; 35...Тхb4? 36.g3+-] 36.g3 Тf6 37.f5 Се5 38.Тf1 Крg7 39.hxg6+- Тf8 40.Крg2 Тf6 41.f3 Тb6 42.Тd1 Тb2 43.Тхd4 Тхе2+ 44.Крf1 Схd4 45.Крe2 h5 46.a4 Сb6 47.Крf1 Се7 48.Крg2 Крb6 49.Крb3 Сd8 50.g4 h4 51.g5+- Схg5 52.a5 Крg7 53.a6 Се3 54.Крхb4 Крf6 55.Крg3 Сa7 56.Крg2 1-0.

68. O. Moiseenko (2653)-Г. Гюпрание (2612) [D38]
(Ieniuta, 2004 p.)

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Kc3 Cb4 4.Kf3 Kf6 5.exd5 exd5 6.Cg5 h6 7.Ch4 g5 8.Cg3 Kc4
9.Kd2 Kxc3 10.bxc3 Cxc3 11.Tc1 Cb2 [1...Ca5] 12.Cxc7 Qd7? [12...Qe7
13.Cd6 Qe6 14.Tb1] 13.Tb1 Cc3 14.Cc5N 0-0 15.Tb3 Ca5 [15...Qe6 16.e3]
16.h4 Kc6? [16...g4 17.e3 Kc6 18.Cf4 Qe6 19.Ce2] 17.hxg5 Kxe5 18.dxe5 Qe7
[18...hxg5 19.e3 (19.Tb3 Qf5)] 19.e3 [19.gxh6 Qxe5 20.e3+] 19...Qxe5 20.f4
Qe7 [20...Qe4 21.Kp2 Cxd2 22.Qxd2 hxg5 23.Qd1! (23.Cd3.) 23...g4 24.Cd3.]
21.Txb6 Te8 22.Kp2! [22.Qa1? d4] 22...d4 23.Kpg1! 25.Qxd4 Cx4 24.Qa1
Te5 25.Kc4+ (25.Kc4+) 24.Qh5 [24.Kc4 Cc3 (24...dxe3 25.Qd4 Ch7 26.Cd3+
) 25.Kd6+] 24...Kpg7 25.e4 [25.Kc4 dxe3 26.Kd6+] 25...Txe4 [25...Cxc4
26.Kxe4 Txe4 27.Tb7+] 26.Kxe4 Cxc4 27.Tb3+ d3 28.Tb7+ [28.Tb8+] 28...Kp8 [28...Cxb7 29.Qxb7+ Kp8 30.Qh8+ Kp7 31.Qf6+ Kp7 32.Txd3+]
29.g6! Cb6+ [29...Qb6+ 30.Kph2 Cxg6 31.Tb8+ Kp7 32.Qe5+] 30.Kph1
Cxg6 31.Qxg6 Qxf4 [31...fxg6 32.Txc7 Cxc7 33.Tb8+] 32.Qg7+ 1-0.

69. C. Tisakov (2617)-B. Ivanuk (2705) [C24]
(Oskan, 2004 p.)

1.e4 e5 2.c4 Kf6 3.d3 Cc5 4.Kf3 0-0 [4...d6; 4...Kc6] 5.Cg5 d6 6.Kb2 Cc6
[6...h6 7.Ch4] 7.e3 Kbd7 8.b4? [8.0-0 h6 9.Ch4 Qe7] 8...Cb6 9.Cxe6 fxe6
10.Kc4 h6 11.Cd2 [11.Ch4 Qe8 12.0-0 Kh5 13.a4 a5] 11...d5 12.Kxb6 axb6
13.Qe2 e6 [13...Qe8 14.0-0 Qg6 15.Tf1 b5 16.exd5 exd5 17.Kxe5 Kxe5 18.Qxe5
Qxd3+] 14.0-0 Qe7 [14...Qe8 15.a4 Qg6 16.Tf1 Tae8 17.a5] 15.Kel! [15.Tf1
Tae8 16.a4] 15...b5! 16.Kc2 dxe4 [16...Ta4 17.f3 Tfa8 18.a3 Kh5] 17.dxe4 Kb6
18.Tfd1 Ta4 [18...Tfd8] 19.f3 Tfa8 20.a3 Kc4 21.Ce1? [21.Kc3? Kxa3 22.Ce1
21...Kd7 22.Tb1 Kdb6 23.Td3 Kph7 24.h3 [24.Ce3? Kxa3 (24...Kxe3 25.Qxe3
Kc4 26.Qe1 Kxa3 27.Kxa3 Txa3 28.Tbd1 Qf7 29.Qg3 (29.Td7 Qg6 30.Txb7 Ta2
31.Qg3 Te2 32.Te7 Ta2)) 25.Kxa3 Txa3 26.Tbd1 (26.Cxb6 Qxb6+ 27.Qf2
Qxf2+ 28.Kpxf2 Ta2+ 29.Kpg3 Te2) 26...Ta2! (26...Kc4 27.Td7 Qe8 28.Qe1
(28.Te7 Ta1 29.Ce1 T8a2) 28...Ta1) 27.Qe1 Te2] 24...Td8 25.Ta1 Tda8? [25...Txd3
26.Qxd3 Ta8] 26.Td1 T4a6 27.Qe1 Td8 28.Ce3 Txd1 29.Txd1
[29.Qxd1 Ka4 30.Qe1 Kxb2] 29...Kb2! 30.Tb1 [30.Td2 Kc4 31.Te2 Qd6]
30...K6e4 31.Qe2 Ta8! 32.Cf2 [32.Ce1 Ka4] 32...Td8 33.Ce1 Td3 34.Ka1?
[34.Ta1 Qd8] 34...Te3!+ 35.Qe2 Kd3 36.Cf2 Kxa3 37.Qd2 [37.Qa2 Kxf2
38.Qxa3 Kd3+] 37...Kc4 38.Qxe3 Kxe3 39.Cxe3 Qe8 [39...e5+] 40.Kb3 b6!
41.Cxb6 Qa6 42.Cc3 Qa2 43.Kd2 Qe2 44.Kph2 Qxc3 45.Kf1 Qe2 46.Ta1
Kxb4 0-1.

70. P. Potomarov (2700)-C. Bapen (2675) [C11]
(Xaam-Mandicea, Kyivok entry, 2005 p.)

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 Kf6 4.e5 Kfd7 5.f4 e5 6.Kf3 Kc6 7.Cc3 a6 8.Qd2 b5 9.a3
Cb7 10.g3 Qa5!K [10...Qb6] 11.Ta2? [11.Tb1 b4 12.axb4 Qxb4 13.Cg2 Kc6
14.b3 Te8; 11.Cg2 b4 12.Kc2 exd4 ... 13.Kexd4 bxa3 14.c3 axb2 15.Qxb2 Qe7
16.0-0 Ce5] 11...Te8 12.Cg2 b4 [12...Qb6 13.Kc2] 13.axb4 Qxb4 14.0-0 exd4?
[14...Kb6! 15.Qf2 (15.b3 exd4 16.Kxd4 Ce5 17.Kxe6 Txc6) 15...Ke4 16.Ta4
Qxb2! 17.Tb1 Qxc3 (17...exd4 18.Txb2 dxe3 19.Qe1 Kxb2 20.Qb1 Kxa4

21.Qxb7+)] 18.Tb3 Qxb3 19.exb3 Kxc3 20.Qxe3 exd4 21.Qd2 Ce7 [21...a5
22.f5] (22.Cf1 Cb4 23.Qd1 0-0 24.Cd3 h6) 22...exf5 23.Qg5] 22.Cf1 (22.Ch3 0-0
23.f5 f6) 22...0-0 23.b4 (23.Cxa6 Cxa6 24.Txa6 Kb4 25.Ta5 Te2 26.Qxd4 Tf8)
23...Tb8 24.Kxd4 Kxd4 25.Qxd4 Ce6 26.Txa6 Txb4 27.Qf2 Te8 28.Tb6+]
15.Kxd4 Kxd4 16.Cxd4 Ce5 17.Td1 Cxd4+ 18.Qxd4 Tcd 19.Qf2! [19.Qa7 Kp7
(19...Qe5+ 20.Qxe5 Kxe5 21.Cf1 (21.Ta5 Kd7 22.Cf1 Tb4 23.Cxa6 Cxa6 24.Txa6
Txb2 25.Ta8+ Tb8 26.Txb8+ Kxb8) 21...Tb4 22.Qe2) 20.Cf1 Qe5+ 21.Qxe5+
Txe5 22.Cxa6 Cxa6 23.Txa6 Tb8] 19...0-0 20.Cf1 Te7 21.Qd4 a5? [21...Qe7
22.Cxa6 Cxa6 23.Txa6 Tb8 24.Td6! ... Qe8 25.Ta1 Te4 26.Qa7!h] 22.Qxb4!
axb4 23.Kb5 Txe2 24.Kd4+ Txe8 [24...Te7 25.Ta7 Ta8 26.Txa8+ Cxa8 27.Ta1
Cb7 28.Kb5] Te2 29.Ta7 Ce8 30.Kd6+! 25.Ta7 Kc5 26.Tc1 Ca8 27.Ca6!
[27.Txa8 Txa8 28.Txe5 Ta2] 27...Kxa6 28.Txe8 Txe8 29.Txa6 g5 30.b3! [30.fxg5
Cb7 31.Tb6 Te4] 32.Kb5 Ce6 33.Kd6 Te1+ 34.Kp2 d4] 30...gxh4 31.Lgxh4 Cb7
32.Tb6 Te7 33.Kp2 Ce8 34.Te6!+ Txe6 35.Kxe6 Cb7 [35...Kp8 36.Kp3 Cb7
37.Kxb4 Kp7 38.Kp4 Kp7 39.Kp5 Kp7 40.Kc2 Ca6 41.Kd4 Cu3 42.b4 Kpb7
(42...Cg6 43.Kb5+ Kpb7 44.Kd6+ Kp7 45.b5 h6 46.b6+ Kpb8 47.h3 Ch5 48.f5
Kpb8 49.fxe6 fxe6 50.Kb5 Kpb7 51.Kd4 Cf7 52.Kc6) 43.Kc6 (43.b5) 43...Kp7
44.Kc7+!] 36.Kxb4 d4? 37.Kc2 d3 38.Kb4 d2 39.Kp2 Kpg7 40.Kpxd2 Kpg6
41.Kp3 Kpf5 42.Kd3 Ce6 43.b4 Kpg4 44.Kf2+ Kpf5 45.h3? [45.Kd1 Kpg4
46.Kc3 Kpb3 47.b5 Ca8 48.Kc4 h5 (48...Kpxh2 49.Kf6 h6 50.Kg4+...) 49.Kg5+
Kpxh2 50.Kp2+] 45...h5 46.b4 Ca4 47.Kp3 Ce6+ 48.Kpg3 Ca4 49.Kd3 Ce6
50.Kel f6 51.Kf3 fxe5 52.Kxe5 Ca4 53.Kc4 Kpf6 54.Kpf3 Cb5 [54...Ce6+
53.Kp3 Ca4 56.Kd6 e5 57.Kc4+ Kpf5 58.Kg3+ Kpg4 59.f5+] 55.Kd6 Ce6+
56.Kp3 e5 57.h5 1-0. Хрестоматійний ендшпіль.

71. С. Карягин (2655)-М. Мезауин (2560) [C19]
(Берг Шеня, 2005 p.)

1.e4 e6 2.d4 d5 3.Kc3 dxe4 4.Kxe4 Cf5 5.Kg3 Cg6 6.h4 h6 7.Kf3 Kd7 8.h5 Ch7
9.Cd3 Cxd3 10.Qxd3 e6 11.Cf4 Qa5+ 12.Cd2 Cb4 13.c3 Ce7 14.c4 Qe7 15.0-0
Kg6 16.Kpb1 0-0 17.Tc1 Tfe8? 18.Kc5 Cd6K 19.f4 Tad8 20.Qf3 e5
21.Kxd7 Txd7 22.d5! exd5 23.Txe8+ Kxe8 24.exd5 Cf8 25.Cc3 Kd6? 26.Ce5
Qd8 27.Cxd6! Cxd6 28.Kf5+ Qf6 29.Qe4 Td8 30.g4 b5 31.Td2! e4 32.Tg2!
Kp8 [32...g6 33.hxg6 fxg6 34.Kd4 Cx4 35.Qe6+] 32...a5! 33.Te2! Kpg8
[33...Ce5 34.g5 hxg5 35.fxg5 Qxg5 36.d6 Qf6 37.d7 Qe6 38.Qg4 Qf6 39.Kxg7
Ce7 40.Kf5 Txd7 (40...Qg5 41.Qe4 Txd7 42.Tc1+) 41.Tg2+] 34.g5! hxg5
35.fxg5 Qxg5 36.h6!+ [36.Tg2 Qf4] 36...e3 [36...g6 37.Kxd6] 37.Tg2 Qh5
38.Tvg7+ Kp8 [38...Kp8 39.Kc3 Qxh6 40.Tg4] 39.Qg4 Qh1+ 40.Kp2 Qh2+
41.Qg2 1-0.

72. С. Карягин (2635)-Т. Радзюбон (2673) [B33]
(Варшана, 2005 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 e5 6.Kdb5 d6 7.Cg5 a6 8.Ka3 b5
9.Kd5 Ce7 10.Cx6 Cx6 11.c3 Cg5 12.Kc2 Kc7 13.h4 Ch6 14.a4! bxa4
15.Kc4N [15.Txa4] 15...Cd7 16.Txa4!! [16.Kxe7! Qxe7 17.Kd5 Qd8 18.Txa4]
16...Kxd5 17.Kxd5 Cxd4 [17...a5 18.b4] 18.Qxa4+ Kp8 19.b4! a5 20.b5 Tb8
[20...g6 21.b6] 21.g2! g6 [21...Qe8! 22.Cd3 Qe5 23.0-0] 22.Ch3 Kpg7 23.0-0

Ti8 24.Ta14 Kp8 [24...f5 25.exf5 gxf5 26.Cx15] 25.Фxa5 Фе8 26.e4 f5 [26...Ta8 27.Фxa8 Фxa8 28.Txa8 Txa8 29.b6+] 27.Фe7 Фf7 [27...Te8 28.Фxa6 Txa6 29.exf5 Фxb5 30.Ta7+] 28.exf5 Фxe7 29.Kxe7 gxf5 30.Ta6+ Tf7 31.Kd5 C8 32.Te6 f4 33.Ce6 Tg7 34.g4 Te8 35.Cf5 Ce7 36.h5 Cg5 37.b6 e4 38.Te8 Txe8 [38...Td8 39.Ke7! Txe8 40.Kxe8 e3 41.Kp1] 39.Cxe8 e3 40.fxe3 fxe3 41.b7 1-0.

73. О. Морозович (2741)-П. Пономарев (2700) [B63] (Beim-nur-3ec, 2005 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Ke3 Ke6 6.Cg5 e6 7.Фd2 Фb6 8.Kb3 Ce7 9.0-0-0 0-0 10.f3 a6 11.g4 Td8 12.Cf4K d5! 13.e5 Kd7 14.Ce3 Фе7 15.f4 b5 16.Фf2?! [16.Ke2 Kb6 17.Ke4 Ke4 18.Ф2 Cb7] 16...Tb8 17.Kd4 Kxd4 18.Cxd4 Ke5 19.Kpb1 b4 20.Ke2 a5 21.Kg3 a4 22.Cd3 b3 23.exb3 axb3 24.a3 Фa5 25.Kh5 [25.f5 Kxd3 26.Txd3 Ca6 27.Te3 Td8] 25...Ke4 26.Cxe4 [26.Фe3 Cxa3! 27.bxa3 Фxa3 28.Фe2 b2-+ 29.Cxe4 dxe4 30.Cxb2 Txd1+ 31.Txd1 Ca6 32.Фe2 Cd3 33.Txd3 exd3 34.Фd2 Фb3-+] 26...dxe4 27.Ce3 Фе7 28.f5 Ca6 29.Kf4 Cg5! [29...Cxa3 30.fxe6] 30.b4 [30.fxe6 Cxf4 31.Txd8+ Txd8 32.Фxf4 fxe6] 30...Cxf4 31.Фxf4 [31.Txd8+ Фxd8! 32.Фxf4 Фd3+ 33.Kpa1 e3!+] 31...Cd3+ 32.Kpa1 Ta8!-+ 33.Cb4 Td4 34.Фd2 [34.Txd3 Txd3 35.Фxe4 Td8 36.Cd6 Фe2-+] 34...Фxe5 35.Фe3 Фd5 36.fxe6 fxe6 37.Фe5 Te4 38.Фe7 [38.Фxd5 exd5 39.Cd6 Ta6 40.Cd4 Te2-+] 38...Tae8 39.h5 T4e7 40.Фd6 [40.Фh4 Фd4] 40...e3 41.Фxd5 exd5 42.Ce3 Ce2 43.Td4 [43.Txd5 Cf3-+] 43...Te4 44.Txe4 Cxe4 45.g5 d4! 46.Cxd4 e2 47.h6 Td8 48.g6 Txd4 0-1.

74. А. Волоткин (2652)-П. Хаба (2520) [B48] (Hiaschuna, 2005 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 e6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Ke6 5.Ke3 Фе7 6.Ce3 a6 7.Фd2 Kf6 8.0-0-0 Cb4 9.f3 Ka5 10.Kpb1 Cxe3 11.bxc3 d5 12.Kb3 Ke4 13.Cxe4 dxe4 14.Kc5 Cd7 [14...0-0?!] 15.Фd6 0-0-0 [15...Фxd6 16.Txd6 0-0-0 17.Td4] 16.Фxe7+ Kpxe7 17.Td4 Cb5 18.a4 Txd4 19.exd4! Ce6 20.a5 [20.Kpb2 Kd7] 20...Kd7 21.Cf4+ Kpe8 [21...e5? 22.Kxd7 exf4 23.Ke5+] 22.Cd6 Kxe5 23.Cxe5 h5 [23...f5 24.Te1] 24.Kpb2 Tb6 25.Td1 [25.Kpc3 Tg6 26.Tg1 f5 27.d5 exd5 28.exf5 Tg5 29.g4 d4+] 25...Tg6 26.Td2 Cb5 27.Kpe3 Kpd7 28.d5 e5 [28...exd5?! 29.exd5-+] 29.h4! f6 30.Kpb4 Tg3 [30...e3 31.Kpxe3 (31.Tf2+) 31...Cf1 32.Td1 Cb5 (32...Cxe2 33.Tg1+) 33.Tg1+] 31.Cg1 [31.e3 g5] 31...Kpd6 [31...e3 32.Kpxe3 (32.Tf2 g5 33.hxg5 (33.Ch2 gxf4 34.Kpxe3 (34.Cag3?? hxg3-+) 34...Tg8) 33...Tg5 34.Kpxe3+) 32...Cf1] 32.Cf2 Tg6 33.e3 Kpd7 34.Ce3 Tg3 [34...Kpd6? 35.g4-+] 35.Kpe5 Kpe7 36.Cg1 Tg6 37.Ce3 Tg3 38.Tb2 Kpd7 39.Kpb6 Kpe8 40.Cg1 Ca4 [40...Kpb8 41.Kpe5 Kpe7 42.Ch2 Tg6 43.f4 exf4 44.Cxf4+ Kpd7 45.g3 Tg4 46.Te2 g5 47.hxg5 fxe5 48.Cd6+ 40...Tg6?! 41.d6 Ce6 [41...Cb5? 42.Txb5 axb5 43.a6 bxa6 44.Kpe6+] 42.Kpe5 Kpd7 43.Td2 Cb5 44.Ce3 Kpe8 [44...Ceb 45.Kpxe4 Cb5+ 46.Kpd5 Cf1 47.Tb2 Cb5+] 45.d7+! 46.Kd6 Kpd8 47.Tb2 Tg6?! [47...Ceb 48.Kpe6 (48.Td2 Cd7) 48...Kpe8 49.Td2 Tg6] 48.Txb7+ f5+ 49.Kpxe5 fxe4 50.fxe4 Te6+ 51.Kpd5 [51.Kpf4? Txe4+ 52.Kpxe4 Ce6+] 51...Ce6+ 52.Kpxe6 Cxb7 53.e5 Cxg2 54.Kpd6 Ce4 55.e6 Ce2 56.Cg5+ Kpe8 [56...Kpe8 57.Kpe7+] 57.Kpe5 Ca4 [57...Cf5 58.Kpb6 Cxe6 59.Kpxa6 Kpd7

60.Kpb7 Cd5+ 61.Kpb8 Kpe6 62.a6 Kpe5 63.a7 Kpe4 64.Cd8 Kpd3 65.Ca5+ 58.Kpxe4 Cd1 59.Kpe5 Cg4 60.Kpd5 [60.Kpd6 Ce2 61.Ce3] 60...Cf3+ 61.Kpd6 Ce2 62.Ce3! Ce4 63.Cd4 g6 64.Kpe5 Kpe7 65.Ce5+ Kpe8 66.Kpf6 Cd3 67.Cb4+ Cf5 68.e4 Ce4 69.Cd2 Cd3 70.e5 Ce4 71.Cg5 Cd3 72.Kpe5 Ce2 73.Kpd6 Cg4 74.e6 Cd3 75.e7 Ce4 76.Kpe7 1-0.

75. Р. Пономарев (2700)-З. Г. Юмешин (2602) [C95] (Москва, 2005 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 Ke6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 0-0 8.e3 d6 9.h3 Kb8 10.d4 Kbd7 11.Kbd2 Cb7 12.Ce2 Te8 13.Kf1 C8 14.Kg3 g6 15.Cg5 b6 16.Cd2 Cg7 17.a4 e5 18.d5 e4 19.b4 exb3 20.Cxb3 Ke5 21.e4? bxe4 22.Cxe4 Фе7 23.Фe2 Teb8 24.a5 Ce8 25.Ce3 Kf4! 26.Tee1 Kpb7 27.Kf1 Cf6 28.Kf3 Фd8 29.Фd2 Cg7 30.h4! h5 31.Kg5+ Kpg8 32.Ta3! Чудовый маневр. Тура готовится до перемены на королевский фланг. 32...Фe7 33.Фd1! Ta7 34.Tae3 Te7 35.Ce2 Tb4 36.Kxb5! Типовой, але красивый удар! 36...gxh5 37.Cxb5 f6 38.Cf7+ Kp8 39.Ke6+ Kpxf7 [39...Kxe6 40.Txe7 Kxe7 41.Txe7 Фxf7 (41...Kpxf7 42.Txe8 Kf8 43.h5 Txe4 44.h6+) 42.Txe8+ Kpe7 43.Фe1] 40.Kxg7 Kpxg7 41.Фh5+ Txe4 42.Ch6+ Kpb8 43.Tg3 1-0. Чиста перемога!

76. Р. Пономарев (2695)-В. Тонанов (2778) [E11] (София, 2005 p.)

1.d4 Kf6 2.e4 e6 3.Kf3 d5 4.g3 Cb4+ 5.Cd2 Ce7 6.Cg2 0-0 7.0-0 e6 8.Cf4 b6 9.Ke3 Ca6 10.exd5 exd5 11.Te1 Ke6!?K 12.Kxd5 [12.Фa4 Cb7=] 12...Фxd5 13.Ke5 Kxd4 14.Cxd5 Kxe2+ 15.Фxe2! [15.Kph1?] Kxd5 16.Фa4 Cb7 17.Фd7 Tab8.] 15...Cxe2 16.Cxa8 Txa8! [16...Cxf1 17.Te7+] 17.Tf1 Cb5 18.Te2! Kd5 19.Tee1 Ce5 20.Cd2 f6? [20...a5 21.Tax5 bxe5 22.Txc5 Tb8 23.Cxa5 f6 24.Kf3 Ce2+] 21.b4! C8 [21...Kxb4 22.Cxb4 Cxb4 23.Te8+ Txe8 24.Txe8+ C18 25.Ke6 Cxe6 (25...a5 26.Kd8!) 26.Txe6! 21...Cxb4 22.Cxb4 fxe5 23.Te8+ Txe8 24.Txe8+ Kp7 25.Cd6 e4 26.Ce5] 22.Kg4 Td8?! [22...Kxb4 23.Te8 Txe8 24.Txe8 Kxa2 25.Kxf6+ gxf6 26.Ch6+ 22...Cxb4 23.Cxb4 Kxb4 24.Te8+ Txe8 25.Txe8+ Kp7 26.Te7+ Kpg6 27.Txa7+ 22...Kp7] 23.Te8! Td7 24.Kh6+ gxh6 25.Cxb6 Tf7 26.Td8 Ke7 [26...Ca6 27.b5 Cb7 (27...Cxb5 28.Tee8+) 28.Tb8] 27.Te7 Kg6 28.Tee8 e5 29.f4! [29.f3 Cd7 30.Tb8 Cb3] 29...Cd7 [29...exf4 30.gxf4 f5 31.Kpf2 (31.b4 Ce2) 31...Cd7 (31...Ca6 32.Tb8+) 32.Tb8+] 30.Ta8 Cb3 31.Kpf2 b5 [31...Cf5 32.h4 Cg4 33.h5 Cxb5 34.f5+ 31...e4 32.a4! f5 33.a5 bxa5 34.bxa5 Cg4 35.a6! Cb3 36.Kpe3 Cg4 (36...Cf1 37.b4) 37.Td8 Cb3 38.Tb7+] 32.Tdb8 exf4 33.gxf4 Cd7 34.b4 Ce6 35.h5 Cxa8 36.hxg6 hxg6 37.Txa8+ f5 38.Kpg3 a6 39.Kpb4 Tg7 40.Kpg5! 1-0.

77. Р. Пономарев (2695)-В. Краппир (2753) [E12] (София, 2005 p.)

1.d4 Kf6 2.e4 e6 3.Kf3 b6 4.Ke3 Cb7 5.Cg5 h6 6.Ch4 g5 7.Cg3 Kh5 8.a3 Kxg3 9.hxg3 Cg7 10.Фe2 Ke6 11.0-0-0 Фе7 12.g4 Kb4 13.Фd2 [13.Фb3 e5 14.a3 Ke6 15.d5 Ka5 16.Фe2 a6 17.d6!] 13...e5 [13...0-0 14.a3 Ke6 15.Cd3] 14.d5 exd5 15.a3 dxe4?! [15...d4 16.exd4 Cxf3 17.Te1+] 16.axb4! [16.Cxe4 Te8 17.e4 a6] 16...exb4 17.Kb5 [17.Kd5 e3 18.bxe3 bxe3 19.Фa2 Cxd5 20.Tad5+] 17...d5

18.Kbd4 C6 [18...Фе5 19.Kf5 C6 20.Kpb1 Ce6 21.K3d4 Cd7 22.Фе2 e3 23.e4] 19.e4! e3 [19...dxe4 20.Kf5 e3 21.bxc3 (21.Фе3 Фе5 22.Kd6+ Kpe7 23.Kxb7 Фхе3+ 24.fxe3 exf3 25.gxf3 exb2+ 26.Kpb1 Tac8 27.Cd3 a5) 21...Фе7] 20.bxc3 dxe4 [20...bxc3 21.Фе2 Cxd4 (21...0-0 22.Txd6±) 22.Kxd4 Фхе4 23.Фе3 Фе7 24.Cb5+ Kpf8 25.Фхе3 Te8 26.Kc6 Фе5 27.Фхе5+ bxc5 28.Kxa7±] 21.Kf5 Фе7 [21...Cxc3 22.Фе2! Фе7 23.Cb5+ Kpf8 24.Td7+!] 22.Cb5+? [22.Kd6+! Kpf8 (22...Kpe7 23.Kd4 bxc3 24.Фе3 Kpf8 25.K4b5±) 23.Kxb7 exf3 (23...Фхе3 24.Фд6+ Kpg7 25.Kd4 bxc3 26.Kf5+ Kpg6 27.Фд2 h5 28.Td6+!) 24.Фд6+ Фхд6 25.Kxd6 Cxc3 26.gxf3 a5 27.Ce4±] 22...Kpf8 23.K3d4 Te8? [23...bxc3 24.Фе2 (24.Фе2 a6 25.Ca4 b5 26.Cb3 b4) 24...a6 25.Ce4 b5 26.Cd5 b4+ 23...a6! 24.Ce2 bxc3 25.Фе2 Td8] 24.Kc2 e3 [24...a6 25.Фд6+ Фхд6 26.Kxd6 axb5 27.Kxb7±, 24...Td8 25.Фе3 Cd5 (25...bxc3 26.Txd8+ Фхд8 27.Td1 Фд8 28.Kxe3 Фс8 29.Kpb2+) 26.f3±] 25.Фхе3 [25.Фхе3 Td7 (25...Cxc3 26.Td7 Cb2+ 27.Kpxb2 Фе2+ 28.Kpa1+) 26.Td7 Фс5 27.Txb7 Фхб5 28.Kd6 b3 29.Фа3+!] 25...Cxc3 [25...Cxc3 26.Kxe3 Cxc2 27.Kpb1 bxc3 28.Td7 Фс5 29.Фхе5+ bxc5 30.Te1 Tb8 31.Kpc2+] 26.Thg1 [26.Td7! Фс5 27.Txb6 Txb6 28.Kxb6 Ce7 29.Kf5 Фхе3+ 30.fxe3+] 26...Ce6? [26...Cxc3? 27.Kpb1! (27.Kxc3 Ce4 28.Kd6 Фхе3+ 29.Фхе3 Txc3+ 30.Kpb2 Tc2+ 31.Kpb3 Cg6) 27...Ce6 28.Фд3 Cxb5 29.Фхб5 Фс5 30.Kxc3 Фхе3 31.Td3+] 27.Cxc6 Фхе6 28.Td6! Фд4 29.Txb6 Фд1+ 30.Kpd2 Фд2+ 31.Kpd1 Te8 [31...Фб1+ 32.Kc1 Td8+ 33.Kd6±] 32.Фд3 Фд4+ 33.Фе2! [33.Kpe1 Фд1+ 34.Kpd2 Фд2+] 33...Фхе2+ [33...b3 34.Фб2 Фд2 35.Фхд2 bxa2 36.Kpd2+] 34.Kpxc2 Txe2+ 35.Kpb3 [35.Kpd3 Te6 36.Txc6 fxe6 37.Kd4] 35...bxc3 36.Td1 Td2 [36...e2 37.Td8+ Te8 38.Td7 e1K+ (38...e1Ф 39.Tdx7+ Kpg8 40.Tg7) 39.Kpc2 Te8+ 40.Kpd1 Th7 41.Te6+!] 37.Te1 [37.Txd2 exd2 38.Td6 f6 39.Txd2+] 37...e2 38.Te6 Kpg8 [38...Td8 39.Ttxe2 h5? 40.Te8 Kpe8 41.Txe7+] 39.Kxb6+ Kph7 [39...Kpg7 40.Kf5+ Kpg8 41.Te8+ Kph7 42.Th1+] 39...Kpf8 40.Te8+ Kpg7 41.Kf5+! 40.Kxf7 Tg8 41.Tlxe2 Txe2 42.Kpxe2 Tg7 43.Tf6 Kpg8 44.Kc5 Kph7 45.Tf5 1-0.

78. П.Ельянов (2641)-Д.Бояров (2574) [E11]

(Барнава, чемпионат Европы, 2005 г.)

1.d4 Kf6 2.e4 e6 3.Kf3 Cb4+ 4.Kbd2 0-0 5.a3 Ce7 6.e4 d5 7.e5 Kf6 8.b4 a5 9.b5 e5 10.Cb2 Kb6 11.dxe5 Cxe5 12.Фе2 K8d7 13.Cd3 b6 14.0-0 dxe4 15.Kxe4 Kd5 16.Kf6d2 Ce7 [16...Фб4 17.Ke4 Ce7 18.Kd6±] 17.Ke4 Ke5 [17...K7b6 18.Tf1 Kxe4 19.Cxe4 Фс7 20.Txe1±] 18.Kxe5 [18.Kc6 Kxd3 19.Фхд3 Cg5 20.Tad1±] 18...Cxe5 19.Kxa5! Cxd2+ [19...Ke3? 20.fxe3 Cxe3+ 21.Kph1 Фха5 22.Tad1 Фд4 23.Ch7+ Kph8 24.Txf7! Фхе2 25.Cxe2+] 20.Txf2 Txa5? [20...Фха5 21.Cd4 (21.Фе4 Фд4) 21...Cd7 22.Фе2 Ke3 23.Фf3 Kxb5 24.Фе4 g5 25.Cb2±] 21.Фе4 b6 [21...Ke3 22.Фе4 Kf5 23.g4 Фг5 24.Ce3 Ta8 25.b4 Фхб4 26.gxf5+] 22.Фе4 g6 [22...f5 23.exf6 Kxf6 24.Cxf6 Txf6 25.Фб7+ Kpf8 26.Фб8+] 23.Ta1 Ke7 [23...Cd7 24.Txf7! Txf7 25.Txf7 Kpf7 26.Фхг6+ Kpe7 27.Фг7+ Kpe8 28.Cg6±] 24.Ce1 Kpg7 [24...Kf5 25.g4 Kg7 26.Cxb6 Txa3 27.Cxg7 Kpxg7 28.Txf7+] 25.Фе3 Kf8 [25...Kpg8 26.Фб3 h5 27.Cb6+] 26.Cxg6! Kpxg6 [26...fxg6 27.Txf8+] 27.Фг3+ 1-0.

79. П.Ельянов (2639)-Г.Саргисян (2611) [D39]

(Мериза, 2005 г.)

1.d4 Kf6 2.e4 e6 3.Kf3 d5 4.Kc3 dxe4 5.e4 Cb4 6.Cg5 e5 7.Cxe4 exd4 8.Kxd4 Фд5 9.Cb5+ Cd7 10.Cxf6 gxf6 11.0-0 Cxb5 [11...Cxe3 12.Cxd7+ Kxd7 13.bxc3] 12.Kxb5 Kc6 [12...a6 13.a3! Ce7 14.b4 Фб6 15.Ke3 0-0 16.Ka4 Фд8 17.Te1±] 13.a3 Kxd4 14.axb4 [14.Фхд4? Фхб5 15.Фхф6] 14...Фхб5 15.Фхд4 Kpe7 [15...Фс5 16.Фхе5 (16.Txa7?) Фхд4 17.Txa8+ Kpe7 18.Txb8 Фхе4, 16.Фс5 Фхе5 17.bxc5 Kpd7] 16...fxc5 17.Ta5±] 16.Ta5 Фд7 [16...Фб6 17.Te5] 17.Фс3 b6 18.Th5 Thg8 [18...Tad8] 19.g3 [19.Txh7] 19...Tad8 20.Ta1 Tg7 21.Фf4 [21.e5] 21...e5 22.Фf3 [22.Фб4±] 22...Фс7 23.b5 Td6 [23...Td4] 24.Th6 Фд7 25.Kpg2 Фб7 26.Ta4! Kpe8 27.Txf6+! Tg6 28.Txd6 Txd6 29.Фхб5 Фс7 30.Фхх7 1-0.

80. З.Ойменко (2643)-В.Ненцов (2572) [B83]

(Париж, 2005 г.)

1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.Ce2 e6 7.Ce3 Ce7 8.Фд2 Kc6 9.f4 0-0 10.0-0-0 Cd7 11.g4 Kxd4 12.Фхд4 Cc6 13.g5 Kd7 14.b4 Te8 15.Thg1 Te8 16.f5 b5 [16...exf5 17.exf5 Фа5 18.f6±] 17.a3 [17.f6 Cf8 18.b5±] 17...Cf8 [17...exf5 18.exf5 d5] 18.f6 [18.fxe6 fxe6 19.h5] 18...Фс7 19.b5 d5 [19...Te8 20.Td2±] 20.exd5 Cxd5 21.Cd3 Фс5? [21...Kc5? 22.Kxd5 exd5 23.Tg2 Kf3] 22.g6! Txc3 [22...Фхф6 23.Td1 Фхд4 24.gxf7+ Kph8 25.Cxd4 Td8 26.Kxd5 exd5 27.h6+!] 23.gxf7+ Kpxf7 [23...Kph8 24.fg7+!] 24.Cg6+! hsg6 [24...Kpg8 25.f7+ Kph8 26.fxe8Ф Txc3 27.Tg1+] 25.hsg6+ Kpxf6 26.Фб4+ Kpf5 27.Td1++!] 1-0.

81. Т.Нелли (2530)-П.Ельянов (2639) [C41]

(Син-Бизен, Кубок Европы, 2005 г.)

1.e4 d6 2.d4 Kf6 3.Kc3 e5 4.Kf3 Kbd7 5.Cc4 Ce7 6.0-0 0-0 7.Te1 e6 8.a4 b6 9.Cg5 a6 10.d5 e5 11.Tb1 Kh5!K 12.Ce3 g6 13.Ch6 [13.Фд2 Kg7] 13...Kg7 14.Фд2 Kf6! 15.h3 Kph8 16.b4 Kg8 17.bxe5 [17.Cc3? f5 18.Фе2 f4 (18...Kf6 19.Kg5 h6 20.Ke6) 19.Cd2 g5] 17...bxe5 18.Tb3 f5 19.Cg5 Kf6 20.Cxf6? [20.Cd3 Cd7 (20...fxc4 21.Kxe4 Kxd5 (21...Kxe4 22.Cxe4 Kf5 23.Cxe7 Фхе7 24.Kxe5 Фхе5 25.Cxf5 Фхf5 26.Tf3+) 22.Ce4±) 21.Cxf6 Cxf6 22.Teb1] 20...Cxf6 21.Cd3 Kh5! 22.Cf1 Cg7 23.Фг5? Фс7 24.Kd2? f4 25.g4 fxe3 [25...Cf6 26.Фб6 Cg7±] 26.fxe3 e4! 27.Kxe4 Фс5+ 28.Ke3 [28.Фс3 Txf1+ 29.Ta1 Фхе4+] 28...Kf4! 29.g4! [29.gxf4 exf4 30.Ke2 Ce5 31.Cg2 Ta7 29.Фб4 h6 30.gxf4 exf4] 29...Ta7! 30.Фб4 Ta7! 31.Ked1 Фд4 32.e4 Cd7 33.Tb7 Cxa4+ 34.Txf7 Txf7 35.Фг3 Cf6! 36.Kf2 Cd8! 37.e5 Фхе5 38.Cxa6? Фд5 0-1.

82. А.Волокитин (2666)-О.Голлин (2600) [C92]

(Берг Шесла, 6-й командный чемпионат мира, 2005 г.)

1.e4 e5 2.Kf3 Kc6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 d6 8.e3 0-0 9.h3 Kd7 10.d4 Cb6 11.a4 Cb7 12.Ka3 exd4 13.exd4 Ka5 14.Ca2 b4 15.Kc4 Kxe4 16.Cxe4 Te8 17.Фб3 Txe4 18.Cxf7+ Kph8 19.Cd2N a5 20.Cd5 Cxd5 21.Фхд5 Txe1+ 22.Txe1 Kb6 23.Фх5 Фд7 24.Cg5! Kd5 [24...Kxa4] 25.Kb4! [25.b4] 25...Kpg8? 26.Фf3! e6 27.Cxf6 Kxf6 [27...Tf8 28.Фх5 Kxf6 29.Фха5 Kd5 30.Фд6±] 28.Kf5 Te8 [28...Kd5 29.Фг4 Kpf8 (29...Kph8 30.Te7+) 30.Фх5 Kpg8 31.Фг5 Kpf8 32.f4±] 29.Txe8+ Kxe8 [29...Фхе8 30.Kxd6+] 30.Фхе6! Фхе6

31.Ke7+ Kp17 32.Kxb6a Kpe6 33.Kxa5 Kpd5 34.Kp11 Kpxd4 35.Kpe2 Ke7
36.Kb3+ Kpe4 37.Ka5+ Kpd4 38.Kpd2 Ke6 39.b3? [39.Kb7 d5 40.a5 Ke7
41.b3=] 39...Kf4? [39...Kpe5! 40.Kb7+ (40.Kpe2?? d5+-; 40.Ka4 Kd4 41.a5
Kxb3+ 42.Kp3 Kpb5) 40...Kpe6 41.Ka5+ Kpe5-] 40.Kd4 d5 [40...Kpe5 41.Kb2!
(41.Kc3 d5) 41...Kxg2 (41...Kpd4 42.a5+-) 42.Kd3+-] 41.Kb2! Kxg2 42.Kd3
Kb4 43.a5+- Kf3+ 44.Kpe2 Kg5 [44...Kpe4 45.Kxb4 Kd4+ 46.Kpb2 Kb5
47.Kc6+-] 45.a6 Ke6 46.a7 Ke7 47.Kxb4 Ka8 [47...Kpe5 48.Ka6+-] 48.Kc6+
Kpe5 49.Ke7 g6 [49...Kpb6 50.Kxd5+ Kpxa7 51.Kpe3+-] 50.Kpd3 Ke7 51.b4+!
Kpd6 [51...Kpb6 52.Kxd5+-; 51...Kpxb4 52.Kxd5+-] 52.b5 Ka8 53.b6 [53.b6
Kxb6 54.Kc8+-] 1-0.

83. Б.Андрюх (2653)-Р.Пономарев (2704) [E11]

(Всер Швейц, 6-й командный чемпионат світу, 2005 p.)

1.d4 Kf6 2.e4 e6 3.g3 d5 4.Kf3 Cb4+ 5.Cd2 Ce7 6.Cg2 0-0 7.0-0 e6 8.Cf4 b6
9.Kc3 Ca6 10.exd5 exd5 11.Ke5 Cb7 12.Tel Kbd7 13.Kb5 Kxe5 14.dxe5?;
[14.Cxe5-] 14...Kd7 15.b4 Te8 16.Fpd2 Te5 17.Kd4 [17.a4 a6 18.Kd6 Ca8 19.b4
Tel 20.Tel Kxe5 21.Cxe5 Cxd6] 17...Fpb8 18.Fe3 [18.Kf3 Tfe8 19.Td1 Fe7
20.Fd3-] 18...Tfe8 19.Cb3 Kf8! [19...Tel 20.Tel Tel+ 21.Fxe1 Kxe5?;
22.Fe3 Cb6 23.Kp1 b6 24.Kf3+-] 20.b5 b6 21.Td1 Ca6 22.b4? [22.Fd2]
22...Tel 23.Tel Cxb4! 24.Kc6 Txe6! 25.Txe6 Ce5 26.Fb3 [26.Txe5 bxe5
27.Fxe5 Cxe2-] 26...Fb7 [26...Cb7] 27.Fb4 [27.Td6 Cxd6 28.exd6 Cxe2-]
27...Cxe2 28.Cc3 d4+ [28...Cd1 29.Fb5] 29.Cg2 [29.Cf4 Cf3+-] 29...dxe3
30.Txe5 Cf3 31.Cxf3 Fxf3 32.Tc8 Fxf2+ 33.Kp1 e2 0-1.

84. Р.Пономарев (2704)-Л.Бан Бені (2648) [C22]

(Хант-Маніейск, Кубок світу, 2005 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 e6 3.e3 Kf6 4.e5 Kd5 5.Cc4 Kb6 6.Cb3 d6 7.exd6 Cxd6 8.0-0 Kc6
9.d4 exd4 10.exd4 Kd5 11.Cg5N [11.Kc3] 11...Ce7 12.Cxd5! Fxd5 [12...Cg5
13.Cxc6+ bxc6 14.Kg5 Fxg5 15.Fe1] 13.Kc3 Ff5 14.Cxe7 Kxe7 15.Fa4+! Cd7
16.Fa3a Kd5 [16...Ce6 17.Kc5 f6 18.Kxe6 Kxe6 19.d5 exd5 20.Kb5+! 17.Kc5
Kxc3 [17...Ce6 18.Tel] 18.bxc3 Fg5 19.Tab1+- Ce8 [19...b6 20.Txb6+-]
20.Tel Fe7 21.Fa4+ Kp18 22.d5 b5 [22...exd5 23.Kg6+-] 23.Tbd1 exd5
24.Kg6+ Fg6 25.Txe7 Kpxe7 26.Fd4 Kp17 27.Fxd5+ Kp6 28.Fd4+ Kp17
29.Fe4+ Ce6 30.Td7+ 1-0.

85. В.Іванчук (2725)-Л.Бан Бені (2645) [B80]

(Монко (населін), 2006 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 a6 6.Cc3 e6 7.f3 Ce7 8.Fd2 Ke6
9.0-0 0-0 10.g4 Kxd4 11.Cxd4 b5 12.g5 Kd7 13.b4 Cb7 14.a3 Te8 15.Tgl
Ke5 16.Fe3 Ke4 [16...Fe7 17.b5 Kc4 18.Cxe4 Fxe4 19.Cf6,] 17.Cxe4 Txe4
18.h5N [18.Kp1; 18.Tg2] 18...Te8 [18...Fe7 19.Cf6 Te8 20.Cxe7 21.b6
(21.Tg2?? d5! ...22.exd5 Txc3) 21...g6 22.Td4] 19.Kp1 Fe7? 20.b3 Te6
21.Kd5! Не можна ігнорувати цей варіант, яку Іванчук провів у грі
населін. 21...exd5 [21...Fb8 22.Kf6+] 22.exd5 Txc2 [22...Te5 23.g6+-] 23.g6
hxg6 [23...fxg6 24.Fe6+ Kp18 25.hxg6 Cf6 26.gsh7] 24.hxg6 Tt8 25.gxf7+ Txf7
26.Cxg7 Txf7 27.Fe6+ Kp18 28.Txf7 Kpxg7 29.Tg1+ 1-0.

86. С.Карпін (2660)-Ш.Масел'яром (2705) [C79]

(Беліс-ан-Зее, 2006 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 Ke6 3.Cb5 a6 4.Ca4 d6 5.c3 Cd7 6.d4 g6 7.0-0 Cg7 8.Tel b5
9.Ce2 Kf6 10.dxe5 [10.Kbd2] 10...Kxe5 11.Kxe5 dxe5 12.Cc3 0-0 13.Kd2 Ce6?;
14.Kf3! Kg4 15.Ce5 Te8 16.h3 Kb6 17.Cb3 f6 18.a4 Fxd1?; 19.Cxe6+ Txe6
20.Texd1 Te6 [20...Cf8 21.Ce3+; 21.Td5a bxa4 22.Txa4 Cf8 23.Cc3! Tt8
24.Ta2 Kf7 25.Kd2 Kd6 26.Te5! Txe5?; 27.Cxe5 f5 28.Cxd6+- exd6 [28...Cxd6
29.exf5 gxf5 30.Ke4] 29.F3 Kp17 30.Kp12 Kpe6 31.Kc4 Te8 32.Ke3 Ch6 33.Kd5
Cg5 34.g3 [34.g3 Te6 35.Kpe2 (35.Txa6?); 35...Cd8 36.Kb4; 34.Txa6?; fxe4
35.fxe4 Tt8+ 36.Kpe2 Ch4 37.e4 Tt2+ 38.Kpd3] 1-0.

87. Б.Евєн (2415)-М.Голубєв (2495) [E83]

(Москва, 2006 p.)

1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.Kc3 Cg7 4.e4 d6 5.f3 0-0 6.Cc3 Ke6 7.Kge2 a6 8.Fd2 Te8
9.g3? Cd7 [9...e5] 10.Cg2 e5 [10...Ka5 11.b3 b5 12.e5] 11.d5 Ka5 12.Fpd3! b5
13.exb5 axb5 14.Kxb5 Fb8 15.a4? e6 16.dxc6 Cxc6 17.Fxd6 [17.Kcc3?;
17...Fxd6!; 18.Kxd6 Tcd8 19.Kb5 [19.b4?]; 19...Ke4 20.Kp12 Kxe3 21.Kpxe3
Cf8! 22.Kc3 Ch6+ 23.f4 exf4+ 24.gxf4 Kg4+ 25.Kpe2 [25.Kp3 Td3+];
25...Cxf4 26.Kp13?; [26.Kd5] 26...Ce5! 27.Kpxg4?; Td3! 28.Ta1 f6! 29.Cf3
Cd7+ 30.Kp14 b5 31.Tgl g5+ 32.Txg5+ fxe5+ 33.Kpxg5 [33.Kpxh5]
33...Kp17! 34.Kd5 Tg8+ 35.Kp14 Txd5! 0-1.

88. І.Сокілов (2689)-В.Іванчук (2729) [E12]

(Беліс-ан-Зее, 2006 p.)

1.d4 Kf6 2.e4 e6 3.Kf3 b6 4.Kc3 Cb4 5.Fb3 e5 6.a3 Ca5 7.Cg5 Cb7 8.dxc5 Ka6
9.e6 dxc6 10.Fe2 e5 11.Td1 Fe7 12.Cxf6 gxf6 13.g3 Kpe7 14.Cg2 Kb4 15.Fb3
Ke6 16.0-0 Td8 17.Ke4 b6 18.Fe3 Ke5 19.Kxe5 Fxe5 20.Txd8 Txd8 21.Kxh6
Fxe3 22.fxe3 Ca6 23.Kg4 Td2 24.h3 Ce3 25.Kxb6 f5 26.g4 Cg7 27.g5 Txe2
28.e4 Cb7 29.Tt4 Ce5 30.Tt1 Cxe4 31.Cxe4 Txe4 32.Kpg2 Td4 33.Tel Txb2+
34.Kp1 Tt5 35.Kxf5+ Kp17 36.Td1+ Kpe7 37.Ke3 Cd4 38.Td3 Txe5+
39.Kp1 Kpe6 40.Ke2 e5 41.Tb3 e4 42.Tb6+ Kpd7 43.Tb4 Tgl+ 44.Kpe2 Tg2+
45.Kpd1 e3 46.Te4 Td2+ 47.Kpel a5 48.b4 a4 49.bxc5 bxc5 50.Ke1 Tt2
51.Kpd1 Kpd6 52.Te8 Ce5 53.Kd3 Td2+ 54.Kpel Cd4 55.Ke1 Tt2 56.Kpd1
Tb2 57.Ke2 Tb3 58.Te4 Td3+ 59.Kpel Ce5 60.Kxe3 Txe3! 61.Txe3 Cf4
62.Kpd2 Cxe3+ 63.Kpxe3 Kpe5 64.Kpd3 Kp14 65.Kpd2 Kpe4 66.Kpe2
[66.Kpe3 Kpe3 67.Kpe2 Kpd4 68.Kpd2 Kpxe4+-] 66...Kpd4 67.Kpd2 Kpxe4
68.Kpe2 Kpd4 69.Kpd2 e4 70.Kpe2 e3 71.Kpel Kpe5 72.Kpd1 Kpd5 73.Kpel
Kpd4 [73...Kpd4 74.Kpe2 (74.Kpel Kpd3 75.Kpel e2 76.Kpb2 Kpd2 77.Kpe2
Kpe3 78.Kp1 e1d+- 79.Kp2 Fb2) 74...Kpe4+-] 0-1.

89. С.Карпін (2660)-Е.Бакро (2717) [C92]

(Беліс-ан-Зее, 2006 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 Ke6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Tel b5 7.Cb3 d6 8.c3 0-0
9.h3 Cb7 10.d4 Te8 11.Kbd2 Cb8 12.a4 b6 13.Ce2 exd4 14.exd4 Kb4 15.Cb1 e5
16.d5 Kd7 17.Ta3 f5?; 18.Kb2 Kf6 19.Tt3! fxe4 20.Kxe4 Kbxh5 21.Kg4 Kp18

22.Cd21 Kxe4? [22...Kxg4 23.hxg4 f4d7 (23...Kf6 24.Kxf6 gxf6 (24...Cxf3? 25.fxe8 fxe8 26.fxe2 f4d7 27.Ce3) Cx3 28.f4g6? f4g7 29.Cxf6+)] 24.g5 Te6] 23.Txe4 Txe4 24.Cxe4 Ke3 25.Cxc3 Cxe4 26.Tf4 Cg6 [26...d5? 27.Kxb6 Cg6 28.f4g4 Kph7 29.fxe6 Kpxb6 30.Tg4 fxe8 31.Td4+ Kpg5 32.f4g4#; 26...f4e8 27.Kxb6 f4g6 28.Tg4 fxe6 29.Td4 Ce7 30.f4g4? (30.Tb5 Cf8) 30...f4g4 31.Txg4 Cf8 32.Txe4 b4 33.Kf5 bxc3 34.bxc3 Kpg8+ 27.Kxb6 f4g5 28.f4g4? f4xh6 [28...Kph7 29.Kf7 Cx17 30.Tx17+ 29.Cd21+ [29.Tx18+ Tx18 30.f4x18+ Kph7 31.f4x18 Ce4+ 29...f4x18 30.Cx14 Te8 31.f4x18 axb5 32.f4e6 Kph7 [32...b4 33.Cxd6 Te6 34.f4e8+ 33.f4x18 d5 34.f4d7 d4 35.b4? Te4 36.Cg3 [36.Cd6? Cxd6 37.f4x18 Te1+ 38.Kph2 Te2 39.h5+ 36...Ce7 37.h5 Cxh5 [37...Te1+ 38.Kph2 Cxh5 39.f3 Te2 40.b4 c4 41.b5 d3 42.b6+ 38.f3 Te2 39.Kpf1 Txb2 40.f4x7 Td1+ 41.Kpf2 1-0.

90. А.Волокитин (2665)-С.Карпин (2660) [C67] (Курганская, 2006 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 Ke6 3.Cb5 Kf6 4.0-0 Kxe4 5.d4 Kd6 6.Cxe6 dxc6 7.dxe5 Kf5 8.f4x8+ Kpxd8 9.Kc3 Ke7 10.h3 h6 11.Ce3 [11...h3] 11...Kd5 12.Ta1 Ce6 13.Kd4K Kxe3 14.f4e3? Kpe8? [14...Kpe7?] 15.Kxe6 fxe6 16.Kc2+ Ce5 17.Tf3 Tf8 18.Kpf2 Tf5 [18...Tf8 19.Txd8+ Kpxd8 20.Kf4 Kpf7 21.Kg6 Txf3+ 22.gxf3] 19.Txf5 exf5 20.Kpf3 Kpe7 21.e4 g6 [21...f4e4+ 22.Kpxe4 Tf8 23.Kf4 21...Tf8 22.Kf4] 22.exf5 [22.Kf4? g5 23.Kg6+ Kpe6] 22...gxf5 23.Kf4 Tg8 24.g4 f4g4+ 25.hxg4 Tg5 26.Tb1 Kpf7 27.Tb5? Ce7 28.Kh3 Tg6 29.Kf4 Tg5 30.Kg2? Tg6 31.Kh4 Te6 32.Kpf4 e5 33.Kpf5 Ta6 34.Kf3 Cf8 35.g5? Kpe8 [35...hxg5 36.Tb7+ Kpe8 37.Txc7+ 36.e6? hxg5 37.Tb8 Kpe7 [37...Txa2 38.Kc5! Ta1 39.Kg6 Tf1+ 40.Kpg4+ 38.Kc5 [38.Kc5 Cg7 39.Kg6+ Kpd6 40.Td8+ Kpe6 41.e7+ 1-0.

91. С.Поестний (2578)-П.Ельманов (2655) [E60] (Москва, 2006 p.)

1.d4 Kf6 2.e4 g6 3.f3 Kc6 4.d5 Ke5 5.e4 d6 6.Ke2 Cg7 7.Kcc3 0-0 8.Ce2 e6 9.0-0 exd5 10.exd5 e6 11.Ce3 cxd5 12.exd5 Te8 13.f4d2 Cf5 14.Ka3 a6 15.Ta1 Te8 16.Ke2 Ke4 17.Cxe4 Txe4 18.Tf1 Kd7 19.Ka3 Te8 20.Ke2 Txe1 21.Kxe1 Ke5 22.b3 b5 23.Ke2 Cxe2 24.f4x2 Cd4 25.f4x2 f4f6 26.Cxd4 Txe1+ 27.Kpf2 Te5 28.Cxe5 f4x5 29.h3 b4 30.Ke2 a5 31.Kg3 h5 32.Kf1 f4f6 33.Kpe2 Kd7 34.Ke3 f4e5 35.Kpf2 Kb6 36.Kpf1 f5 37.Ke4 Kxe4 38.f4x4 Kpf7 39.Kpf2 b4 40.f4e2 f4d4+ 41.Kpf1 Kpe7 42.e5 f4x5 43.f4e2+ Kpd8 44.f4e6 f4e4+ 45.Kpe1 f4e3+ 46.Kpd1 f4a1+ 47.Kpe2 f4a2+ 48.Kpe1 f4a1+ 49.Kpe2 f4c3+ 50.Kpb1 f4e5 51.f4f7 a4 52.f4b7 f4e1+ 53.Kpe2 b3+ 54.Kpd3 f4d1+ 55.Kpe3 f4e1+ 56.Kpe2 b2 57.f4b8+ Kpe7 58.f4a7+ Kpf6 59.f4d4+ Kpf7 60.f4a7+ Kpg8 61.f4x4 f4g5 62.f4a8+ Kph7 63.f4b7+ Kph6 64.f4b8 f4xg2+ 65.Kpe3 f4+ 66.Kpd3 f4x18+ 67.Kpe2 f4e2+ 68.Kpb1 f4e5 69.f4d8 Kph5 0-1.

92. С.Мовсесян (2632)-Ю.Кузубов (2544) [C20] (Москва, 2006 p.)

1.e4 e5 2.d3 Ke6 3.g3 g6 4.Cg2 Cg7 5.f4 d6 6.Kf3 e6 7.0-0 Kge7 8.c3 0-0 9.Cc3 b5 10.d4 cxd4 11.cxd4 b4 12.Cf2 f4d7 13.Kbd2 Ca6 14.Te1 Tf8 15.e5 dxe5

16.Ke4 Td8 17.dxe5 Kd5 18.Te1 Cb7 19.Kd6 Cf8 20.Ce5 [20.Kxb7] 20...Cxd6 21.Cxd6 [21.cxd6] 21...Kxe7 22.Kd2 Tac8 23.Ke4 f4b5 24.f4d2 Kf5 25.Txe8 [25.f4f2] 25...Txe8 26.f4f2 b3 27.f4xh3 f4xh3 28.Ce5 h5 29.Kd6 Tf7 30.Ta1 Ca8 31.Txa7 Txa7 32.Cxa7 Kde3! 33.Kxf5? Kxg2 34.Ke3 Kxe3 35.Cxe3 f4d5 36.Kpf1? [36.f4d2 f4b1+ 37.Kpf2 f4xh2+ 38.Kpe1] 36...f4d1+? 37.f4e1 Cg2+! 38.Kpf2 f4f3+ 39.Kpg1 Ch3 0-1.

93. В.Иванчук (2729)-Ф.Вальехо Понсе (2650) [D44] (Мореллан/Линарес, 2006 p.)

1.d4 Kf6 2.Kf3 d5 3.e4 e6 4.Ke3 Cb4 5.Cg5 dxe4 6.e4 b5 7.a4 e6 8.e5 h6 9.cxf6 hxg5 10.f4g7 Tg8 11.g3 Cb7 12.Cg2 e5 13.0-0 g4 14.Kh4 Cxg2 15.Kxg2 Tg7 16.axb5 exd4 17.Ke4 f5? 18.Kf4! Kpf7 19.Te1 fxe4 20.Txe4 Ce5 21.Txe5 Kd7 22.Tb5 Kf6 23.Te5 f4d6 24.Txe6 1-0.

94. К.Лягно (2468)-Б.Монголруул (2378) [B49] (Турин, XXXVII Olimpiada, 2006 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 e6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Ke6 5.Kc3 a6 6.Ce2 f4e7 7.0-0 Kf6 8.Ce3 Cb4 9.Ka4 Ce7 10.Kxe6 bxc6 11.Kb6 Tb8 12.Kxe8 f4xe8 13.Cd4 e5 14.Ce5 Tb6 15.f4d3 0-0 16.b3 d6 17.Cb2 Kd7 18.Ta1 Cf6 19.Ce1 Ke5 20.f4g3 f4b8 21.f4 Ke6 22.e3 Te8 23.f5 exf5 24.Txf5 Ce5 25.f4f3 Kd8 26.Ce4 g6 27.Cxf7+ Kpg7 28.Txe5 dxe5 29.Ce4 Te7 30.Tf1 Kb7 31.Cg5 h6 32.Cf6+ Kph7 33.Cxe5 Kd6 34.f4f8 f4x8 35.Txf8 Tg7 36.Cd5 Kxe4 37.Cxg7 1-0.

95. К.Лягно (2468)-Ю.Баир (2390) [C97] (Турин, XXXVII Olimpiada, 2006 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 Ke6 3.Cb5 a6 4.Ca4 Kf6 5.0-0 Ce7 6.Te1 b5 7.Cb3 d6 8.e3 0-0 9.h3 Ka5 10.Ce2 e5 11.d4 f4e7 12.d5 Cd7 13.b3 Ke8 14.Kbd2 g6 15.Kf1 Kg7 16.Ch6 f6 17.f4e2 Tf8 18.g4 Kb7 19.Kg3 Kd8 20.Kd2 Kf7 21.Ce3 f4a5 22.f4d3 f4e7 23.a4 h5 24.gxh5 g5 25.f4f1 f4b7 26.Cd3 Kph7 27.Ta2 Tb8 28.axb5 axb5 29.Teal Tag8 30.Ta7 f4e8 31.Kpb2 f4e8 32.Ce2 Kh6 33.Tb7 Ce8 34.Te7 g4 35.Ta7 Cf8 36.Ta8 1-0.

96. I.Ганюченко (2430)-I.Маур (2387) [B56] (Турин, XXXVII Olimpiada, 2006 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 Ke6 6.f3 e5 7.Kb3 Ce7 8.Ce3 0-0 9.f4d2 a5 10.Cb5 Ce6 11.Td1 Ka7 12.Ce2 Ke8 13.f4e1 f4e7 14.Kb5 f4e6 15.e4 a4 16.Kd2 Cd8 17.Kf1 Ke8 18.Kg3 Cb6 19.Kf5 Cxe3 20.Kxe3 Ke7 21.0-0 f4e5 22.Kph1 g6 23.f4d2 Ke6 24.Kd5 Kpg7 25.b4 axb3 26.axb3 Cxd5 27.exd5 Ke7 28.b4 f4b6 29.f4 Kf6 30.f4e5 dxe5 31.d6 Kex8 32.f4g5 Ta2 33.Ce4 Te2 34.Cd3 Tb2 35.f4x5 Txb4 36.Ke7 Td4 37.Kd5 Txd5 38.exd5 Td8 39.Tb1 f4e5 40.g4 Txd6 41.g5 f4x5+ 42.f4x5 Kxd5 43.Txb7 Kge7 44.Ce4 Kf5 45.Ch3 Td8 46.Kpg1 Td6 47.Td1 Kf3 48.Td3 h6 1-0.

97. I.Ганюченко (2430)-I.Краш (2437) [B56] (Турин, XXXVII Olimpiada, 2006 p.)

1.e4 e5 2.Kf3 d6 3.d4 exd4 4.Kxd4 Kf6 5.Kc3 Ke6 6.f3 e5 7.Kb3 Ce7 8.Ce3 0-0

9.Фд2 а5 10.Сb5 Ка7 11.Сe2 Се6 12.Тd1 Ке8 13.Фe1 Кb6 14.0-0 Фe7 15.Крh1 Ке4 16.Схe4 Фхe4 17.Сg5 а4 18.Кd2 Фe5 19.Кd1 h6 20.Схf6 Схf6 21.Фd2 Тd8 22.Ка3 b5 23.Кd5 Сg5 24.Фd3 Таb8 25.с3 Схd5 26.Фхd5 Фхd5 27.Тхd5 b4 28.Кb5 bxc3 29.Фxc3 Тdс8 30.Тd1 Се3 31.г3 g6 32.Кpg2 h5 33.Крf1 Крf8 34.Крe2 Се5 35.с4 Крe7 36.ф4 f6 37.f5 Те6 38.фg6 Тg8 39.Тсd3 Тхg6 40.Кс3 Тg4 41.г3 Тg6 42.Кd5+ Крe6 43.Тb1 Тg7 44.Тb3 Тf7 45.Тb1 Те8 46.Тхf6+Тхf6 47.Тхf6+ Крd7 48.Тf7+ Крe8 49.Тh7 1-0.

(98) К.Лагно (2468)-М.Войск (2314) [B33]

(Турин, XXXVII Олимпиада, 2006 р.)

1.е4 е5 2.Кf3 Ке6 3.а4 exd4 4.Кхd4 Кf6 5.Кс3 е5 6.Кd5 d6 7.Сg5 а6 8.Ка3 b5 9.Кd5 Се7 10.Схf6 Схf6 11.с3 0-0 12.Кс2 Сg5 13.а4 bxa4 14.Тхa4 а5 15.Сс4 Тb8 16.б3 Крh8 17.Ксc3 g6 18.а4 Схb4 19.г3 Сg5 20.ф4 exf4 21.gxh4 Ch+ 22.Крd2 Ке7 23.Крe1 Кхd5 24.Кхd5 Се6 25.Фd4+ Крg8 26.Крb1 Схd5 27.Фхd5 Сf6 28.Тхa5 Фe7 29.Крe2 Фb6 30.Тf1 Тbд8 31.Та6 Фe3 32.Фd3 Фe5 33.Фd5 Фe3 34.Фd3 Фe5 35.а4 Фe7 36.Фd5 Сg7 37.f5 Се5 38.фg6 hхg6 39.Крb3 Тd7 40.б5 Тb8 41.Тfа1 Крg7 42.Фe6 g5 43.Фхe7 Тхe7 44.Та7 Тbб7 45.Тхb7 Тхb7 46.Крb4 Сf6 47.Сd5 Те7 48.б6 Схc3+ 49.Крb3 Тb7 50.Та6 Тb8 51.Крхc3 1-0.

99. Н.Жукова (2425)-Х.Конеру (2548) [E15]

(Турин, XXXVII Олимпиада, 2006 р.)

1.д4 Кf6 2.е4 е6 3.Кf3 б6 4.г3 Са6 5.б3 Сb4+ 6.Сd2 Се7 7.Кс3 d5 8.схd5 exd5 9.Сg2 0-0 10.0-0 Те8 11.Фe2 Сb7 12.Сf4 Ка6 13.Тd1 Сb4 14.Ке5 Фe7 15.е3 h6 16.а4 Схc3 17.Фхc3 е5 18.а3 Ке7 19.а3 Таe8 20.Фb2 Кd7 21.Кс4 Ке6 22.Сg3 dxc4 23.Схb7 е3 24.Фхc3 exd4 25.Фb4 Те2 26.Фхe7 Тхe7 27.схd4 Кf6 28.Сg2 Тd7 29.а5 Ке5 30.б4 Ке4 31.Сe5 Кс3 32.Тd3 Ке2+ 33.Крf1 Ке1 34.Тс3 Тхc3 35.Схc3 Кd3 36.Тd1 Кf4 37.Схf6 gxh6 38.д6 Крg7 39.Сe6 Тd8 40.д7 f5 41.Тe1 Крf6 42.Те8 Ке6 43.ф4 Крg6 44.Сс4 Тхd7 45.gxh5+ Крf6 46.фe6 fxe6 47.Крf2 Тd2+ 48.Крg3 Та2 49.Тb8 Тхa3+ 50.Крg4 Та4 51.Тхh6+ Крe7 52.Крf3 Тхb4 53.Тh7+ Крf6 54.Тh6+ Крe7 55.Тh7+ Крf6 56.а4 Тb3+ 57.Крf2 Тb4 58.Крe3 Тb3+ 59.Сd3 а5 60.а5 Тb2 61.Тb7 Тh2 62.Сg6 1-0.

100. К.Лагно (2449)-М.Чибурданідзе (2504) [C18]

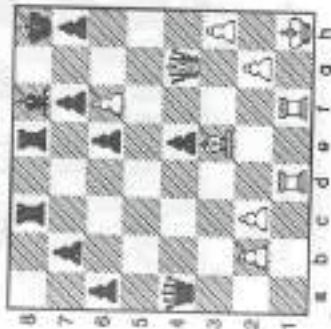
(Красногурськ, Кубок Північного Урагу, 2006 р.)

1.е4 е6 2.д4 d5 3.Кс3 dxc4 4.Кхе4 Сf5 5.Кg3 Сg6 6.Сс4 е6 7.Кfе2 Сb4+ 8.Сd2 Схd2+ 9.Фхd2 Кf6 10.Кf4 Фd6 11.0-0-0 0-0 12.Кхg6 hхg6 13.а4 б5 14.Се2 Кd5 15.а5 Фf4 16.ххg6 fхg6 17.Сf3 Кd7 18.Кс4 е5 19.Кg5 Таe8 20.Фхf4 Тхf4 21.Тhе1! Те7 22.дхе5 Кхе5 23.Тхd5! exd5 24.Схd5+ Крf8 25.Ке6+ Тхе6 26.Схе6 Ке4 27.Схе4 Тхc4 28.с3 Крf7 29.Крe2 Та4 30.а3 Тh4 31.С3 Тh2 32.Те2 Крf6 33.б3 g5 34.е4 hxc4 35.бхе4 g4 36.фg4 Крg5 37.с5 Крхg4 38.Крe3 g5 39.Крd4 1-0.

Тактичні прийоми з практики сучасних українських шахістів

1. Г. Кузьмін (2535)-К. Лернер (2515)

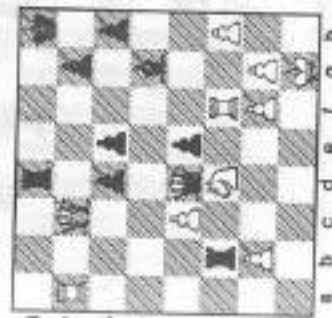
(Ст.-Петербург, 1992 р.)

29.Тb3!! [29.Тb3 Фхс2 30.Тg3+-] 1-0.

2. Г. Кузьмін (2546)-В. Малахатсько (2496)

(Алушта, 1999 р.)

36.Кс5!!+- Варіант з партії.

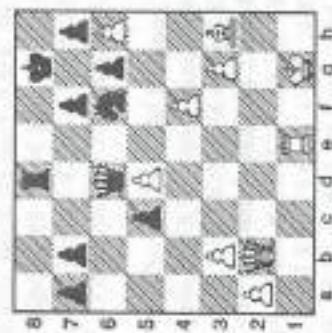
3. Р. Пономарьов (2677)-В. Корчной (2639)

(Лондон, 2001 р.)

34.Тe1!!+- Варіант з партії.

4. С.Каракін-С.Завгородній
(Сімферополь, 2001 р.)

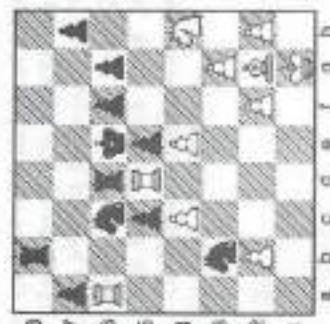
31. Te6!! 1-0.

5. П.Свідлер (2725)-А. Волокітін (2675)
(Росія, 2005 р.)

39...Ce2!!-+ Варіант з партії.

6. О.Белявський (2625)-Я.Смуга (2532)
(Амстердам, 2006 р.)

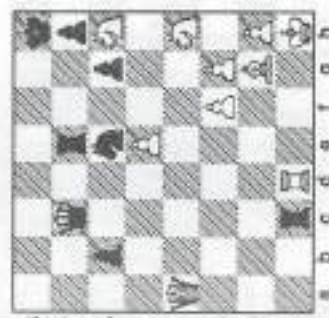
31. Kf5!! 1-0.

7. Г.Кузьмін (2555)-В.Ейнгорн (2590)
(Берлін, 1997 р.)

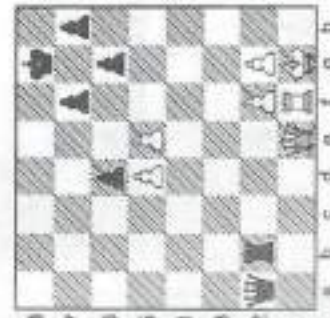
1. Kxf7! Kxf7 [1...Txf7 2. Фхd8++-] 2. Txf7!
[2. Txf7 Txf7 3. Фd8+ Cxd8 4. Txd8+ Td8
3. Cd5+-] 1-0.

8. О.Ваулін (2560)-В.Баклан (2618)
(Скагерінбург, 2002 р.)

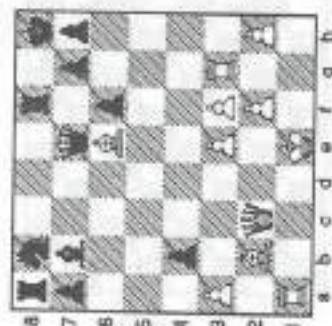
34...Фa7!! 35. Фb3 Фa1-+ Варіант з партії.

9. А.Волокітін (2652)-Л.Фрессіне (2640)
(Катівія, XXXVI Олімпіада, 2004 р.)

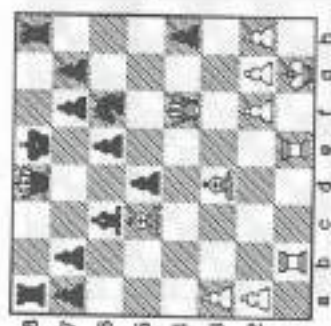
39. e6 Te2 40. e7!! 1-0.

10. С.Савченко (2508)-С.Загородний (2430)
(Ілчівськ, 2006 р.)

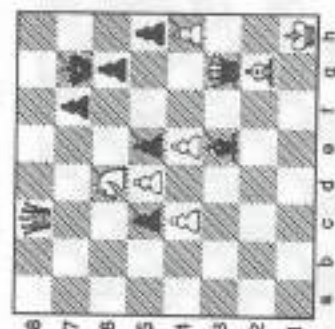
19.Фg6!! Сс8 20.Тb3 1-0.

11. Г.Кузьмін-А.Андрієнко
(Алушта, 1994 р.)

22.Тxb7!! Сxb7 23.Сb5+! Кd7 24.Фd6 1-0.

12. В.Іванчук (2731)-С.Янгуань (2681)
(Москва, 2001 р.)

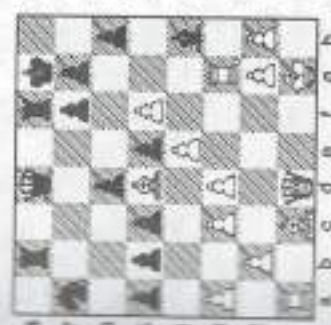
42.Фf5!! Фe1+ 43.Фf1 Фxb4+ 44.Сb3±
Варіант з партії 1-0.

13. В.Анищ (2755)-Р.Попомарнов (2743)
(Майні, 2002 р.)

24...Тb2!! 25.Сg2 [25.Сxb2 Тb8+; 25.Тxb2 axb2+ 26.Крb1 Кc4+] 25...Тb8 26.Фe1 Кc4
Варіант з партії.

14. І.Галоненко (2417)-Н.Агабебян (2319)
(Стамбул, 2003 р.)

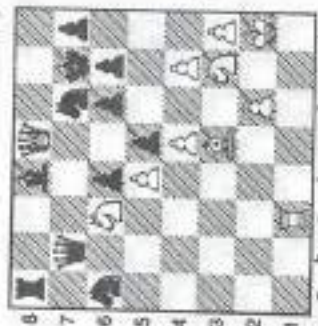

20.Сxb6! Сxg3 21.Фg4 Фf6 22.Сg5+ 1-0.

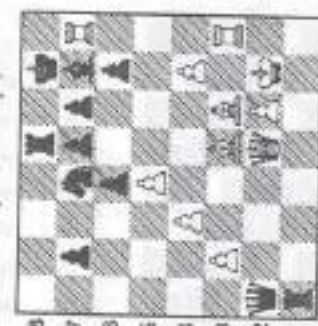
15. В.Георгієв (2563)-П.Ельянов (2596)
(Женева, 2004 р.)

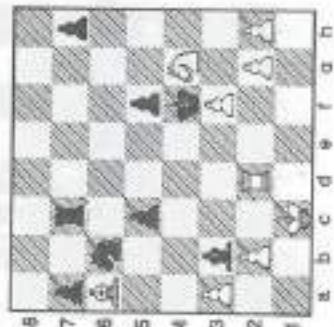
27...Фd5!! ...28.Кс7? Кxg3+! 29.bxg3 Фh5+
30.Кpg1 fxg3+ Варіант з партії.

38. Kh5+!! gxf5 39. gxf5 Kg5 40. Kxd8 fxb8
41. Ke6+ 1-0.

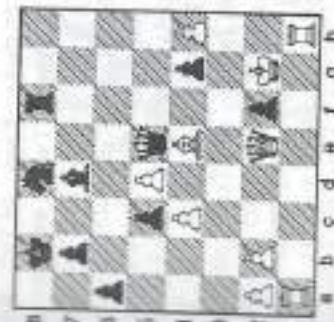

31. Tg7+!! Kpxg7 32. Cd4+ f6 [32... Ke5 33. de3 Tg8 a) 33... f6b1 34. Cxe5+ dxe5 35. f6b6+ Kpf6 36. g5+ Kpf5 37. Cg4+ Kpe4 38. Cf5+!! Kpd4 a1) 38... Kpxf5 39. Td3+ Kpg4 40. Tg3+ Kpf5 41. f6h3+ Kpf4 42. f6g4#; a2) 38... gxf5 39. Te3+ Kpd4 (a2) 39... Kpf4 40. f6h4#) 40. f6h6#; 39. Cxb1+; b) 33... Tb1 34. f6h6+ Kpf6 35. g5+ Kpf5 36. f6h4+; c) 33... Th8 34. Cxe5+ dxe5 35. f6h6+ Kpf6 36. g5+ dxe5 (35... Kpxe5 36. f6g5+ f5 37. f6h6+ Kpf4 38. de3#) 36. g5+ Kpf5 37. Ce4+ Kpxe4 38. f6h4+ Kpf5 39. Td3#] 33. f6e3 Kf8 34. Ce4!! Kpf7 [34... Td1 35. f6h6+ Kpf7 36. Cxg6+ Kxg6 37. f6h7+ Kpf8 38. f6xg6+; 34... Ta8 35. Cb1! f6xb1 36. f6h6+ Kpf8 37. Th8+ Kpxh8 38. Cxf8+ Kpg8 39. f6g7#] 35. Th8! [35. Th8 f6a5 a) 35... Td1 36. f6h6 Txd4 37. Txf8+ Txf8 38. f6xg6#; b) 35... e5 36. dxe6+ Txe6 (b) 36... Kxe6 37. Cxg6+ Kpxg6 38. f6h6+ Kpf7 39. f6xg6#] 37. f6h6! Txe4 38. f6xg6+ Kpe6 39. f6e8#; c) 35... Ta8 36. f6h6 Te1 37. Txf8+ Txf8 38. f6xg6#; 36. f6h6 Tg1+ 37. Kpf3 e5 38. Cxg6+ Kpe7 39. Cxe8 e4+ 40. Kpf4 f6d2+ 41. Ce3+ 1-0.

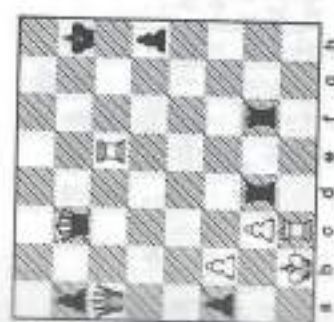

1. g3+! Kpg5 [1... Kpxf3 2. Ce2+ Kpg2 (2... Kpe4 3. Cd3+ Kpd5 (3... Kpf3 4. Cxf5... f2#) 4. Ce2+ Kpe4 5. Ke3+; 3... Ke3+ Kpxb2 (3... Kph3 4. Cf1+; 3... Kpf2 4. f6x5+; 3... Kpg1 4. Cb3 +) 4. Cd1+ Kpxg3 5. Kxf5+ Kpf4 6. Td2+ Kpe4 7. Cxb3+ 2.h4+ Kph5 [2... Kpg6 3. Td6+ Kpg7 4. Kh6+ 3. Td6!! f6g4 4. Ce2! Tg7 5. f6g4+

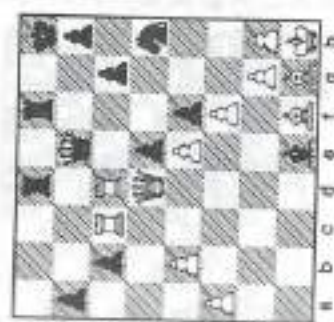
Txg4 6. Td6!! + 1-0.

1... Ke6!! 2. dxe6 Ce6 3. Tae1 [3. The1 f1f+! 4. Txf1 Cxe4+ 3... Td3!! [3... fxe1f 4. Txe1 Cxe4+ 5. f6xe4 f6xb2+ 6. f6e2+ 4. f6xb3 [4. Cxb3 gxf3+; 4. Cxe6 f6g3+ 4... gxf3+ [4... fxe1f+ 5. Kpxf2 Cxe4 6. h5 f6xb2+ 0-1.

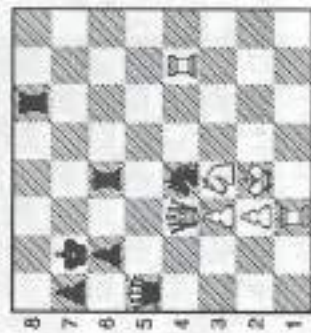

40... f6xe2+!! 41. Txe2 Td1+ 42. Kpa2 Txe2+ 43. Kpxa3 Ta1+ 44. Kpb4 Txa6 45. Txa6 Te7+ Варіант з парії.

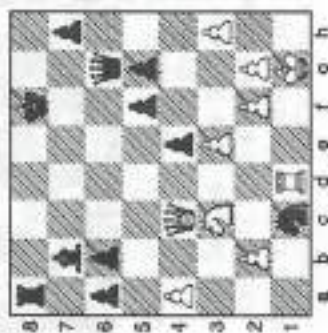
28... Kg3+! 29. hsg3 f6g3 30. f6e6? [30. Ch2! gxf2+ 30... Td3!! 31. Ch2 Th5! 32. Td2 Txb2+ 33. Kpg1 Cxd2 0-1.

22. С. Карякин (2599)-П. Николч (2676)
(Бейк-ан-Зес, 2005 р.)

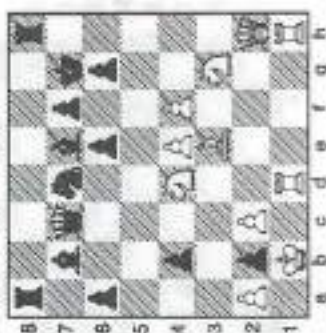
42. ТП!! Тd8? [42...Кe6 43.Тхf8 Кхf8 44.Фf4 Тd8 (44...Фa3 45.Фe4+ Крa6 46.Тg7 Кd7 47.Крe2 Фxc3 48.Тxd7 Тxd7 49.Фa4+-) 45.Фf6 Фd5 46.Тg7+ Крe8 47.Тxa7 Кd7 48.Фe7 Фe6 49.Крe1 Крb8 50.Тa1+-; 42...Кf5! 43.Фe4+ (43.Тg7+ Кxg7 44.Тхf8 Фg5+-) 43...Крe7 (43...Фd5 44.Фxd5+ Тxd5 45.Тg4 b5 46.с4 bxc4 47.Тxe4 Тd6=) 44.Тg5 Фd5 (44...Тd5 45.Тg7+ Кxg7 46.Тхf8+-) 44...Тxd3+ 45.Фxd3 Тd8 46.Тgx5 Тxd3+-) 45.Фxd5 Тxd5 46.с4 Кe7 47.сxd5 Тxf1-] 43.Тg7+! [43.Тf7+? Крb8 44.Тg8 Кe6 45.Тxe8+ Крxc8=] 43...Крb8 44.Тf8!! Кf3+ [44...Кe6 45.Тxe8+ Крxc8 46.Фf7+-] 45.Крe2! [45.Крe3? Тxd3+ 46.сxd3 Фe5+-] 45...Кгf1+ [45...Кd4+ 46.сxd4 Фh5+ 47.Крd2 Фh6+ 48.Крd1+-] 46.Крe3 Тxd3+ 47.Крxd3 1-0.

23. В. Лашук (2740)-Р. Виганян (2630)
(Елиста, 1998 р.)

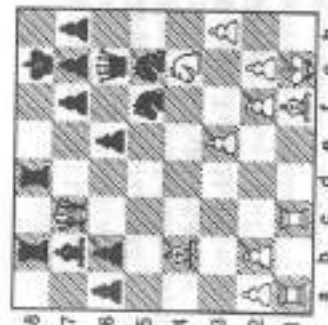
1.Тd7!! Сe6 [1...Кd3 2.Фd4+-] 2.Фb4+ Крg8 3.Фe4+ [3.Тd6 Фe8 4.Фe4+-] 3...Крb8 [3...Крb8 4.Фd4+ Крg8 5.Тd6+-] 4.Тe7 Тd8 [4...Сe8 5.Фb4+ Крg8 6.Кd5! Кe2+ 7.Крf1 Фe6 8.Кe7+ Крb8 9.Крxe2 Фe5 10.Кхf1+-] 5.Тхe6 Фf7 6.Фb4+ Крg7 7.Фxb6+- Вариант з партії.

24. І. Гапоненко (2375)-М. Бельці (2177)
(Німеччина, 2001 р.)

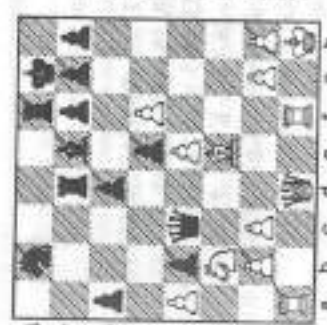
24.Кгf5+! exf5 25.Кxf5+! Крf6 26.Сd4+ Крe6 27.Сxb8 Тxb8 28.Кg7+ Крf6 29.е5+ Кхе5 30.Фe5+ Фхе5 31.Тd1+ 1-0.

25. В. Іванчук (2717)-Б. Гельфанд (2712)
(Монте-Карло, 2001 р.)

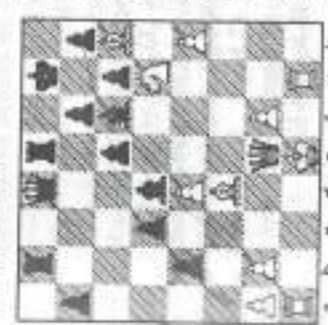
26...Кхb3+? 27.гxb3 h5 28.Сg2! Сxg2 29.Кe5!! Фg5 30.Кx7+- Фh4 31.Кxd8 Cf3 32.Кxe6 Фxb3 33.Фxb8+ 1-0.

26. Г. Кузьмін (2495)-А. Гросспетер (2545)
(Кушадаші, 1990 р.)

18.f6!! Сxf6 [18...gxf6 19.Кd2+ 19...Фe6 20.Тf3.] 19.Тxf6 gxf6 20.Фg4+ Крb8 21.Фh4! Фe6 22.Кd4! Фe7 [22...сxd4 23.Сxd4 Тg8 24.Сxf6+ Тg7 25.Фg5+-] 23.Кf5 Фe6 24.Тf1+- d5 25.Кg7! Фe7 [25...Крxg7 26.Сh6+ Крb8 27.Сxh8 Тd8 28.Фh6 Фg4 29.Фxf6+ Крg8 30.Сb6] 26.Сe5! Фхе5 27.Кh5 [27.Кh5 Тd6 28.Кxf6 Тxf6 29.Фxf6+ Крg8 30.Тf3] 1-0.

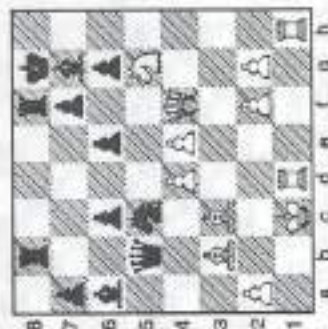
27. В. Малахатсько (2516)-С. Скембріс (2431)
(Київ, 2002 р.)

22.Кxb7!! [22.dxc5? Фa5!] 22...Крxb7 23.Фh5 Тb7 [23...Тg8 24.Сf8#; 23...Фd7 24.Сg5+ Крg7 25.Фh6+-; 23...Фe7 24.Сf8+-; 23...с5 24.Сxg6+ fxe6 25.Фxg6+ Крb8 26.Сg7+-; 23...Крb8 24.Сxg6 fxe6 25.Тxg6+-] 24.0-0-0!+- [24.Сxg6+? fxe6 25.Тxg6 Cf3 26.Фxf3 Крxg6 27.Фxb7 Крxb6+-] 24...Крg8 [24...Крb8 25.Сxg6 fxe6 26.Тxg6 Тh7 (26...Сf3 27.Сg7+) 27.Тxf6 Тg8 28.Фe5! Фb8 29.Сg7+! Крxg7 (29...Тxg7 30.Тh6#; 29...Тxg7 30.Фxb8+) 30.Тg1+ Крb8 31.Тf8+ Фхе5 32.Тxg6#; 24...b3? 25.аxb3!+- (25.Тxg6! fxe6 26.Тg1 Крb8 (26...Крg8 27.Фxg6+ Крb8 28.Сf8!) 27.Тxg6 Тh7 28.Тxf6! hxa2 29.Сg7+]

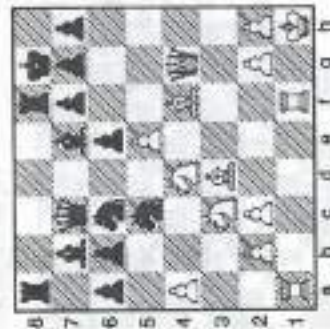
Kpxg7 30.Tf7+) 25.Cxg6! fxe6 26.Txg6+ Cg7 27.Cxg7 Txg7 28.Txg7+ Kpxg7
29.Tg1+ Kp8 30.Fh7! Фh6 [30...e5 31.Фg7#] 31.Tg8# 1-0.

28. Н. Жукова (2260)-К. Петтин (2265)
(Геркулане, 1994 р.)

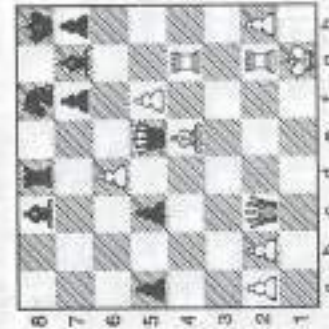
20.Tb8+ Cxb8 21.Fh4 Kd3+ 22.Kpd2 Kpg7
23.f4 Ke5 24.Kpe1 Фe2 25.Fh7+ Kp6
26.dxe5+ Kpe7 27.Kxe6 Txb3 28.Fh4+ g5
29.Fxg5+ f6 30.exf6+ Txf6 31.Fe5+ Kp7
32.Ff8+ Kpg6 33.Fg8+ 1-0.

29. А. Вологитін (2638)-С. Рублевський (2686)
(Будва, 2004 р.)

16.Kd5!! exd5 17.e6 Фe8 [17...Фd8] 18.Ch6
g6 19.Cxh8 Cxh8 20.exf7+ Kp8 21.Cf5 Фe7
22.Cxg6 Ke5 23.Фg3 Cg7 24.Cxh7 Kpxh7
25.Fh3+ Ch6 26.Tf6 Kxf7 27.Ta1 T8
28.Fh5 Kpg8 29.Fg6+ Cg7 30.Kf5 Ke6
31.Txe6 1-0.

30. Я. Гюман (2660)-В. Іванчук (2680)
(Тібург, 1990 р.)

30...Cxf5! 31.Txg7 [31.Cxf5? Фe1#] 31...Kg6!
32.T7xg6 hxe6 33.Te2 Cg4 34.Td2 Txd6
35.Txd6 Фxd6 36.Kpg2 Фf4 37.Fd3 Ce6
38.a3 Фg5+ 39.Фg3 Фd2+ 40.Фf2 Фxh2+
41.Kpxf2 g5 42.Kpс3 Kpg7 43.Ce6 f5
44.Kpd3 Kp6 45.Kpс3 Kpe5 46.b4 axb4+
47.axb4 exb4+ 48.Kpxb4 Kpd4+ 0-1.

ЗМІСТ

ВСТУП	Стор.
1. РЕЖИМ І НАПОВНЮВАНІСТЬ НАВЧАЛЬНИХ ГРУП	3
2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	5
2.1. Цілі та завдання спортивної підготовки	6
2.2. Зміст спортивної підготовки	6
2.3. Принципи спортивної підготовки	6
2.4. Етапи багаторічної підготовки	7
2.5. Зміст роботи на етапах підготовки	7
2.6. Вікові особливості навчання на різних етапах багаторічної підготовки	8
2.7. Структура навчальних занять	10
3. ЗАСОБИ ТА МЕТОДИ СПОРТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ	10
3.1. Теоретична підготовка	10
3.2. Практична підготовка	13
3.3. Психологічна підготовка	14
3.4. Фізична підготовка	15
3.5. Медико-біологічний контроль	15
3.6. Педагогічний контроль	16
3.7. Виховна робота	16
3.8. Інструкторська та суддівська практика	17
4. ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНОЇ РОБОТИ	17
4.1. Загальний план занять	18
4.2. Планування занять на етапі базової підготовки (групи початкової підготовки)	18
4.3. Планування занять на етапі поглибленої підготовки (навчально-тренувальні групи)	19
4.4. Планування занять на етапі спортивного удосконалення (групи спортивного удосконалення)	19
4.5. Планування занять на етапі підвищення спортивної майстерності (групи вищої спортивної майстерності)	20
5. ТЕОРЕТИЧНО-ПРАКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ	21
5.1. Етап базової підготовки (групи початкової підготовки)	21
5.2. Етап поглибленої підготовки (навчально-тренувальні групи)	46
5.3. Етап спортивного удосконалення (групи спортивного удосконалення)	76
5.3.1. Удосконалення стратегічної й тактичної майстерності	76
5.3.2. Удосконалення позиційної майстерності	78
5.3.3. Психологічна підготовка шахіста	79
ЛІТЕРАТУРА	85

ДОДАТКИ

Додаток 1. Використання комп'ютерної техніки для підготовки юних шахістів	88
Додаток 2. Навчальні партії (з творчості шахістів України 1996-2006 рр.)	96
Додаток 3. Тактичні прийоми з практики сучасних українських шахістів	132

ШАХИ

Нарчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності

Відповідальний за випуск В.Г.Свинцова

Редактор О.П.Моргушанко

Підписано до друку 01.12.2008 р. Формат 60х84/16.
Наклад 2500 прим. Зам. № 128

Віддруковано: ВПЦ «Експрес», вул. Ежена Потьме 16а,